

L'OBRA TEATRAL COMPLETA DE MIQUEL DE PALOL I FELIP (1885-1965). ESTUDI I EDICIÓ

Volum 2. Edició

Iolanda Vila Serra

Per citar o enllaçar aquest document:

Para citar o enlazar este documento:

Use this url to cite or link to this publication:

<http://hdl.handle.net/10803/398030>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'exploació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

L'OBRA TEATRAL COMPLETA DE MIQUEL DE PALOL I FELIP (1885-1965). Estudi i edició

Volum 2. Edició

TESI DOCTORAL
Iolanda Vila Serra

Direcció: Dra. Margarida Casacuberta Rocarols

PROGRAMA DE DOCTORAT
en Ciències Humanes, del Patrimoni i de la Cultura

2016

TESI DOCTORAL

**L'OBRA TEATRAL COMPLETA DE MIQUEL DE PALOL I FELIP
(1885-1965). ESTUDI I EDICIÓ**

Iolanda Vila Serra

2016

**PROGRAMA DE DOCTORAT
en Ciències Humanes, del Patrimoni i de la Cultura**

**DIRIGIDA PER
Dra. Margarida Casacuberta Rocarols**

Memòria presentada per optar al títol de doctora per la Universitat de Girona

Sumari

Introducció	5
1. La present edició	5
2. Els testimonis	6
2.1. Autògrafs	6
2.1.1. Criteris d'edició	7
2.2. Impresos	13
2.2.1. Criteris d'edició	14
Edició	19
<i>Les dugues cartes</i>	21
<i>Cadenes</i>	97
<i>Senyoreta Enigma</i>	167
<i>L'enemic amor</i>	215
<i>Les petites tragèdies</i>	269
<i>El clavell roig</i>	323
<i>Jueus</i>	383
Annex	449
<i>Diàleg d'ensomni</i>	451
Figura I: Autògraf <i>Les dugues cartes</i> (1)	458
Figura II: Autògraf <i>Les dugues cartes</i> (2)	459
Figura III: Autògraf <i>Cadenes</i> (1)	460
Figura IV: Autògraf <i>Cadenes</i> (2)	461

Introducció

1. La present edició

La present proposta pretén presentar els criteris que s'han tingut en compte a l'hora de recollir, fixar i editar l'obra teatral completa de Palol. En concret, es vol mostrar l'edició de les peces teatrals següents tenint en compte que existeixen, en ocasions, diverses versions -publicades o inèdites- d'aquestes:

1. *Les dugues cartes* (inèdita, 1899)
2. *Cadenes* (inèdita, 1912)
3. *Senyoreta Enigma* (1919)
4. *L'enemic amor* (1920)
5. *Les petites tragèdies* (1921)
6. *El clavell roig* (inèdita, 1925)
7. *Jueus* (1935)

Prenent com a referent l'edició última de cada una de les peces teatrals, es pretén modernitzar el text sempre que sigui possible tenint en compte, si és el cas, les diferents variants –lèxiques o argumentals- de cada una de les obres. S'intenta, per tant, d'acostar el text al lector actual, alhora que es vol donar a conèixer tres obres inèdites conservades, fins avui, a l'arxiu personal de l'autor.

A l'hora de fixar uns criteris d'edició que abastessin la totalitat de la producció teatral de Miquel de Palol, s'han establert dos grans grups tenint en compte si l'obra havia estat publicada o no amb anterioritat. En el cas que hagués romàs inèdita fins al moment, l'edició s'ha fet partint de l'original, fos manuscrit (*Les dugues cartes* i *Cadenes*) o mecanoscrit (*El clavell roig* i *Jueus*). I en el cas que una obra hagués estat publicada en vida de l'autor, com ocorre amb *Senyoreta Enigma*, *L'enemic amor* i *Les petites tragèdies*, s'ha pres com a base el text ja editat per ser, de ben segur, l'últim que l'autor revisà. Tot i així, s'ha contrastat amb l'original i s'han anotat, a peu de pàgina, les divergències entre ambdós documents.

Comptat i debatut, doncs, s'ha dut a terme una revisió exhaustiva del text durant el treball de l'edició de *Les dugues cartes*, *Cadenes*, *El clavell roig* i *Jueus* i, en menor grau, de les obres que ja havien estat prèviament publicades, *Seyoreta Enigma*, *L'enemic amor* i *Les petites tragèdies*, perquè l'edició dels anys vint ja va presentar algunes solucions ortotipogràfiques del text plenament vigents avui en dia. Seguint aquesta línia, doncs, i entenent que l'autor va acceptar la proposta editorial de les obres que va veure publicades en vida, s'han seguit i aplicat de forma fidedigna els criteris aleshores establerts en les peces inèdites. Així mateix, són bastants encara les vacil·lacions ortogràfiques que queden per resoldre i és per aquest motiu que ha calgut, també, prendre solucions editorials noves, sense perdre de vista, això sí, la voluntat prosòdica, gramatical, lèxica i fònica paloliana.

2. Els testimonis

2.1. Autògrafs

Les dugues cartes (1899)¹: Aquesta obra es troba encara en poder de la família a l'espera de cedir-la a l'Arxiu Històric de Girona, lloc on es troben la resta de documents literaris de l'autor. Escrita a mà a doble cara ha romàs inèdita fins avui i no s'arribà a representar².

Cadenes (1912)³: Aquesta obra es troba actualment a l'Arxiu Històric de Girona, després que la família de Palol cedís el fons literari de l'autor al consistori gironí. Escrita a mà i a una sola cara, l'original de la peça teatral ha romàs inèdita fins avui, tot i que, segons consta a la premsa, fou representada per primera vegada al Teatre Principal de Girona la nit del 31 de març de 1914. Tot i que el programa de mà que se'n conserva la titula en castellà, *Cadenas*, i menciona a Alberto de Quintana com a responsable de la traducció, el cert és que l'únic manuscrit que consta a l'arxiu és en llengua catalana.⁴

El clavell roig (1925)⁵: D'aquesta obra, escrita entre el maig i l'agost de 1925, únicament se'n conserva una còpia mecanografiada a una sola cara a l'Arxiu Històric de Girona.

¹ L'original d'aquesta obra consta de 87 folis de 30 x 20,5 cm.

² Vegeu Annex p. 458 i 459 (figures I i II).

³ L'original d'aquesta obra consta de 125 folis de 22,5 x 17 cm.

⁴ Vegeu Annex p. 460 i 461 (figures III i IV).

⁵ L'original d'aquesta obra consta de 85 folis de 22,5 x 17 cm.

Aquest document, que conté un gran nombre de faltes d'ortografia, errors en les convencions gràfiques i errades mecàniques a causa de la rapidesa en l'escriptura, també inclou notes manuscrites al marge del full fruit d'una revisió posterior per part de l'autor. Tenint presents aquestes circumstàncies, doncs, l'edició d'aquesta obra ha consistit, en bona part, a homogeneïtzar la disposició formal i ortotipogràfica del text.

Jueus (1935)⁶: Una menció a part mereix l'edició d'aquesta obra que, a diferència, de les anteriors, no parteix únicament d'un document original, sinó que, sotmès a múltiples revisions, existeixen fins a tres còpies mecanografiades, escrites a una sola cara, a l'Arxiu Històric de Girona. Dues d'aquestes, però, completament idèntiques, són una correcció de la disposició formal i de l'ortografia de la primera versió. Una quarta còpia, en paper carbó, es pot consultar a l'Arxiu Municipal de Blanes, dins el fons de Josep Alemany, secretari dels Jocs Florals de Barcelona de l'època. En la primera pàgina d'aquest document, datat de 1935, adverteix que es tracta d'un "duplicat". Tot i que no se'n sap el motiu exacte, és possible que Miquel de Palol fes arribar l'obra per amistat o per compromís. Pel format del document, relligat i amb l'anotació, a mà, d'alguns dels personatges que faltaven en l'obertura de les intervencions de les anteriors versions, sembla que conforma la versió definitiva de la peça, tot i que l'ortografia i la resta de distribució del text ha romàs idèntica a la segona i tercera versió. És per aquest motiu, doncs, que s'ha partit d'aquest últim document a l'hora de configurar l'edició definitiva d'aquesta obra, ja que se suposa que fou aquesta versió la que Palol segellà com a definitiva. Cal anotar, també, que existeix una edició contemporània de *Jueus*, concretament publicada el 2005 per CCG Edicions a cura de Pep Vila, tot i que, per ser aquesta una versió pòstuma, no s'ha tingut en compte a l'hora d'establir les bases de la nostra edició.

2.1.1. Criteris d'edició

A partir de la tria anteriorment justificada dels documents definitius de cada una de les obres, s'ha elaborat l'edició d'aquestes tres peces teatrals, tenint en compte els següents criteris que donen una especial preponderància a la modernització de l'ortografia prefabriana original, sempre que sigui possible i sense traïr la voluntat prosòdica i fonètica

⁶ L'original d'aquesta obra consta de 114 folis de 23,3 x 17,2 cm.

de l'autor, així com una revisió de la puntuació i les convencions gràfiques per tal d'acostar el text al lector actual. Val a dir, a manera de justificació, que *Cadenes* és possiblement la peça teatral que ha requerit d'una major intervenció per part de la curadora d'aquesta edició, ja que, tal com advertia el mateix autor en una nota a la portada, el document és un "borrador" i es trobava, per tant, a l'espera d'una revisió que, pel que sembla, no es va produir. Alhora, i per aquest mateix motiu, Palol no especifica en algunes de les escenes el nom dels personatges que donen peu a cada intervenció i sovint han estat reconstituïts (i marcats gràficament a través de claudàtors) per l'editora d'aquest treball gràcies a l'esment dels antropònims que, de forma genèrica, inclou a l'inici de cada quadre escènic i, a voltes, pel context argumental o pel seu tarannà característic.

a) Puntuació, convencions gràfiques i accentuació

Quant als criteris comuns aplicats a les quatre obres presentades, s'ha dut a terme, en primer lloc i únicament quan ha estat necessari, una tasca de revisió dels signes de puntuació, ja que, de forma general, s'ha tendit a respectar la puntuació del text base. D'aquesta manera, s'han revisat, per exemple, les comes de davant dels vocatius, ja que sovint hi mancaven, i s'han eliminat les que separaven el subjecte del predicat.

Pel que fa a les convencions gràfiques, s'ha unificat l'expressió dels punts suspensius en tres, ja que l'autor els marcava indistintament amb dos, tres o quatre. A més, en el text original l'autor col·loca punts suspensius darrere d'un signe d'exclamació o d'interrogació. En l'edició, en canvi, s'ha optat per posar-los davant la pregunta o l'admiració si l'oració resulta inacabada. De la mateixa manera, s'han posicionat els signes d'interrogació i d'exclamació al final de cada intervenció, i s'ha esmenat, així, la manca d'homogeneïtat primigènia, ja que sovint l'autor havia optat per escriure-los només a l'inici de les oracions que ho requerien. S'han eludit, també, les majúscules injustificades com els dies de la setmana o els tractaments personals (*Senyoret* per *senyoret*) i s'ha desplegat, també, l'abreviatura *V.* per *vostè* i *VV.* per *vostès*. A més, s'ha substituït el subratllat de l'inici de cada escena, on hi consta l'enumeració, per la lletra rodona. En les acotacions, en canvi, s'ha elidit el subratllat o la rodona de l'original i s'ha optat per la cursiva i els parèntesis.

S'ha establert escriure amb versal la inicial (seguida de les altres lletres amb versaleta) dels noms propis presents a l'obra abans de cada escena o de cada intervenció. Quant al personatge secundari de *Cadenes*, *Paulina*, s'ha corregit, quan ha estat necessari, l'alternança que comet, per error, amb *Lluïseta*. Tot i que en un principi sembla que Palol decidí que aquest personatge respondria al nom de *Lluïseta*, finalment el canvià per *Paulina*, encara que, en algunes acotacions, en conserva, per falta de revisió, l'antropònim primigeni.

S'han regularitzat els accents d'acord amb les normes ortogràfiques de la llengua catalana actual i, per tant, s'han esmenat formes verbals, conjuncions, preposicions o substantius del tipus: *es* per *és*, *pero* per *però*, *à* per *a*, *ó* per *o*, *voste* per *vostè*, *Deu* per *Déu*. Així mateix, i en relació amb els personatges, s'ha optat per posar l'accent que hi mancava a *Eulàlia*, *Narcís* i *Marquès* o, per treure'l, a *Ramon*.

Quant a la confusió derivada de dues formes homòfones, s'ha corregit l'errònia, ja sigui amb la col·locació o supressió d'accents com *que* per *què*, quan el pronom era interrogatiu, *dona* per *dóna*, quan aquest últim era una forma del verb *donar*, *mólt* per *molt*, quan el darrer era un adverb de quantitat o *vens* per *véns* si provenia del verb *venir*.

A banda de l'accentuació, també s'ha esmenat la dièresi que mancava en participis com *influit* o *deduht* i s'ha optat per *influït* o *deduït*.

b) Vocalisme

S'ha substituït de forma sistemàtica la conjunció copulativa *y* per *i*, com també s'ha regularitzat la *y* grega present en algunes paraules per la *i* llatina, tant al principi de mot, *ya* per *ja*, al final, *ray* per *rai* o *avuy* per *avui*, com enmig de la paraula, ja sigui en posició intervocàlica, *noya* per *noia*, o entre vocal i consonant, *feyna* per *feina*. Quant a les formes verbals, també s'ha esmerçat la *y* grega per la *i* llatina en formes del pretèrit imperfect de subjuntiu com *veyessiu* per *veiéssiu*. Pel que fa als numerals cardinals *trenta y cinc* o *vint y cinc*, s'ha esmenat la *y* pel guionet: *trenta-cinc* o *vint-i-cinc*.

Davant dels mots femenins que comencen amb vocal diferent d'*i* / *u* àtones, s'ha suprimit la forma ordinària de l'article femení singular *la* per *l'*. És el cas de *l'opulència* que substitueix *la opulència* o *l'amabilitat*, en lloc de *la amabilitat*.

Així mateix, s'ha esmenat la terminació dels adjectius que permeten l'alternança entre masculí i femení (*-e/-a*) en funció del gènere del substantiu que acompanyen quan aquesta no afectava la pronúncia: és el cas de *pobre* per *pobra* o *altre* per *altra*. Seguint el mateix criteri, però canviant de categoria gramatical, s'ha modificat la forma adverbial *rera* per *rere*.

Per últim, s'ha esmenat la vacil·lació existent al text inicial entre *per* i *per a* i entre *en* i *amb*, si podia induir a confusió, i s'ha corregit la forma *ab* per *amb*.

c) Consonantisme

Quant als substantius, s'ha corregit, sempre que ha estat necessari, les *eles* per les *eles* geminades, com *ilusions* per *il·lusions* o *idilis* per *idil·lis*.

S'han esmenat les *t* finals dels mots acabats en *-itud* i *-etud* i s'han substituït per una *d*: *quietut* per *quietud* o *multituts* per *multituds*. De manera semblant, s'ha corregit, també, *fret* per *fred* i s'ha canviat la forma *vagabond* per *vagabund*⁷.

S'han eludit les *h*, avui no normatives, d'algunes paraules, ja sigui a l'inici, com *haviat* per *aviat*, *hont* per *on* o enmig d'aquesta, *rahó* per *raó* o *possehir* per *posseir*. Amb tot, però, en algunes ocasions, s'ha hagut d'afegir la consonant muda, com en el cas d'*ola* per *hola*. Encara dins aquest apartat, s'han modificat algunes interjeccions com *ho* per *oh*, *va* per *bah*, *ha* per *ah* o *he* per *eh*.

⁷Tot i que autors com Marcel Ortín [vegeu ORTÍN, Marcel. "Criteris i límits de l'ortografiació en l'edició filològica (amb exemples de la prosa de Josep Carner anterior a les *Normes* de 1913)". *Anuari Verdaguer*, núm. 16 (2008): p. 415] recomanen no fer aquest canvi fonètic i mantenir la grafia primigènia –prèvia al *Diccionari ortogràfic* de 1917– el cert és que, amb la voluntat d'homogeneïtzar els criteris d'edició, tant de les obres inèdites com de les publicades, s'ha prioritzat el fet que el mateix Palol acceptés aquesta variació en les obres teatrals publicades als anys vint.

S'ha modernitzat, també, l'ortografia dels substantius que contenien el fonema fricatiu alveolar sord [s], adaptant-los, sempre que ha estat necessari, a la normativa prescriptiva. Així doncs, s'ha esmenat la *s* per la *ç* a *confiança* i *esforç*, i les dues *ss* a *ç* o *c* a *raça* o *cacera*. A més, s'ha canviat la *j* per *g* en mots com *prometatge* o *carruatge*. El grup gràfic *tj* ha estat substituït per la *g* en vocables com *mig* o *migdiada* i s'ha canviat el fonema fricatiu alveolar sord del text original, en mots com *generalisat*, per l'africat alveolar sonor [dz]: generalitzat.⁸

S'ha esmenat, també, l'arrel del verb en els lexemes que contenien el so fricatiu palatal representat per la grafia *x* per *ix*: *dexeu* per *deixeu*, *conexes* per *coneixes*.

Quant a les formes adverbials, s'ha esmenat l'escriptura separada d'*en lloc* per *enlloc* o junta de *desseguida* per *de seguida*, *aprop* per *a prop*, *desde* per *des de* o la contracció *perçó* per *per això*.

S'ha modificat, sempre que el context ho ha requerit, la forma *per què* per *perquè* si aquesta última prenia el valor de conjunció explicativa o *perquè* per *per que* si introduïa una pregunta directa o es trobava dins una interrogació indirecta, tot i que, quan s'ha escaigut, s'ha mantingut la forma *per a què*⁹. S'ha afegit una *c* a la conjunció *dons* amb l'objectiu d'actualitzar-la, *doncs*, i s'ha conservat la preposició *de* davant la conjunció *que* i construccions relatives del tipus *quin nom*.

Per concloure, s'ha esmenat el demostratiu *aquet* per *aquest* i s'ha corregit la *v* per la *b* en les formes del verb *beure*, *veus* per *beus*. Per últim, s'ha regularitzat l'escriptura vacil·lant d'alguns antropònims com *Marguerita* per *Margarita*, *Kety* per *Ketty* o *Gonzal* per *Gonçal*.

⁸Tot i el criteri de Marcel Ortín ja comentat [vegeu ORTÍN, Marcel. "Criteris i límits de l'ortografiació en l'edició filològica (amb exemples de la prosa de Josep Carner anterior a les *Normes* de 1913)." *Anuari Verdaguer*, núm. 16 (2008): p. 415], s'ha admès el canvi ortogràfic tenint en compte que ell mateix va acceptar la variació en les obres teatrals publicades els anys vint. Compartim l'opinió de Ramon Pinyol i Torrents [vegeu PINYOL I TORRENTS, Ramon. "L'edició de textos vuitcentistes. Les edicions impreses." *Anuari Verdaguer*, núm. 16. Vic: Eumo Editorial, 2008: p. 394] que sovint "la fonètica no es reflecteix en la mateixa ortografia, sinó en la lectura que en fa el parlant" i, seguint aquest criteri, canvia *civillizat* per *civilitzat* "perquè la grafia no estàndard respon a una pronúncia general col·loquial i relaxada".

⁹Aquesta conservació de la preposició *a* es deu al mateix criteri explicat en la nota 1. Amb tot, vegeu ORTÍN, Marcel. "Criteris i límits de l'ortografiació en l'edició filològica (amb exemples de la prosa de Josep Carner anterior a les *Normes* de 1913)". *Anuari Verdaguer*, núm. 16 (2008): p. 413

d) Pronominalització

S'ha mantingut el pronom d'herència castellanitzant *lo* o els pronoms febles *ne*, *me* o *vos*. Amb tot, s'ha esmenat la deformació d'*hos* per *us* i *m* per *me* o *em*. S'han revisat, a més, l'ortografia dels pronoms febles o del pronom relatiu *que* especialment a l'hora d'adherir-los a una forma verbal: *revisarse* per *revisar-se*, *qu'enllestirem* per *que enllestirem*, *els-e*¹⁰ *descobrirem* per *els descobrirem*.

e) Altres aspectes

S'han conservat els castellanismes presents de forma reiterativa en tota l'obra, tant amb la voluntat de retratar la parla real de l'època –com *lujo*, *modo* i *desafio*–, com per no tenir una correspondència clara amb un vocable català –com *realce* o *panyo*, ambdós recollits al *Diccionari català-valencià-balear*. Alhora, i com a mostra de la riquesa expressiva de la llengua catalana dels primers anys del segle XX, s'han conservat interjeccions com *Ira de bet!*, utilitzada per expressar irritació, ja que és la deformació eufemística d'*Ira de Déu*.

De manera més genèrica, s'ha mantingut intacta la perífrasi d'obligació *tenir que* o *deure* més infinitiu, a més dels barbarismes de referència temporal *a lo menos* i *quan menos* o la forma adverbial col·loquial *ademés*. Així mateix, s'ha conservat la vacil·lació entre *allavores* i *allavors*, i les formes o locucions adverbials *antes*, *aixís*, *después*, *redere*, *poc a poc* i *al fi* en valor conclusiu.

S'ha conservat el femení no normatiu de formes adjectivals d'una sola terminació com *diferenta*, *amenassanta* o la forma derivada de l'adverbi invariable *massa*, *masses*. De la mateixa manera, s'ha mantingut l'adjectiu *precís*, encara que l'autor sovint l'utilitzés amb el mateix valor semàntic que en llengua castellana i no com a sinònim d'*exactament*.

S'ha refet, sempre que ha estat necessària, la manca de concordança entre el tractament de cortesia *vostè* i les formes verbals conjugades en segona persona del singular. Quant als infinitius, s'ha mantingut la forma *poguer* o *volguer*. I pel que fa als gerundis, s'ha conservat la velarització de *visquent*, *sapiguent* o *vinguent*, així com les formes col·loquials dels participis *retorsit* o *sapigut*.

¹⁰ En aquest últim cas, no s'ha conservat l'*e* epentètica pel mateix motiu que s'ha comentat en la nota núm. 2. Vegeu PINYOL I TORRENTS, Ramon. *Op. cit.*

Encara dins la morfologia verbal, s'han conservat, en pro de la fonètica, formes no normatives que afecten tant al lexema com a les desinències dels verbs. Així doncs, s'han mantingut formes com *donc*, *donguessin*, *m'acobardà*, *tenques*, *omplenen* o *s'assenta* [per *s'asseu*].

Per últim, s'ha conservat la contracció *al* davant d'infinitiu, l'adverbi *dintre* quan es feia referència a un espai de temps a comptar des del present, i s'ha mantingut, com a signe d'oralitat, la preposició *a* davant del complement directe en oracions transitives com *Jo veig sovint a la criada*.

2.2. Impresos

Senyoreta Enigma (1919)¹¹: El mecanoscrit original d'aquesta obra es troba actualment a l'Arxiu Històric de Girona i, a l'última pàgina, hi figura la data escrita pel mateix autor: novembre-desembre de 1919. S'edità, dos anys més tard, el 1921, per la Impremta Masó de Girona, tot i que s'havia estrenat un any abans, concretament la nit del 5 d'abril de 1920, al Teatre Principal de Figueres.

L'enemic amor (1920)¹²: A l'Arxiu Històric de Girona es conserva el mecanoscrit original del segon i tercer acte d'aquesta obra teatral, datat entre juny i setembre de 1920. La referència completa de la peça la tenim gràcies a l'edició que féu, el 1921, la Impremta Masó de Girona. Com a particularitat, i com s'ha comentat, convé destacar que l'obra original apareix intitolada *Es l'amor*, títol que es modificà en la posterior edició de 1921 per *L'enemic amor*. Aquest comèdia fou posada en escena per primera vegada al Teatre Bartrina de Reus, la nit del 23 de gener de 1921. A Barcelona es representà al Teatre Goya quasi un mes i mig més tard, el 10 de març de 1921. També a l'Arxiu Històric de Girona s'hi conserva la traducció castellana d'aquesta peça, intitolada *Amigo, enemigo amor*, duta a terme per I. Rodríguez Grahit. Tot i que a la portada de la versió castellana consta "Comedia en tres actos", a l'Arxiu únicament s'hi troben els dos primers.

¹¹ L'original d'aquesta obra consta de 85 folis de 22,3 x 16,4 cm.

¹² L'original d'aquesta obra consta de 87 folis de 23,4 x 17,5 cm.

Les petites tragèdies (1921)¹³: Miquel de Palol escrigué aquesta obra entre el juliol i el setembre de 1921 i s'estrenà un mes més tard, la nit del 30 d'octubre, al Teatre Bartrina de Reus. El mecanoscrit original es conserva a l'Arxiu Històric de Girona, però en poder de la família es troba encara una edició de l'obra en forma d'opuscle que data del mateix any i on s'especifica que la peça obtingué el premi ofert per D. Evarist Fàbregas i Pamies.

2.2.1. Criteris d'edició

Els criteris d'edició que s'han seguit a l'hora d'establir el text de les tres comèdies suara presentades han estat els mateixos, ja que s'ha partit de l'obra editada per ser, de ben segur, l'última que l'autor revisà. Per tant, tot i que s'han contrastat les dues versions que existeixen de cada una d'aquestes tres obres, s'ha decidit adoptar com a base la peça editada i, en conseqüència, respectar els ínfims canvis que divergeixen del text primigeni. En general, tot i que es tracten de diferències que afecten, sobretot, l'ortografia i la disposició formal de l'obra, en la revisió duta a terme en aquesta edició, s'ha aplicat, sempre que ha estat possible, una homogeneïtzació dels criteris ortogràfics vigents i que s'allunyen, en alguna ocasió, dels establerts per l'editorial l'any 1921.¹⁴

¹³ L'original d'aquesta obra consta de 61 folis de 21,8 x 16,7 cm.

¹⁴ L'any 1921, quan es publicaren les obres descrites, es dugué a terme un primer treball d'homogeneïtzació formal del text i s'intervingué ortogràficament en alguns aspectes, tot i que continuen apareixent solucions no normatives tal com s'anirà desgranant a continuació:

- a) Puntuació, convencions gràfiques i accentuació: en general, es conserva la puntuació del text base, i mostra d'això és l'esmena que s'ha hagut de dur a terme en l'edició que aquí es presenta de la inserció de la coma davant dels vocatius. També en l'edició de 1921 s'opta per col·locar signes d'obertura i de tancament en les oracions interrogatives o exclamatives. Quant a les abreviatures, apareixen fórmules com *D* per *don* i, pel que fa a la disposició formal del text, s'afegeixen o se suprimeixen acotacions -que s'han assenyalat en una nota a peu de pàgina en la nostra edició- i que divergeixen del text original. Així mateix, es distribueix el text per escenes -no presents en els autògrafs- i que han facilitat la fixació última del text. Amb referència a l'accentuació, en general s'esmenen els accents d'algunes paraules de l'original, tot i que queden molts vocables que, o bé no apareixen accentuats o bé els sobra l'accent: és el cas de *se*, *es*, *si*, *diriem* -per *sé*, *és*, *sí* i *diríem*- o *vindréu* i *bó*, entre d'altres casos similars. Altres vegades, l'obertura de l'accent no és la prescriptiva i s'opta, per exemple, per *aprés* en lloc d'*après* o *de debò* per *de debò*.
- b) Vocalisme: Continua, en general, la vacil·lació entre *o* i *u* en posició àtona com es pot percebre en l'adjectiu *empurdanesa* o en el verb *desensunyant-se* i entre *a* i *e*, com en el cas de *pobre* o *altre* quan acompanyen un nom femení i, finalment, la confusió entre *en* i *amb* present a l'autògraf. Amb tot, però, s'esmenen formes verbals de l'original com *entran* per *entren*, adverbis com *are* per *ara* i substantius com *Enigme* per *Enigma*. Encara dins aquest apartat, s'opta per mantenir la forma plena de la preposició *de* davant de vocal. És el cas de *de una*.
- c) Consonantisme: En general s'esmena la vacil·lació entre *b* i *v* que caracteritza l'autògraf, tot i que encara es conserven formes com *aborreixi* o *aburrida* i *trovar-te*. Quant al fonema fricatiu alveolar sord [s], continua la vacil·lació entre *ç*, *ss* i *s* ja present a l'original i continuen apareixent formes com *arronça*, *decissió*, *fassi* o *braçet*. Així mateix, es manté la *s* en lloc de la *x* en vocables com *espressament*, *esplucaràs* o *escursió*.

El fet que les tres obres coincideixin en l'any de la publicació, facilita la possibilitat d'establir uns criteris unitaris d'edició, ja que totes elles segueixen, sovint, les mateixes pautes ortogràfiques, a banda de conformar un eix temàtic similar. És en aquest sentit que s'esmentaran les més significatives i que són, alhora, comunes a les tres.

a) Puntuació, convencions gràfiques i accentuació

Tal com s'ha exposat, els canvis introduïts en l'edició de 1921 han tingut preeminència a l'hora d'establir el text definitiu de l'obra i, per aquest motiu, s'han respectat les acotacions introduïdes en la primera edició i que no eren presents a l'original, ja que, de ben segur, aquestes divergències foren consensuades amb l'autor. Amb tot, però, s'ha optat per marcar entre parèntesis i en cursiva el text de les acotacions, mentre que a l'original només apareix marcada en cursiva o, simplement, en rodona. S'ha marcat en cursiva l'esment d'una obra literària en boca d'algun dels personatges, quan en l'edició primigènia apareixia entre cometes, i s'han distingit de la mateixa manera els estrangerismes, anglicismes o gal·licismes no acceptats per la normativa vigent. S'han eliminat les majúscules injustificades del substantiu *mamà* o el tractament personal de *senyor* i s'ha afegit en vocables que sí que ho requerien per la seva significació com *Déu*.

A més, se segueix amb la confusió entre *n* i *m* en formes verbals com *conti* (per *compti*) i s'afegeix una *t* no present a l'original en l'adverbi *tant* quan és de quantitat.

Per últim, quant a les *h*, se segueix escrivint *ola* sense aquesta grafia; es conserva, però, en el participi *habillat*, i s'afegeix a *histeri*, tot i que es treu a *hont* i es canvia per *on*.

En aquesta edició se segueix escrivint l'infinitiu *prendre* sense *r* en el lexema, *pendre*, la conjunció causal separada i amb accent, *per què*, present ja a l'autògraf, les formes fragmentades dels adverbis *sobre tot* i *en lloc* i junta a *desseguida*. Es canvia molt sovint la conjunció adversativa *mes* per *però*, la locució preposicional *a través de* per *a través de* i el pronom *això* per *çò*.

- d) Pronominalització: En general s'esmena la pronominalització en posició enclítica en verbs com *posar-hi*, *jugar-hi* o *facturar-ho* en lloc de *posarhi*, *jugarhi* o *facturar-ho* presents en l'original. Amb tot, encara es conserven formes com *s'en*, *guarda-t'en* o *se'n anava* de l'autògraf. Quant a les elisions de les vocals d'un pronom en contacte amb una vocal precedent i que a l'original apareixen com *i's*, *no's*, *que'm*, *no'm* o *i'l*, se solucionen amb la forma plena del pronom següent i, per tant, es canvia per *i es*, *no es*, *que em*, *no em* o *i el*. A més, quan el pronom apareix davant del verb, s'esmena la forma plena per l'apostrofa. És el cas de *me enganyarien* de l'original per *m'enganyarien* de l'edició de 1921.
- e) Altres aspectes: Quant a la transcripció de l'onomatopeia de la riallada, es manté la forma *ja, ja* o *je, je* presents a l'original i, quant a les interjeccions, s'ha canviat *ho* per *oh*. Per últim, cal destacar que són presents amb una certa freqüència els canvis lèxics en el pas del document original a la primera edició de 1921. És el cas de la substitució de *cortinetes* per *visillos*, *bibliòfils* per *bibliogràfils*, *marit* per *espòs*, *amargantor* per *amargor* o verbs com *atissant* per *atiant* o l'adjectiu *assustadís* per *esporuguit*. De totes maneres, aquests canvis s'han anant indicant en la nostra edició en notes a peu de pàgina.

Així mateix, s'ha establert col·locar els signes d'exclamació i d'interrogació només al final de les intervencions, quan en la primera edició apareixen al davant i al darrere de les oracions. S'ha esmenat, només quan ha estat necessari, els signes de puntuació de l'edició com ara la coma davant dels vocatius.

No convé oblidar, encara dins la disposició formal de l'obra, que la distribució de la peça per escenes és pròpia de l'edició de 1921 i no del text original, on només hi figuren els actes, les acotacions i els noms dels personatges just abans de cada intervenció. Quant als noms dels personatges, s'ha seguit el mateix criteri explicat a l'inici d'aquesta exposició, amb l'única particularitat que s'ha esmenat la vacil·lació accentual de l'antropònim *Mònica* i s'ha optat per escriure'l sempre amb accent obert. Així mateix, s'ha conservat l'esmena de *Madam Quiosc* de la primera edició respecte a *Madam Kiosko* (*Senyoreta Enigma*) que apareixia a l'original i *Fàbrega per Molins* (*Les petites tragèdies*), tal com s'indicava en el text primigeni.

I, per últim, pel que fa a l'accentuació, s'han afegit accents als monosíl·labs que ho requerien com *sí, és i vés* (del verb *venir*) o a les formes del futur simple com *veuràs i convidaràs* i s'ha tret de la forma pronominal *mi*, de l'adjectiu *bo* o de la conjunció adversativa *mes*. De la mateixa manera, s'ha canviat l'obertura de l'accent a la locució adverbial *de debò*.

b) Vocalisme

S'ha modificat la vacil·lació entre els sons vocàlics *o/u* en posició àtona com en els adjectius *empordanesa* o *polit* o l'alternança entre *e/a* en l'adverbi *rere*.

Així mateix, s'han adaptat al femení, sempre que el substantiu següent ho requeria, els adjectius de dues terminacions que no sofrien variació fonètica com *pobre* per *pobra*.

S'ha esmenat la vacil·lació existent entre les preposicions *amb* i *en*, l'article femení *la* per *l'* davant de substantius femenins iniciats per vocal diferent d'*i* i *u* àtones.

c) Consonantisme

S'ha modificat l'escriptura indistinta de les *b* i les *v* en formes verbals com *avorreixi* i s'ha afegit una *h* sempre que el mot ho ha requerit, com ara *hola*, o s'ha tret de la posició inicial del participi *abillat*.

S'ha revisat l'ortografia del fonema fricatiu alveolar sord a final de mot o en posició intervocàlica i, en conseqüència, s'ha canviat *polç* per *pols*, *endressaria* per *endreçaria* o *pessa* per *peça*. Així mateix s'ha canviat la *s* d'*espressament* per la *x*, *expressament*¹⁵, i s'ha regularitzat l'ús de les *els* geminades en formes verbals com *tranquil·litzat*.

Així mateix, s'ha mantingut la confusió semàntica entre els participis *assentat* i *assegut*, tot i que s'han esmenat les vacil·lacions entre *semblar* o *assemblar-se* o entre *conti* i *compti*, per evitar equívocs i perquè la transcripció errònia es deu segurament a una qüestió merament fonètica.

Per concloure, convé d'indicar que s'ha regularitzat la interjecció *Va!* per *Bah!* i l'onomatopeia de la riallada *je, je, je* o *ji, ji, ji* per *ha, ha, ha*. I, per últim, s'ha optat, d'acord amb la normativa prescriptiva, adherir al lexema els morfemes derivatius en posició de prefix.

d) Pronominalització

S'han conservat els pronoms febles *lo*, *vos*, *me* i *se* davant de la forma verbal, tot i que s'han esmenat combinacions pronominals del tipus *guarda-t'en* per *guarda-te'n*, *anarse'n* per *anar-se'n*. Amb tot, però, s'han mantingut formes col·loquials com *aneuse'n*.

e) Altres aspectes

Seguint el mateix argument que s'explicava a propòsit de les acotacions afegides en l'edició de 1921, també han prevalgut els substantius canviats en la primera publicació i

¹⁵ Vegeu PINYOL I TORRENTS, Ramon. *Op. cit.*: p. 394.

que divergeixen de l'original, com s'ha anat indicat en notes a peu de pàgina. Serveixin d'exemple el canvi del mot *amargantor* per *amargor* o de *marit* per *espòs*. En ambdues versions, s'ha mantingut, però, la denominació afectiva de *baba* per *àvia* (*L'enemic amor*) que algun dels personatges utilitza per referir-se a la seva antecessora i que coincideix, seguint la memòria dels familiars de l'autor, amb el tracte personal que la muller del propi autor rebia.

En la present edició s'han conservat els castellanismes que conté, encara, l'edició de 1921, com *enterada*, *despedir-se*, *atril*, *hermós* o l'escriptura particular de vocables com *xacolata* o *brana* que són fruit d'una pronúncia singular. Així mateix, s'ha mantingut sense variació les perífrasis d'obligació pròpies de la llengua castellana, *tenir que* o *deure* més infinitiu.

A més, s'han conservat vocables no acceptats per l'Institut d'Estudis Catalans, però recollits pel *Diccionari català-valencià-balear*. És el cas de la forma de tractament *missenyora*, del verb *pomellar* o de la deformació de *fillols*, *fiols*.

S'han conservat les formes adjectives d'una sola terminació que Palol havia escrit amb forma femenina, com *llampanta*, *pesanta* o *confidenta*. Al seu torn, s'han mantingut també formes adverbials com *prous*, *masses* o *aixís*, malgrat ser invariables, com a tret col·loquial, i la forma del numeral cardinal *dugues*. Seguint la mateixa línia, s'ha conservat l'adverbi *enc* [per *encara*] i *dintre*, quan es referia a un espai de temps, i les locucions adverbials *fit a fit*, *al fi* i *no obstant*.

S'ha mantingut inalterable la forma de l'infinitiu *pendre*, la deformació del gerundi *en sent* (*en sent jo fora*) o *obtinguent* i s'han conservat les formes verbals *podés*, *dongui*, *don* o *siguessis*.

Per últim, s'ha mantingut l'*a* davant dels complements directes com en l'acotació *EDUARD acompanya a les senyoretas*.

Edició

Les dugues cartes

Comèdia de costums gironines en 2 actes

Personatges

ROSETA	20 anys
REPARADA	60 anys
D. PAU	65 anys
RAMON	25 anys
FERMÍ	25 anys

Època actual

ACTE I

Representa l'escena una sala de casa de pagès de propietaris. Porta al fondo i laterals, dugues. Taula a la dreta en la que se dona lliçó a ROSETA, sobre la qual hi haurà tinter, plumes i paper; cadires i altres mobles adornen l'habitació.

A l'aixecar-se el teló apareixen D. PAU que ensenya de llegir a ROSETA:

Escena I

D. PAU i ROSETA

ROSETA *(Llegint.)* «Cuando al corazón asoma
con inspirado calor
la sensación del amor
es que un hombre...»

PAU Aquí hi fas coma.

ROSETA «Galante, por lo común,
prendado de vuestros ojos,
a vuestras plantas de hinojos
dice vos ama.»

PAU Aquí punt.

ROSETA D. Pau, ja en sé, de llegir,
gastem temps sens guanyar res.

PAU Ja et faré escriure després
ara entén el que vol dir.

ROSETA «Amor es ser ideal
que vuelve el viejo carrozo
en galante y fino mozo.»

PAU Veus, dona, aquí, punt final.
Enténgase la del actor.

ROSETA A llegir un ja s'hi acostuma
en diaris i altres papers.

PAU No et donga ànsia que jo miro
perquè tu sàpigues bé;
més enllà lletra de pluma
llegiràs.

ROSETA Si això no és res.

Cabalment lletra de pluma
 lo que em don menos tropell:
 si sentís com la llegeixo
 no entendria com pot ser.

PAU Lletra de pluma!

ROSETA De pluma.

PAU Lletra de pluma?

ROSETA Bé, i què?

PAU Qui t'ha ensenyat de llegir-la?

ROSETA Si jo mateixa l'he après.

PAU Que t'ensenyia un altre mestre?

ROSETA No, senyor.

PAU Doncs, com pot ser.

ROSETA Amb tan temps acostumar-me
 llegir cartes del promès.

PAU Oh! (*Afectat.*)

ROSETA I ara què té? Què passa?

PAU Res, Roseta; no és pas res.

ROSETA Ha mudat tots los colors.

PAU És que tinc afogament.

ROSETA Si vol un xic de vinagre?

PAU (Millor convindria fel.)

ROSETA Si vol que cridi a la tia.

PAU Bah, res, Roseta, pleguem.
 Tanca lo llibre i retira'l. (*ROSETA ho fa.*)
 (Oh! Jo vull saber qui és;
 Tant que l'estimo i l'adoro
 i dir-me ella tinc promès!
 Quasi me sembla impossible!
(Resolt.) Però, res, ho vull saber.)

ROSETA Doncs, sí, D. Pau, escrivint-nos
 és com de llegir-la he après.

PAU Però, Roseta, ara digues,
 quan vols contestar a n'ell

no sabent mica d'escriure,
com ho fas?

ROSETA Molt senzill és:
un dia vaig dir al mosso
si una me'n volia fer
i com que ja sap d'escriure
les escriu en compte meu.

PAU Molt mal fet; tu no repares
que encar que t'ho faci bé
un dia per mala llengua
ho diu tot i et descobreix.
I sense això: si vergonya
causarà a qui les llegeix
fetes per ell sense solta,
que per més que vulga fer
han de ser molt mal escrites,
com no s'ha pelat lo seny
anant a aprendre a entudi
com han fet altres. Después
saps qui se'n durà la culpa
si se'n riu qui les llegeix?
La que creuen que l'ha feta,
tu soleta i ningú més.

ROSETA I bé, doncs, com vol que ho faci.

PAU Si em vols creure a mi iràs bé.
Jo amb tots los punts i les comes,
si vols tu, les escriuré.

ROSETA No hi posaria reparo:
però hi ha un inconvenient.

PAU (Malo.)

ROSETA Com que faig passar-li
lo que vull si les fa ell
i amb vostè fóra difícil
poguer-ho fer.

PAU I per què?

ROSETA Perquè molts cops ara hi poso
sense reparar en res
coses que sols de pensar-hi
fan tornar roja la pell.

PAU Que no sabem per ventura (*amb galanteria.*)
quines paraules gasten
los enamorats del dia.
Allò de “t’estimo, àngel meu
jo te regalo el meu cor
si tu em regales lo teu.”

ROSETA (*Rient.*) Ha! Ha! Qualsevol que el senti
dirà que els dos nos volem.

PAU I que no és així: i no et pensis
que encara que siga vell
també el cor sap quèdemana
quan de tant en tant glateix.
Jo tinc los seixanta-cinc
i assisteixo a los passeigs;
vaig al ball, miro com ballen
i a les noies faig l’ullet;
quan veig un cos perfilat
i un estret i menut peu
encara el cor se’m desfà
com una bola de neu:
fa temps que en segueixo una
que l’estimo fins al Cel
i ja fa molt que l’aprecio.

ROSETA Que encara ella no ho coneix.
Doncs per què no s’hi declara?

PAU Perquè ara em ve malament.

ROSETA Que espera, potser, tornar-se
un xiquet més jovenet.

PAU (No ho sap i ja em don carbassa,

què faria que ho sabés!)
Però no et pensis que em cansi
de seguir fent-li l'ullet
quan ella veig que no em mira.

ROSETA Doncs no en deu poguer fer res
perquè si quan ella és fora
o ben lluny que no se veu
perquè es cridi "t'estimo"
no ho pot sentir.

PAU No hi fa res.
Ja vindrà aquell dia, dona.

ROSETA (Esperança, menjar curt.)

PAU Ja veuràs, quan te convinga,
per a algun assumpto teu,
escriure alguna carta,
m'ho dius i te l'escriuré.
I no serà necessari
que comunicis secrets
sense com va ni com costa
a un ximple com és ell.

ROSETA Si això no és incomodar-lo
per molt favor ho tindrè.

PAU Al contrari, dona, mentres
que aquí els dos les escriurem
t'explicaré algunes coses
per saber escriure bé.

ROSETA Jo no hi poso cap reparo,
ho faci vostè mateix.

PAU Doncs quedem que jo les cartes
les escriuré, eh?

ROSETA Molt bé.

PAU T'hi posaré punts i comes (*satisfet*)
que ell no sap què n'ha de fer.

Escena II
Dits i REPARADA

(Surt REPARADA portant caputxa posada anant molt acaparada.)

REPARADA Gràcies a Déu!

ROSETA I això, tia?

REPARADA Al Carme, que hi va tothom.
Era ple de gom a gom
que quasi no s'hi cabia.

ROSETA Heu oït missa?

REPARADA Ah! Això sí
però no es pot aguantar,
tothom se la dóna allà
que res no deixen sentir.
Entres aquí, trepitjades,
una empenta si t'asseus;
ja els hi pots dir arraconeu's
que et contesten a trompades:
aquí, et pugem a l'esquena;
allí, tossint, tothom crida;
més enllà sents que una dida
fa sumicar a una nena.
A mi que m'agrada ser
pocs i de ben avinguts
que al menos hi tens quietud
i podes oir-la bé;
però de les deu enllà
allí tothom s'apilona,
la major part per fer broma
ben segur hi deuen anar.
Pels racons només hi sents
lo piu-piu de cada dia.
Aquest jovent d'avui dia

que a missa no estan atents!
Lo Fermí ja ha anat allà
a buscar lo que li he dit.

ROSETA Lo mosso crec que és al llit.

REPARADA Un dia s'hi morirà! (*Cremada.*)
Jo no sé quin bordegàs...
no se li pot manar res
que si acàs ho fa primer
té de tornar-se'n al jaç.
Si em don treballs d'anar a dalt,
li aixeco l'escandalosa.
Són les onze i encara gosa
estar-se al llit, l'animal.
(A ROSETA.) Vés a dalt a despertar-lo
o, si no, no en sortiríem
hasta que el despatxaríem.

ROSETA Vaig a provar de ruixar-lo.

Escena III

Dits menos ROSETA

REPARADA Què li sembla, la Roseta,
ho agafa amb força afició?

PAU Les lliçons que li donc jo
ja les sap lletra per lletra.
Als primers dies que aquí
venia a ensenyar la noia
vaig veure en ella una joia
que algun temps podria lluir,
i dies anant passant
veia que afany li sobrava
i en això jo no em cansava
en que anés estudiant,
però avui veig uns obstacles

i com més irà molt més
que per lliçons que li dés
li foren impenetrables.
Vós haveu sentit a dir
per més que siga de riure
que a còpia de molt escriure
s'arriba a perdre el llegir?

REPARADA Bé, i què pensa de la noia
per estar-ne desenganyat?

PAU Que se'ns ha enamorat, (*amb importància*)
que ja li fan la boboia,
que avui dia ja comença
sortir a veure el minyó
i de la meva lliçó
ni menos ja quasi hi pensa.
I si vós avui en dia,
que amb temps podeu disposar,
no la voleu reprotxar
vos farà una picardia.

REPARADA Qui, la noia? No pot ser
i ella, per prospessar-se,
això ni menos pensar-se.
Gràcia a Déu, sap son deber.

PAU Mes no veieu que avui dia
pensen molt i malament
eixa classe de jovent.

REPARADA Escoltau: jo li só tia,
li faig de mare i a mi
m'ha respectat bé per ara;
lo mateix que a lo seu pare,
m'obeeix i em deu obeir.
Temps ha que havia un hereu
que per tot l'escudrinjava
i al principi jo em pensava

no fos lo que vos diuen;
però jo ja m'he informat
de la seva posició
i he sabut que era un minyó,
de bon modo i educat.

PAU És a dir, que vós sabeu
ja l'amor de la Roseta?

REPARADA És cosa clara i ben neta.

PAU Tan jove i ho permeteu.

REPARADA Oh, no tan jove, D. Pau,
la noia ja és bastant gran
lo tretze del mes entrant
vint anys farà, si a Déu plau.
Jo la veig entusiasmada
que li deixem prendre estat;
a lo seu pare ha agradat
i a mi també m'agrada.

(Plega la caputxa i la porta sobre la taula.)

PAU (Oh! La ràbia em mata
jo em pensava descobrir-ho
i hi consenten tots! Lo tiro
m'ha sortit per la culata.)
Jo treballaré entre mi
per a què la noia el deixi
i si veig que no hi cedeixi
miraré fer-los renyir.)

(Entra FERMÍ, que s'alça del llit fent los gestos propis de qui no ha acabat la son.)

REPARADA És hora ja de llevar-te, (a FERMÍ, renyant)
dormilec! (Mofa.)

FERMÍ La farinera! (Tornant-se.)

REPARADA (A PAU.) Diu la noia, si s'espera,
li farà escriure una carta.

(Li ve a una cadira i vençut per la son s'asseu i es posa a dormir.)

(Lo mestre, pensatiu.)

REPARADA Arri, dropo! No en tens prou,
de dormir?

FERMÍ No em digau res,
Farinera

PAU *(Li aixafa l'ou. (Decidit.)*
L'àvia ja m'ha desairat,
mes per això que cremi Troia:
he jurat que vull la noia,
que la vull meva he jurat. *(Se'n va.)*)

Escena IV

REPARADA i FERMÍ

REPARADA Jo no sé per quina raó
mai te canses de dir-me:
Que t'alces molt dematí?
Que vas al llit tard? Eh! *(Tocant-lo.)*
(No fent cas.) No!
Un home que fa el que vol
i que amb pressa, suors, cobra
ja delira per anar al jaç
encara no es posa el Sol.
Cap treball no li maneu
que siga un xic de matí
perquè s'alça de dormir.
Quan sent que toquen les deu,
esmorza, agafa el sarró
surt de casa, va al molí
i, si heu perdut lo Fermí,
és adormit a un racó.
Si quan trenca rama es mira
o li facin triar lligues,
lo veureu que pesa figures

assentat a la cadira.
Si mai se'n va de camí
quan corrents que un curt li toca
i per sort troba una roca
allà se té d'adormir.
No se li pot manar re
que tinga un xic d'importància
perquè ell ho pren amb poca ànsia
i el seu son hi té de fer.
No deu haver dormit gaire
que encara manegi son.

FERMÍ No crec que hi hagi dona al món, (*alçant-se enfadat*)
com ella tan rondinaire.

REPARADA Desvergonyat! A los altres
parlassis com fas amb mi.
Qui t'ensenya modos, qui?

FERMÍ Tots los he après de vosaltres.

REPARADA Me'n vaig per no incomodar-me
perquè no sé el que et faria. (*Mig mutis.*)

FERMÍ Per alguna cosa sou tia.

REPARADA Perquè no he volgut casar-me.
Tota la vida seràs
un grandíssim dormilec

FERMÍ Mireu que diré un renec.

REPARADA Ai no, no, no el digues pas. (*Se'n va fent-se creus.*)

Escena V

FERMÍ

[FERMÍ] Si no perquè de petit,
que me varen recollir,
que per no deixar-me dormir
solsament ja hauria fugit.
Han agafat una mida

que encara no em poso a jaure
que els crits sobre mi fan caure
i em despertem de seguida.
D'ençà que só a n'aquí
i que conec a la tia,
que no puc dir que un sol dia
m'hagi atipat de dormir.
Sempre cridant la veureu
i em diu: "que no dormes prou?"
Me'n vaig al llit a les nou
i ja em fan alçar a les deu,
veieu si tindré raó,
vegeu les coses com són,
d'anar carregat de son
i adormir-me sense to.
Gràcies a Déu que estic sol
i que al menos dormiré.

(Agafa una cadira, l'arracona, s'asseu posant-se en actitud de dormir.)

Escena VI

Dit i RAMON *(reparant amb FERMÍ.)*

RAMON Quin guardià que tenen. Ep! *(Tocant-lo.)*
FERMÍ *(Malhumorós.) (Malviatge.)* Hola, què vols?
RAMON No ho veus? I després t'enfades
 si et diuen que sempre dorms.
FERMÍ És que jo poc que dormia.
RAMON Ja es coneix, deixem-se d'això.
 Esper aquí la Roseta?
FERMÍ Ella sí que fa el que vol,
 no fa gaire que s'estaven
 aquí, donant-li lliçons
 D. Pau, i per cert tenien
 ells una conversació...

RAMON I què et sembla, s'afreixuga
perquè aprengui les lliçons?

FERMÍ Jo me crec que no li ensenyi
les regles de fer l'amor.

RAMON Per què ho dius?

FERMÍ Perquè me miro
de vegades les accions
que li fa D. Pau, lo mestre,
mentres li dóna lliçó
i em sembla, no t'ho asseguro
ni vull que ho digas tampoc,
però D. Pau fa joguines
que no són més que d'amor.

RAMON I ella què hi diu?

FERMÍ Per supuesto
a mi m'ho sembla, sents?

RAMON Oh i doncs.

FERMÍ Ella riu, li diu que calli
però ell sempre li fa el sord
i segueix fent-li postures
per mirar si la commou.
Jo fos de tu no voldria
que li donés més lliçons
que per lo fet d'una noia
me sembla que ja sap prou.

RAMON Però la Rosa no és ximple
per poguer fer cas d'això;
i després, pobre D. Pau,
s'està més per anar al clot
que no pas per dedicar-se
a les noies fer l'amor.

FERMÍ I que no saps lo que els savis
han inventat fa molt poc?
Que si se respira aliento

d'una noia, ala tendrà
i allarga molt més la vida.

RAMON Deixa't d'aquestes cançons
que t'enganyen.

FERMÍ Ah, m'ho sembla
i em sembla que ho fa per això.

RAMON Ni mai que l'hagués sentit (*fascinat*)
que ja m'he posat gelós.

FERMÍ Si hagués sabut... me callava
jo ho faig per bona intenció
i després, a mi m'ho sembla.
Ja veuràs, espera't, doncs,
que iré a buscar la Roseta
i ella t'ho explicarà.

RAMON No:
aguarda, no la vull veure.
Malhaja mon neci con
ja sols sospitar les coses,
efecte de gran passió,
que em sembla que s'arrecullen
entorn meu negres visions
cercant per l'ànima meva
grogues penes, desconsols...
Una paraula de massa
que aquí ha dit aquest minyó
ha convertit ma alegria
en fortes torturacions.

FERMÍ I per cosa tan petita
ha, ha, te poses gelós?
No sigas tan flac subjecte.

RAMON (*Ràpid.*) Fermí, me vols fer un favor?

FERMÍ Dignes, home.

RAMON Tu procura
d'investigar a los dos

i com coneguis la marxa,
que estiga segur del tot,
me contes coma per coma...

FERMÍ Lo que a mi em sembli?
Bé, doncs.

RAMON Avui no tornaré més.

FERMÍ No falta, ja vindré jo,
escriuré una carta curta
igual a l'anterior
sense dir res del que em passa,
que fóra fàcil que tu
amb tota sana intenció
no te semblés una cosa
i en fos una altra.

Bé, això
ja t'he dit que m'ho semblava.

RAMON (Tu, gelós, no sé per què
però és cert com tenim Sol
que, si és veritat lo que em conta,
D. Pau sabrà qui só jo.
Però jo estimo a la noia,
la noia me porta amor
i ha jurat que el guardaria
tant com lo món sigués món.
Res, abans de fer una cosa,
necessito pensar molt
sobre aquell mateix assumpto
per no advertir la raó.)
(A Fermí.) Tu te quedes; no t'adormis.
Diga-m'ho tot, sents? Adió.

Escena VII

FERMÍ

[FERMÍ] Jo só el més ditxós que hi ha.
Feliç jo que de l'amor
n'estic lliure i així em passejo
pel camp i pel poble sol.
Diu un adagi inventat
en aquest sigle dinou
que no es menesté ningú
per a poguer anar sol
i qui pensi d'aquest modo,
diga-li boig.
Sent aixís passo la vida
que no n'hi ha altra de millor:
de casa a cavar la mina,
després a dur fems a l'hort.
Acabat dins a la jaça,
que és dels meus fatics repòs,
i quan un dorm ja no pensa
en res, en res d'aquest món,
i qui pensi d'aqueix modo,
diga-li boig.
La meva dona és la fanga
que un la remena com vol
sense temor a l'església
i de caure en temptació.
I amb ella sols m'endormisco
en tot qualsevol racó,
des del camp més cel obert
al més fosc i amagat bosc,
i qui pensi d'aqueix modo,
diga-li boig.
I aixís ningú me critica

per si li faig o no jocs.
Quan me plau la deixo sola
sense que em causi condols:
los uns pensen en donzelles,
als uns se'ls hi asseca l'ànima,
altres se'ls arrovella lo cor
i jo que visc amb la fanga
perquè és la joia millor.
Ja que penso d'aquest modo,
digau-me boig.

Escena VIII
Dits i ROSETA

(que entra malhumorada sense reparar en lo FERMÍ, estranyant no trobant-hi lo mestre.)

ROSETA Fa goig! Creia que D. Pau
volia escriure la carta
i veig que se n'és anat.

FERMÍ Roseta, estàs enfadada?
Que no veus que aquí hi só jo?

ROSETA Hola, ets tu Fermí?

FERMÍ M'ho sembla.
Ara no tindreu raó
de maltractar-me en paraules
diguent-me sovint allò
“arri, lleva't, dormilec”.
I com no dormo.

ROSETA I això,
qui t'empeny que tan rodolis?

FERMÍ Me sembla que sou vosaltres
que em critiqueu: i tu veus
que ara que aquí sol m'estava

tampoc no m'he adormit.

ROSETA Mal fet, home, no faltava
sinó que a cada moment
t'adormissis.

FERMÍ Però l'àvia
sempre em crida: dormilec!
només per fer-me migraña.
I vull que tu li aconsellis
que es retinga les paraules,
que no dormo tant com sembla
quan no sóc ficat al catre.

ROSETA Això rai, ja passarà,
sou un parell, Déu me valga.
De les tripes de tu i ella
se'n podrien fer guitarres.

FERMÍ Jo ja me'n consolaré
mentres tu facis de caixa
i en Ramon tot sovintet
passés lo rato tocant-la.

ROSETA Bé, digues, què ha dit D. Pau?

FERMÍ Ell m'ha dit que t'esperava
però veig que se n'ha anat

ROSETA Tornarà?

FERMÍ Saber-ho falta,
però me sembla que sí,
com no s'ha despedit, i hasta
perquè, vaja, al teu costat
D. Pau ja n'és tot un altre:
si lluny de tu caduqueja
ensenyant los seus seixanta,
al teu costat veig que es gronxa
com si fos una fragata
i el ressò que fa ell a soles
perquè la mort ja l'espanta,

amb tu, sento que les flors
 i postures fa anar en dansa
 i hasta em sembla, si gosés,
 no se'n faltaria gaire
 per dir-te que te vol seva
 per eixugar-li les baballes

ROSETA I ara, que te tornes boig,
 Fermí? Què és lo que te passa?

FERMÍ Que el mestre, conec, l'estima.

ROSETA Vaja, ximple, fuig o calla,
 perquè m'ensenya de lletra
 creus n'estic enamorada?

FERMÍ Si tu no n'estàs pas d'ell,
 ell de tu em sembla que massa.

ROSETA Fes-me el favor de callar
 perquè ja em tens enfadada

FERMÍ Bé, vamos, a mi m'ho sembla,
 i em sembla que...

ROSETA *(Interrompint-lo.)* Fermí, calla.

FERMÍ Callaré perquè tu ho dius.
 Al menos, ja que això em manes,
 vols deixar-me dormir un xic
 que aquesta nit no ho he fet gaire
 per mor del mal de queixal
 que m'ha vingut a les barres?

ROSETA Encara no n'estàs tip,
 Dormilec?

FERMÍ Doncs també calla.

ROSETA Vés a avisar a D. Pau,
 que vinga sense tardança,
 que ara l'haig de menester
 per escriure una carta

FERMÍ És a dir que estàs resolta
 a fer-me deixar la plaça

ROSETA M'ho feies massa abarato. (*Rient.*)

FERMÍ Abarato! Mai cobrava.

ROSETA Ara no cobraràs tant.

FERMÍ Si no cobrava.

ROSETA Bé, basta. (*Assenyaland-li que se'n vagi a complir.*)

FERMÍ Roseta, saps que em fa mella
que et vulga escriure les cartes.

ROSETA Veus que hi posa punts i comes?

FERMÍ Sí, punts i comes: t'enganya.
Farà com ho feia jo,
que per escriure una carta
tan aquí com lluny d'aquí
hi posen lletres i basta
solsament tenir cuidado
posar-les una davant l'altra.
Hi vaig, doncs.

ROSETA I no t'adormis.

FERMÍ Desenfada't, no passis ànsia,
(que tornant és quan podré faré petar una becaina).

Escena IX

ROSETA

[ROSETA] Que és estrany que el Ramonet
estiga tant per venir:
no hi ha dia que aquí falti
i avui encar no l'he vist.
No podrà dir que la pluja
hagi fet malbé els camins,
que la terra de tan seca
no s'hi coneix lo trepig:
no li faltaran excuses,
que els homes són eixorits
per imaginar mentides.

Dirà que es féu mal al dit
o bé que avui, menjant palla,
l'euga que té per venir
se li ha entravessat un os
entre les ales del pit
i el manescal ha manat
que fes tres dies de llit.
I que per a ell, venir a peu,
és massa llarg lo camí.
Si no dir això, a lo menos
una cosa per l'estil.

Escena X

ROSETA i REPARADA

(Surt més arreglada que no anava, pentinada de nou i sense res al cap.)

REPARADA Roseta!

ROSETA Mana, tia. *(Fent lo que li indiqui REPARADA.)*

REPARADA Aguaita
si se'm posa bé el vestit.

ROSETA Sí, mare.

REPARADA No hi porto cap frare?

ROSETA Ah, no el veia un; n'hi teniu. *(L'hi treu.)*

REPARADA Desfés-me'l.

ROSETA Ja està.

REPARADA Doncs ara
mira'm bé de fit a fit
si tinc dret lo mocador.

ROSETA Ja el teniu dret.

REPARADA I aquest fil? *(Se'l trau.)*
Me surt cap veta del cos?

ROSETA No, tia, no n'hi teniu.

REPARADA Repara'm bé el cap i mira

si se'm coneix gota el clin.

ROSETA Porteu la meva cotilla! (*Fent-ho.*)

REPARADA Perquè faci el cos ben prim.
Faig ridícul?

ROSETA Ni pensar-hi.
Sembleu un roser florit
i qualsevol vos faria
de catorze a quinze abrils.

REPARADA (*Ara que vinga quan vulga.*)

ROSETA I això, que anau a un convit?

REPARADA No, però conec que el mestre
està enamorat de mi,
i segons tu t'explicaves
vindrà aquí tot de seguit
i no m'agrada que vegi
que só deixada, que a mi
vull que em tingan per curiosa
tant a fora com a dins.

ROSETA Veus aquí, doncs, lo que em deia
no fa gaire lo Fermí.

REPARADA Què te deia? Això del mestre?

ROSETA Però ell ho ha après per mi
i s'ha cregut que em volia.

REPARADA No; serà lo que t'he dit
però no et pensis que el vulga.
Ca! No em vingau amb marits,
no vull trastos com aquestos;
ja n'haguera tinguts mil
si hagués volgut escoltar-los...
Què te diré... jo só aixís...
(*Amb importància.*) Què et penses? Quan era jove
semblava un pitxer guarnit.
Lo jovent de tot lo poble
no pensava sinó en mi.

Jo sempre anava amb lo pare
i encar no em veien sortir,
ja els tenia tot darrere
que m'anaven fent bst! bst!
Un cop eren tres o quatre
que tots venien per mi
i, de tant que m'estimaven,
hasta un dia, vet aquí,
que tots quatre diuen: nois,
la noia no es pot partir
i només té de ser d'uno.
Què voleu fer? Discutim,
I, de tant que me volien,
diuen de primer morir
abans de deixar-la prendre
i aixís és, que diu, que allí
entre aquell jovent se n'abusa
d'aquella de Sant Quintín...
Que el batlle hi va haver de corre-hi
junt amb tots los agutzils;
jo, perquè no m'agradaven,
amb tots quatre vaig renyir.
Oh! I d'altres te'n contaria
que en ta vida no has vist.
N'hi va haver un que m'estimava
i no va ser un dematí,
me va dir si jo el volia,
li dic no, i es va morir;
un altre va fugar-se a Amèrica
cansat ja i de mi avorrit;
un altre es féu voluntari
i el van matar els marroquins;
i d'altres n'explicaria
que a la memòria no els tinc

que crec que, si t'ho contés,
no ho creuries.

ROSETA (I és aixís.)

REPARADA No et pensis, que eren joves
qui més qui menos ben rics.

ROSETA Ja ho suposo.
Però digui,
i amb tan joves com ha dit,
no va poguer arreplegar-ne
un sols que pogués servir?

REPARADA Prou, però jo no só dona
que m'ha agradat divertir-me
i en una vida he tirat càlculs
per conquistar cap marit.
Jo la vida corporal
no l'aprecio, jo me'n ric,
perquè mon afany és sempre,
ha sigut i serà, al fi,
lo poguer conservar l'ànima
sana i neta.

ROSETA Bueno, sí.

REPARADA La vana pompa del món (*amb escrípol*),
tant de velluts i setins,
són temptacions del dimoni
que va a l'home perseguir.
Mossèn Fèlix sempre em conta
que val més lo aconseguir
la vida eterna en la Glòria,
que no pas seguir els enginys
que los homes de la terra
han buscat per reduir.

ROSETA Molt bé, tia, però escolti,
què té que veure el que diu
amb la salvació de l'ànima?

Això mai s'hi té de dir:
que pensa que una casada
que va en saraus, en convits,
que gasta luxó i arrossega
pel carrer los rics setins,
no pot salvar-se com l'altra
que des de lo matí
hasta que tanquen l'església
s'està allà resant sens fi?
Doncs segons lo seu sistema
la dona que té marit
és un cos a on se hi crien
los infernals esperits.
I si el mestre proposava
entre vostès un partit,
vol dir que el retxassaria?

REPARADA

Això té un altre sentit.
L'objecte, si acàs, seria
perquè, a l'hora de morir,
l'un a l'altre s'encomani
lo deber que tots tenim.
Viuríem passant los dies
amb un amor sense fi
i tindríem la vellesa
en un estat molt feliç,
perquè jo lo cuidaria
que fes goig, que anés polít,
ell té una bona carrera
que si la fes lluir
guanyaríem les pessetes
a raig.

ROSETA

Però, tia, si
D. Pau no està per carrera
ni carretons...

REPARADA Com, què dius?

ROSETA La millor carrera seva
sap quina és?

REPARADA La que t'he dit:
de mestre.

ROSETA Del cementiri...!
Si ja la cara l'hi diu.

REPARADA Deixa-te de ximpleries...
Jo me n'arribo aquí baix
a veure si la Maria
sap qui diu missa demà,
a les sis del dematí,
perquè a les onze no hi vaig
pel soroll que cada dia
lo jovent hi fa petar. (*Mig mutis.*)
A D. Pau tingues cuidado
de dir-li el que t'he contat,
que no fos cas se pensés
que miro d'enamora'l.

ROSETA No tinga cuidado, tia.

REPARADA És que per això...

ROSETA Adéu-siau.

Escena XI

ROSETA

[ROSETA] És vella i encara delira
per lo gran lo que jamai
ha pogut, siguent-ne jove,
assistint en los saraus.
Quant noia, diu que sabia
un per un endevinar
lo nom de tot lo jovent
que era ficat en los balls

i ara, vella, vos dirà
lo de tots los capellans
que teniu a la parròquia,
hasta que crec que vos dirà
quin diu la missa més llarga,
quin l'acaba més aviat;
los dies de la setmana
que hi ha ofici vos dirà.
No hi ha pedrís a l'església
que no s'hi hagi assentat;
los escolans la coneixen,
la coneix lo sacristà
i, quan altre no, de vista
la coneixen tant i tant...
fora els cegos que a les portes
van demanant caritat.
Lo Fermí i D. Pau no vénen,
si el mosso s'ha endormiscat
i hàgim perdut lo correu
i lo corredor plegats. (*Se'n va.*)

Escena XII

D. PAU i FERMÍ

(Entren D. PAU i FERMÍ. Aparenta que vénen conversejant per estil de la següent escena.)

PAU Que no torni a succeir.
FERMÍ Sembla que ja hi tinc cuidado.
PAU. Quan te donen un recado,
 per a què t'has d'adormir?
FERMÍ Com que no portava urgencia,
 amb tota calma ho he pres.
 No havia de fer res més

que complir la diligència
que no fa molt se m'és feta
de que aquí avui arribés
i aquesta carta donés
tot seguit a la Roseta.
M'han dat de temps tot un dia
quan m'han dit: "avui deus dar-la,"
i he cregut que per portar-la
a casa avui tornaria.

PAU I de qui és aquest paper
que a la noia has de donar?

FERMÍ No he volgut pas mirar
perquè em diu que no ho dec fer
antes que a n'ella l'entregui;
és carta del seu promès.

PAU Lo seu promès, i qui és?

FERMÍ No crec que vostè el conegui.

PAU I coneixes si s'estimen?

FERMÍ Què li diré? No ho comprenc
perquè sols lo que jo entenc
és que parlen sols, es riuen
i, quan se miren, jo ho miro
i amb les mans se fan accions.
Ara, si s'hi fan petons,
me'n guardaré molt de dir-ho.

(Lo mestre preocupat per una idea. FERMÍ s'asseu i busca posició per adormir-se. Tindrà cuidado de tenir la carta a la butxaca més visible per D. PAU.)

PAU (Oh! Si jo pogués saber
lo que en la carta se diuen...
Haig de saber què s'escriuen...
Oh... sí. Ja sé què haig de fer.)
Veus, de seguida t'encalles...

FERMÍ Si la noia ha de venir,

no l'espera vostè?

PAU Li haig d'escriure quatre ratlles.

(FERMÍ s'adorm.)

PAU (Haig de sortir de l'apuro
i per força n'haig d'eixir.

Lograré fer-los renyir,
encara que em costi un duro.

Deixar-me robar l'amor

en aquest crític estat,

en que jo m'he declarat,

que ja em té robat lo cor.

No jamai apaga el llum

de mon amor virginal,

que demostra la señal,

si no amb lo foc, amb lo fum.

Si no tinc tendres amors,

esper que ja han madurat,

que só com los grans de blat

que madurs ne són millors.

A cada arruga que es veu,

encara que faci mella,

cada arruga un record d'ella,

cada arruga lo nom seu.

Oh! No, no, no et deixaré!

Jo te vull, te necessito

i cauràs en lo garlito

perquè renyir te faré.

La paraula no m'afarta,

a començar ja està dit... (*Per una altra idea.*)

Calla! Lo Fermí adormit

i a sobre porta la carta...

Ah! Ja sé lo que faré:

mirar poguer-li arrencar

i, mentres ell dormirà,

jo en aquí la llegiré...

Ja la veig i de puntetes...

(D. PAU, *poc a poc, va a traure la carta que porta FERMÍ i aquest, al sentir-se tocar, es desperta i, coneguent la intenció, fingeix adormit per saber lo fi.*)

FERMÍ (Si descobrim algun marro...
Ai! Senyor Pau, si l'agarro,
com lo passo per baquetes.)

PAU (Ja la tinc, vejам què diu.)

FERMÍ (A veure lo que vol fer,
me sembla, no ho sé de cert,
que els ocells fugen del niu.)

PAU (La causa de l'ensenyança
és que no hi posin les comes.)

FERMÍ (I els modos d'aquestos homes
és menjar cues de pansa.)

PAU (I s'estimen amb calor,
segons conec l'expressió
amb què es declara el minyó;
i ella sens dubte hi té amor...
(Demuestra, enutjat, volguer rompre-la.)

Gràcies me pot donar prou
que no la vulga esquinçar.)

FERMÍ (I gràcies tu em pots donar,
D. Pau, si no vas al pou.)

PAU (La meva intenció no es torça
i tinc de fer un cop de cap.)

FERMÍ (Jo mai m'havia trobat
haver-me de dormir per força.)

PAU (Mentres que no ve la noia,
jo la falsificaré.)

FERMÍ (Mentrestant jo ja sabré
descobrir-ne la tramoia.)

PAU Esquincem-la i, en lo lloc

que havia d'anar aquesta,
farem, doncs, que hi vagi llesta
aquesta altra.

(FERMÍ ha estat mirant i torna a fingir adormit.)

FERMÍ (Fem lo joc,
que faci ara que ell hi és,
que un altre rato faré.
Jo d'això res ne diré
hasta haver fet lo demás.)

*(D. PAU, que s'ha ficat la carta a la butxaca, en la de FERMÍ hi posa la
falsa i, tocant a FERMÍ, lo desperta.)*

PAU Vinga, desperta't, Fermí,
fa rato que me n'he anat;
ja en aquí ja t'he deixat,
que et posaves a dormir;
ja has portat aquell paper
que per a la noia t'han dat?

FERMÍ Encara no l'he portat.

PAU Doncs, què és lo que penses fer,
encara no l'hi ets donada?

FERMÍ (Bé ho saps prou que no.)

PAU Què dius?
Mira que tindrà motius
d'estar-ne un xiquet cremada.

FERMÍ És clar que en tindrà, sentiu.

PAU Doncs aire! Vés-l'hi a portar.

FERMÍ (Sobretot, quan sentirà *(anant-se'n)*
lo que la carta li diu.)

Escena XIII

D. PAU

[PAU] Per ara ja ha sortit bé.
Ja en tenim una de feta,

ara vindrà la Roseta
i l'altra al noi podré fer.
Per un semblant escriuré
lo que el minyó llegirà
perquè se puga pensar
que ella ja no el vol per re.
Ells, al llegir-ne els escrits,
rabiaran i ploraran
i mai més se miraran
i veta'ls aquí renyits.
Llavors, com seré sol,
l'amor faré a la Roseta
i ella, avorrida, pobreta,
tant si vol com si no vol,
vegent-se deixada aixís
i vegent que amb desatino
i amb tot bon cor jo l'estimo,
per força em dira que sí.
Avui la tindré tossuda
pel disgust que ja ara té.
No veieu que lo saber
moltes vegades ajuda?
Veieu les coses que són...
(Veient a ella.) Ella! El que hem de fer és fingir.
(Entra ROSETA, mostrant-se desconsolada, amb una carta als dits.)

Escena XIV

D. PAU i ROSETA

ROSETA (Quin canvi tan repentí
n'he trobat en lo Ramon.
Somnio o el cap se m'abrassa...!
Lo Ramon ja m'ha olvidat!
Me desprecia!)

PAU *(L'ha afectat.)*
I ara, Roseta, què et passa?

ROSETA (I el jurament que me féu
com aixís lo desprecia.
Jo que tota ma alegria
la xifrava al costat seu!
Jo que me sacrificava
per son gust poguer complir.
I ara ell és qui ho paga així?
Embustero!)

PAU *(Volguent-li parlar.)* Te esperava...
perquè m'ha dit lo Fermí
que m'havies de menester.
(ROSETA, no adonant-se'n que fos ell, li contesta amb desprecio.)

ROSETA Al diable! No em digui res.

PAU *(Corprès.)* Roseta!

ROSETA *(Sorpresa.)* Ah! Té raó, sí...
Dispensi, no sé què faig,
com que estic tan trastornada...

PAU Vols callar, ja ets dispensada.

ROSETA (Qui sap si a parlar-li vaig...)
Millor és prendre-ho amb paciència
i, com si no entengués res,
serà fàcil que ho fes
per sa mala intel·ligència.
(Demana-li la carta.) Hauríem de contestar
a la carta que m'escriu
lo Ramonet: vegi,
què hi diu.
(D. PAU la llegeix i després d'això diu:)
No pot pas parlar més clar:
fos de tu contestaria
que jovents tan poc polits
no serveixen per marits.

Vet aquí lo que diria
i que, si tingués consciència,
t'ho haguera dit millor,
que jovents que fan això
tenen molt poca prudència.

(Amb despreci.) Ni val la pena tan sols
gastar temps per contestar.

A Fermí li fas anar
que li diga que no el vols,
ni tampoc li deus donar
mica de satisfacció.

Li fas dir pel mosso un no
sec, clar, net i català,
no faltarà partit bo
que te compri a pes de plata.

ROSETA Ai, D. Pau! I quina nata
m'ha donat aquest minyó.

PAU Lo millor xasco seria,
ja que ell aixís s'ha portat,
que la nata que t'ha dat
també jo li tornaria.

ROSETA Ja veurà, serà precís
fer com si res no sabérem
i després, si coneguérem
que de tot se penedís,
tornaríem fer la pau
que fóra la ditxa meva.

PAU Serà per més mofa seva si contestes.

ROSETA Sí, D. Pau, contesti amb lo fiel candor
com sempre li contestava,
quan lo Ramon me jurava
que encara em guardava amor.

PAU Tu faràs lo que et convinga. *(Conformant-se.)*

ROSETA Contesti tal com li he dit. *(Resoluda.)*

PAU (Jo trobaré un altre ardit
que per despreciat se tinga.)
*(D. PAU s'asseu per posar-se a escriure i, mentres fa la carta, ROSETA,
entregada a sos pensaments, s'asseu en una cadira i diu:)*

ROSETA Què s'ha fet d'aquell candor
en què sempre me tractava,
demostrant que me portava
un viu inspirat amor?
Ara veig que aquell calor,
que causava ma alegria,
ha estat una flor de dia
que, vivint lo dematí,
havia sols de morir
per lo dol de ma agonía.
Llàgrimes que jo plorava
en que el Ramon hi llegia
la reviva gelosia
que en prova després li dava;
aquells ratos que passava
inclinat entre mon pit
los ha posat en olvit
sens temor a l'enyorança.
Per què, joliva esperança,
per sempre t'has adormit?
Il·lusions, blanques joguines,
que sempre d'ell me parlaven,
per què en les flors amagaven
tan punxegudes espines?
I les hores peregrines
que, sota un cel de fi argent,
sentfem passar corrent
entre el cor enamorat,
com és que os haveu anat
entre les ales del vent?

PAU No es diu Ramon lo minyó?

ROSETA Sí.

PAU Doncs, mira si està bé. *(Li dona la carta.)*

ROSETA Pobra de mi, què diré? *(Mirant la carta.)*

PAU Sí, està bé.

ROSETA Sí; sí, senyor,
és aixís com ha d'anar. *(L'hi torna.)*
Lo sobre el pot suprimir,
vaig a fer venir el Fermí
que en un salt l'hi portarà. *(Se'n va.)*

PAU Això mateix, poques bromes,
a veure si el trobaràs.
I mentre a buscar-lo vas,
jo hi posaré punts i comes.

Escena XV

D. PAU

[PAU] Sol com jo vull: va molt bé.
Com més veig plaça guanyada,
molt més la noia m'agrada.
Ja ho he dit, meva ha de ser.
Ara, per fer cosa morta
i que el noi ne desisteixi,
ja caldrà que m'amanegui
a reviure'n una de forta.
(Se posa a la taula i en reuiu una altra i, a manera que va revivent, dirà la següent quintilla:)
Quin efecte que farà,
quin disgust li donaré;
quina renyina hi habrà,
quin odi hi farà regnar: *(plega la carta i la clou)*
quina nena que tindrà.
(S'alça.) Ara que vinga el Fermí,

que, en lloc de dar-li la seva,
li donaré aqueixa meva
que ésmillor. (*Se fica la primera a la butxaca.*)
Ah! Ja és aquí.

Escena última

D. PAU, FERMÍ i REPARADA

FERMÍ Qui, la Roseta, D. Pau,
que m'ha de dar alguna cosa?

PAU Sí, aquesta carta closa. (*L'hi dóna.*)
(*FERMÍ va per obrir-la i el mestre el deté.*)
No l'obris.

FERMÍ Tanqui-la en clau.

PAU No l'obris, que no ho voldria,
la Roseta, que s'obrís.

FERMÍ Ah, bueno, doncs, si és aixís. (*Anant-se'n.*)
(*Lo cap sí que t'obriria.*)
(*Tornant.*) És que, com mai me n'ha dada
cap de closa...

PAU Bueno i què!

FERMÍ Que a fora jo l'obriré (*la desclou*)
perquè com que no és tancada...

PAU És que tu has de fer les coses (*enfadant-se*)
com te digan. (*L'hi pren i vol tornar-la cloure.*)

FERMÍ Al contrari.
Ho faig perquè l'ordinari
tampoc les vol portar closes.
Si la tanca, jo diré
sense tenir-hi recança
que en mi no hi ha confiança
i aixís no l'hi portaré.
Si me la deixa portar
desclosa, la llegiré,

i, si me la vol tancar,
tampoc no l'hi portaré.

PAU És dir, de tota manera (*enfadant-se per graus*)
vols amb la teva quedar.

FERMÍ A tothom li deu agradar
poguer quedar amb la seva.

PAU (*Dant-li la carta.*) Fes lo que et dic i acabat
(*crident*)
o, si no, crido la tia.

FERMÍ A cridar jo el guanyaria,
cridem tot dos al plegat.
(*Surt Reparada, diu:*)

[REPARADA] Què és aquest soroll que feu?

PAU Lo Fermí, que sempre crida,
no vol creure.

REPARADA De seguida (*assenyalant-li la porta*)
a fer lo que fer-se deu.

PAU (*Enfadat.*) No ho vol fer de cap manera.

FERMÍ (*Ídem.*) Li deixo anar un renec.

REPARADA (*Ídem.*) Vés a fer-ho, dormilec.

FERMÍ (*Ídem.*) Ja ho faré, àvia farinera.

ACTE II

La mateixa decoració.

Escena I

ROSETA i FERMÍ

FERMÍ (*dormint en una cadira*) i ROSETA (*plorosa, lo desperta i diu:*)¹⁶

ROSETA Desperta't, Fermí!

FERMÍ Què vols?

¹⁷I això, Roseta, què plores?

ROSETA És que só molt desgraciada.

FERMÍ No comprenc.¹⁸

ROSETA No? Doncs, escolta:

 era un diumenge, amb lo pare

 a missa vàrem anar.

 Si blanc lo vestit portava,

 també mon cor era blanc;¹⁹

 no lluïa jo les gales

 per conquistar un aimant,

 que ignorava lo que un dia

 m'havia de fer plorar,

 sinó perquè ho requeria

 a²⁰ mon pare acompanyar

 i la posició de casa

 ja ho podia suportar.

 A l'església entrem, oïm missa;

 en acabat, nos alçam.

 Tant bon punt sortim del temple,

 donà la casualitat

¹⁶ En el text primigeni (T.P.): "Apareix FERMÍ adormit assentat en una cadira que al moment surt ROSETA eixugant-se els ulls plorosa, lo toca de l'espatlla i el desperta".

¹⁷ En la primera versió apareix la següent acotació: "(*Vegent-la plorosa.*)" En una versió posterior del text, la suprimeix.

¹⁸ En la primera versió escriu: "(*No es mou de la cadira.*)", però la suprimeix en una revisió posterior.

¹⁹ T.P.: "mon cor també n'era blanc".

²⁰ T.P.: "per"

que entre un cèrcol d'uns quants joves
anàvem ambdós²¹ passant
sense comprendre que a dretes
lo jovent ho havia tramat.
Deixo el²² corro i, a manera
que ens anàvem separant,²³
giro la cara, oh sorpresa!,
veig un d'ells que, caminant
tot darrere²⁴ nostre, anava
sense deixa'ns de mirar.
A tres passos ja el tenia,
quan per allargar lo pas
me trepitja les faldilles²⁵ ...
I amb això ja va sobrar,
que de paraula en paraula
la conversació allargant
arribàrem junts a casa.
Al bell peu de lo portal,
lo pare me deixa sola
amb lo minyó... Començà,
des d'aquell ditxós moment,
la meva intranquil·litat,
que fou quan me va prometre
lo Ramon sempre estimar-me...
Lo meu cor fou pedàs d'esca
que una guspira hi ha entrat,²⁶
que aquell foc de dia en dia
ha anat per graus augmentant

²¹ T.P.: "tots dos"

²² T.P.: "deixem lo"

²³ T.P.: "allunyant"

²⁴ T. P.: "redere"

²⁵ En la primera versió del text hi escriu "fandillas" i, posteriorment, ho esmena per "faldillas". En la present edició corregim la terminació del femení plural: "faldilles".

²⁶ T.P.: "hi han posat".

- hasta que ha arribada l'hora
que una pluja bastant gran
mulla l'esca i mullada...
- FERMÍ Lo foc aquell s'apagà?
- ROSETA No és apagat, no, Fermí,²⁷
que encara per doble mal
hi ha una guspira dins d'ella²⁸
que la pluja no ha tocat.²⁹
- FERMÍ I bé, què em vols donar a entendre,
què em vols contar?³⁰
- ROSETA No ho entens?
- FERMÍ No! T'estranya?³¹
- ROSETA Molt, però deixa'm³² estar. (*Congoixosa*.)³³
- FERMÍ Però acaba'm la rondalla.
- ROSETA Si ja l'he acabada...
- FERMÍ Ca!
- ROSETA No hi fa res. (*Momentani*.)³⁴
- FERMÍ Doncs... (*Ídem*)
- ROSETA Deixa-ho córrer. (*Ídem*.)
- FERMÍ Encara no m'ets contat
que aquell foc que va quedar-hi
se féu com una fornal (*amb sorna*)³⁵
i que jo cullo castanyes
i vaig corrents cap allà
i amb la paella pel mànec
me les poso jo a torrrar,
i que ja arribarà³⁶ aquell dia

²⁷ T.P.: "No és apagat, Fermí, cregau"

²⁸ T.P.: "hi ha una xispa al mig de l'era"

²⁹ En una versió primigènica del text afegia dos versos més en la intervenció de Roseta: "que es va encenent; però em penso/ que cendra sols quedarà."

³⁰ T.P.: "amb això que m'has contat?"

³¹ T.P.: "No. Que t'estranya?"

³² T.P.: "deixem-ho"

³³ Acotació afegida en la segona revisió del text.

³⁴ En la segona revisió del text, modifica lleugerament el vers: "No hi fa res, doncs" i afegeix l'acotació.

³⁵ Acotació afegida en la segona revisió del text.

³⁶ T.P.: "vindrà"

en què se repartiran.

No ho entens? Creu que m'estranya.³⁷

ROSETA Creu, Fermí, deixa'm estar.

*(ROSETA s'asseu al peu de la taula, congoixosa.)*³⁸

FERMÍ No ho entens, ja vindrà un rato,

Roseta, que ho entendràs. *(Se'n va.)*

ROSETA Si en la vida per dolor *(dramàtic)*³⁹

diuen que tot és mentida,

és engany perquè, en la vida,

no ho és pas lo meu amor.

Escena II

ROSETA i RAMON

*(Entra tot decidit sens reparar en ROSETA.)*⁴⁰

RAMON Reira! Haig de saber
de què pot està enfadada.

ROSETA D'aquesta mala jugada
sempre me'n recordaré. *(Sens veure a RAMON.)*

RAMON Ella! Ai! Quin salt m'ha fet lo cor. *(Reparant en ROSETA.)*⁴¹

ROSETA Ell aquí! I gosa entrar? *(Reparant en RAMON.)*⁴²

RAMON Ni siquiera em vol mirar
com só cobert de dolor.

ROSETA Ni una paraula diré,
si per cas comenci ell.⁴³

RAMON No tindràs⁴⁴ gaire tropell.
Si calles, jo callaré.

³⁷T.P.: "No saps què vull dir, Roseta?"

³⁸T.P.: "(ROSETA s'asseu al peu de la taula, tota congoja i ferma alçant-se ha resolut:)"

³⁹Acotació afegida en la segona revisió del text.

⁴⁰T.P.: "(Entra RAMON decidit a demanar satisfaccions, sense reparar en ROSETA.)"

⁴¹T.P.: "(Reparant en ella.)"

⁴²T.P.: "(Ídem.)"

⁴³T.P.: "si acàs volgue comenci ell"

⁴⁴T.P.: "tingas"

ROSETA No puc acabar d'entendre
per què de mi està enfadat,
però que m'hagi olvidat...

RAMON Senyors, no puc entendre,⁴⁵ *(pausa)*
que freda està la tossuda *(mirant-la)*
i jo calent i cremant.

ROSETA No sé com al meu davant
tots los seus colors no muda.

RAMON Jo que no hi havia Glòria
més enllà de son costat.⁴⁶

ROSETA Jo que el portava pintat
sempre en la meva memòria,
tancada sempre a tota hora,
esperant-lo que vingués.⁴⁷

RAMON Jo, per veure-la un xic més,
sempre em teníeu a fora.⁴⁸
I ara per despreci em té.

ROSETA Ja no! Ja me té olvidada.

RAMON D'aquí avant ni una mirada.

ROSETA D'aquí avant no el miraré. *(Pausa.)*⁴⁹
*(RAMON, no poguent-se contenir més, agafa a ROSETA per la mà i
l'acompanya al mig de l'escena.)*⁵⁰

RAMON Radiantes i cristal·lines
d'unes pupil·les mullades
gravaren⁵¹ enamorades
tes⁵² mirades peregrines,
s'engendraren⁵³ a ton cos

⁴⁵ T.P.: "Les dones no puc comprendre"

⁴⁶ T.P.: "allunyat del seu costat"

⁴⁷ T.P.: "Jo esperant perquè vingués"

⁴⁸ En aquest punt, en el text primigeni, afegia: "ROSETA: Si tenia tant d'amor/ que seca ja me tornava.

RAMON: Jo de tant que l'estimo/ se'm veia a contra-claror."

⁴⁹ Acotació afegida en una segona revisió del text.

⁵⁰ T.P.: "(RAMON, no poguent contenir-se més, l'agafa del braç i en un excés la porta al mig de la escena.)"

⁵¹ T.P.: "fjiran"

⁵² T.P.: "sues"

⁵³ T.P.: "t'engendraràs"

jolives i enamorades⁵⁴;
mes, Roseta, tes mirades
per a mi sempre s'han fos.
Jo que frisós, però lleal,⁵⁵
he adorat ta imatge pura
amb aquella dolçura
que adora cor virginal.
⁵⁶Com més enamorat só
i fiel te podrà creure,
molt més m'has privat de veure⁵⁷
la teva contestació.
He desdenyat mon alient
per lo teu poguer collir
i esperar un joliu sí,⁵⁸
imatge de mon content,
i no has volgut⁵⁹ satisfer
una desitjada constància
mentres que tu en abundància
l'has donada a un altre ser.
Què són unes rudes batalles
per a conquistar un cor,
que em creia trobar-hi amor,
si tu d'aquell cor me falles? (*Pausa.*)⁶⁰

ROSETA En mala hora et coneguí
i et pogué veure, Ramon.
Jo ignorava el que era el món,⁶¹
no sabia que es patís.
Tu em deies que m'estimaves,

⁵⁴T.P.: "fascinades"

⁵⁵T.P.: "ja que frenètic i lleal"

⁵⁶T.P.: "i com més enamorat só"

⁵⁷T.P.: "mes tu m'ets privat de veure"

⁵⁸T.P.: "i recollir sols un sí"

⁵⁹T.P.: "ets volgut"

⁶⁰Acotació afegida en una segona revisió del text.

⁶¹T.P.: "Jo no conegia el món"

tu me feies juraments,
 qui ho diria que els moments
 aquells, Ramon, m'enganyaves?
 Qui ho⁶² diria que allavors
 a boca plena menties,
 me pintaves⁶³ alegries
 que sols mostraven dolors.⁶⁴
 Era tendra palometa⁶⁵
 que volava ambinnocència
 i tallares sens consciència
 les ales de la Roseta.
 Jo res no t'haguera dit
 si no m'havessis⁶⁶ parlat;
 jo no t'haguera trobat
 si no m'haguessis seguit⁶⁷.
 Contenta jo tot lo dia
 sense fixar-me en lo món...⁶⁸
 Si no fossis tu, Ramon, (*transició*)⁶⁹
 la Rosa no ploraria⁷⁰ ... (*Plorosa.*)
 RAMON Ira de Déu...! Arracona't (*frenètic*)⁷¹
 perquè et faria malbé...
 no sé quin Sant me deté.
 ROSETA Vergonya, Ramonet, dona't
 de posar-te al meu davant.
 Tingues la cara girada,
 que no val l'escopinyada (*amb despreci*)⁷²
 homes que tal cosa fan.

⁶² T.P.: "qui"

⁶³ T.P.: "me pintaves"

⁶⁴ T.P.: "que sols eren forts dolors"

⁶⁵ T.P.: "Era paloma tendreta"

⁶⁶ T.P.: "si tu no m'haguessis"

⁶⁷ T.P.: "Si tu no m'haguessis seguit"

⁶⁸ Els punts suspensius són fruit d'una revisió posterior.

⁶⁹ Acotació afegida en una revisió posterior.

⁷⁰ T.P.: "ara jo no ploraria"

⁷¹ Acotació afegida en una revisió posterior.

⁷² Acotació afegida en una revisió posterior.

RAMON Si hagués sabut de trobar-te
freda com ja m'ho⁷³ pensava
cregas, Rosa⁷⁴, que deixava
l'afany de reconciliar-te.

ROSETA Per venir-me a recordar
que ets fallat de⁷⁵ jurament,
crec no tinc inconvenient
que te'n vulles⁷⁶ entornar.
Qui de mentides va brut... (*Assenyalant la porta.*)⁷⁷

RAMON Enredaire, qui menteix?

ROSETA Tu. (*Sec.*)⁷⁸

RAMON Jo...?

ROSETA Sí. Ja es coneix,
per alguna cosa has vingut.

RAMON Valdrà⁷⁹ més deixar-ho estar (*amb despreci*)⁸⁰
i que fassa⁸¹ mon⁸² camí.
(*RAMON se dirigeix a la porta i ROSETA en un arranc diu:*)⁸³

ROSETA Ramon!

RAMON Roseta!

ROSETA Res.⁸⁴ Si... (*Indecisa.*)⁸⁵
Ja te'n podes entornar. (*Mig mutis.*)

RAMON És pecat sols contestar-te.

ROSETA Vés-te'n o jo me n'iré.⁸⁶ (*Amb arranc.*)⁸⁷

⁷³T.P.: "ja me"

⁷⁴T.P.: "noya"

⁷⁵T.P.: "al"

⁷⁶T.P.: "vulgas"

⁷⁷En el text primigeni aquesta acotació anava en el vers precedent.

⁷⁸Acotació que s'afegeix amb posterioritat.

⁷⁹T.P.: "valdria"

⁸⁰Acotació afegida amb posterioritat.

⁸¹T.P.: "faci"

⁸²T.P.: "el meu"

⁸³T.P.: "(RAMON se dirigeix a la porta i al ser a la llinda, ROSETA en sent arranc d'esperança lo crida i RAMON recula hasta tenir-se les mas fins que ROSETA resoluta el despedeix.)"⁸³

⁸⁴T.P.: "R..."

⁸⁵Acotació que s'afegeix amb posterioritat.

⁸⁶T.P.: "i jo em quedaré"

⁸⁷Acotació afegida amb posterioritat.

RAMON Sí, mes abans te tornaré⁸⁸
aquella traïdora carta⁸⁹. (*Li don.*)⁹⁰⁹¹
Quina és la noia que se't
planta d'aquesta manera,
miralla't aquí i espera, (*dant-li la carta*)⁹²
que ni contestar-te dec.

ROSETA Ramonet, somnio jo (*amb sorpresa*)⁹³
o em falta l'enteniment.⁹⁴
Té, mira la meva.⁹⁵
(*Li don.*)⁹⁶

RAMON Ment (*admirat*)⁹⁷
l'home que hagi escrit això
si en ma vida he treballat
per donar-te desconsol.

ROSETA I jo⁹⁸ que mai més vegi el Sol
si tal cosa t'he enviat.

RAMON Dubtava jo que ton⁹⁹ cor
se'm mostrés tan¹⁰⁰ canviat.

ROSETA L'amor no resta afogat
quan és com lo nostre amor.

RAMON Dóna'm la carta.

ROSETA Per què?
No sigas tan temerari.

⁸⁸T.P.: "però no me n'iré"

⁸⁹T.P.: "sense tornar-te la carta".

⁹⁰T.P.: "(*Se la treu.*)"

⁹¹En el text primigeni, en aquest punt, l'autor havia afegit les següents intervencions, que suprimeix en una revisió posterior: "ROSETA: L'última que m'ets enviada/ de tan polida que n'era/ no he posat mica d'espera/ l'he rebuda i l'he esquinçada. RAMON: Doncs jo no sols per la nyonya/ l'he volguda reservar (*Li don.*)/ Té: a veure si te caurà/ eixa cara de vergonya."

⁹²Acotació que afegeix amb posteritat.

⁹³En el text primer havia afegit, al principi de la intervenció, la següent acotació: "(*Mirant la carta.*)".

L'acotació "(*amb sorpresa*)" és fruit de la revisió posterior.

⁹⁴T.P.: "el conejement"

⁹⁵T.P.: "vegi's la meva."

⁹⁶T.P.: "(*Li dóna la carta que trau de la butxaca.*)"

⁹⁷T.P.: "Ho ment." L'acotació és posterior.

⁹⁸T.P.: "Yo"

⁹⁹T.P.: "el teu"

¹⁰⁰T.P.: "aixís"

- Per no tenir que¹⁰¹ pensar-hi,
aquí l'esparracaré.
- RAMON *(Detenint-la.)* No, que és un cos de delit.
Déu del Cel! I viui o mort
haig de cercar per sa sort
la sombra de l'atrevit.^{102 103}
- ROSETA Estant¹⁰⁴ amb la sang calenta,
faries un disbarat.¹⁰⁵
- RAMON La tortura que m'ha¹⁰⁶ dat
sempre la tindrà presenta.
Digues, qui ets encarregat
perquè me portés la carta?
- ROSETA Lo Fermí, però jugar-te
això ni mai ha pensat.
- RAMON Oh! Que penso lo¹⁰⁷ Fermí,
per a fer-nos separar,
s'ha deixat enllaminar
i l'hauran lograt seduir.
- ROSETA Què et diré, si jo no atino,
pobra de mi, qui pot ser?
- RAMON Calla, jo descobriré
qui ha sigut... Si ho endevino!
Lo Fermí saber-ho pot.
Quan vinga, eldeixes per mi.
- ROSETA Mira, Ramon, ja és aquí.
- RAMON Sí, doncs, vé's-te'n i ni un mot.
(Se'n va ROSETA.)

¹⁰¹T.P.: "haver-hi de"

¹⁰²T.P.: "No, que és un cos de delit/ mes que no li faci mal/ mentres puga escarmenta'l/ haig de cercar l'atrevit."

¹⁰³Just en aquest punt, en el text primigeni, allargava la intervenció: "Ira del Cel! Si per sort/ sapigués qui ha fabricat.../ no mereix qui ho ha tramat/ tres pams de punyal al cor."

¹⁰⁴T.P.: "Estàs"

¹⁰⁵En el text primigeni, afegia l'acotació següent: "*(Li pren.)*"

¹⁰⁶T.P.: "m'han"

¹⁰⁷T.P.: "si el"

Escena III
RAMON i FERMÍ

RAMON Escolta, Fermí, amb franquesa,
fes-me les contestacions.

FERMÍ Com D. Pau, amb punts i comes. (*Amb sorna.*)

RAMON No, sols les vull sense embrols.

FERMÍ Bueno, digues.

RAMON A vegades,
t'han donat mai quartos?

FERMÍ No,
que per guanyar-los m'exposo
a rompre'm la nou del coll.

RAMON Tu ets company del noi del Manco?

FERMÍ Ah, d'en Joan, sí que en sóc
i que sempre a ca la Teresa
anem de companys al joc.

RAMON No és veritat que, abans de ser-ne
de la Roseta el xicot,
pretenia aconseguir
tenir amb ella relacions?

FERMÍ Això sí que no em recordo.
Lo que sols tinc present jo,
que una tarda de setembre,
passejant-se sols per l'hort,
assentant-se al peu d'una heura,
crec que es cantaven cançons,
quan veig que ve lo seu pare.
Jo els vaig avisar o, si no,
los atrapa al peu de l'heura
mentres se feien petonets.

RAMON No et parla de la Roseta
quan li enraones?

FERMÍ Oh, prou!

Però, com jo no m'hi fico,
amb ximpleries d'amors,
li surto del test i calla.

RAMON Aquest matí la Roseta
t'ha donat res per mi?

FERMÍ No.
Ah, vols dir aquella carta?

RAMON Sí, és a dir, aquella no,
però una semblant a aquella

FERMÍ (*Apart.*) (Sí, com un pèsol a un ou.)
Com que ja era la mateixa.

RAMON T'ho degué semblar-ho.

FERMÍ No.

RAMON Era blanca...

FERMÍ També olia. (*Amb sorna.*)

RAMON Ja m'entenc. (*Enfadat.*)

FERMÍ Doncs balla sol. (*Amb burla.*)

RAMON Escolta, si em dius mentida (*frenètic*)
prompte sabràs qui só jo.
La carta que ella et donà
la canviaries.

FERMÍ (Ja et veig prou.) (*Apart.*)

RAMON Mira que ho sé... (*Agafant-lo pel braç.*)

FERMÍ Doncs si ho sables,
perquè m'ho preguntes?

RAMON Sols
per veure si eres trapolla.
La canviaries, sents? (*Agafant-lo fort.*)

FERMÍ Oh! (*Ronsant-se.*)
Que m'has torçat la munyeca!
Te juro que no, Ramon,
tal com me la varen dar,
te l'he portada.

RAMON Que no.

FERMÍ Que sí.

RAMON Ho vols dir-ho, contesta.
Mira, Fermí, que ho sé tot.
Sé que en Joan t'ha donat quartos
perquè tu fesses això;
ell vol tornar amb la Roseta
i, per fer-nos renyir als dos,
haveu escrit dugues cartes,
tramant aixís lo complot.

FERMÍ És mentida.

RAMON I sé que eres
tu l'autor de tot això,
puix que sens tu no podíeu
arreglar aquest bonic joc.

FERMÍ Digues-ho al que t'ho ha dit,
que és solsun busca-raons.

RAMON Bueno, doncs, ja que a les bones,
demanant-ho per favor,
no ho has volgut confessar-ho,
te diré: has sigut tu.

FERMÍ Jo?

RAMON Per guanyar una imfame pela
ets consentit en lo joc
i com reu trobaràs, doncs,
lo premi que com a tal
conec que te correspon.
Aquí, que hi has fet la vida
i t'han donat protecció.
Des d'avui tindràs que anar-te'n
de nosaltres i amb sarró,
pidolant de porta en porta,
algun florit rosegó
i aprendràs tenir respecte
als que et donen protecció.

FERMÍ Te juro pel sol que crema
que no he sigut jo, Ramon,
i la carta que et vaig dur,
estigues segur del tot,
que com me la varen dar
te vaig donar-te-la jo.

RAMON I la que jo et vaig dar? A ella...

FERMÍ També igual, igual, Ramon.
(No vull descobrir la trama (*apart*)
fins tenir-ho arreglat tot.)

RAMON Doncs, qui és que escriu les cartes
a la Roseta?

FERMÍ Jo no.

RAMON I, doncs, com se pot entendre?

FERMÍ És que té un escriptent nou.
Lo mestre ha ocupat la plaça
que desempenyava jo
i com posa punts i comes...

RAMON Mira, he pres la decisió
d'atrapar aquest trapolla
i tu ja ajudar-m'hi pots.

FERMÍ Jo faré tot lo que puga
perquè vegis si sóc jo,
avui no et moguis de casa
que ho podrem saber-ho tot. (*Se'n va.*)

RAMON Per força ell ha de saber
qui la carta li ha donat,
no hi ha dubte que ell ha estat
però l'espavilaré. (*Mutis fora.*)

Escena IV

D. PAU i REPARADA

PAU Molt de temps havem passat

sense dir lo que tenia
i era que el cor m'oprimia,
puix estava enamorat.
No poguent aguantar més
aquesta forta tortura,
que carinyós i amb dolçura
i amb¹⁰⁸ decisió tal he après,
que vinc resolt a mostrar
l'afecte que el cor m'inspira
i al mateix temps sense mira
l'amor vinc a declarar.¹⁰⁹
Per dos ulls plens de bonança,
altra volta amb¹¹⁰ gran plaer,
jo voldria una muller
per a xifrar ma esperança.
Si a la primera estimava
i a la segona volia
i en¹¹¹ la tercera hi tenia
un àngel ver que em cuidava,^{112 113}
la que jo vull proposar
per ser una esposa darrera,¹¹⁴
és un serafí que rere
mo pensament sempre va¹¹⁵.
Ja sé que algú per dissort
vingué un dia i explicava
que molt mal jo les cuidava
perquè tres n'havien¹¹⁶ mort.
Mes, no es faci cas de res

¹⁰⁸T.P.: "amb"

¹⁰⁹T.P.: "l'amor meu vull declarar"

¹¹⁰T.P.: "i amb"

¹¹¹T.P.: "si en"

¹¹²T.P.: "que carinyosa em cuidava"

¹¹³En el text primigeni, allarga la intervenció: "crec serà d'altra manera/ l'afany amb què em cuidava"

¹¹⁴T.P.: "redera"

¹¹⁵És un serafí que rera/ mo pensament sempre va" s'afegeix en la revisió posterior.

¹¹⁶T.P.: "n'havia"

de lo que la gent murmura,
que no sabem per ventura
la gran enveja lo que és?

REPARADA Jo ja no faig cas de res
del que males llengües¹¹⁷ diuen,
puix¹¹⁸ n'hi ha molts que no viuen
sense dir mal dels demés.

L'home quan proposa fer
una obra tan profitosa,
per què la gent maliciosa
miren poguer-li desfer?
Però esteu resolt, digueu,¹¹⁹
a prendre estat?

PAU Reparada!

Faig un partit que m'agrada!

REPARADA Qui és l'escollida, D. Pau?

PAU Cabalment os he trobat
per parlar d'això en aquí.

REPARADA No hi ha dubte, ve per mi.¹²⁰ (*Apart.*)¹²¹

PAU Doncs si estic enamorat,
jo tinc bona posició¹²²
i no gens desagradable,¹²³
ans al contrari, agradable,
per això em tracten de senyor,¹²⁴
encara que em vegem ser
un home que ja caduca.¹²⁵
Ne tinc vàries¹²⁶ de perruques

¹¹⁷ T.P.: "lo que males llengas"

¹¹⁸ T.P.: "perquè"

¹¹⁹ T.P.: "digau"

¹²⁰ T.P.: "No hi ha dubte que és de mi/ lo que ell n'està enamorat."

¹²¹ Acotació afegida amb posteritat.

¹²² T.P.: "Jo tinc bona posició." El primer vers de la intervenció és un afegit de la revisió posterior.

¹²³ T.P.: "despreçiable"

¹²⁴ T.P.: "per xo me diuen¹²⁴ senyor"

¹²⁵ T.P.: "d'aquell home que caduca"

¹²⁶ T.P.: "unes"

que seran per una muller!
Si la que amb mi es casarà,
perquè me veu massa¹²⁷ pansit,
no vol dormir¹²⁸ al meu llit,
per això no ha pas de quedar¹²⁹
i el¹³⁰ que el seu desig li doni
dormirà ben separada
i, si per cas ja li agrada,
tinc un llit de matrimoni.
Si d'anar a passeig amb mi
conegui li faci nyonya,
no vull que es donga vergonya
i hi anirà amb lo meu cosí.
Si li agrada el ball també,
no vull que per mi pateixi,
que balli i que es diverteixi,
que jo ja m'ho miraré
Al llit dejorn anirem,
contentets i enamorats,
dormirem ben abrigats
i a les nou nos alçarem.
Si mai per una fal·lera,
ajudant nostre Senyor,
tinguéssim¹³¹ algun infantó,
llogaríem mainadera¹³²
i mentre em cuidi concisa
i em porti net a tothora,
vos dic que serà senyora¹³³

¹²⁷T.P.: “ja”

¹²⁸T.P.: “estar”

¹²⁹T.P.: “no ha de quedar”

¹³⁰T.P.: “lo que”

¹³¹T.P.: “tenim”

¹³²T.P.: “li tindrè una mainadera”

¹³³T.P.: “serà una senyora”

- força lliure¹³⁴, rica i ben feliça.
- REPARADA Jo ja¹³⁵ crec que trobareu
una que vos comprendrà
i al vostre gust os farà
tot lo que li demaneu,¹³⁶
sobretot si l'escollida
és noia ben educada,¹³⁷
d'una conducta arreglada
i de moderada vida.
- PAU Vos dic que sí, molt m'agrada,
és modesta, un tracte net
i té un perfil... i un peuet.
- REPARADA Ai! D. Pau!(*Sospirant.*)
- PAU Ai! Reparada. (*Ídem.*)
Viu aquíla que ha de ser,¹³⁸
viu aquí¹³⁹ lo meu amor.
- REPARADA Digau-me qui os té lo cor.
- PAU Vamos, doncs ja os ho diré.

Escena V¹⁴⁰

Dits, FERMÍ i ROSETA

(D. PAU va a explicar a REPARADA mentres veuen conversant FERMÍ i ROSETA, que durant part de l'escena tindran una conversació apart.)

- FERMÍ (A ROSETA:) Dona, ja se trobarà,
ja hem parlat amb lo Ramon...
- PAU (*Observant-los.*) Ella aquí, vatua el món (*Apart.*)

¹³⁴ Adjectiu afegit en la revisió posterior.

¹³⁵ T.P.: "Ja me"

¹³⁶ T.P.: "tot lo que vós demaneu"

¹³⁷ T.P.: "és una ben educada"

¹³⁸ T.P.: "la que ho ha de ser"

¹³⁹ T.P.: "aquí viu"

¹⁴⁰ Aquesta escena no es trobava en el text primitiu. Tot fa pensar que el primer text possiblement s'acabava aquí.

REPARADA *(Ídem.)* Ja han vingut a destorbar *(Ídem.)*

FERMÍ De tal modo està cremat
que, si troba l'hom que l'ha fet,
lo fon d'un senzill bufet.

PAU Dona, ja ho diré aviat.
Precisament no ho puc dir.

REPARADA Però, quin obstacle?

PAU Una cosa,
no repareu que fa nosa
la Roseta i lo Fermí?

REPARADA La Roseta no hi fa res.

PAU Això mateix jo suposo.
Però al seu davant no goso...

REPARADA Bueno, doncs los en trauré.

ROSETA *(A REPARADA:)* Tia, l'Adelaida diu
que té la noia malalta
i espera que sense falta
hi anau.

PAU *(A REPARADA:)* Sí, sí, correu,
ja ens veurem antes de tot
i em sembla s'arreglarà.

REPARADA També ho desitjo arreglar.

PAU Doncs, Reparada, ni un mot.
(FERMÍ a ROSETA, que estaran parlant durant lo següent diàleg, diu:)

FERMÍ Aviat serà arreglada
la cosa, no tinguis por
que mentres ho porti jo...

REPARADA Ai, D. Pau! *(Sospirant.)*

PAU Ai, Reparada! *(Ídem.)*
(FERMÍ se'n va a la dreta; REPARADA, fora.)

Escena VI
ROSETA i D. PAU

PAU Què tal, Roseta?

ROSETA Molt bé.

PAU Ja estudies la lliçó?

ROSETA Bé la sé prou, sí, senyor.

PAU Això és lo que tens que fer
perquè una noia aplicada,
de bons modals i bonica,
encar que no sigui rica,
per això a tothom agrada
i més a més si és com tu,
amb los ulls com dugues móres
que hi pengen perles quan plores.

ROSETA No ho digui pas a ningú.
I ara, si ningú sentia
lo que acaba ara de dir,
encar que siguem aquí,
cregui que em sofocaria.

PAU Donques faries mal fet
perquè no ho dic amb malícia,
ja saps que jo faig justícia
amb tot lo que jo conec.
Veig amb tu una donzella
que és enveja de les flors
i que tens un niu d'amor
dins ton cor encar poncella...

ROSETA D. Pau, no m'alabi tant.

PAU I una mirada d'amor (*sens fer-ne cas*)
crec que mouries un cor,
en que fos de diamant.
Ditxós serà mil vegades
lo duenyo de ta maneta

i el que te dirà, Roseta:
 “jo t’agrado i tu m’agrades.”
 L’auba, filla del matí,
 que a ton ser reviu i agrada,
 al veure’t equivocada,
 me crec tornarà a sentir
 i en tot això hasta jo...

ROSETA Faci’m lo favor, sispiau.
 Deixem- nos de coses, D. Pau,
 i anem a dar la lliçó.

PAU (Ara que ja començava, *(apart)*
 me surt ella amb les lliçons.)

ROSETA (Si no li escurço els graons,
 no sé pas en què parava.)

PAU Però, dona, escolta, vine.
 Fes-me el favor d’escoltar. *(Li agafa la mà.)*

ROSETA Si no deixa anar la mà,
 veurà el gat com se pentina.

PAU (Me desdenya amb ironia *(apart)*
 perquè no sap que l’estimo.)

ROSETA Si res vol, vostè deu dir-m’ho
 al bell davant de la tia.

PAU (Bueno, doncs, deixem-ho estar
 per alguna altra ocasió
 que tu entendràs millor,
 puix és de molt cavil·lar.)
 Ets vist al noi que t’ha escrit
 aquella carta tan rara?

ROSETA (Provem.) No l’he vista encara.
 Però el cas ja me l’han dit:
 lo Fermí tafanejant
 li ha contat embusteries
 i les seves fellonies
 són jo qui les va pagant.

PAU Lo Fermí. M'ho he pensat
que altre home ser no podia.
A fe que jo l'en trauria,
no el voldria al meu costat.
Si manteniú un babau
vagamundo i dormilec,
jo de tu ara l'entrec
i s'acabó.

ROSETA No, D. Pau,
és un minyó confiat
que tot lo voltant l'aprecia.

PAU Ell sols una estada mena.
Amb vosaltres ha gastat
lo que tots los mossos són.
(Passa FERMÍ i diu:)

FERMÍ *(Aturau, te vull amb mi.) (Pel mestre.)*
(A ROSA.) D'aquí un quart sigues aquí,
vaig a avisar a en Ramon. *(Se'n va.)*

PAU Vatua ell, si m'ha sentit,
sembla que anava de pressa.
A on ha anat la bona peça
que anava tan escondit?

ROSETA D'ell sí que ja no en faig cas,
busca la lluna amb un cove,
lo que ha perdut i no troba.

PAU N'hi ha un tip, d'aquest bordegàs.
Doncs, altrament, sí, Roseta,
escolta sols un moment.

ROSETA No hi tinc cap inconvenient.
Escolto.

PAU No està bé dreta.
Assentem-se perquè és cosa
que es té de molt meditar.

ROSETA Vamos, ja pot començar.

Què és lo que proposa?
 PAU Ai, Rosa, quin mal humor.
 Ai, Rosa, com m'aflaqueixo.
 Ai, Roseta, com pateixo,
 carregat de mal de cor.
 ROSETA I donques, que no ha dinat?
 PAU Sí, però el mal que jo t'he dit,
 no és que estiga desfallit
 és... que estic enamorat.
 ROSETA I potser no sap la casa. (*Amb sorna.*)
 PAU Oh, prou la trobaria.
 ROSETA (Me vol parlar de la tia.) (*Apart.*)
 PAU Quasi la veuria massa.
 Quan rius sembla que hi veig
 blanques perles dins ta boca.
 ROSETA D. Pau, vostè me sufoca
 de tant amor i mereix,
 ja que aixís no pot estar-hi
 i està tant amb sofriment,
 que vagi sens compliment
 allà amb ella i s'hi declari,
 i això ho expliqui a n'aquella
 que li té robat lo cor,
 que li torni el seu amor.
 PAU Encar no sap que és ella.

Escena VII

D. PAU i FERMÍ

PAU (L'emprendré i ja veurem (*apart*)
 com li faig donar lo sí.)
 Redéu, què veig? Lo Fermí.
 FERMÍ Sí, davant d'ell vos trobem.
 PAU I bé, què vols dir amb això

per alçar tant la paraula?

FERMÍ Que jo m'he estat escoltant
quan amb la Rosa parlàveu
i vull que em digau perquè
m'ha de treure d'aquí a casa
i quin mal jo vos he fet
per anar-me aixís a l'encontre.

PAU Tu t'equivoques, minyó,
perquè no et perjudicava.

FERMÍ No, només que a la Roseta
aquí vós l'aconsellàveu
perquè a la tia diguéis
que em despatxessin.

PAU I ara,
Fermí, que has fet les deu hores
per parlar amb tanta arrogància?

FERMÍ Gràcies a Déu tot lo seny
ben serè conservo encara
i tinc tots los cinc sentits
com qualsevol fill de pare.
I a la prova ho encomano
si els tinc, i que mai me falten,
les orelles m'han servit
per sentir lo que parlàveu;
per lo nas he conegut
que la vostra carn és rància
i que per passar per tendre,
com vós voleu, no està en vaga;
per les mans he fet de mosso
per portar-ne dugues cartes;
per la boca he mastegat
una taronja molt agra,
que jo diré a la Roseta
que no en mengi, que l'enganya,

i por los ulls he vist coses
que no és hora de contar-les
i, en fi, lo que vull saber
és perquè em calumniàveu.

PAU Si jo no he dit re de mal!
La Roseta me contava
que creu que tu al seu xicot
li has contat coses molt falses
i entre el Ramon i la noia
tu ets criat una maranya.

FERMÍ Que n'és, D. Pau, de trapolla,
que n'és, D. Pau, de salvatge.
Vol que li digui que he vist,
que aleshores ho callava,
que per posar punts i comes
falsificava una carta
i he sentit mentres dormia
que en falsificava una altra?

PAU Deus haver rebut del seny.
Si ets boig queda sol i parla.
(Va per anar-se'n.)

FERMÍ Alto, d'aquí no se'n va
fins que jo voldré.

PAU I ara. *(Va per agafar una cadira.)*

FERMÍ Si toca aqueixa cadira,
li rompo el cap amb l'altra.

PAU Mira que em poso a cridar.

FERMÍ Si crida, conto la farsa
i, si calla, podrà ser
que me resolgui a guardar-la.
(Al públic.) Ara veurau com a un mestre
un jove de terra baixa
ensenya de confegir.
Escolti.

PAU (Estic en ses garres.) (*Frenètic.*)

FERMÍ No es vulgui tornar-se boig.
Home, no abaixi la cara,
sembla que es dongui de menos
amb lo Fermí franquejar-se.
Doncs bueno, ja feia temps
que un càrrec desempenyava:
era aquell que a la Roseta
sabia escriure-li cartes
i vostè ha vingut aquí
per arreglar-se ses manyes
i jo he sortit d'escrivent,
cosa que no m'agrada gaire. (*Pausa.*)
Vostè parlava amb la noia
per fer-me treure de casa,
potser perquè se crevia
que jo obriria la farsa. (*Pausa petita.*)
Voldria que me digués,
per què tal cosa arreglava?
Si fos un jove galant,
que tingués bonica cara,
diria: vol conquistar
a la Roseta. Però ara,
vell del segle de Jesús
i que rumbeja una cara
com un full de pergamí
per lo bruta i arrugada
que sembla, més que d'un home,
un mocador de butxaca,
no me sé explicar per què
semblants coses projectava.

PAU Perquè ets un taril·larot
que xerres però no parles.
On s'és vist un bordegàs,

que encara li cau la baba,
venir a fer mofa d'un home
que té el cap ben ple de canes?
Que et penses, desvergonyit,
que per tu amago la cara?
Deus haver anat a porqueres
a aprendre modos, canalla.

FERMÍ Què crida? Miri, D. Pau,
quina cadira més maca,
que, si vol ser d'orador,
la daré per ensenyar-la
o perquè ensenyi a vostè
no volguer ser tafanaire.
Amb això vull dir que calli
i, tornant amb lo primer,
vull acabar la rondalla.
Un dicho diu, i no ment,
que, per fons que el foc se fassa,
una ratjada de fum
per sobre del foc s'escampa
que don evidents senyals
que encara hi ha fum i flama.

PAU Vols fer el favor de callar, (*cridant*)
vols deixar-me estar, canalla?
Aixís goses trepitjar
les arrugues d'una cara?

FERMÍ Que es creu que té més raó
lo que alci més la paraula?
No fem pas com a Madrid,
que el que no té veu, s'ajaia.

PAU Per Déu... Me'n vaig.

FERMÍ Ca, no, esperi.

PAU Pas, te dic.

FERMÍ Lihe dit que calli.

PAU Mira que...
FERMÍ Res hi ha possible.
PAU La Roseta, Déu me valga.

Escena VIII

Dits, RAMON i ROSETA

RAMON Què és aquest soroll que feu?
PAU És que el Fermí m'insultava.
RAMON Fermí, sols busques raons.
ROSETA Però es pot saber què passa?
PAU (Ai si se m'obris la terra,
quin favor.)
RAMON Les coses clares.
PAU És que...
FERMÍ És que...
PAU Primer jo.
RAMON Primer el que sia culpable.
PAU No ho só pas jo.
FERMÍ Jo tampoc.
RAMON Doncs, és en Fermí qui parla.
FERMÍ Me queda molt poc que dir,
però és cosa que ja agrada
perquè diu que el petit pot
bona confitura tanca.
Si em prometeu que, acabat
de dir les quatre paraules,
me deixeu anar a dormir,
les diré.
ROSETA Si que són cares.
FERMÍ Tens present, Roseta, allò
que tu a soles me contaves
i no vàrem acabar?
Doncs en eixa hora s'acaba...

RAMON Sr. D. Pau, no es capfiqui.
Assossegui's i alci la cara.

FERMÍ O fa que està enamorat
i no sap trobar la casa.
Aquelles cartes teva i teva
són per ell falsificades
per poguer feu-se renyir
i amb la Roseta casar-se.
Aquí en aquest mateix lloc
lo Fermí adormit estava;
és a dir, adormit no.
Molt més despert que ara estava
i, vegent sortir-me un xic
la carta que tu vas dar-me,
la mira, l'esquinça i fa
en son lloc una altra carta.
A més la Rosa em tragué
de l'ofici que fins ara
havia fet i D. Pau
ara li escriu les cartes.
I contestant a n'aquella
que don Pau me va entregar-me,
dictada per ell mateix
quan la Rosa fora estava,
falsificada un altre cop
la carta que ella va dar-me.
Ara ni un mot més.

RAMON Redéu.

ROSETA És veritat tot lo que conta.

RAMON Doncs a dormir fins demà...

FERMÍ Això són les mos penasses.
(*Se'n va.*)

Escena IX

PAU, ROSETA i RAMON

RAMON Quina partida de murri,
 Sr. D. Pau.

PAU Mata'm, mata'm.

ROSETA Deixa'l, me fa compassió.
 Deixa'l, que purgui sa falta.

RAMON És a dir, doncs, que vostè
 l'ha ficat a aquesta casa
 no per instruir, la noia,
 sinó per enamorar-la.
 No coneix que les donzelles
 semblants amors ja no gasten,
 que per conquistar un cor
 tendre com vostè el buscava
 no ha de venir a ensenyar
 aquesta arrugada cara?
 No comprèn que els esbarzers
 flors boniques no regalen
 i que mai voldran les noies,
 ni de ciutat ni de muntanya,
 homes d'ell de pandero
 ni de cordes de guitarra?

ROSETA Ja comprenc ara perquè
 a prop meu tant ressaltava.

RAMON Ja que no serveix per res
 de bo, com jo me pensava,
 vagi a trobar al fosser
 i fassa's ensoterrar-se,
 que de gent de son verí
 aquest segle ja en té masses.
 I si no li trenco el cap
 és per respectar ses canes

que s'oviren sobre el front
de qui per burla les guarda.
Si volia adelantar
en amors o bé en ses causes,
devia traure's primer
les verdinegres lleganyes.

Escena penúltima

Dits i REPARADA

- REPARADA Què teniu, què ve a ser això?
- RAMON Mireu, aquí n'hi ha una altra
que no haguera fet cap mal
de mirar d'enamorar-la.
Si vós voleu no desdenya
de pintar-se amb [...] ¹⁴¹.
- PAU Allò tan vell. (*Per REPARADA.*)
- REPARADA Més vell vós. (*Per PAU.*)
- RAMON Teniu la cara forrada
o no esteu escarmentat.
- PAU És que jo...
- ROSETA Ni una paraula.
- REPARADA Sentiu, què és aquest insult?
- ROSETA Diu que volia casar-se
amb mi, i per això aconseguir
va falsificar dos cartes.
- REPARADA Ha estat ell.
- ROSETA Sí, tia, sí.
- REPARADA (*Donques a mi me desaira.*)
- ROSETA Sortiu, D. Pau, i mai més
feu un pas dins d'eixa casa
que jo detesto... (*Assombro de tots.*)

¹⁴¹En aquest punt la cal·ligrafia de l'autor es torna il·legible i ha estat impossible desxifrar la paraula.

Re, re.

RAMON I jo, sentiuh, la gent falsa.

PAU Ja m'ha costat lo corregir
a la Roseta les cartes.

(Se'n va.)

Escena última

RAMON, ROSETA, REPARADA i FERMÍ

RAMON Serem feliços, veritat?

ROSETA Jo mai més podré olvidar-te.

RAMON Tothom de casa ho consent.

ROSETA Doncs igual, igual a casa.

FERMÍ Ha, ha, ha, lo Sr. Pau!

RAMON Se n'és anat.

FERMÍ M'ho semblava.

ROSETA Aquí mai més tornarà.

RAMON Bona peça.

REPARADA Quin canalla...

FERMÍ Vaig a dormir!

REPARADA Dormilec.

FERMÍ Farinera.

RAMON Pau, mainada.

FERMÍ Per lo bé que m'he portat,
al menos diria gràcies.

RAMON Per lo bé que t'has portat,
te vull donar una abraçada.

(S'abracen.)

I vostès que han presenciat
aquesta traïdora farsa... *(No sabent lo que dir.)*

ROSETA Bé, què vols dir?

RAMON Que aplaudíssem
tot seguit *Les dugues cartes.*

Teló ràpid

Girona, 1899

Cadenes

Comèdia en tres actes

ACTE I

Escena I
RAMONA¹⁴² i KETTY

(Entra D. RAMONA deixant el llibre de missa i els rosaris. KETTY, des del pas de la porta.)

- [KETTY]¹⁴³ Me necessita per alguna cosa, senyora?
- [RAMONA] Ah! És vostè, Ketty. No, gràcies, i Salvador?
- [KETTY] Salvador és en el pati, acabant de fer la caritat als pobres.
- [RAMONA] Encara!
- [KETTY] Són tants!
- [RAMONA] Sí; és clar. No, no necessito res. Ah! Escolti, no han pas vingut els senyorets, encara, veritat?
- [KETTY] No, no, senyora.
- [RAMONA] ... I Ramon?
- [KETTY] És al despatx amb la meva senyoreta.
- [RAMONA] Ja em farà el favor de dir a Salvador que vingui tot seguit que enllestirem, veritat?
- [KETTY] Serà servida.
- Ah! No demanava els senyorets? Ara deuen ser aquí, els sento.
- [RAMONA] Sí, sí. Pot retirar-se.

¹⁴² En el document original d'aquesta obra, aquest personatge obeeix a dos noms: "Ramona" i "Maria". En aquesta edició s'ha optat pel primer antropònim, ja que és major el nombre de vegades que surt aquest nom i és de suposar que, si l'autor hagués dut a terme una revisió acurada del manuscrit, s'hagués corregit.

¹⁴³ Com s'ha comentat en els criteris d'edició, reproduïm entre claudàtors els noms dels personatges que no figuren en el manuscrit, però que es poden deduir per context.

Escena II
SALVADORI RAMONA

- [RAMONA] Tingui, Salvador. Vol portar a dins el meu llibre i els rosaris?
- [SALVADOR] Molt bé, sí, senyora.
- [RAMONA] Que han anat a ofici, els senyorets?
- [SALVADOR] Sí, senyora.
- [RAMONA] Ramon ha tornat?
- [SALVADOR] Sí, és a la sala amb la senyoreta Magdalena! Vol que li digui alguna cosa?
- [RAMONA] No. Ja se'n pots anar, gràcies.
- [SALVADOR] Molt bé diu.
- [RAMONA] Què espera?
- [SALVADOR] És que els pobres encara són a baix...! No sé si hi pensava. Com que és diumenge.
- [RAMONA] Té raó, ja no me'n recordava.
- Tingui i procuri que hi hagi quietud, que s'hi veu cada escàndol!
- [SALVADOR] Com que els fem esperar tant, i tenen altres cases per anar a buscar la caritat, tots volen ésser primers a recollir els dos cèntims.
- [RAMONA] Doncs els hi ha d'advertir que, si no hi ha ordre, tindrem de suprimir-la, la caritat; massa que fem, que tot el barri se'n queixa de veure tants de pobres en aquesta hora.
- [SALVADOR] N'hi ha tants!
- [RAMONA] Masses!
- [SALVADOR] Oh, i cada dia en vénen de nous, sembla que s'ho diguin.
- [RAMONA] Per això, que lo millor fóra suprimir-la: passar un tant a les institucions de beneficència i prou.
- [SALVADOR] Ja seria lo millor, ja.
- [RAMONA] Cregui que si no fos per conservar la costum de la casa, ja faria dies que ho hauria fet, però és allò! Ve de tan antic i la gent és tan murmuradora...
- [SALVADOR] Oh! La gent rai.
- [RAMONA] Què diu? Ai, no sap pas lo que és la gent en una ciutat tan petita com aquesta, a lo menos se pensaria que la casa de Marguerit va per portes,

si veiessin que hem deixat de fer la caritat els diumenges... i ademés, és tan bonic, practicar la caritat!

[SALVADOR] Una de les meves grans obres de misericòrdia.

[RAMONA] Jo, la veritat sigui dita, quan contemplo des d'aquesta finestra, aquella munió de pobres que omplenen l'escala i el pati, i els veus que recullen tan humilment l'almoïna, desitjant-nos a tots, tanta felicitat i tants anys de vida, me sento molt orgullosa.

[SALVADOR] És que dona un gran orgull fer el bé, senyora, i Déu Nostre Senyor ens té en compte totes les bones accions per a premiar-nos-les.

[RAMONA] Que és molta veritat, veu? En quant li he demanat, m'ha concedit; salut per a nosaltres i una bona muller per al meu fill; i ja veu, gràcies a Déu, de salut no ens en manca... I en quant a n'en Narciset prou ha trobat la millor i més bona noïa de tota l'encontrada.

[SALVADOR] Molt bona i molt bonica, la senyoreta Margarita.

[RAMONA] I tot això, cregui'm Salvador, és perquè Déu Nostre Senyor ens premia les nostres bones obres.

[SALVADOR] Està clar!

[RAMONA] Sí, qui no és feliç en aquest món és ben bé perquè no vol ésser-ho.

[SALVADOR] I tal, i tal!

[RAMONA] Però, és clar, hi ha ovelles descarriades; gent sense fe, ni creències, que, digui'm, com vol que els ajudi Déu Nostre Senyor, si ells no s'ajuden!

[SALVADOR] En fi! Què hi farem! Qui sap si començo a repartir l'almoïna.

[RAMONA] Sí, sí, vagi, i afanyi's que els senyorets estan per venir, la Margarita i els seus papàs passen el dia amb nosaltres!

[SALVADOR] Ja ho sabia; enllestiré tot seguit, senyora.

[RAMONA] Sí, sí, i no oblidi lo que li he dit. Sobretot ordre, molt ordre.

[SALVADOR] Ah, miri, ja són aquí els senyorets. *(Se'n va.)*

Escena III

RAMONA, MARGARITA, NARCÍS, D. EULÀLIA i JOAN

RAMONA Ai, ai, aixís m'agrada, que us recordeu de nosaltres.

JOAN I Ramon.

RAMONA Per allí dins, té una mica de feina, sortirà de seguida.

EULÀLIA Ah no, deixi'l, deixi'l.

RAMONA Què diu la Margarita? Vaja, que estàs molt mona avui, molt.

NARCÍS Avui i sempre, mamà.

MARGARITA Gràcies.

NARCÍS Però avui més que els altres dies...

RAMONA Per què no seieu, tu, Eulàlia, don Joan. Deixeu els sombreros. Margarita, tu mateixa, porta'ls a dins. Com que avui és dia de fer la caritat als pobres, està tot de qualsevol manera, filla. Hi ha tanta feina els diumenges!

EULÀLIA Ja se sap.

RAMONA I una, la veritat sigui dita, ja no té pas delit per treballar...

EULÀLIA I ara, tu també, ves si per nosaltres.

JOAN I és clar.

RAMONA He anat a missa a primera hora tota sola per poder avançar temps i, ni això m'ha servit, i en Ramon havia de quedar-se per ultimar alguns assumptos amb la Sra. Magdalena.

JOAN La viudeta aquella? És molt mona, veritat? I la pobra tan jove!

RAMONA Què vol fer-hi! Altrament en Ramon s'ha cuidat d'arreglar-li els valors, i li ha llogat una casa amb jardí, fora muralla, tota bonica. Mentres no la tingui amoblada, la pobra, és clar, nova en aquesta ciutat, se veu tota perduda i sempre és a casa.

MARGARITA Viu amb vosaltres, veritat?

NARCÍS Interinament sí. Ha habilitat la saleta que dóna al jardí per ella i la Ketty, la seva criadeta.

[MARGARITA] És molt elegant. Devia ésser molt ric el seu espòs.

RAMONA Què diu, filla: miri, el meu marit ha venut algunes de les joies d'ella, i cregui que s'horroritza al veure-les; ha donat per cinc mil pessetes un collaret de perles que no ha vist cosa més preciosa, en anells, arracades, adressos, agulles, en fi, ha degut gastar una verdadera fortuna. Ja veu, ja veu lo que és el món: ahir molt de lujo, molta riquesa... i avui?

EULÀLIA Vol dir que no li queda res, res.

RAMONA Fora una petita venta dels valors que ha adquirit per la venta de mobles i joies, i una curta pensió de viudetat que deurà quedar-li. Res més.

JOAN Sí que és llàstima.

RAMONA Però ella és molt bona i sembla molt resignada.

EULÀLIA Sí, què toca fer-li...

RAMONA Lo que és, molt piadosa; ha vingut amb mi moltes vegades a la Junta de les Obres Pies, a Novena. En fi... Cal dir que l'he presentada a totes les meves amigues com si fos una filla meva: se fa tant estimar, la pobra.

MARGARITA I què deu tenir, vint-i-cinc anys?

EULÀLIA Potser ni això, encara: és molt jove.

JOAN Devia ser casada amb un senyor d'edat ja, perquè no es comprèn, que hagi pogut enviudar tan jove.

RAMONA No en sabem res, res!! És tan reservada.

EULÀLIA Jo més aviat m'inclino a creure que el seu marit no fos militar...

JOAN Oh, militar, sí, sí, no hi ha pas cap dubte...

EULÀLIA I que la seva mort, sabeu, tingué aquella mica de misteri, perquè... en la milícia hi ha coses que... l'honor militar... Qui sap, Mare de Déu!

NARCÍS: Algun desafió, potser?

MARGARITA És tota interessant, la viudeta, tota misteriosa...

RAMONA Sinó que jo, és clar, no vull entristir-la més, i li respecto els seus secrets.

EULÀLIA I fas bé; ella ja els descobrirà algun dia.

RAMONA Com que el seu dol es tan reservat, no freqüenta els passeigs, ni la podem acompanyar a teatre, ni enlloc. Fa una vida molt quieta.

MARGARITA La deus conèixer molt tu, Narcís.

[NARCÍS] He respectat totes les seves sequetats, també. Algun vespre hem generalitzat la conversa, entre tots aquí mateix, mentres ella fa labors o llegeix i prou.

[MARGARITA] No obstant, hi ha tantes ocasions visquent en la mateixa casa.

[NARCÍS] ...I no les he pas vistes i ella sol retirar-se molt tard a la seva cambra; algunes nits, vinguent del Casino l'he trobada encara en el salonet, llegint, i, al veure'm, ha acabat la lectura i s'ha entrat al dormitori tot de seguida –a penes sense saludar-me-, tant, que arribaria a pensar-me que dec espantar-la...

[MARGARITA] No sé si creure't, prou la deus festejar, prou! És tan bonica.

[RAMONA] Mira, mira, que geloseta que és, la Margarita. I bé, què! I del vostre festeig, com és que no ne parlem? Vos he vist sortir aquest dematí, tan junts, tan quiets, una parella tan simpàtica, que m'heu fet un goig...! Veritat, Eulàlia, que fan una bella parella?

[EULÀLIA] I bé, ja heu fixat el dia de bodes?

[MARGARITA] Ui, mamà, quina pressa tens.

[EULÀLIA] És que ja no vos cal pas esperar gran cosa.

[JOAN] Ah, la veritat, crec que per un, com més aviat ho facin, millor. Aixís s'eviten murmuracions i disgustos.

[RAMONA] Els festeigs llargs no condueixen al lloc.

[NARCÍS] Jo et diré, mamà, crec que heu d'ésser vosaltres, els que fixeu el dia. Jo no vull pas pensar-hi, un mai té prou convenciment d'aquestes coses; com més a prop són, més espanten.

[RAMONA] I ara! De segur que no ho pensa pas aixís, la Margarita. Però és clar, ja ho veig, què sabeu vosaltres, pobres criatures!

[NARCÍS] Serà millor que ho deixeu arreglat vosaltres i avui, que estem tots reunits, penso que és un bon dia per parlar-ne. Quan menos deureu tenir la delicadesa de no parlar-ne davant nostre, veritat?

[RAMONA] Si això ha de ruboritzar-te...

[NARCÍS] Escolta, mamà: tu de conversa els n'hi donaràs molta, però no els has convidat, encara.

[RAMONA] I ara, tu també...

[NARCÍS] Un aperitiu, Joan?

[RAMONA] I és clar, passem al bufet, falta molta estona per dinar, encara.

[JOAN] No, gràcies... Per més que el dematí és calorós i un sempre té la boca seca...

[RAMONA] I doncs, home...

[NARCÍS] I tu no beus, Margarita?

[MARGARITA] No tinc pas set, a fe, fe.

[NARCÍS] Estàs cansada?

[MARGARITA] Tu diràs! Per anar d'aquí a la Catedral.

[NARCÍS] És a dir, que no véns.

[MARGARITA] No, no, torna aviat.

[NARCÍS] Oh, és que ja no hi vaig tampoc, si tu et quedes, m'estimo més fer-te companyia.

[MARGARITA] Gràcies per l'amabilitat.

[NARCÍS] La mamà ja és prou deseixida per fer tota sola els honors de la casa.

[MARGARITA] És molt bona i molt amable, la teva mamà.

[NARCÍS] La coneixes poc encara: és una santa.

[MARGARITA] Doncs no t'hi assembles pas gaire, tu, la veritat.

[NARCÍS] Tan dolent sóc, Margarita?

[MARGARITA] Força, força...

[NARCÍS] Són apreciacions teves: ja veuràs com de sincer en seré, canviaràs de modo de pensar.

[MARGARITA] I ca! Jo em penso que, com més te conec, més eixelebrat te trobo.

[NARCÍS] I això és un defecte, Margarita?

[MARGARITA] Oh, no, però no és pas tampoc cap qualitat, Narcís.

[NARCÍS] Suposo que tu, tan quieta i tan entenimentada, no voldries pas casar-te amb cap sant del calendari.

[MARGARITA] Fuig, incrèdul, ves quines coses de dir, ara.

[NARCÍS] Et penses que els nostres estimats papàs no devien ser igualment que nosaltres, quan eren joves? Ja la veuràs, l'experiència i el seny que tindrem a la seva edat... I escolta, deixa que et felicitï pel teu vestit nou: estàs admirable.

[MARGARITA] Adulador!

[NARCÍS] Molt bonica.

[MARGARITA] De veritat m'escau? A fe que no m'agrada gaire, a mi: no m'acaben de convèncer les últimes modes.

[NARCÍS] És que vivim en una ciutat en que ningú sap vestir i això influeix molt. Les dones, molt hermoses, tot lo que vulguis, però un no sap si van guarnides amb els cortinatges de la sala o que la roba que duen sempre sembla vella; se passen tota la vida rere els vidres del balcó, fent una punta o un brodat i, un cop fet, sembla que ja fa cinc anys que aquests adornos han passat de moda.

- [MARGARITA] Oh! És que tu no saps amb quina forma es confeccionen els figurins, avui dia; se necessita molta despreocupació en una senyoreta per a accepta'ls.
- [NARCÍS] Doncs, què vols que et digui, Margarita? Jo voldria que no la tinguessis, aquesta preocupació; més ben dit, jo voldria poder influir no sols en la manera de vestir i d'obrar, sinó en tots els teus actes.
- [MARGARITA] Ui, com riuria la gent al veure'm, si volgués creure't.
- [NARCÍS] És que tant se te n'hauria de donar, de la gent, anant al gust nostre.
- [MARGARITA] Oh, és que les noies no tenim la llibertat que teniu vosaltres. Hem de mirar tant les coses!
- [NARCÍS] Pobra Margarita! I que encrostada vius en aquestes dèries velles!
- [MARGARITA] Bah, bah, no vull pas que em parlis així, Narcís! Sempre que parlem hem d'enfadar-nos! Com si no hi hagués altres coses a parlar, que de modes!
- [NARCÍS] Tot és prou transcendental per dos promesos, si bé es mira. Ens hem de casar dintre poc, i encara no hem pogut unificar els nostres gustos.
- [MARGARITA] Oh, això sí que em penso que no és pas possible: ets massa estrambòtic.
- [NARCÍS] I tu massa primitiva.
- [MARGARITA] No és pas ésser primitiva, això; senzilla, potser, i, més que senzilla, virtuosa.
- [NARCÍS] I a més, mentres ens estimem força!
- [MARGARITA] Perquè se pot ser amorosa sense apartar-se del camí d'humilitat i de bondat que ens han ensenyat des de petita nostres pares, nostres mestres; no és pas necessari disfrassar-la, a la virtut.
- [NARCÍS] És veritat, és veritat!
- [MARGARITA] Jo ja voldria ser-ho, com tu, és clar! Perquè te crec, perquè t'estimo, però idees unes coses tan rares a vegades!
- [NARCÍS] Ja ho veig, Margarita. És que jo visc massa d'idealismes: la voldria fer més bella de lo que és, la nostra vida. També ho és, una virtut, la bellesa.
- [MARGARITA] Que no ho és prou, d'hermosa, la vida nostra?
- [NARCÍS] Si un sap escurçar les ales de les il·lusions, sí, però no sempre això pot fer-se; algunes vegades fuig de nosaltres alguna d'aquelles petites il·lusions, travessa nostres carrers, ensombra nostra ciutat raquítica i

fug lluny, lluny, cap a coses que no coneixem i allò ens atormenta! És un pecat ésser jove i córrer redere de les il·lusions quevolategen?

[MARGARITA] No tal, però sol ésser sempre l'orgull i el desenfrè qui les deslliura.

[NARCÍS] Ah, si no fossin aquestes il·lusions que no podem esclavitzar a nostra voluntat ordenada, quina paraula més buida seria l'amor! L'amor n'és tot ple d'aquestes petites coses, i és més fort com més n'abarca; per ço voldria veure'n moltes en tu, Margarita, per estimar-te força. Una dona és bella, certament, però si ella és tota clara i somriu, ho és més, i si ella porta flors, moltes flors, ho és més encara. Penso jo.

[MARGARITA] Potser sí, perquè tu desconeixes una altra vida més lògica i més reposada. Serà més bella la muller, com més honrada i laboriosa sigui: ens han ensenyat que l'ordre de la casa, la pau i la humilitat és la millor bellesa de l'esposa. No serà pas tan hermosa una dona amb flors i amb sedes, que amb les seves robes humils i honestes encorbada sobre el treball de cada dia.

[NARCÍS] Potser tindràs raó, Margarita, però l'amor és tan egoista!

[MARGARITA] Per ço hi ha sempre bons consellers que ens preserven a guardar-nos-en.

[NARCÍS] (*Irònic i dolorós.*) Sí, sí, cal estimar sàviament, amb cordura, amb mida...

[MARGARITA] Te'n burles?

[NARCÍS] No me n'he de burlar, pobra petita, de les teves coses que semblen apreses en el devocionari del col·legi! Com si fos possible reglamanentar el nostre cor! S'estima o no s'estima, vet-ho aquí.

[MARGARITA] Allavores és que tu creus que no t'estimo? Estimo com sé, tal com sóc; si més en sapigués, més t'estimaria...! Això et desil·lusiona, Narcís?

[NARCÍS] Això m'atormenta.

[MARGARITA] Què podem fer-hi? (*Pausa. Va ella a la finestra.*)

[NARCÍS] Bah, deixem-ho; estic obrant com un metafísic. Veus el jardí?

[MARGARITA] No, espera, m'agrada veure el carrer així a mitjaombra.

[NARCÍS] El vent del jardí t'ha esbullat tots els rissos de la nuca.

(*Pausa.*)

Com són bonics els teus cabells esbullats damunt la pell.

(*Prova d'acariciar-los.*)

[MARGARITA] Estigues quiet. Deixa'm! Si nos veien!
[NARCÍS] Perdona'm! Acabava d'olvidar tots els teus consells, Margarita!
(S'assenta en una butaca de la sala i encén un cigarret, el llença seguit i es passeja de cap a cap. Silenci.)
Cal estimar sàviament..., amb ordre..., amb mesura! Oh, aquesta vida!
Quin fàstic! *(Silenci.)*

Escena IV

MARGARITA, NARCÍS, MAGDALENA i RAMON

[RAMON] Sou per aquí. Aquí sou! Estimada Margarita!
[NARCÍS] Magdalena, papa!
[RAMON] On són els teus papàs, Margarita?
[MARGARITA] Penso que han baixat al jardí.
[RAMON] Fa molt que ens esperaven!
[MAGDALENA] Oh, com sento que els hagi jo molestat entretenint-los.
[MARGARITA] No molt. Acabem d'arribar de l'ofici tot just ara.
[NARCÍS] Al contrari, Magdalena.
[MAGDALENA] Al contrari? Bah, aixís me n'alegro *(irònica)* *(MARGARITA se sufoca)*
i vos en felicito.
[RAMON] I per què no ens cridaven, doncs! Ah jo vaig a trobar-los al jardí.
Magdalena, suposo que no deu anar-se'n, encara que la tornaré a veure
per a entregar-li aquelles notes.
[MAGDALENA] Un moment tan sols... Esperaré la Ketty que m'acompanyi.
[MARGARITA] Vinc amb vostè, don Ramon. No vull que digui que no l'obsequio.
Adéu, Narcís. Hasta més tard, Magdalena.

Escena V
MAGDALENA i NARCÍS

- [MAGDALENA] De veritat, Narcís, que he de donar-li per abans l'enhorabona; és encantadora, la seva promesa.
- [NARCÍS] Magdalena, no sigui vostè ara qui acabi posant ironies a les meves vacil·lacions.
- [MAGDALENA] Ironies! Per què? Ella és hermosa, sou joves, s'estimen, qui no ha de preveure en vostès una felicitat immensa.
- [NARCÍS] Tan poc els sé transparentar les meves emocions?
- [MAGDALENA] Les emocions que fan somriure els ulls quan s'està enamorat, quan se broden idil·lis esperançant unes bodes futures rai!
- [NARCÍS] No és això, no és això, Magdalena.
- [MAGDALENA] No el comprenc!
- [NARCÍS] Ni jo tampoc me comprenc encara. Més ben dit, és ara precisament quan començo a no comprendre'm: la veig massa a prop, la realitat, i ella no té pas tota la magnificència amb què l'havia somniada.
- [MAGDALENA] Jamai ha sigut la realitat més bella que el somni...! Això ho sabia!
- [NARCÍS] A vegades per no volguer nosaltres.
- [MAGDALENA] I per què no ha de ser-ho? Per què volem collir el fruit abans de madurar, això és tot.
- [NARCÍS] No, no és pas l'impaciència per ser-hi lo que m'acovarda, és el temor d'arribar-hi. Ja veu, vaig a casar-me, hi ha una gran alegria entorn meu, fins una gran enveja, ella és hermosa, és bona, és rica també; dintre un mes, dos, Margarita serà la meva esposa, i jo encara avui la sento tan distinta de mi, tan indiferent, que em pregunto si m'estima prou i dubto.
- [MAGDALENA] És que la seva natural cortesia, Narcís, no ha sapigut encaradesvanèixer les aprensions i porugueses de la seva petita enamorada! Ah, no en dubteu pas que ella serà una bona esposa, sinó ha sapigut ser una bona aimadora!
- [NARCÍS] Bona esposa... potser sí, però allavores cal confessar que hi ha una gran vaguetat en la meva vida; he deixat d'omplir quelcom: entre dos etapes hi ha una buidor amenaçanta; jo he sigut feliç, de jove eixelebrat i irreflexiu, seré feliç demà en la maduresa de casat. Però, entretant,

aquest anhel sense resoldre, aquest desig, aquest no sé què, que se'n diu amor, se troba oblidat entre dos felicitats!

[MAGDALENA] La veritat és que potser se preocupa massa de la seva sort. Amic, és vostè molt egoista.

[NARCÍS] Vet aquí el meu defecte, doncs, Magdalena: l'admetre cegament la meva sort i, justament, al anar-la a posseir, volguer analitzar-la.

[MAGDALENA] I no saber-la trobar lògica, veritat? Amic meu, vostè és un nin encara i li fa por esdevenir home. Ha volgut jugar amb l'amor i, amb l'amor, no s'hi juga.

[NARCÍS] Oh, el meu amor no ho ha pas sigut mai, un bell joc, Magdalena.

[MAGDALENA] Una noia amable, senzilla, exquisida, com és Margarita, és un dolç entreteniment de col·legial, és la nòvia romàntica que s'enyora mentres se divaga sobre els llibres de les assignatures de la carrera, a aquella de la que es guarden les cartetes, els rulls de cabell, les flors que des de lluny li envia, i a la que a penes sí gosa parlar-hi, en les vacances en la seva ciutat petita, i la que més tard, preparant el seu *trousseau* de núvia, li promet les millors i més venturoses hores de la vida.

[NARCÍS] Certament, certament.

Però, per ser aixís, cal haver resseguit també tot aquest procés d'amor; conèixer-la en aquelles hores d'estudiant i avui estimar-la com un home; però, no pas haver oblidat de cercar-la allavores, i ara trobar-la justament per a ser la seva muller... i jo ja no sóc pas cap estudiant, ara.

[MAGDALENA] Jo penso que, al'escollir-la, vostè havia conegut en ella aquests dolços elogis que ara fa, que havia posat abans, en ella, totes les seves il·lusions...

[NARCÍS] Veritat que sembla que hauria d'ésser aixís? Doncs cal confessar que vaig conèixer a Margarita l'hora precisa de prometre'ns. Jo havia acabat la carrera, ja: a l'entrar a la major edat, un gran pes civil gravita sobre nosaltres. Calia canalitzar la meva vida desordenada, de solter, i un dia els meus pares m'assenyalaren un nom i em presentaren una noia: la meva vida vaga i torturada de província devia resoldre's. Nosaltres, els pobres provincians, tenim ben marcada la vida: ja al

venir al món ens han destinada la cambra on han de nàixer nostres fills i on deurem morir nosaltres. Se'ns perdona les equivocacions de solter el dia que ens prometrem formalment, i se'ns dóna dret a la pau i al respecte en l'acte de firmar els capítols matrimonials o al sortir de l'església. I, com que aquesta inèrcia, aquesta llei fatal, tots la tenim, vaig acceptar la voluntat dels demés, que sempre és àrbitre de la nostra.

[MAGDALENA] És massa injust parlant aixís, me penso.

[NARCÍS] Ella és rica, més que jo potser; era una bona sort, la meua, i els pares sempre vetllen per la sort dels seus fills, i com que els pares s'han casat d'igual manera i han viscut sempre contents, i feliços, i com que aixís se casen els amics i tothom, aquí, i com que jo no tenia pas un objectiu en la meua vida eixelebrada; una dona, quin nom fos la meua guarda el dia que me'n demanaven un per contradi'ls, jo vaig acceptar el meu prometatge convençut de que estimaria a la petita Margarita, com ella a mi, i que esdevindríem, també, un marit i muller admirables.

[MAGDALENA] I bé, amic meu, quina dèria li priva, ara, de realitzar aquestes seves esperances, que van a ésser dintre poc complides? Quina ombra passa sobre el seu amor per a fer-lo dubtar de la felicitat promesa?

[NARCÍS] L'haver-lo conegut, precisament, l'amor.

[MAGDALENA] I doncs?

[NARCÍS] I no trobar-lo encarnat en aquesta estimació nostre; sí, no és pas l'amor, aquesta unió de dos joves per a combinar una tradició, una herència d'una família, hi ha una altra mena de goig i de dolor en l'amor que jo no he sentit amb ella, un goig i un dolor capaços tan sols d'inspirar-lo una dona nova, una dona llunyana o inconeguda, que em miri fit a fit els ulls quan se li parli, que em compregui lo que no sabem expressar-nos, i que sigui tota submissa a la nostra voluntat i les nostres manyagues.

[MAGDALENA] Ah! Com és un il·lús, Narcís; el seu lirisme de provincià ha dormit al fons del seu cor tanta estona que les petites mans de Margarita al desvetllar-lo l'han arborat bravamant, i ella no ha sabut retenir-li el cor entre les mans per por a les flames.

[NARCÍS] I si no hagués sigut Margarita qui hagués deixondit el meu cor, si no hagués sigut ella qui hagués vingut a atormentar-lo d'aquesta manera...

[MAGDALENA] Oh, sí, ella, ella tan sols, no en dubti.

[NARCÍS] Si aquesta passió hagués entrat en mi lentament, lentament, al mirar uns ulls adolorits per una pena molt fonda, a l'escoltar una ànima silenciosa sanglotant en la quietud de la seva cambra, al conèixer una dona rara i bella, com m'imaginaria que han d'ésser en els països inconeguts i desitjats; una dona a qui no he pogut comparar amb la meva petita destinada sense avergonyir-me. Calla?

Havia d'ésser una estrangera qui devia de revelar-me el misteri, i jo li donc mercès de tot cor, perquè ella ha vingut al punt d'aturar lo que més tard hauria sigut inevitable.

[MAGDALENA] Narcís, vostè no es res més que un gran infant i m'apena sentir-lo d'aquesta manera; tots els seus sufriments, que em revela tan vehement, com no els hauria revelat tal vegada a una germana seva, no són altra cosa que un frisar per la joia propera. Les dones no tenim més poder ni més saviesa que aquesta de dominar els altius i aconhortar els tristos, i la seva promesa no es pas diferenta de les altres, ella tindrà el poder de fer-li retornar cap a si mateixa aquestos ulls que ara es complauen en mirar fora de la realitat, jo ho asseguro.

[NARCÍS] Ja ho he provat, inútilment, fa massa temps ja que divago.

[MAGDALENA] Cada vegada serà més seva, la seva enamorada.

[NARCÍS] Jo sento que cada vegada s'aparta més de mi fins a arribar a tenir el convenciment. Sé que no sapiguent-nos estimar acabarem per odiar-nos i jo estic decidit a fer tórcer el nostre destí que, en lloc d'unir-nos, ens encadenaria.

[MAGDALENA] I allavors, creurà vostè que haurà expulsat del seu cor aquesta tortura d'amor que ara l'espanta?

[NARCÍS] Allavors... allavors... ah, no sé què faré i és crudel! Però jo no n'abomino pas, de l'amor; si lo que jo vull és amor, però amor tal com jo l'imagino, tal com deu existir en la vida fora de convencionalismes ni imposicions..., tal com el degui sentir vostè..., ja que ha sigut vostè que me l'ha fet conviure!!

[MAGDALENA] Narcís!! Bah, jo no vull ofendre'm pas, de les seves paraules, pobre amic meu; però cal ser raonable, pensi que hi ha qui sofreix com vostè i qui l'estima; ella és tota trèmula esperant-lo: vagi a reunir-se amb ella,

i no pensi pas en impossibles quan la seva realitat és tan hermosa...
Miri-la: ella cull flors al jardí, serà un present que deurà fer-li! Un bell somriure pot esvair qualsevol idea sinistra! Adéu, amic meu.

[NARCÍS] No encara... És precis.

No encara; jo he de ser més vehement, ja; massa feia que callava, doncs.
Jo l'he seguit a vostè un dia i un altre dia per a arribar a n'aquesta hora; vostè m'evitava! Me temia! Me despreciava potser, però jo m'he anat assaciant de silenci i ja no puc callar més; jo no l'estimo gens, a Margarita, gens perquè és vostè sola a qui jo estimo amb tota l'ànima.

[MAGDALENA] Narcís!! (*Sec.*)

[NARCÍS] Sóc un miserable, ja ho sé, però l'estimo, fins al sacrifici, fins al ridícul, amb tota la meva joventut... aixís. (*Li besa la gorja impulsivament.*)

[MAGDALENA] Narcís... jo em pensava que el meu dol i la meva tristesa li imposarien respecte, si no era prou a imposar-li una dona recollida a la seva pròpia casa. Jo he tingut per a vostè tendreses de germana que no ha sabut apreciar: s'ha portat molt innoblement amb mi, molt innoblement. Però jo el perdono: ja sabrà fer que sigui la darrera vegada de veure'ns. Ketty! (*Toca el timbre.*)

[NARCÍS] Magdalena! (*Suplicant.*)

[MAGDALENA] Vol avisar a Ramon que desitjo parlar-hi? (*Surt KETTY.*)

[NARCÍS] Magdalena.

[MAGDALENA] Ah, no temi res per mi: els dolors antics m'han fet massa bona. Adéu!
(*NARCÍS estreny les mans de MAGDALENA, silenciós i desapareix per la porta del jardí. Aquesta queda abatuda en una cadira, sanglotant, i diu:*)

Una altra vegada vençuda! Vençuda!!

Escena VI

KETTY, MAGDALENA i RAMON

[KETTY] Senyoreta. (*Avisant.*)

[MAGDALENA] Ja se'n pot anar, la tornaré a cridar de seguida.

[RAMON] ...I bé, Magdalena...?

[MAGDALENA] Sento haver-lo molestat, però com que fa tard ja i pensava anar-me'n...

[RAMON] De manera que vol deixar-nos ja, definitivament.

[MAGDALENA] Penso que sí.

[RAMON] Però, on vol anar? La caseta nova no està pas encara amb condicions d'habitar-la, els hi calen encara molts de mobles.

[MAGDALENA] Mentre hi hagi arranjat la cambra per a la Ketty i per a mi, n'hi ha ja prou. Espero que ens deixarà demà venir a Nadora, per a ajudar a enllestir lo demés.

[RAMON] Està a les ordres seves. I avui? On pensa anar? Per què no vol acompanyar-nos?

[MAGDALENA] La veritat, creuria que avui la meva presència podria ser bon xic molesta, i és millor que els deixi: he fet avisar a l'hotel per la Ketty.

[RAMON] Amiga meva, si és la seva voluntat, jo no vull pas retornar-la.

[MAGDALENA] Seria inútil també, gràcies.

[RAMON] Volia aquí les claus del xalet, doncs.

[MAGDALENA] Gràcies.

[RAMON] Jo en dic un xalet, de la seva caseta. És tan bonica! Penso que he endevinat el seu desig al llogar-la. És un barri apartat, un barri de treballadors, però és l'únic lloc on hi ha una casa còmoda i amb jardí, que és lo que vostè volia.

[MAGDALENA] Mentre hi hagi sol i flors ja estic contenta.

[RAMON] I demà matí, a les deu, li prego que vingui a trobar-me per anar a fer el dipòsit dels valors al banc.

[MAGDALENA] És necessària la meva presència per fer l'operació?

[RAMON] És precís que firmi l'entrega.

[MAGDALENA] Vindré.

[RAMON] La quantitat aproximada és aquesta: n'he deduït el primer trimestre de lloguer, gastos, viatges. I la comisió dels meus serveis.

[MAGDALENA] Total...

[RAMON] Trenta-cinc mil pessetes; això li reportarà, a vostè, una renda d'uns trenta duros al mes que, volguent suportar un luxó exagerat, li permetrà viure menestralment, amb suficiència.

[MAGDALENA] Gràcies, gràcies de tot.

[RAMON] Ja sap que sóc sempre el seu servidor, Magdalena.

[MAGDALENA] I bé! Al fi! Jo penso que bé em cal molt de repòs, ara.

- [RAMON] De vostè depèn: aquesta és una ciutat a propòsit per viure en pau i en silenci. Si vostè no vol, aquí ningú ha de molestar-la. Per lo demés, s'ha portat la cosa tal com vostè desitjava.
- [MAGDALENA] Sí, sí, i jo li agraeixo infinitament, Ramon, i ja que he posat en vostè tota la meva confiança, permeti'm que li faci un darrer prec.
- [RAMON] Digui.
- [MAGDALENA] Jo sóc avui per tothom una viuda apenada que ve a cercar consol en la quietud d'aquesta ciutat secular. Per tothom... menos per vostè. Vostè ha degut conèixe'l, el meu secret. Vostè és l'únic que ha tingut que fullejar la meva vida passada i sap qui és la Magdalena Ribal. Les seves mans han garvellat tot vestigi de la meva vida antiga, joies i llàgrimes, i jo li prego, de genolls, com no li pregaria amb més dolor una seva filla culpable i apenada, que l'oblidi, també, que el borri del seu enteniment, que ja mai els seus llavis els revelin a ningú, ni al seu fill, ni a la seva esposa.
- [RAMON] Magdalena, sé complir amb el meu deure, com un home cristià. No calia recordar-m'ho...
- No obstant, un no pot respondre jamai dels aconteixements, no s'amaga pas aixís com aixís, una vida...
- [MAGDALENA] Si vostè podés llegir el meu cor, creuria que sí. És tan ferm, el meu propòsit! És tan gran la meva voluntat!
- [RAMON] La crec, pobra Magdalena...
- [MAGDALENA] No demano pas res, ben res, oblit tan solsament, viure oblidada de tothom en aquella caseta assoleiada, entre aquell barri pobre i treballador, sense que m'hi persegueixin ni les malediccions ni les amenaces, com una penedida en la seva clausura.
- [RAMON] Amiga meva, jo l'he de prevenir, no obstant. Vostè és molt jove encara i vostè ve a viure en una ciutat per vostè completament desconeguda. I la millor manera d'assegurar la seva tranquil·litat, certament, no és pas la que vostè ha escollit –ja li he dit algunes vegades. Una dona sola, jove, és molt fàcil tenir un moment de dubte, de vacil·lació o de follia, i aquest moment seria prou per a fer-la recular tot el camí avançat en la perfecció. A vostè li calia un conseller, un amic, un bon amic prudent i experimentat que la conduís de prop...

[MAGDALENA] Ah no, Ramon, jamai... No insisteixi pas, jamai. La vida de família jo també l'havia desitjada, i molt fortament; jo hauria sigut feliç seguint una bona esposa, una bona mare, cuidant de l'ordre i de la virtut d'una llar. Però això no és pas possible i jo no vull pas somniar-hi. Altrament oferir la meua vida jove i forta a la lascívia d'un vell libidinós, mal sigui l'Eglésia qui ho consagri, davant de Déu i de la meua coneixència i de tot el món, no seria altre cos que una legalització d'una conducta esbojarrada i això jamai, jamai...

[RAMON] Doncs Déu la faci bona, Magdalena.

[MAGDALENA] En fi, Ramon, no tingui pas en oblit el meu prec, hi ha persones molt estimades que no voldria pas que m'avorrissin i, ara, adéu. Jo no oblidaré pas mai els favors que m'han fet, ni les bones amistats que m'han donat, i algun dia vindrà que podré recompensar-los-ho. Vaig a despedir-me de tothom, mentrestant. Fins a després, doncs.

(Surt per la porta del jardí.)

Escena VII

RAMON i JOAN

(RAMON sol, anant a ordenar en la seva taula els documents que n'ha tret.)

[RAMON] Pobra noia! Però, bah! Romanticismes. Ella tornarà a saltar un dia o altre! *(Repassa els comptes.)* Dos mil pessetes de comissió: no ha pas sigut un mal negoci. No obstant, podia haver allargat una mica més la nota; me sembla que el secret valia la pena d'adinerar-lo una mica.

(Entra JOAN.)

I bé, ja ho han resolt tot, les dones, Joan?

[JOAN] Allà elles, jo no faig res més que dir amén a tot lo que la meua dicta!
Han passat aquells temps en què es feia la nostra voluntat!

[RAMON] És hora de començar a reposar, me penso.

[JOAN] Eulàlia ploriqueja quan se li parla d'aquestes coses, estima tant a la Margarita que li reca molt el separar-se'n.

- [RAMON] També és estimat, nostre Narcís, i ara deixarà d'ésser nostre; quan un contreu obligacions i nova família, ja no es recorda pas dels seus pares.
- [JOAN] És cert però un dia o altre hem d'acostumant-s'hi, a deslligar-se de les faldilles de la seva mare.
- [RAMON] Narcís exercirà la carrera ja des d'ara, volia preparar-se per a anar a unes oposicions però em sembla que, traspasant-li jo els meus assumptos i administracions, pot arreplegar tot seguit una bona clientela. I no té necessitat d'escarrassar-se per a anar a agafar una notaria de poble.
- [JOAN] Oh, prou bonic que seria anar a passar els estius en un poblet de muntanya, a casa el Sr. Notari. Sobretot un poblet, en que el vi hi fos famós i hi hagués bona cacera...
- [RAMON] Sempre les teves dèries. I has de pensar, Joan, que aviat les cames no voldran pas seguir-te. Val més que siguin ells qui, als estius, vinguin a veure'ns en les nostres hisendes.
- [JOAN] En les seves hisendes, me penso, perquè ja des d'ara no vinc pas a ésser res més que un usufructuari de lo meu. Per qui hem treballat tant, sinó per a l'Eulàlia!
- [RAMON] Com nosaltres, per qui sinó per a Narcís?
- [JOAN] Jo ja estaré content que vinguin a deixondir-me de la migdiada un parell de néts ben xamosos.
- [RAMON] Que de segur han de venir per no desmentir la raça.
- [JOAN] Un xaval que em dugui l'escopeta i el sarró per anar a cacera...
- [RAMON] O que ens acompanyin a prendre el sol, quan ja no puguem tenir-nos.
- [JOAN] La veritat que, això, jo ho havia esperat molt temps confiant en que Margarita hauria sigut un vailet, però no va ser, i em desil·lusionà una noia, no és pas mai un gran orgull: el nom que es continua, la casa, la hisenda, que un la veu que es manté a través de l'hereu, se perd amb una noia. I és de doldre que aquesta hisenda, que nosaltres hem anat afanyant amb tant interès, l'haguem d'entregar tota entera a mans del primer que ens enamora la filla.
- [RAMON] Bé, sí, potser sí, però amb els fills sempre passa lo mateix: se treballa tota la vida per a ells, i ells, amb nostre esforç, treballaran pels seus, i

sempre aixís. Nosaltres, després dels nostres néts, tant se'ns ha de fer, de qui és que continua el nom o la raça, tampoc hem de veure'ls.

[JOAN] És veritat, és veritat.

[RAMON] Estimat amic, la vida l'hem de prendre tal com ve, i ens podem sentir ben joiosos de fondre les cases de Marguerit i de Pallars en una sola.

[JOAN] Per la meva part sí, a fe.

[RAMON] No cal dir per la meva.

[JOAN] És un dels aconteixements més grans que hi pot haver en la nostra vida.

[RAMON] És precis celebrar-ho, doncs.

[JOAN] He pensat obsequiar-te al teu gust i he encarregat unes bones botelles de vi vell. En el celler n'he trobat unes que porten la data de les meves bodes.

[RAMON] Serà precis conservar-les. Me precio de ser un bon tastador.

[JOAN] Espera... que te les ensenyi!! Salvador! Salvador! (*Cridant.*)

Escena VIII

RAMON, JOAN i NARCÍS

[NARCÍS] Papà!

[RAMON] No, no, és a n'en Salvador, que necessitem nosaltres.

[NARCÍS] Joan...

[RAMON] Bé, de totes maneres, queda't. També pots participar-hi, tu; ja et toca.

[NARCÍS] Si no em dieu què és...

[RAMON] Ja et diré, vull fer tastar al teu sogre un vi que va servir per dir missa el dia que jo vaig casar-me.

[NARCÍS] I això, per què?

[RAMON] Ai, ai, per què? Per celebrar el dia d'avui, no faltava més.

[NARCÍS] No vos entenc...

[RAMON] No et facis el desmenjat, home. El dia de sellar un pacte amb alguna cosa ha de conèixe's.

Salvador!

[NARCÍS] Espera un moment, papà. Abans que tota cosa, voldria parlar-se.

[RAMON] Tu diràs.

[NARCÍS] Ara que som tots tres homes aquí, seria molt convenient que enraonéssim.

[RAMON] Me penso que has fet tard, tot lo que ha d'enraonar-se ja està.

[JOAN] I lo que no hem fet nosaltres ho hauran fet les dones, de segur.

[NARCÍS] No, no, no sigueu aixís, val la pena de parlar sèriament i de parlar-ne ara.

[RAMON] Ai! Ai! Sèriament, sèriament hem parlat.

[JOAN] De totes maneres, si vols, podem fer-te conèixer de lo que hem tractat si és això lo que desitges.

[NARCÍS] No, ja m'ho penso; però abans que dicidir, antes que no sigui irremeiable, volia di'ls-hi moltes coses, moltes, però voldria justificar-me, precisar, perquè veiéssiu que obro amb consciència i que obro convençut que...

[RAMON] Vols explicar-te i acaba. (*En còlera.*)

[NARCÍS] Doncs bé, jo voldria que aplacessin el nostre casament.

[RAMON] Narcís!

[JOAN] Això rai, no és pas avui, que has de casar-te, potser entrant a la tardor, entrant a hivern; has d'ésser tu qui has d'escollir el dia.

[NARCÍS] No m'explico, doncs: jo no demano pas que s'allargui la data ni un dia, ni un mes ni dos, ni un any, al fi hi hauria aquesta obligació contreta; voldria que aquest acte vingués sense haver-lo assenyalat, el dia que el nostre amor amb Margarita ens hi conduís, el dia en què ens estiméssim ben bé, per tenir consciència de la nova vida que anem a emprendre.

[JOAN] I això!

[NARCÍS] Jo sé que tots dos heu obrat per al gran carinyo que ens teniu, que tots dos heu desitjat aquesta unió, perquè volem la nostra felicitat, però i si, en lloc de fer-nos feliços, el matrimoni, la precipitació fa que siguem uns desgraciats? Pensem que és per sempre més, per sempre més, i que la falta, allavors, seria irreparable!

[RAMON] En somnis, Narcís. És ara que vénsa parlar de temor i de precipitacions! Ara que hi ha ja donada una paraula, una honrada paraula, m'entens? Ara que tens enamorada a Margarita, gosaries recular la teva paraula, després d'haver anant mantinguent en un bell

engany a una noia que sols espera en tu, que només t'estima a tu?
Series, certament, un miserable!

[NARCÍS] Tu no m'entens, papà. És per ella, precisament, perquè no vull subjectar-me a imposicions, perquè voldria estimar-la més de lo que l'estimo.

[RAMON] Vols parlar clar d'una vegada?

[NARCÍS] I bé, sí; és hora de parlar clar, aquesta. Per ço jo voldria evitar més tard un disgust a qui no hi té cap culpa. Vosaltres us heu pensat que fer un casament és fer la felicitat de dos joves. Jo ho havia cregut aixís, un dia, també, però aquesta felicitat només és possible, o quan s'estima molt, o quan no se tenen cap mena d'ideals. D'altra manera, no.

[JOAN] Tu, no obstant, acceptares un dia. Per què fou?

[NARCÍS] Perquè no tenia ideals, i ara...

[JOAN] I ara, per què refuses?

[NARCÍS] Perquè, tingent-ne... no estimo. (*Pausa.*) No estimo com crec jo que deu estimar-se.

[RAMON] Narcís em doncs vergonya de sentir-te.

[NARCÍS] Papà, ja saps que jo t'he obeït sempre, en tot, en tot. Jo he sigut sempre creient i respectuós amb tu; pensa, doncs, que, si em rebel·lo ara, és molt gran la meva raó per fer-ho. Joan, vostè la deu estimar molt també, a la Margarita, veritat? Doncs posi's la mà al pit i digui'm fredament si vostè la deixaria casar sense amor, si vostè consentiria en que fos una desgraciada.

[JOAN] Oh, no. Això jamai.

[RAMON] Sí, però tu et creus que tant ell com jo hem de fer cas, ara, de renyines d'enamorats, de petites diferències, o de preocupacions vostres que passaran de seguida?

[NARCÍS] No són renyines d'enamorats, no; per ço jo he volgut parlar-ne, ara, aquí sols; no hi ha necessitat, tampoc, de que les dones se n'enterin; elles no hi tenen cap culpa. És una idea punyent que em martiritza, és que em fa por una unió convencional sense amor, és que no vull fer desgraciada a Margarita.

[JOAN] Oh, això rai, ella serà feliç amb tu, jo t'ho prometo.

[NARCÍS] Ella és molt obedient i s'ha resignat a estimar-me però... no és cert que tothom té el seu destí en la vida? Doncs bé, imagineu-se que l'home que Déu ha destinat a Margarita, l'ideal que ella té de l'espòs, el troba ella demà, quan està ja lligada amb mi, per sempre! Quina serà la felicitat d'ella, allavores! Què he de fer davant de la meva consciència!

[JOAN] Oh! Això tu no pots ni suposar-ho, d'ella.

[NARCÍS] Ho he dit d'ella per no gosar dir-ho de mi: és igual.

[RAMON] Molt bella cosa per llegir en les novel·les i prou!

[NARCÍS] No, no, la realitat també és aixís dolorosa!

[JOAN] Quan un té una casa, una muller i una família, el món ja no té pas temptacions per a ell.

[NARCÍS] No obstant, per seguir una il·lusió, s'abandona la casa, la muller i la família.

[RAMON] Narcís.

[NARCÍS] Jo us ho demano per ella i per mi: esperem, esperem, no violentem nostres ànimes encara adormides, esperem... i si demà el fatalisme no vol que ens ajuntem al menys no cometrem un crim separant-nos.

[JOAN] És raonable, el minyó: jo em crec que les seves paraules són franques, però com advertirem a Margarita?

[NARCÍS] És tan fàcil! Hi ha el meu bufet que obro tot just i em cal dedicar-hi tot el meu esforç, és una excusa lògica...

[RAMON] Però la teva, no, Narcís; la teva no és cap excusa, tu amagues quelcom; la teva actitud estranya demostra quelcom que no havia vist mai en tu: sembla que no surtin de la teva boca, aquestes paraules...

[NARCÍS] Perquè surten de l'ànima meva.

[RAMON] No, no ets tu qui les dius, no ets tu: jo sabré revelar aqueix misteri.

[JOAN] És això lo que volies dir-nos?

[NARCÍS] Sí.

[JOAN] I és l'última paraula?

[NARCÍS] L'última paraula.

[RAMON] Cal·leu, que elles vénen... (*Silenci forçat.*)

Escena última

Dits, MAGDALENA i MARGARITA, EULÀLIA i RAMONA

(Diuen enraonant des de dins.)

MARGARITA De manera que va a instal·lar-se definitivament.
[RAMONA] De manera que ens deixa.
[MAGDALENA] Sí, senyora, fa massa temps ja que he abusat de vostès.
[RAMONA] Sí que em sap greu, Magdalena.
[MAGDALENA] Oh, jo penso veure-la sovint, Ramona.
[RAMONA] És clar.
[EULÀLIA] Ah, Joan? Ramon?
[RAMON] De manera que se'n va, Magdalena?
[MAGDALENA] Sí, senyor: no els hi puc oferir encara la casa perquè ni sé com està, ni quan la tindrè arreglada. Entretant, a l'hotel.
NARCÍS Com, Magdalena, marxa?
MAGDALENA Marxo, Narcís.
NARCÍS No pot ser!
MAGDALENA Pensava que havia de viure sempre més aquí, massa he abusat, amic meu: és hora de deixa'ls.
NARCÍS Per sempre?
MAGDALENA Per sempre? No, jo no penso pas fer-me monja...
NARCÍS Quedi's!
MAGDALENA Narcís! *(Reptant-lo.)*
NARCÍS És veritat, és veritat...
MAGDALENA Adéu, adéu. Margarita, suposo que em donaràs notícies de la teva boda *(la besa.);* Ramon *(li allarga la mà.).*
(Al passar davant de NARCÍS, el saluda negligentment amb una inclinació de cap. NARCÍS, impulsiu, se li adelanta a prendre-li les mans i diu passionalment:)
[NARCÍS] Magdalena!!
(RAMON, que ha seguit els moviments indecisos d'aquest, des de que ha entrat MAGDALENA, li diu imperativament:)
[RAMON] Narcís!

*(Aquest recula i abaixa el cap. MAGDALENA i KETTY desapareixen
pausadament després d'una gentil reverència.)*

ACTE II

Una saleta molt senzilla, però d'un gust refinat: al fons, per unes vidrieres, se veu un jardí. Porta de cambra a la dreta; una taula de centres amb flors. Sillera inglesa, un mirall.

Escena I

KETTY i MAGDALENA

(En la saleta estan treballant KETTY i MAGDALENA)

KETTY Aixís? *(Ensenyant-li la feina.)*

MAGDALENA Sí.

[KETTY] Que contenta se posarà la Paulina¹⁴⁴ quan vegi aquests regals.

[MAGDALENA] Vols dir que no sap res?

[KETTY] No, no, només li he dit que avui vingués, que vostè volia donar-li un recado.

[MAGDALENA] I prou?

[KETTY] ... I prou: ella deu pensar-se que vol fer-li algun obsequi per al dia del casament, mocadors o pintes, o una cosa aixís, però el vestit de núvia, ca!

[MAGDALENA] Estarà més contenta amb això: és tan pobra, que no crec pas que se l'hagués pogut fer, un vestit de núvia.

[KETTY] Sap, senyoreta, que l'estimen molt a vostè tota la gent d'aquest barri! La viuda d'aquí al costat, aquella que té el nen malalt, no té més boca per alabar-la, tothom sap que és vostè que li paga les medicines, el metge i tot, vaja.

[MAGDALENA] És un barri tan conegut, és clar.

[KETTY] I es veu que tota la ciutat és igual, tota.

[MAGDALENA] I això sí que no ho sé, a penes sí surto.

[KETTY] Vol dir que n'està contenta, vostè, de viure en aquesta ciutat?

[MAGDALENA] No ho veus si n'hi estic, de contenta.

[KETTY] No sé, acostumada a aquell tragí i aquell anar i venir de gent de Barcelona, fa una cosa, aquesta quietud...

¹⁴⁴Tot i que a l'original el nom d'aquest personatge és "Lluïseta", el canvia més endavant per "Paulina". Esmenem la vacil·lació ja des d'ara.

[MAGDALENA] Jo, la veritat, els primers dies, també; no sabia pas donar-me'n compte, però m'hi he anat tant acostumant, que ara m'agrada...

[KETTY] Oh, els primers dies era horrorós. A mi em va caure l'ànima als peus... Tenia unes ganes de plorar! I em deia: "la senyoreta Magdalena no voldrà pas estar-s'hi aquí, no." I cada vegada que la veia en la seva cambra arreglant alguna cosa, pensava: "ens en tornem, gràcies a Déu..." I no.

[MAGDALENA] Ja feia tristesa, ja, els primers dies; però jo estava ben decidida.

[KETTY] I tal, si feia tristesa. Recorda el vespre que vàrem arribar? Era de bella nit; en la estació, ni una ànima. Pels carrers hi havia una boira...!

[MAGDALENA] El carruatge que ens va dur a l'hotel va haver de travessar un pont de pedra. I es veien uns fanals mig apagats vora el riu i, al lluny, una gran església, a mitja claror...

[KETTY] Els passos del carruatge feien una fressa...

[MAGDALENA] A l'hotel no hi havia ningú despert: només l'amo que ens va mirar amb una mala cara!

[KETTY] I el quarto de l'hotel amb aquells llits tan alts i tan antics!

[MAGDALENA] I aquelles veus que se sentien a baix, a les quadres...

[KETTY] Ai, sí, sí, ja no se me n'anirà pas mai més de la memòria.

[MAGDALENA] I l'endemà, a l'anar a casa don Ramon, per primera vegada, aquelles escales, aquells carrerons estrets i humits, aquelles cases i convents tan antics que mai més he pogut saber ni a on anaven.

[KETTY] Sort d'haver trobat els senyors de Marguerit, els primers dies l'anaven a recollir a casa seva que... o si no...

I no en sap res, senyoreta, dels senyors de Marguerit?

[MAGDALENA] Fa quinze dies que som aquí i no he anat a veure'ls encara.

[KETTY] És estrany que ells no vinguin... Potser ja no es recorden de nosaltres. El senyoret Narcís sí que sembla que es recorda molt de vostè. Ve molt sovint.

[MAGDALENA] No sé.

[KETTY] Tot el dia el passaria amb nosaltres.

I això que ben bé que semblaven molt renyits els primers dies d'haver marxat vostè de casa seva.

[MAGDALENA] Com ho saps, tu?

[KETTY] Perquè jo ho experimentava i, al veure la cara tan sèria que vostè li feia, me venia una intenció de dir: “no, no la cregui, l’enganya”, que de bona gana ho hauria fet... si no hagués vist que a vostè ja li sabia greu dir-li aquelles coses.

[MAGDALENA] Que a mi em sabia greu?

[KETTY] Sí, prou que la veia després, al’èsser ell fora, que tenia tots els ulls rojos d’haver plorat.

[MAGDALENA] Pobra Ketty!

[KETTY] Per què ho feia!

[MAGDALENA] No siguis tonta, no diguis aquestes coses, si algú et sentís, ves com se te’n riuria...

[KETTY] Pero ell era molt constant: vostè no el volia i ell tornava. Ben fet. I ara que sou tan amics, estic més contenta!

[MAGDALENA] Au, au, no et vull sentir, sents? No et vull sentir més, treballa...

[KETTY] Que seguiré embastant aquestes talles.

[MAGDALENA] Sí, però, mira, fes l’embasta llarga perquè no costin gaire de desfer després.

[KETTY] Se coneix que en sabia molt, de cosir, vostè. Trigaré gaire a aprendre’n, jo?

[MAGDALENA] Segons: si t’hi fixes, en sabràs de seguida.

[KETTY] M’agradaria molt saber-ne força. Em faria uns vestits més elegants...

[MAGDALENA] Aquest serà molt bonic, un cop fet. A quina hora vindrà per emprovar, la Paulina?

[KETTY] A les sis, quan surti de la fàbrica.

[MAGDALENA] I ja són les cinc... De manera que si no t’afanyes...
(*Silenci, les dugues dones cusen.*)
(*Timbre.*)
Qui hi ha?
(*Rumors a dins. Apareix NARCÍS per la porta del jardí.*)

Escena II
MAGDALENA i NARCÍS

- [NARCÍS] Bones tardes!
- [MAGDALENA] Ai, Reina Santa, la porta del jardí era oberta, doncs? Ketty!
- [NARCÍS] Suposo que no em creurà que he saltat la tàpia...
- [MAGDALENA] Que descuidades vivim, ves.
- [NARCÍS] Dec avisar-la, estimada Magdalena, que l'he deixada igual que l'he trobat. Jo respecto totes les intencions.
- [MAGDALENA] Molt bé, molt bé. Però.... ara ja ha entrat tothom, me penso (*amb ironia.*)
Vol fer el favor d'anar-la a tancar, Ketty? (*Surt.*)
- [NARCÍS] Tothom?
- [MAGDALENA] Tothom; ja sap que és l'únic a qui s'ha permès intervenir en la nostra clausura.
- [NARCÍS] Sí, ja sé que sóc una mena d'intermediari entre vostè i el món.
Veritat? Prou m'ha costat, aquest privilegi.
- [MAGDALENA] No s'ho mereixia gaire: recordi-ho.
- [NARCÍS] Per això he anat fent mèrits poc a poc, amb fe i amb constància, i, al fi, se m'ha reconegut.
- [MAGDALENA] És que l'havia de jutjar una voluntat molt dèbil.
- [NARCÍS] Una rara voluntat que ni perdona ni oblida...
- [MAGDALENA] Però que, no obstant, se sent molt joiosa de que el meu pobre enemic vingui sovint a prendre el te en la meua companyia.
- [NARCÍS] A firmar les paus de viu en viu...?
- [MAGDALENA] Solsament a barrejar en aquests perfums que ell troba tan adorables, la fortor dels seus cigarrets.
(*Oferint-n'hi un.*)
- [NARCÍS] Doncs no sap, Magdalena, amb quina frisança els espero, aquests moments...
- [MAGDALENA] No és pas que sigui molt interessant, la meua conversa, me penso.
- [NARCÍS] És que tota vostè fascina. Són els seus ulls, les seves paraules, els seus silencis, també, qui m'encanten.
- [MAGDALENA] Amic meu, que no ha pas posat seny, encara.

[NARCÍS] Semblava que anava a posar-lo al costat de vostè i, a l'abandonar-nos, vaig començar a perdre'l.

[MAGDALENA] Com va fer-me sofrir, aquell dia! (*Recordant.*)

[NARCÍS] No obstant, jo el recordo amb una gran delectació.

[MAGDALENA] Els seus papàs me tenen (*canvi*) molt oblidada; jo no els he vist més des de que vaig sortir de casa seva.

[NARCÍS] A penes sí els he vist jo, també.

[MAGDALENA] I doncs?

[NARCÍS] Els aconteixements han creat una fredor tan gran entre jo i ells que arribo a semblar-hi un estrany, a casa meva.

[MAGDALENA] I tot per la meva culpa! Com me deuen odiar!

[NARCÍS] No ho cregui pas, Magdalena, el seu nom sona molt poc a casa meva; ells no saben pas que ens veiem sovint nosaltres. No han pas sapigut comprendre quina va ser la causa de la meva negació al matrimoni.

[MAGDALENA] Margarita sí que ha degut pensar-s'ho. Quin dolor li hem causat, a Margarita!

[NARCÍS] Margarita? Ca. Ella no ha pas tingut cap disgust pel nostre rompiment. Se sent perdre una cosa quan se posseeix, d'altra manera, no!

[MAGDALENA] I el seu rompiment és... definitiu.

[NARCÍS] Magdalena, ja vaig dir-li un dia que només hi havia una dona en el món per mi, una sola!

[MAGDALENA] Aquesta, amic meu, duu dol d'algú, d'un, del seu marit, és clar... i aquest dol no se'l traurà pas mai per posar-se el vestit de núvia.

[NARCÍS] No sigui crudel: mal escau la seva joventut entre records i penes. Hi ha encara, per a nosaltres, promeses de grans alegries...

[MAGDALENA] De grans alegries...? (*Amb dolor, mou el cap negativament.*)

[NARCÍS] Vostè creu que jo no ressegueixo en vostè aquest tornar a la joventut que li desitjo? Hi ha moments que els seus ulls, a pesar seu, no menteixen, tenen una claror nova i brillant que surt de l'ànima. A pesar del replic de tristesa amb què vostè vol tanca'ls, els seus llavis tenen un llampec de somriure per a mi i hi ha, entorn seu, exquisideses i subtilitats femenines que jo els cullo amb una avidesa...

- [MAGDALENA] Perquè sé tractar a un bon amic, un amic que em confia les seves penes i les seves alegries com si fos un camarada de col·legi, i a n'els bons amics una no ha d'enutja'ls.
- [NARCÍS] Jo li agraeixo infinitament tot això, però ja sap, Magdalena, que el meu desig no és veure-la aixís, jo espero més de vostè, molt més, encara...
- [MAGDALENA] Més, encara més? Jo sé endevinar els seus més insignificants desitjos i sóc tota prompta a complaure'ls: jo sé les flors que més li agraden, les aromes preferides, les lectures que estima, la música que més el fa sentir i és un verdader plaer per mi l'oferi'ls-hi.
- [NARCÍS] Sí, sí. Però també sap aislar-se vostè enmig de totes aquestes coses com una fortalesa inexpugnable. Vostè sap quines són les millors flors, les millors aromes, les millors lectures, però aquestes aromes soles, aquestes flors soles, aquestes lectures, no representarien res per a mi sinó fos vostè qui les acompanya, imprimint-hi tota la seva ànima exquisida...!
- [MAGDALENA] Hi sé imprimir-hi la meva amistat, que ja sap que és ben sincera.
- [NARCÍS] Amistat, amistat! Respecte, devoció, contemplació, ah, quantes paraules per ofegar una paraula... més intensa, més gran, més hermosa, per què vostè no diu una de sola, la que jo vull, la que jo desitjo...?
- [MAGDALENA] Impossible.
- [NARCÍS] No, impossible no, Magdalena. Nosaltres no hi podem pas creure en l'impossible, i menys en aquest.
- [MAGDALENA] Jo, sí... Tu...
- [NARCÍS] Veus, Magdalena, veus? Vet aquí una dolça paraula nova, ja.
- [MAGDALENA] Què vol dir, Narcís?
- [NARCÍS] No, no; no hi tens pas dret, ara, a esborrar-la. Tu! Tu! Aquesta paraula és com si es donguessin la mà dos enemics... Continua, continua...
- [MAGDALENA] Si això ha de plaure't, doncs.
- [NARCÍS] Veus? És ara quan començaria a dir-te belles coses ben sinceres, ben definitives. *(Li pren les mans.)*
- [MAGDALENA] Narcís, Narcís. *(Apartant-se.)*
- [NARCÍS] És ara quan m'atreviria a dir-te: Magdalena, vols ésser meva, per sempre?
- [MAGDALENA] Teva...? *(Somniadissa.)*

[NARCÍS] Jo diré als meus pares: “volíeu donar-me una bona muller, una esposa enamorada i hermosa, veus aquí aquesta esposa i ells te rebran amb els braços oberts i en la meva cara resplendiria la teva bondat i la teva bellesa.

(Silenci.)

Magdalena!

(MAGDALENA amb el dors de la mà s'eixuga els ulls.)

[MAGDALENA] Narcís, Narcís, no somniem, no somniem: contentem-nos siguent dos bons amics; jo duc dol; jo dec ser... fidel a un meu jurament... impossible.

[NARCÍS] Però el dol no hi escau, sobre teu: tu mateixa l'has volgut fer desaparèixer sense dar-te'n compte. Jo he buscat aquí, en el teu *boudoir*, en els llocs més íntims de casa teva, un retrat, una miniatura, un record del qui va ser, no pas més feliç que jo, però sí primer que jo, i no l'he pas trobat encara...

[MAGDALENA] Ni el trobaràs tampoc: no busquis.

[NARCÍS] Doncs, allavores, per què l'has volguda esborrar, aquella imatge, sinó per acollir-ne una de nova més amorosa...?

[MAGDALENA] No preguntis, no preguntis.

[NARCÍS] Enigmàtica Magdalena, dolça Magdalena, no juguis a torturar-me. Vostè, tu m'estimes com jo l'estimo. Són els teus ulls qui parlen, són els teus llavis que volen somriure i qui no gosen, són les teves mans, que tremolen entre les meves, les qui m'ho diuen..., Magdalena...
(Suplicant.)

(Ella s'alça passant-li la mà pels cabells i fent-li alçar el front.)

[MAGDALENA] Pobre front somniador!

(Va a asseure's a la cadira on té la feina; somriu, diguent a mitja veu:)

Impossible!

(Pausa llarga, entra KETTY pel vestibul i diu:)

Escena III

KETTY, MAGDALENA i NARCÍS

KETTY Senyoreta?

[MAGDALENA] La Paulina? Veus, Narcís, veus, jo que volia avançar tanta feina!
Esperi's un moment, un moment... Narcís, caldrà despedir-me.
(*Despedint-se.*)

[NARCÍS] Allavors, adéu, Magdalena: farem exàmens de consciència de les
meves paraules...?

[MAGDALENA] Potser sí...

[NARCÍS] Doncs allavors, fins a reveure.
(*L'acompanya al vestíbul del jardí contemplant-el fins que ha
desaparegut i despedint-el amb la mà.*)

[MAGDALENA] Fins a reveure.
(*Al quedar sola s'asseu en una butaca, ensimismada i somrisenta com
si fruis la dolça idea d'ésser estimada. Al donar-se compte de la seva
revèrie, va cap a les robes que estava cosint i torna a encantar-se
agafant d'una capsa les flors de taronger amb què vol guarnir el vestit
de Paulina, se les posa entre els cabells i va a contemplar-se en el
mirall; se les canvia de lloc i de forma, gosant en la visió de veure's
amb els adornos de núvia i, al convènce's de la realitat, les llença
damunt la taula i s'abandona en una butaca, plorosa.*)
Impossible!

Escena IV

MAGDALENA, KETTY, PAULINA [i veïnes]

(*Aquesta última entra revolant en la cambra.*)

[KETTY] De veritat, senyoreta, de veritat!

[MAGDALENA] Bones tardes, Paulina.

[KETTY] Jo no li he pas dit res, res...

[PAULINA] Senyoreta.

[MAGDALENA] Vaja, ja no has pogut callar-t'ho!

[PAULINA] Dispensi'm, dispensim, però m'han donat tanta alegria...

[KETTY] Mira'l, mira'l.

[MAGDALENA] He volgut fer-li un present i he pensat que aquest seria el més útil.

[PAULINA] No sé com donar-li les gràcies. Que hermos!

[MAGDALENA] No val la pena; sento que no hagi pogut ser millor.

[PAULINA] Millor! Millor encara! Si a mi no m'escauria: no seria pas gens bonic que l'endemà de bodes hagués de treure'm un vestit de seda per anar a la fàbrica.

[MAGDALENA] Seguirà a la fàbrica un cop casada, vol dir?

[PAULINA] I doncs, de què viuríem? La setmanada d'ell és tan curta!

[MAGDALENA] Pobra Paulina!

[PAULINA] Pobra, no; al contrari, amb els nostres dos jornals viurem com uns reis! Salut i alegria hi hagi!

[MAGDALENA] Com se coneix que s'estimen força!

[PAULINA] Una mica!

[MAGDALENA] I viuran amb els pares de vostè ... o d'ell?

[PAULINA] No, no, sols; els seus pares ja tenen altres fills: a casa quedarà la meva germana i dos nois, encara. Hem llogat un piset, vora la fàbrica; molt petit, molt petit, això sí, però com que no tenim tampoc gaires mobles...

[MAGDALENA] Que feliços! Que feliços!

[PAULINA] Tenim, entre els dos, alguns estalvis; em donaran dos dies de festa i els gastarem ben contents en anar a... no sé a on, a Barcelona... I després, mira, a començar de nou.

[MAGDALENA] Quina enveja em fa, Paulina!

[PAULINA] Bah, senyoreta, no es burli de mi, ara.

[MAGDALENA] Sí, sí: l'envejo. Aquesta joia que vostè sent val tots els diners del món, tots! Per jo poguer-la tenir, què donaria!

[PAULINA] És clar, és clar. Ja ho veig! Vostè degué viure molt poc temps casada, veritat? És tan jove.

[MAGDALENA] No sé...

[PAULINA] Ai, Senyor, quina pena si ell se morís abans que jo! Si ja ho comprenc, ja ho comprenc, senyoreta!

KETTY I dius que no hi has estat mai, a Barcelona?

[PAULINA] Mai!

KETTY Compti, senyoreta, mai!

[PAULINA] Pero ell, sí; hi ha viscut algun temps, i hi coneix casi totes les coses.

KETTY T'agradarà molt, molt.

[PAULINA] Senyoreta...

[MAGDALENA] Què...

[PAULINA] Que me'l deixarà ensenyar aquest vespre a la meva mare...

[MAGDALENA] Encara no està fet, falta l'emprova...

[PAULINA] Bé, un moment; després l'hi tornaré i, si vostè vol, les ajudaré a la nit fins enllestir-lo.

[MAGDALENA] A la seva mare... vol dir?

[PAULINA] Ja li diré, ja li diré... ell ve cada vespre i voldria donar-li una sorpresa. Vol?

[MAGDALENA] Ja sap que és seu, Paulina.

[PAULINA] No s'enfadarà pas, per això, veritat?

[MAGDALENA] Tonta!

KETTY Veiam, doncs, veiam què te'n diu...

[PAULINA] Ah! Hasta les flors de taronger!

[MAGDALENA] No seria complet si no...

[PAULINA] Que boniques!

[MAGDALENA] Aquesta garlanda hi dirà molt en els seus cabells: li agraden?

[PAULINA] Això sí que no vull pas que ho vegi encara, no: això fins que li dongui la mà davant del capellà...

KETTY Ai! Ai! Per què?

[PAULINA] No! *(Amb maliciosa picardia.)*

MAGDALENA Que maliciosa!

Qui sap si el comencem a emprovar? Ketty, els figurins, les agulles. Li agrada aixís? *(Ensenya els figurins.)*
(Al tenir la faldilla parada, truquen a la porta.)

[PAULINA] Truquen. *(Amb por.)*
(La KETTY va a obrir.)

MAGDALENA Qui hi ha, Ketty?

KETTY Ningú, ningú. *(Des de dins.)*

Una VEU *(Des de la porta.)* Hi és, la Paulina?

Altra VEU *(Des de la porta.)* Deixa'm entrar.

KETTY *(Veu des de la porta.)* Au, au.

MAGDALENA Qui hi ha?

[PAULINA] Ningú? Són les meves amigues...! Com que han sentit la Ketty que em parlava del vestit...

[MAGDALENA] Que entrin, entrin!
Una VEÏNA Veus, dona?
Altra VEÏNA Bones tardes.
Altra VEÏNA Ai, filla! Que bé!
UNA al'ALTRA Quins mobles!
UNA a l'ALTRA I tal! Qui ho diria!
(Fan rotllo al pas de la porta mentres MAGDALENA emprova el vestit a PAULINA.)

[PAULINA] M'està bé?
UNA Ai sí, que elegant
MAGDALENA No et tiba pas de les mànigues?
[PAULINA] Una mica, mica.
[MAGDALENA] Do'm el [...] ¹⁴⁵! (A KETTY.)
[PAULINA] Bé, vaja, ja estem llestos.
UNA I les flors d'azahar?
PAULINA Mirin-les!
UNA Ai que hermoses!
ALTRA Semblen naturals...!
UNA Veiam, posa-te-les...!
Altra Aquesta deu ser la guirnalda pel cap i aquesta, pel pit.
Una Que bé que estàs!
Altra Que mona!
MAGDALENA Veritat que sí. *(Entristint-se.)*
UNA El que duia, vostè, el dia del seu casament era aixís, senyoreta?
ALTRA Se l'havia fet vostè?
[MAGDALENA] No! No! *(Se passa la mà pels ulls.)*
(PAULINA se n'adona i diu:)
[PAULINA] Deixi'n-la, au. Oh, quines preguntes! *(Va despullant-se.)*
KETTY I tal...!
[MAGDALENA] No, no era aixís... era blanc... de seda... com tots!
[PAULINA] I amb flors d'azahar, també?
(Al cap d'un silenci, diu a mitja veu:)

¹⁴⁵En aquest punt la cal·ligrafia de l'autor resulta il·legible i ha estat impossible desxifrar la paraula.

[MAGDALENA] També!
 Ja saps, Paulina, que les flors de taronger se regalen a les amigues,
 després de la cerimònia?

[PAULINA] Sí, just!

[UNA] Allavors ja no hi tens pas dret, a dur-les.

[ALTRA] Me les daràs a mi?

[PAULINA] Ui! D'aquí allavors! (*Ja vestida del tot.*) Si és servida?

[MAGDALENA] No se'l volia endur?

[PAULINA] Sí, però...

[MAGDALENA] Doncs tingue'l: ja l'acabarem demà.

[PAULINA] Gràcies, gràcies.

UNA Anem, doncs, ara.

ALTRA Anem.

UNA Véns, Paulina?

[PAULINA] Sí, sí, ja vinc. (*Va a despedir-se de MAGDALENA.*)
 Passi-ho bé...(*Amb manyagueria.*) Encara està trista.

[MAGDALENA] No, no, però vostè m'ha fet pensar en tantes coses!

ELLES Passi-ho bé, passi-ho bé... (*Se'n van.*)

[MAGDALENA] Adéu-siau! Adéu, Paulina.
 (*S'asseu, s'eixuga les llàgrimes, arregla una mica les flors de sobre la
 taula i obre un llibre.*)

Escena V

KETTY i MAGDALENA

KETTY Veritat que és bonica la Paulina?

[MAGDALENA] Molt.

[KETTY] I l'alegria que té! Sembla mentida!

[MAGDALENA] És clar!

[KETTY] Com hi deuran disfrutar els dos promesos, ara; ella té tota la roba que
 s'ha fet exposada en el seu quarto i l'ensenya a les amigues més
 contenta...! Vol venir-la a veure?

[MAGDALENA] No, no. (*Canvi.*) Arregla una mica el salonet: aquells retalls... això...
 de pressa.

(MAGDALENA entra a la seva cambra.)

(KETTY entra i surt amb els figurins, agulles, panera, vetllador, etcètera. Petita escena muda. Truquen.)

[KETTY] Ai, ai! Qui pot ser, a aquestes hores? Ja va!!

(Va a obrir. Al cap d'un moment entra RAMON, don el sombrero i el bastó a KETTY i diu:)

Escena VI

KETTY, RAMON. Després, MAGDALENA

[RAMON] Que no hi és la senyoreta Magdalena?

[KETTY] No sé, ho miraré: penso que sí.

[RAMON] No té pas visites, suposo...

[KETTY] No, senyor, no.

[RAMON] Està bé, vol avisar-la?

[KETTY] Al moment: vol fer el favor de seure?

(Surt KETTY. RAMON inspecciona el local, pren algun objecte de la consola que mira amb curiositat, va cap al vestíbul del jardí, etcètera.)

(Surt MAGDALENA.)

[MAGDALENA] Ramon! (Salutacions.)

[RAMON] Magdalena!

[MAGDALENA] Ditxosos els ulls que veuen algú...

[RAMON] No m'esperava?

[MAGDALENA] En aquests moments, potser no; però fa molts dies que desitjo que algú de vostès vingui a fer-me un moment de companyia: me tenen molt oblidada.

[RAMON] No tal; però és tan lluny, tan inconvenient... Vostè ja sap la nostra vida: a penes sí sortim de casa.

I ademés, Magdalena... (Amb una mitja rialla irònica.) Ja sap que no és pas tothom, a casa meva, que l'oblida...

[MAGDALENA] No sé per què ho diu...

[RAMON] Vostè dirà: no crec que faci gaires hores que deu haver tingut vostè notícies nostres.

[MAGDALENA] Ai, ai... per què...?

[RAMON] Anava a entrar aquí, a mitja tarda, i hi hagut algú que m'ha pres l'avantatge de manera que... ja veu.

[MAGDALENA] (*Torbada.*) Sí, és cert, ha sigut aquí en Narcís... poca estona... no obstant.

[RAMON] Una hora. (*Fred.*)

[MAGDALENA] No, no! No ho sé. Potser sí, però, és clar, no havia estat mai a casa... No havia parlat amb ningú de vostès des de que sóc fora de casa seva...

[RAMON] A fe que no semblava pas que fos la primera vegada de venir-hi: ni necessitat ha tingut d'obrir la porta... ho sé!

[MAGDALENA] Ramon. (*Estranyesa.*)

[RAMON] Magdalena, m'he equivocat molt amb vostè, cregui-ho.

[MAGDALENA] Què vol dir?

[RAMON] Magdalena, me sembla que no hi tenia pas dret, vostè, a venir a pertorbar la pau de casa nostra...

[MAGDALENA] Jo, jo?

[RAMON] Sí: des de que el meu fill l'ha conegut, s'ha ben desfet la tranquil·litat nostra...!

[MAGDALENA] I jo en tinc la culpa?

[RAMON] Tal vegada el meu fill no haguera pas portat avant el seu acte de rebeldia si vostè no l'hagués anat cautivant de des de fora de casa. Aquell dia, en que va volguer aplaçar el seu casament, vaig conèixer de seguida que vostè n'era la causa. Però marxava de casa, anava a recluir-se aquí -com aquell qui diu- i pensava que, apartat de vostè, ell tornaria al bon camí. Però al contrari: ell s'ha fet més esquerp cada dia; el desfet del matrimoni ha sigut definitiu! És clar! No havia d'ésser-ho...?!

[MAGDALENA] Ramon, no sigui injust: allavors, d'aquella decisió d'en Narcís, potser sí jo en vaig tenir la culpa, però ben a pesar meu. No obstant, jo no l'he pas avivada, aquesta rebel·lió, no, mai, mai! Al contrari: per la felicitat dels promesos, per la felicitat de vostè, jo he sacrificat la meva.

[RAMON] No obstant vostè ha obert les portes de casa seva al meu fill i ell és amb vostè cada tarda.

[MAGDALENA] No podia pas tanca'ls-hi!

- [RAMON] Per què no? Quina amistat, quina fraquesa hi havia entre vostè i ell per permetre-ho?
- [MAGDALENA] Franquesa, cap... amistat...
- [RAMON] Ja pot ser més franca, ja: sóc molt vell per no advertir aquestes coses.
(Ella calla, transició en ell.)
I bé, Magdalena, però pensí que això no pot pas ser: no sóc pas jo, el seu pare, el qui ho trobo impossible, és la situació de Narcís, la nostra família, una de les més antigues i més considerades de la ciutat; la seva carrera, que requereix una conducta intatxable, recta... Tot, tot, qui s'oposaria a que vostès s'estimessin...
- [MAGDALENA] No hi he pensat mai. Mai: li ho asseguro.
- [RAMON] Però ell potser sí. I precisament això li ha enfosquit l'enteniment per ser raonable. Jo ja no vull parlar-hi més. No m'escolta. És inútil. I com que sé que vostè el domina, com que sé que les seves paraules són respectades per ell..
(Ella nega amb el cap.)
Sí, sí, com que sé tot això, vinc a pregar-li que sigui vostè qui l'aconselli, perquè torni a arreglar-se el seu casament amb Margarita.
- [MAGDALENA] Amb Margarita! Si no ho puc fer! Ramon, no puc, no puc.
- [RAMON] Magdalena, no vulguem enganyar-nos: vaig a parlar-hi clar. Narcís no és pas lo ric que es pensa ser: la fortuna dels Marguerit ha tingut les seves desfetes. La borsa. Els negocis. No sé: la casa de Marguerit, que té aquesta apariència de gran esplendor, és tota socavada i a la més petita empenta pot arruïnar-se. Demà, a n'ell, només podré donar-li que deutes i penes: serà tota la seva herència. I, en canvi, Margarita és rica, immensament rica, d'aquelles riqueses que no es veuen però que són massisses. Si no la recull ell, la recollirà un altre. Quan se té diners, els partits són molt fàcils, l'estimació sempre ve després, no ha de comptar-s'hi. Doncs bé, ja veu, de vostè depèn que Narcís sigui feliç o sigui desgraciat. Si tant l'estima, triï.
- [MAGDALENA] Ramon, i si tot això no representés res davant d'una il·lusió? Com vol que jo li digui! Ell no voldrà, no voldrà. Ho asseguro!
- [RAMON] Amb molt orgull ho assegura, Magdalena. Ha d'ésser. S'ha de prescindir de tot... i estic decidit a tot. Prescindir de tot, no en dubti.

[MAGDALENA] Sé el caràcter d'ell, és convençut, és ferm...

[RAMON] No ho cregui, cal només que vostè l'aparti del seu costat perquè torni a ésser el d'antes.

[MAGDALENA] Això...! (*Negació amb el cap.*)

[RAMON] Això (*dur*) és que ja no es recorda que vostè no li pot retenir al seu costat, és que ha oblidat qui és, Magdalena?

[MAGDALENA] Ramon! (*Suplicant.*)

[RAMON] Doncs bé, si les primeres raons més justes, més sòlides, no poden aconseguir-ho, poden aconseguir-ho aquestes últimes!

[MAGDALENA] Això no! Això no! Per pietat! (*Amb desesper creixent.*)

[RAMON] No sé per què...? (*Fredor.*)

[MAGDALENA] No ho farà: vostè me té feta una promesa!

[RAMON] Que ha sigut vostè la primera de trencar...

[MAGDALENA] Jo? Com, com!!

[RAMON] Visquent amistançada amb un home

[MAGDALENA] Amistançada!! Oh!! (*Pausa.*) Oh, jo faré tot lo que vostè vulgui, tot lo que vostè em digui, tot. Tot, però que ell no en sàpiga res, res. Per pietat! Ell tornarà amb vostè, amb Margarita; no sé com, però hi tornarà, li juro. Jo no seré cap obstacle, però, per la seva salut, per la seva glòria, que ell no en sàpiga res... res de la meva vida.

[RAMON] Com vostè vulgui, no és el meu intent mortificar a vostè: lo que jo vull és salvar-me a mi i salvar el meu fill. Pensi-s'hi.

[MAGDALENA] (*Com per ella sola.*) És clar, jo no hi tinc dret, a la felicitat, no!! Per què vivim, si se'ns nega la vida? (*Plora.*)

[RAMON] Bah, Magdalena, sento haver-li causat aquesta pena. Era precís: hi ha moltes coses, molts convencionalismes entorn nostre que vostè no coneix però que són els que ens lliguen. Una passió més o menys per qui n'ha tingudes tantes, no crec que degui fer-la plorar! En fi, sigui raonable; posi's a la realitat iobri... com li sembli, de vostè depèn l'èxit de la meva gestió... Allà on no hagi volgut arribar vostè, arribarem nosaltres. Passi-ho bé!

[MAGDALENA] Passi-ho bé, Ramon.

[RAMON] Pensi que el temps apremia: les resolucions, com més aviat, millor.

[MAGDALENA] Avui mateix. (*Decidida, toca el timbre a KETTY.*)

(KETTY acompanya a RAMON fins a la porta.)

Escena VII

MAGDALENA. Després KETTY.

- [MAGDALENA] Ara mateix, sí, sí, i per sempre! Ketty!!
- [KETTY] Senyoreta.
- [MAGDALENA] L'abric, el sombrero, el monedero, afanyi's.
- [KETTY] A on vol anar, ara! Tan tard!
- [MAGDALENA] A casa Ramon... no ho sé.
- [KETTY] Aixís? Està molt pàl·lida! Què li passa, senyoreta?
- [MAGDALENA] (*Monologant.*) Ketty! Ketty! Com ens hem enganyat! Hauria sigut massa fàcil, la meva redempció, massa fàcil. Era necessari un sacrifici, però aquest que se m'erigeix és massa crudel! Apartar-me d'ell, per sempre: sí, però que no em guardi rancor, que no ho vulgui creure, que l'he enganyat, que no s'avergonyeixi d'haver pogut estimar-me...!
- [KETTY] Senyoreta...
- [MAGDALENA] Impossible... Se'm posa una venda als ulls, se'm don una arma i em diuen: "avança"... i després: "mata"... És precís, és precís. Oh, que sóc egoista!
- (*S'acosta al mirall, se don un retoc als llavis i a les celles, s'arregla el sombrero, la KETTY va per seguir-la i diu:*)
- No m'acompanyis. No cal: torno de seguida.

Escena última

MAGDALENA i NARCÍS

(*Al ser a la porta, NARCÍS entra.*)

- [NARCÍS] Sorties?
- [MAGDALENA] Sí... Sí... (*Torbada.*) Me faltaven fer algunes compres i...
- [NARCÍS] L'acompanyo? Vols que vingui amb tu?
- [MAGDALENA] Què dius, ara! Si la gent em vegés!
- [NARCÍS] M'envejarien, de segur, i jo en seria molt orgullós.

[MAGDALENA] No pot ser... no pot ser.

[NARCÍS] L'avergonyiria anar al costat meu?

[MAGDALENA] Al contrari, jo en seria ben ditxosa... però...

[NARCÍS] Però... què?

[MAGDALENA] Ja no surto: m'estimo més quedar-me.

[NARCÍS] Allavors jo hi guanyaré doblement, me penso. *(Li treu el sombrero, l'abric, amb una amable complascència. Al treure-li l'abric, ella se'l mira alçant el coll i ell, retenint-li la cara inclinada, li diu amb amorositat:)*

[NARCÍS] Què hi veig, de nou, en aquests ulls, Magdalena?

[MAGDALENA] En els meus ulls...

[NARCÍS] Diria que han plorat.

[MAGDALENA] I ho endevinaries.

[NARCÍS] Tan bonics que són, quan somriuen; i qui els ha fet plorar, aquests ulls tan hermosos...?

[MAGDALENA] Tu! *(Baix.)*

[NARCÍS] Allavors, no poden pas ser de dolor, aquestes llàgrimes...

[MAGDALENA] Sí...

[NARCÍS] Magdalena!

[MAGDALENA] Ha sigut un núvol d'estiu; però, veus, s'ha asserenat de seguida, de seguida... Ja estic alegre.

[NARCÍS] No, no. Jo vull saber per què han plorat, aquests ulls, i, si els he fets plorar, tinc dret a saber-ho. Conta-m'ho!

[MAGDALENA] T'hauré de causar tanta pena, també...

[NARCÍS] M'espantes! Jo no sé veure-hi més que misteris en tu, misteris que xuclen, que dominen, que fascinen, i jo ja sóc tan subjugat que no vull altra alegria que la teva, ni altre dolor que el teu, Magdalena...

[MAGDALENA] No, no, Narcís. Parlem de la realitat, una vegada a la vida.

[NARCÍS] Sigui; és lo que jo vull... parlar-ne.

[MAGDALENA] El teu papà ha sigut aquí...

[NARCÍS] Ell també? Comprenc: és clar, un moment o altre havien de començar a perseguir-te... Ara hi veig clar. Les teves llàgrimes... ja no m'espanten, doncs. Conec tot lo que ha pogut dir-te. Que no et voldran per filla.. que sóc un pervers... que ens maleiran... I bé, què? Paraules...

- [MAGDALENA] Narcís, escolta: tu creus en mi, tu has pensat que únicament jo desitjo la teva felicitat? Que, per què fossis feliç, donaria tota la meua vida?
- [NARCÍS] Mai com ara m'ho han dit tan dolçament...
- [MAGDALENA] Doncs bé, perquè vull que siguis feliç, perquè... t'estimo... adéu per sempre...
- [NARCÍS] Veus? Veus? (*Rialler.*) Jo et creia més forta, més serena... T'han espantat les paraules d'un bon home... Però jo no et vull pas creure. Jo em quedo amb tu, solsament amb tu...! Dels demés, què se me'n dóna!
- [MAGDALENA] No, no. Cal que tornis allí... Margarita l'espera, Margarita oblida i perdona... Els teus pares són vells i sense tu es moririen de pena...
- [NARCÍS] Si no et vull sentir més... Si no vull escoltar-te més aixís...
- [MAGDALENA] De pena... i de misèria. Escolta: el teu papà m'ho ha confessat tot, sents? La casa de Marguerit està arruïnada, sents? Tot el seu orgull, tota la seva noblesa, tota la seva consideració ha de caure si tu no vas a sostenir-la, si no va a dur-hi nova saba de la teua unió amb Margarita; tu no tens dret a fer la desgràcia dels teus pares. És precis sacrificar-se... Ja veus, jo que no sóc ningú, per tu i per ell sóc la primera a oferir-me.
- [NARCÍS] Pobra Magdalena! Que ets bona! Què se me'n dóna a mi d'un nom, d'un títol, d'una fortuna, si no et tinc a tu! Sóc voluntariós, he començat amb braó la meua vida, tinc una carrera per afrontar tot lo que vingui: si la nostra herència va caient, pitjor per a ells. Tant se me'n dóna, jo sabré alçar-me'n una de nova si tu m'encoratges. Si m'oblides, no..., no; allavores totes aquestes ruïnes me cauran a sobre mi.
- [MAGDALENA] Cauran, doncs, però és precis... Tot s'ha acabat entre nosaltres...
- [NARCÍS] No, mai, jamai; si és ara quan veig que m'estimes, si és ara que en tinc més certesa, vols que t'abandoni? No, no; fermaràs la porta i jo seré allí... allí... esperant-te.
- [MAGDALENA] Tant de bo!
- [NARCÍS] En dubtes...? (*Pausa.*) Bah, no vull que t'entristeixes. (*Apart.*) Mes... Tota la teua bona voluntat és inútil. Parlem de nosaltres.
- [MAGDALENA] No és inútil. Al contrari. Sóc més forta que tu. (*Cegament.*) Escolta: tu m'has parlat d'amor, m'has fet somniar en una ventura jamai

imaginada. Tu havies d'esperar que jo fos bona i agraïda; doncs bé, jo he tingut un secret per a tu i ara vull dir-te'l... El nostre matrimoni, el nostre amor... és impossible... Jo... no sóc pas viuda...

[NARCÍS] Oh! Què dius! Allavores el teu espòs viu encara.

[MAGDALENA] No! Tampoc.

[NARCÍS] Mes...

[MAGDALENA] No, ni tan siquiera he sigut casada. Narcís, tu ho has volgut: és precis, la vida abans que tot. Jo volia acariciar un ensomni impossible: he comprès, molt poc ha durat l'engany. Tard o d'hora havien de revelar-t'ho, per ço he volgut dir-t'ho jo, perquè em tinguis pietat, perquè em perdonis...

[NARCÍS] Magdalena.

[MAGDALENA] Sóc hermosa, veritat? Oh, molt hermosa! Doncs bé, aquesta bellesa que tu has desitjat, aquesta dona que has cregut tan pura... ha sigut de tothom..., de tothom!

[NARCÍS] No! No!

[MAGDALENA] S'ha venut al millor preu; ha renegat de l'amor, ha abandonat la seva casa pobra per viure entre l'orgia i l'opulència...

[NARCÍS] Magdalena!

[MAGDALENA] S'ha retorcit una com una serp entre els braços que millor la desitjaven, oferint tota una joventut de pecat, de corrupció...

[NARCÍS] Oh, calla! Calla!!

[MAGDALENA] Més que no pots pensar-te, més que t'imagines...! I ara la voldries? Ara la voldries?

(L'agafa pel coll amb violència...)

[NARCÍS] Ah! Aparta't, me fas fàstic!!

[MAGDALENA] Aixís, aixís, oh, gràcies! *(Amorosa, de genollons, cap a n'ell, que resta abatut en la cadira, amb el cap entre les mans.)* No en sóc digne de tu! Fuig-ne. Torna a casa teva, amb la teva Margarita! Tan pura! Tan bona! Deixa'm... deixa'm... per sempre... *(Li pren les mans i les hi besa.)* Però... abans... me perdones?!!

ACTE III

La mateixa decoració de l'anterior.

Escena I

MAGDALENA i KETTY

(KETTY porta un ram de flors sobre la taula i MAGDALENA arregla un búcar de cristall. En l'esperit de MAGDALENA s'ha de veure que desitja fer ben alegre aquell salonet com si hi esperés algú molt estimat.)

KETTY Quines roses més boniques hi ha encara, veritat?

[MAGDALENA] Sí, és estrany.

[KETTY] La pluja d'ahir a la tarda ha obert més poncelles!! No es pot pas pensar, senyoreta, quin carinyo hi tinc, en aquest trocet de jardí...

[MAGDALENA] A l'hivern no hi haurà sol!

[KETTY] Sí, les veïnes diuen que sí, que hi ha sol tot l'any, i, havent-hi sol, hi hauran flors.

[MAGDALENA] Oh, no...!

[KETTY] Ja cuidaré jo de que n'hi hagin. Miri, ara he plantat ja tot una rengla de crisantemes que m'ha donat la Paulina; la veïna d'enfront me donarà jonquilles i safrà, que són flors d'hivern.

MAGDALENA Pobra Ketty! Que promptement posem amor a les coses, nosaltres. Ja veus: aquella ciutat tan gris, tan quieta, tan morta, ja té un encantament per tu; té un raconet de sol per cultivar-hi flors...

KETTY Ja no m'ho sembla pas tant, ara, d'encantada.

MAGDALENA A mi, sí; a mi, sí...

KETTY És clar!

MAGDALENA A mi m'hi falta, ara, llum, sol, estimació, tot! Que sola que m'hi trobo!

KETTY No sé, però me sembla que vostè es desespera inútilment: el senyoret Narcís no deu pas olvidar-la.

MAGDALENA Fa tres dies que l'espero, ja; tres dies mortals! Prou he arreglat, com abans, les flors noves en els vasos per si tornava, i he obert sobre el piano la seva música preferida, i he abaixat els estors dels balcons per omplir la sala d'aquella mitja claror de tarda que tant ens feia somniar...

Ell no ve, ell no tornarà més! I jo no sabré pas restar en aquest ambient tan ple d'ell, encara. Qui sap? Sols me consola una cosa i és que, si no torna, és perquè, lluny de mi, és feliç.

[MAGDALENA] Senyoreta... no vulgui recordar...

[KETTY] Amb mi no ho hauria sigut: quina felicitat podia donar-li, jo? Pobra de mi! Jo que l'he enganyat tan vilment, jo que l'he dut a una idea impossible... irrealitzable...

KETTY Ell és bo; cregui'm, senyoreta... El cor me diu que tornarà, que tornarà!!

MAGDALENA No, no, que no torni! Com me moriria de vergonya si el tornés a veure...! Amb quin encís escoltaria les meves paraules, ara, si les sap falses? Amb quina il·lusió desitjaria els meus llavis, si els sap impurs? Ah! Jo que l'escoltava i el creia quan me parlava d'una casa ordenada, tranquil·la, dels seus pares vells, dels nostres infants! Dels nostres infants! Amb quina veritat podria parlar-hi d'aquell puríssim amor, si em sap ja pervertida... pecadora...! Quin amor li podré oferir des d'ara sinó el d'una... miserable... Oh, no! No! Que no torni més! Que no el vegi més...

KETTY Però vostè, senyoreta, no viurà sense ell... Parli-hi, demani-li perdó... Que torni! I què? No tots els que s'estimen han de casar-se, jo em penso...

MAGDALENA Mai. Jo no he de tornar jamai a ser l'amistançada de ningú... de ningú... I menos d'ell... I si el tornés a veure... ho seria... No, no! Que no se'n recordi mai més de mi! Que em deixi en aquesta quietud, sola, olvidada, ara sí verament viuda, i que sols a mi me resti el consol de saber-lo feliç i poder recordar-lo.

KETTY Pobra senyoreta! Quina pena!

MAGDALENA Narcís ha arribat tard a la meva vida! (*Pausa.*)

KETTY No obstant, qui sap...?

MAGDALENA No vulguis consolar-me...! Si seria per més mal encara! Masses me'n queden, d'esperances!

KETTY Jo veig sovint a la criada dels senyors Marguerit, vol que intenti, vol que parli? Saber què ha fet, què fa... Saber del casament del senyoret, perquè, qui sap? I si estés malalt i si...

MAGDALENA No, no. Si ell m'hagués perdonat i no pogués dir-m'ho, ho sabria... No sé com, mes ho sabria. Ell no vol pensar-hi més en mi... millor! Aixís, si un dia hi pensa, somriurà a la criaturada d'haver pogut estimar-me... Com ara jo... Com ara jo mateixa. *(Somriu forçadament.)*

KETTY En fi...

MAGDALENA Una criaturada... És clar, una criaturada...
(Pausa llarga.)

MAGDALENA Ketty! Tu has dit que la veuries, a la criada dels senyors de Marguerit?

KETTY Sí.

MAGDALENA És confiada...? *(Repenedint-se.)* Però no, no! Res!

KETTY Digui, digui. Què vol?

MAGDALENA Ja no, ja no...

KETTY Saber d'en Narcís, dir-li que torni? Que vingui per última vegada! Escrigui, escrigui...!

MAGDALENA No! No! Sapiguer el dia del seu casament... Res més!

KETTY Això...? *(Desil·lusionada.)*

MAGDALENA Això! Si és la meva obra! Si, perquè es dugui a terme, m'he sacrificat tota entera! Sí, això. Fins allavores, no s'haurà tot complet! Fins allavores!

KETTY El cor me diu que no es realitzarà pas aquest casament, senyoreta!

MAGDALENA Calla!!

KETTY No, el senyoret Narcís no ho consentirà: seria despit, seria venjar-se i em sembla massa noble..., massa bo per fer-ho.

MAGDALENA Què dius! També has pensat això, tu? També?

KETTY Veu com vostè hi creu, en que ell tornarà...

MAGDALENA Sí. Sí, ho crec, i ho temo... No sé, m'espanta que torni i ho desitjo amb tota l'ànima... Si ell tornés, què passaria? El seu pare no em perdonarà pas si no recupera el fill: el senyor de Marguerit és venjatiu i li serà tan fàcil de venjar-se!

KETTY Senyoreta, jo ho sabré; jo li prometo que, si li ha de plaure, tindrem notícies del senyoret Narcís cada dia, cada moment...

MAGDALENA I no sospitaran res, res?

KETTY Confii en mi, ja sap que pot confiar-hi.

MAGDALENA Ho sé, Ketty, gràcies. *(Pausa.)* Quina hora és?

KETTY Dematí... no ho sé.

MAGDALENA No és migdia encara?

KETTY No, senyora! Ca! No, senyora...

MAGDALENA Com tarden a passar, les hores...

KETTY No, esperi...

(Truquen. MAGDALENA fa un gest de sorpresa i escolta ansiosa.)

MAGDALENA Ell! *(Desil·lusionada.)* No, no és d'ell, aquest trucar.

Escena II

KETTY, MAGDALENA i PAULINA

(Entra PAULINA.)

PAULINA Senyoreta, es pot entrar?

KETTY Hola! Tu, Paulina?

MAGDALENA Què hi ha, de nou?

PAULINA Miri, res per ara... Venia...

MAGDALENA Dignes.

PAULINA La viuda del costat, la Marta, sap? M'ha fet un encàrrec i...

MAGDALENA Ah! La Marta, sí, sí! Què li fa el nen?

PAULINA No sé, pobra criatura... se li morirà, me penso.

KETTY Quina pena! Tan grandet!

PAULINA Volia venir ella mateixa i... no gosa! És clar, n'ha rebut tants favors de vostè...

MAGDALENA Per què som, en aquest món, sinó per ajudar-nos uns als altres... Tant de bo la pogués fer desaparèixer, tota la misèria, d'aquest món... I bé, què necessita? Què vol? *(Anant cap al moble secreter i obrint un calaix.)*

PAULINA No res... res... Al contrari, miri, me fa tornar-li això que va donar-li ahir i diu que moltes gràcies.

(Allarga cinc pessetes a MAGDALENA; aquesta, tota estranyada, les pren i diu:)

MAGDALENA Ai!, ai! Per què...? Si les hi vaig donar de bon cor... No vull pas que me'ls torni...! Pobra dona! No, no... i ara! Tingui...

PAULINA És que... no l'hi pot admetre...

MAGDALENA Que no l'hi pot admetre? Bah, no sigui vergonyosa, si a mi no em priva res, amb aquest obsequi que li faig: no sóc rica, però tampoc m'hauré d'estar de res, per aquesta poca cosa...

PAULINA No m'entén, senyoreta: ella els hi torna, no perquè no les necessiti, pobra dona, però és que... no l'hi pot acceptar... li han prohibit... ens han prohibit que acceptéssim res de vostè.

MAGDALENA De mi? Qui? Paulina!

PAULINA No s'enfadi, senyoreta... Ha de pensar que som pobres. La Marta viu de caritats més que del seu treball; les senyores de les obres pies l'ajuden amb lo que poden, amb robes o amb diners... Li busquen alguna cosa o per rentar o fer feines... I aixís, amb penes i fadigues, ha pogut mantenir-se fins ara tots els nens. Ara, al més grandet, li han buscat una botiga de fruites perquè faci l'aprenentatge i... miri!

MAGDALENA Bé, sí, però...

PAULINA És que aquestes senyores han sapigut que rebia caritats de vostè i no ho volen: diuen que, si en rep de vostè, elles no podran continuar ajudant-la...

MAGDALENA Per què? Qui són aquestes senyores? Quina autoritat tenen per privar les meves bones obres? Per què no ho volen? Per què?

PAULINA No goso dir-li...

MAGDALENA Oh! No m'inquietis, Paulina.

PAULINA Senyoreta, jo, la veritat, jo no ho crec pas; jo sé que vostè té bons sentiments, és caritativa, és virtuosa, però...

MAGDALENA Acaba, acaba!

PAULINA Diuen que aquests diners deshonren, que són diners que van a pervertir més que a fer el bé... que vostè.... és una mala dona.

MAGDALENA Paulina!

KETTY Reina Santa, quins mals cors hi ha pel món!

MAGDALENA Paulina...! No, no, eh que no és veritat, això? Qui ho ha dit, diga'm: qui ho ha dit! Tu et penses que jo he sigut una mala dona... Contesta'm, contesta'm.

PAULINA No! No sé...! *(Torbada.)* Però...

MAGDALENA Sí. Sí, tens raó... Ells ho diuen! Ah! La venjança: mira-la, mira-la, la venjança!

PAULINA Jo l'he defensat, senyoreta, jo he dit que això era una infàmia, però aquelles senyores s'han burlat de mi... Han dit que era molt innocent.

MAGDALENA Tu has vist en mi cap mala acció? Paulina, digues...

PAULINA Jo...? No.

KETTY Paulina, Paulina, digues a tothom que això és mentida, sents? Que la senyoreta Magdalena és la més bona i la més santa de totes, sents...?

MAGDALENA No, no. Calla. Era previst! Paulina, mercès. Digui a la Marta que, sempre que em necessiti, vingui a buscar-me. Pura o impura sempre seré la mateixa. Adéu.

(Se'n va MAGDALENA a la seva cambra.)

Escena III

KETTY i PAULINA

KETTY Pobra senyoreta... Això no ho tenies de fer, Paulina.

PAULINA Si m'hi han obligat, pobra de mi, i encara no li he volgut donar més pena...

KETTY Què vols dir?

PAULINA Que tampoc podré portar pel casament el vestit que va regalar-me.

KETTY Ai, ai, per què?

PAULINA Diuen que... faria mal pensar; que això de que una noia soltera accepti, sense més ni més, regalos aixís d'una dona que només fa quinze dies que coneix, que no seria mirat amb gaires bons ulls... que les amigues se n'apartarien... que en murmuraria tothom... En fi... Què sé jo!

KETTY I no el duràs?

PAULINA No. Però no li diguis, sents?

KETTY Sí, prou que li diran els demés.

PAULINA Bé, però allavores ja no li farà tan cop.

KETTY I qui són aquestes males dones? Qui són?

PAULINA Són senyores molt respectables, ho saben tot.

KETTY Per què no vénen a dir-l'hi, a n'ella?

PAULINA Oh, diu que amb una d'elles ja eren amigues abans, que fins el seu marit va arreglar-li els papers i tot, pensant-se que era una viuda. I que després han sapigut que no sols havia sigut una dona d'història, sinó que fins era l'amistança del seu fill.

[KETTY] Què dius, ara, això han gosat dir! Ai, Reina Santa, ha sigut donya Ramona qui ha dit això?

PAULINA Sí, donya Ramona de Marguerit, i diu que fins ha destorbat el casament del seu fill amb la senyoreta de Pallars.

KETTY Quina infàmia! Pobra senyoreta!

PAULINA No ho sabies tu, Ketty?

KETTY Ells no ho saben, no: elles no saben res, que només volen que martiritzar-la. Sí, ah! Si jo fos la senyoreta, ja ho veurien! Si no que ella és tan bona!

PAULINA No li diguis pas res de tot això, sents? Elles, les senyores, han encarregat que sobretot no digui el nom d'elles per res...

KETTY No, no. Valdrà més: jo ni me les escoltaria. Me volgués creure a mi, la senyoreta, me burlaria de totes elles, perquè el senyoret Narcís l'estima, sents? Pesi a qui pesi, i ells no tindrien més remei que avenir-s'hi, amb el casament seu. Però la senyoreta no ho vol...

MAGDALENA *(Des de dins.)* Ketty!

PAULINA Ens sentia?

KETTY No ho sé, vés, vés..

PAULINA No diguis res, sents?

KETTY No, adéu... adéu.
(Surt PAULINA.)

MAGDALENA *(Torna a cridar.)* Ketty!

Escena IV

KETTY i MAGDALENA

KETTY Senyoreta!

MAGDALENA Té, vés a casa els senyors de Marguerit: aquesta carta, a mans de Ramon, de pressa.

KETTY I si no el trobo...

MAGDALENA Sí, sempre hi és: de pressa...
(*KETTY desapareix pel fons. MAGDALENA treu de la tauleta-secreter paper i pluma i escriu a intervals i, seguint els curs del pensament, monologa:*)

MAGDALENA Sí, sí... Ja no hi ha pietat; ja se m'aisla, no com una arrepençada, no, com una leprosa; per qui molt ha pecat, fins l'amor és llaga sobre d'ella i jo he pecat tant...!! Però, és que no hi ha perdó en el món? És que no hi ha ulls que hagin vist el meu dolor, no hi ha enteniments que hagin comprès l'abnegació meva, el meu sacrifici...?Ho he entregat tot perquè se'm perdonés, i ni aixís se'm perdona. Narcís!! Narcís!! Ni aixís se'm perdona...
(*Llegeix la carta que ha escrit.*) No, no, bah...
(*Esquinça lo que ha escrit.*) Comencem a perdonar nosaltres...

Escena V

RAMON i MAGDALENA

MAGDALENA Ramon! Ramon!!

RAMON Senyora, no pensava tornar aquí i m'estranya molt que, després de tractar-me com a enemic, envii a buscar-me.

MAGDALENA Don Ramon, per què ha sigut tan crudel amb mi? Quina alegria hi ha pogut trobar en fer-se avorrir de tothom, en perseguir-me fins a casa meva mateix...

RAMON Magdalena... No usi amb mi ni ploriqueigs ni fingiments: vostè es dol ara de lo que jo li havia predit. Amiga meva, era abans que devia evitar-ho.

MAGDALENA Me pensava que tenia més bon cor...

RAMON I perquè es pensava que tenia bon cor, ha defugit els meus prec, veritat? No devia haver-s'ho pensat, doncs... Ja vaig dir-li que tenia forts arguments per apartar a n'en Narcís de vostè, si vostè no volia fer-ho.

MAGDALENA Jo no he volgut fer-ho?

RAMON Vostè ho sap... però deixem-ho. He rebut la seva carta. Digui: què vol de mi?

MAGDALENA Què vull de vostè? Vull pietat, vull que no em torni a llençar al mig del fang; vull caritat, res més.

RAMON Magdalena, recordi's que vaig venir aquí, aquí mateix, a canviar un secret per un meu fill: el fill no ha tornat. Han passat, d'això, un dia, dos dies, tres dies. Vostè ha cregut que estava perdut per mi i encara m'he resistit a abandonar-lo i he procurat desfer l'engany en què vivia, res més.

MAGDALENA I ha tornat?

RAMON Vostè ho sap, Magdalena!

MAGDALENA Ramon! Creu en les meves paraules, no? És clar! Doncs a fe que són ben sinceres. Jo l'estimava, el seu fill, sí, però vostè valia molt més que jo en el seu cor i vostè me'l reclamava; i, estimant-te'l amb tota la meva ànima, vaig sacrificar la meva felicitat per la de vostè: perquè tornés amb Margarita, li vaig dir tot lo que vostè em confiava i ell va somriure. Li vaig dir que jo no havia sentit jamai amor per ell... i no em va creure... I amb els ulls clucs, i amb el mateix dolor que si m'anés enfonsant un punyal en les entranyes, vaig confessar-li la meua vida passada. Allavors va rebotir-me per terra com a una cosa vil i fugí d'aquí odiant-me, maleint-me.

RAMON Sí, potser sí, però....

MAGDALENA No ha tornat més des d'allavors. L'he cregut feliç i, per lo tant, m'he considerat olvidada. Però, quan he volgut jo també olvidar, he vist que m'apartaven de tot arreu com a una leprosa...! No en té prou d'haver-me arrencat la felicitat que ara gosi en revenjar-se?

RAMON Les seves paraules seran molt certes, tot lo certes que vulgui, però dolen ja d'un cosa irremediable.

MAGDALENA És veritat, irremediable!

RAMON El meu fill era abans que tot, Magdalena.

MAGDALENA Per mi també el seu fill ha sigut abans que tot...

RAMON Jo, per vostè, podia tenir la consideració que té un conseller amb la seva jove confidenta, però quan aquesta ha saltat ja pel seu camí, quan aquesta ha desoït no ja els consells, sinó els precés d'un home raonable, té dret a demanar-li explicacions i fer-li càrrecs?

MAGDALENA Ramon, quan m'he dicit a escriure a vostè era perquè tenia una resolució ben definitiva.

RAMON No m'interessen, ja, les seves relacions.

MAGDALENA Jo deixaré això, aquesta ciutat. Vostès no em veuran més.

RAMON No tenia tampoc gaire confiança en que durés molt aquesta virtut!

MAGDALENA Què pensa?

RAMON Però és inútil, el meu fill no la seguirà pas. Sabré deturar-lo.

MAGDALENA Guardi-se'l, el seu fill, Ramon, guardi-se'! Si l'hagués volgut...! L'he tingut agenollat als meus peus preguntant-me que l'estimés. Don Ramon, m'ha ofert a casa seva el lloc que devia ocupar-hi Margarita... Ja veu! I no l'he acceptat. I he degut demostra-li que l'he enganyat per apartar-lo de mi... Ja veu! Però no temi, ell no em seguirà pas. L'hi torno.

RAMON Magdalena, és massa cinisme, el seu.

MAGDALENA És que el dolor m'ha fet ja mesella.

RAMON Dolor!! (*Irònic.*)

MAGDALENA Sí! Aquesta dolça cosa que vostès, els purs, desconeixen: solsament nosaltres, els pecadors, tenim la gran dolçura de tenir dolor.

RAMON Ha acabat?

MAGDALENA Sortiré d'aquí, aniré no sé a on, allà a on no trobi pares egoistes, ni dones piadoses que me persegueixin els passos. Però volia... que, ja que jo no he de veure mai més el seu fill, vostè li faci saber la meva resolució, i em despedeixi d'ell per sempre.

RAMON El seu encàrrec és bravamet inútil.

MAGDALENA Ni això em concedirà?

RAMON No sabria pas com complir-lo.

MAGDALENA Un adéu de comiat és donat amb una sola paraula...

RAMON Però, és que he de tornar a repetir-li que jo ja no sóc res pel meu fill?

MAGDALENA Ramon!

RAMON És que vostè s'ha pogut pensar que jo no tinc la creència de que vostè s'està burlant de mi? De que ell s'amaga en aquesta casa?

MAGDALENA Aquí? Ell ja no es recorda de que jo existeixi.

RAMON No obstant, ell ha abandonat definitivament els seus pares...

MAGDALENA No pot ser!

RAMON Va proclamar-se lliure, va volguer trencar una tirania imaginària! Sí, sí! La tirania d'haver-li volgut assegurar el pervenir i la fortuna i, ja veu, si vostè no l'empara, no se sap a on pot ser... A casa seva... no.

MAGDALENA Què diu, ara! Ah, no, no, impossible, a on seria, doncs... mort? Ah! Ramon, no es burli de mi... No em martiritzi...! Parli!

RAMON Mort? Bah! Vostè es creu que la vida val tan poca cosa?

MAGDALENA Sí... La vida a penes sí val aquesta poca cosa.

RAMON La follia d'en Narcís tenia el seu límit.

MAGDALENA Mort? (*Ensonyada.*)

RAMON Tenia sentiments cristians... Narcís ha fet una rebequeria de criatura amanyagada... Quan vostè haurà desaparegut, ell tornarà.

MAGDALENA Desapareixeré ben prompte! (*Entristida.*)

RAMON Sigui! I vegi que no sóc pas lo venjatiu que vostè es pensa. Vostè prometi'm que desapareixerà d'aquí, que el meu fill no sabrà mai més res de vostè i no repari en gastos... Demani.

MAGDALENA Guardi-se'l, guardi-se'l, Ramon, el seu bon cor! Sí! Ben lluny de tots vostès, ben lluny, per sempre... Me fan compassió... Me fan llàstima. No en sabran mai més res de mi... No el destorbaré pas més... mai més. Mantingui ben alt el seu orgull i la seva herència... Però pensi que la seva herència, el seu orgull, el seu nom ha estat en les mans d'una... perduda... i els ha despreciat! Ja veu si valen poca cosa!

RAMON Els hi pot haver tingut amb engany, però el dia que una mà honrada ve a arrencar-li la careta, va perdre'ls per sempre.

MAGDALENA Sí... Sí... ! És veritat! No vull discutir! Sí... jo no volia pas enutjar-lo; jo no he dit res, jo no sóc ningú... Ja ho sé.
(*Truquen.*)

RAMON Quan pensa marxar?

MAGDALENA Marxar... (*Recordant.*) Ah sí. Ben prompte, ben prompte....

Escena VI

KETTY, MAGDALENA i RAMON

(Surt KETTY, s'acosta a l'orella de la MAGDALENA i li diu apart:)

KETTY Senyoreta? El senyoret Narcís.

MAGDALENA Què? *(Gran sorpresa.)*

No hi sóc... no hi sóc...

KETTY L'ha sentida...

MAGDALENA Que no entri, per Déu... Digui-li que el seu papà és aquí... que...

KETTY Ja ho sap!

MAGDALENA Reina Santa!

(RAMON, al veure la conversa de les dones, malícia i diu alçant-se:)

RAMON Estorbo?

MAGDALENA No... no... *(A KETTY.)* Que se'n vagi... de pressa...

KETTY No vol.

MAGDALENA Ramon... un moment...

(RAMON somriu amb una gran ira i diu amb una calma aparent:)

RAMON Faci: vostè mateixa *(S'asseu altre cop. MAGDALENA surt pel fons.*

KETTY queda tota torbada al fons de l'escena; pregunta a KETTY:)

RAMON Era el senyoret, veritat?

KETTY No, senyor, no.

RAMON Tu també!! És clar!

(MAGDALENA i NARCÍS al fons; MAGDALENA vol privar a NARCÍS que surti i aquest se resisteix.)

NARCÍS No, no; és inútil!

RAMON Narcís! *(Alçant-se.)*

NARCÍS Papà! *(Se creuen dos mirades d'ira.)*

Escena VII

RAMON, NARCÍS i MAGDALENA

RAMON M'ho pensava... m'ho pensava, però ni sabia que tinguessis tan poc seny. Ni em creia que el teu desenfré arribés a fer-te abominar, com

estàs fent, d'una conducta honrada i noble, d'un nom intatxable respectat per tothom com el que portes.

NARCÍS Ja veus, doncs... sóc aquí. (*Fred.*)

RAMON Narcís! Jo no vull donar espectacles... M'ho he pensat sempre, que eres aquí, i no he volgut ni fer-t'hi venir a buscar... Ets ben lliure.

NARCÍS Doncs per què m'acuses... papà?

RAMON A tu? No, no t'acuso... Els folls són irresponsables.

MAGDALENA Ramon... Per pietat. (*Apart a n'ell.*) Narcís, Narcís!

RAMON Magdalena... Quan pensa marxar, doncs...?

NARCÍS Marxar?

RAMON (*Amb una serenitat excessiva.*) Falta una hora per l'expres... pot prendre'l.

MAGDALENA Sí!

NARCÍS Magdalena, fins aquí arriba la covardia teva? M'has fet rebel·lar contra tot i contra tothom i ara m'abandones... Oh, tu no fugiràs pas d'aquí, no!

MAGDALENA Sí, fujo... Tu ho has dit... Sóc covarda... Sóc vençuda!

NARCÍS No, no...

RAMON Però tu no tindràs ni un moment clar per reflexionar sobre la teva conducta, per meditar el teu comportament tan... estúpid.

NARCÍS Papà... He meditat molt, he reflexionat molt... però és inútil. Vull ser feliç, tinc dret a ésser ditxós i la felicitat, que no he trobat enlloc més, vinc a buscar-la aquí dintre.

MAGDALENA Narcís... És tard.

RAMON Tan pervertit ets ja, que sols admets per felicitat els goigs dels sentits... Tan dur de cor, que ja no són res per tu ni els teus pares, ni la teva casa, ni la teva mateixa vanaglòria d'una carrera influent i d'una posició envejada! Quina vergonya!

MAGDALENA Narcís, no l'enutgis, sents? Però escolta'm: esborrem tot lo dolent que hi hagi hagut; encara és hora de recobrar la pau d'abans. Ets jove, la teva carrera és brillant, el teu pervenir, falaguer. Que jo us vegi reconciliats al sortir d'aquí i... adéu per sempre.

NARCÍS Magdalena...! Què se me'n dóna, de tot això? Ja els he despreciat tots, els convencionalismes, tots; ja només ne sento una, de veu, que

m'atregui; aquest orgull de mantenir el nom és més gran que l'amor de fer ditxós el fill i jo, pare, per una hora d'amor donaria una vida d'indiferència.

- RAMON I tu penses trobar-lo aquí, aquest amor? Déu te faci bo!
- MAGDALENA Ramon... Si només he sabut que estimar jo... pobra de mi.
- NARCÍS La sents, papà, la sents?
- RAMON Sí, s'ha mercadejat amb l'amor; això rai, bé ho sabia...
- NARCÍS És més lògic mercadejar amb la consciència, veritat?
- RAMON Què dius?
- NARCÍS I jo no hi mercadejaria, amb l'amor, si seguís els teus consells? Diga'm! No m'acusaria demà, Margarita, d'haver esquinçat la seva felicitat per usurpar-li la fortuna?
- [RAMON] Narcís.
- [NARCÍS] A n'ella, en canvi, qui l'acusa? Tu perquè l'odies... Jo no. Jo la perdono.
- [RAMON] Què?
- [NARCÍS] Sí: jo no he pas conegut a la Magdalena del gran món, a la pecadora que fingia amor i venia plaer. Jo he conegut a la Magdalena Ribal, que vivia retirada com una viuda piadosa. I que, plena d'amor, m'ha obert de bat a bat les portes de la verdadera vida... I aquesta Magdalena nova, aquesta Magdalena pura, a qui estimo, és a la que vinc a buscar, per fer-la meva, costi lo que costi, i pesi a qui pesi.
- MAGDALENA Oh! No... no...
- RAMON Narcís, aquesta dona, la gent honrada l'ha tret del seu costat...
- NARCÍS Tant se me'n dóna!
- RAMON La ciutat la repudia...
- NARCÍS Tot arreu hi ha llum per viure.
- RAMON Per viure de la cràpula, per morir de misèria... Vés! Vés! Ets indigne!
- MAGDALENA Narcís, és inútil! Teva no ho seré mai! Mai! Deixa'm. Mercès de tot, mercès per haver-me comprès... Jo no m'ho pensava pas, que em perdonessis... però la meva resolució és definitiva. Don Ramon, no em guardi rancor. Prompte sabrà de la manera que jo també perdono!
- RAMON Bé. *(Sec.)*
- NARCÍS Però... què t'has proposat, papà?
- RAMON Evitar l'escàndol, que massa ha crescut ja! Pel bé d'ella i el nostre.

NARCÍS Sí, veritat? Sacrificar dugues vides joves, en ares del que diran, desfer dugues felicitats per no espantar a tota aquesta gent virtuosa que viu amb nosaltres, gent hipòcrita, vil. No, no! L'amor sobretot: ella es queda i jo amb ella!

RAMON Ella marxa!

NARCÍS Doncs jo amb ella, també, sia allà on sia.

[RAMON] Veurem.

[NARCÍS] No! (*Va cap a la porta.*)
 Veurem! (*Intentant agafar per la cintura a MAGDALENA; aquesta es resisteix i diu tristament...*)

[MAGDALENA] Deixa'm! Deixa'm! No...
 (*RAMON pren el sombrero i diu despedint-se:*)

RAMON Confio en la seva paraula, Magdalena!

[MAGDALENA] Sí: sabré complir-la millor que la que vostè va dar-me...

[RAMON] (*A NARCÍS.*) Fins... a reveure. (*Desapareix per la porta del fons.*)

Escena última

NARCÍS i MAGDALENA

[NARCÍS] Magdalena! Què has fet?

[MAGDALENA] Narcís... És inútil, ja no puc restar-hi més... Què et proposes fer? Què penses fer? És que tot es conjura contra meu? Aquí m'hi ofeguen, me tiren fora... Tots, tots... s'han revoltat contra meu... tots.

NARCÍS Tots? Jo, que he despreciat a tothom per tu sola, m'he de veure també confós en aquest piló de multituds que tu desprecies?

MAGDALENA No, no. Tu no. Però has vingut tard per enfortir-me.

NARCÍS Tard? Perdona'm, he sofert tant en aquests dies de dubte...!

MAGDALENA T'he fet sofrir? Jo no em pensava pas que tornessis.

NARCÍS ... I he tornat: vols ara, doncs, que t'abandoni?

MAGDALENA De bon cor has tornat? Sense rancor?

NARCÍS Magdalena!

MAGDALENA Ah! Quina joia! Jo t'esperava... T'esperava. A cada batec del meu cor semblava sentir el teu pas que venia i la pena em nuava la gorja.. i volia plorar i no sabia.

NARCÍS El meu orgull m'aturava! Vas ésser tan crudel!

MAGDALENA M'has perdonat? Doncs no recordis!

NARCÍS Sí, sí.

MAGDALENA Jo, per desencadenar-me d'aquest record, és perquè et deixo.

NARCÍS No, no és possible. Aquest dolor teu ja l'ha esborrat, aquest record.

MAGDALENA Tothom, aquí, me'l ressuscita i jo no puc pas compartir-lo amb tu, aquest despreci.

NARCÍS Per què no, Magdalena?

MAGDALENA Perquè tu no hi tens culpa, perquè el món és injust i és vil, i només vull ser sola en la penitència.

NARCÍS No és igual pertot; cal només un soplug on deixar passar la torbonada: demà tothom haurà olvidat... Els meus pares són bons, el massa orgull els encega i prou... Si som constants en l'amor, doblegarem aquest orgull ben prompte.

MAGDALENA Que és falaguer, el teu ensomni.

NARCÍS Per què no ha d'ésser-ho el teu, també?

MAGDALENA Porta masses cadenes, l'ànima meva.

NARCÍS També és entre cadenes, el meu esperit, i vola ben alegre entorn els teus ulls, Magdalena!

MAGDALENA Cadenes?

NARCÍS Sí, potser la mica que manca entorn nostre, la mica que esclavitza... la d'amor, i aquesta em lliga a tu per tota la vida.

MAGDALENA Per tota la vida! Que curta durada, doncs! (*Apart.*)

NARCÍS Què reses, Magdalena? Si me porta lligada a tu i tu encara no ets meva: tu no m'ho has dit mai, que m'estimaves, he degut llegir-ho en aquests ulls tan solsament i ara que m'ho dius, ara que ho sé, tinc ànsia d'aquests ulls, d'aquests llavis, d'aquesta gorja resplendent i vols deixar-me?

MAGDALENA Teva? No he sigut mai teva? Per què parles aixís, ara! Narcís, tingues pietat! Sóc tota teva! Tota! T'estimo, sí, com mai he estimat a ningú... Si no he vingut a tu, ha sigut perquè he tingut por de perdre't; ara... ja és tard... però encara sóc teva.

NARCÍS Tard! Si ara comença tot just la nostra vida, si brillen els teus ulls més que mai, si tota tu tremoles com els arbres nous en primavera...
Magdalena! (*La besa apassionat.*)

MAGDALENA Narcís!! (*Resignada, s'aparta un poc d'ell.*)

NARCÍS I renunciar a aquesta felicitat, mai! Marxarem lluny, allà on tu vulguis... a perdre'ns entre les multituds de les ciutats o en les soledats del mar, a viure tu per mi i jo per tu: sóc jove, sóc fort, no m'acovardirà el lluitar cos a cos amb la vida.

MAGDALENA Marxarem. (*Com encantada.*)

NARCÍS Que et vegi somriure bellament! Fora dolor! De pressa... de pressa.

MAGDALENA Espera... (*Ídem.*)

NARCÍS Ah! Ja pesa ara aquesta ombra de ciutat...! Ni rastre!

MAGDALENA Sí, sí. Llum nova! Llum nova! (*Ídem.*)

NARCÍS Com una pasqua de resurrecció, veritat?

MAGDALENA Sí,sí, com una pasqua florida! Ah, Narcís, ben serena, ben hermosa, sense cap llàgrima en els ulls ni cap dubte en el cor... Com una núvia que va a l'altar, veritat? Tu no m'hi has vist mai, aixís hermosa! Espera...

NARCÍS Ah, Magdalena.

MAGDALENA Sí, sí, com una núvia que va a l'altar... amb colors de sol i de promeses: alegria en el rostre i en el vestit... Fora ja l'engany d'aquest dol que portava per mi mateixa... (*Ha anat prenent un majestuós abric clar, que li deixa els braços i el coll nus.*)
Mira'm! Mira'm! Veritat que sóc hermosa?
(*MAGDALENA ha quedat transformada amb l'abric clar de passeig que s'ha posat; NARCÍS és tot il·luminat d'alegria; en MAGDALENA s'ha de veure la gran lluita que sosté fins al final.*)

NARCÍS Magdalena! Si ells poguessin comprendre tota la nostra felicitat! Com ens envejarien!

MAGDALENA Calla!

NARCÍS És hora de partir: dubtes?

MAGDALENA Tremolo!

NARCÍS Clou els ulls a la voluntat: no vulguis mirar enrere. Marxem...

MAGDALENA Per sempre més! (*Decidida.*)

NARCÍS Mira'm, mira'm els ulls, sigues forta...
(Ella se li repenja al coll i li fa un petó als llavis diguent:)

MAGDALENA Espera. *(Se tapa els ulls amb les mans i entra reposada en la porta de la seva cambra. NARCÍS queda sol. S'arregla davant el mirall com si es preparés per la marxa, va al ram de flor del mig de la taula, ne pren una i se la posa al trau del jaqué. Espera atentament poc a poc; com si un temor estrany se possessionés del seu esperit comença a inquietar-se i, a manera que passa estona, s'acusa més el seu malestar fins que a mitja veu diu:)*

NARCÍS Magdalena! *(Silenci, hi ha una quietud estranya en tot el saló, ell va quietament fins a la porta de la cambra de MAGDALENA i torna a cridar, amb marcada emoció, ja:)*

 Magdalena!!
(Silenci novament i, amb violència, crida a l'ensems que colpeja la porta de la cambra:)

 Magdalena! Magdalena!!! *(Pausa.)* Respon.
Sóc jo, Magdalena. *(Forceja la porta volent entrar.)*
Sents? Sents? *(Amb un gran dolor:)* Magdalena!!
(Se repenja a la porta i aquella, cedint per fi, s'obre de bat a bat.
NARCÍS *recula horroritzat i diu amb desesperació:)*
Ah! Morta!! Morta!!

TELÓ

Febrer - març de 1912

Senyoreta Enigma

Comèdia en dos actes

Estrenada per la Companyia DAVI-VILA la nit del 5 d'abril de 1920, en el Teatre
Principal de Figueres, jugant

Na Maria Vila, el paper de MARTA
Na Maria Valentí, el paper de ROSINA
N' Anita Peris, el paper de MARIA
En Pius Daví, el paper d'EDUARD
N'Enric Lluelles, el paper de CLEON
En Màntua, el paper de Sr. OBIOLS
N' Aguiló, el paper de ROBERT

ACTEI

*L'acció es desenrotlla en l'època actual, en el vestíbul d'un elegant xalet vora mar. Mobles i decorat modern. Al fons, per entre les arcades de la terrassa, es veu el mar. Separen la terrassa del vestíbul, unes vidrieres. Escalinates o portes laterals condueixen a les habitacions interiors.*¹⁴⁶

Escena I

EDUARD, MARTA, ROSINA, CLEON i ROBERT

CLEON Deliciós el te, Rosina...

MARTA Delicioses les pastes, deus voler dir, que el te tot sol...

EDUARD I bé, digueu-me... no és més bonic el te de la tarda...?

MARTA El *five-o'clock-tea*, senyor purista.

EDUARD Bé, és igual... això! No és més agradable aquí, que no pas en aquell estudi de ciutat, tan artificial, tan gris...

CLEON Hi trobo a mancar ambient, aquí.

MARTA No! El que hi trobes a faltar tu és murmuració.

CLEON No diguis, Marta, que el senyor Obiols, aquell ventre condecorat amb una unça de perruca, hi feia molt bonic.

MARTA I Madam Quiosc...? Aquelles set roves de poesia.

ROBERT Indulgència, senyors, indulgència.

CLEON Escolta, Marta... saps que començava a haver-hi un idil·li entre els senyors Obiols i Madam Quiosc...?

EDUARD I per qui va perdre's?

CLEON Per aquesta. (*Per MARTA.*)¹⁴⁷

MARTA Per mi...? I ara...!

CLEON Vares estar aquells dies tan amable amb ell que vares despertar una tragèdia de gelosia.

MARTA El necessitava, fill. Ja saps que el Sr. Obiols¹⁴⁸ passa per persona adinerada, i jo tenia una exposició en el Saló d'Avençats...

¹⁴⁶ Aquesta acotació inicial és fruit de l'edició de 1921. En el document original mecanografiat simplement hi apareix, subratllat: "EDUARD, MARTA, ROSINA, CLEÓN, y ROBERT prenent el the en el salonet d'estiu d'un xalet."

¹⁴⁷ Acotació no present en l'original i afegida en l'edició posterior.

¹⁴⁸ Nom del personatge, "Sr. Obiols", no present en l'original. Se suposa que s'optà per aclarir-lo en l'edició posterior de 1921 per evitar ambigüetats.

ROBERT I ell, com és natural, va adquirir algun quadre.

MARTA No! Va aprofitar la invitació a la festa del vernissatge i prou.

CLEON L'amor és egoista!

ROSINA Jo em recordo molt del dia del seu vernissatge. Nosaltres hi érem, quina festa més elegant! Veritat, Robert...?

MARTA Elegant sobretot! És irriant que els nostres modistos aprofitin aquestes¹⁴⁹ festes per a ensenyar-nos els models de la temporada...

EDUARD No deixa d'ésser, a vegades, una exposició d'art més veritable que¹⁵⁰ el que sol fer-se allí.

CLEON No et referiràs al nostre...?

MARTA Té raó Eduard. Sortós¹⁵¹ ell, per ço, que pot fer-se'l al seu gust.

EDUARD No és que jo faci art per mi tot sol, tampoc; però quasi sempre he prescindit del públic.

CLEON Al contrari de nosaltres. A nosaltres és el públic el que en prescindeix, quasi sempre¹⁵².

MARTA El públic! Que et penses que el públic hi entén res, amb el vostre cubisme?

CLEON Oh, perdona. Jo no sóc pas un pintor cubista: sóc un pintor mediterrani... Per ço sóc aquí.

ROSINA Ah sí...? I què pinta ara... La Cala-brodada o Punta-aguda...?

CLEON No! Bodegons. Natura morta, que en diuen: dues cebetes, un plat de terrissa, unes pomes... Però faig els quadres vora mar perquè respirin ambient mediterrani.

ROBERT I qui ho endevina, doncs, que els seus bodegons són mediterranis?

CLEON Els crítics d'art. Oh! Els crítics d'art a Barcelona tenen una intuïció meravellosa...

ROSINA I treballa força...?

CLEON Força.

MARTA Compta: fa deu anys que està preparant una exposició per a l'Argentina.

ROSINA I tu, Eduard?

EDUARD Jo...? He vingut a reposar...

¹⁴⁹ Text primigeni (T.P.): "les nostres festes"

¹⁵⁰ T.P.: "un art tan fort com"

¹⁵¹ T.P.: "Desitjós"

¹⁵² T.P.: "a nosaltres es el public el qui casi sempre'n prescindeix"

ROSINA No hi tens dret! Tant que ens agraden les teves coses...!

EDUARD Mercès, cosineta.

ROSINA Veritat, Marta, que la darrera novel·la d'Eduard és una cosa encantadora...?

MARTA Cert! I d'una senzillesa i una transparència exquisides...

ROBERT Ja veus, Eduard, que no et pots pas queixar de la crítica...

EDUARD I com és que la coneixes, tu...?

ROSINA Marta m'ha deixat els manuscrits.

MARTA I sí, ja veus! Tu em tens com a una enemiga i jo no faig més que alabar-te arreu i mostrar-te als que et desconeixen encara¹⁵³. Una veritable¹⁵⁴ apòstol de la teva obra...

EDUARD Te n'estic agraït¹⁵⁵.

MARTA Però, no t'enorgulleixis, que no és a tu a qui venero. L'home, l'Eduard, és lleig i violent i antipàtic... sense, per ço, que¹⁵⁶ l'autor de *Flames i penombres* deixi d'ésser el primer escriptor modern.

EDUARD Marta...? Per Déu!

MARTA És així! Els escriptors no tindrien de donar-se jamai a conèixer. No tenen dret a desil·lusionar, amb les seves petites vulgaritats, el seu públic...¹⁵⁷

ROBERT I menys si el seu públic és curiós i femení... donat sempre a fantasies¹⁵⁸.

EDUARD Però¹⁵⁹ davant d'una feminitat com la teva...

MARTA No! Jo sóc igual a totes les altres...

EDUARD No. A totes les altres, no! Les dones són unes petites joguines que solen tenir el mecanisme en el cor... i tu el tens en el cervell.

MARTA Ah, sí, tens raó que alguna vegada m'has dit que no tenia cor... Doncs mira, a vegades crec que podries tenir raó...!¹⁶⁰

I bé! No cal aprofitar el crepuscle, "la precisa llum" pels teus bodegons, o és millor llençar a mar el balandre...?

¹⁵³ L'adverbi "encara", amb el qual acaba l'oració, és fruit de l'edició de 1921.

¹⁵⁴ T.P.: "verdadera"

¹⁵⁵ T.P.: "Te'n soc"

¹⁵⁶ T.P.: "sense que per ço"

¹⁵⁷ T.P.: "No tenen dret a mostrar cap de les vulgaritats al seu públic."

¹⁵⁸ "donat sempre a fantasies" és un fragment afegit en l'edició de 1921.

¹⁵⁹ T.P.: "Mes"

¹⁶⁰ T.P.: "Casi crec que tens rahó algunes vegades..!"

ROBERT Jo tinc encara una estona¹⁶¹ de feina. Dec fer unes visites fora poble; després, a les vostres ordres.

MARTA Cap on ha d'anar? Que vindrem amb Rosina a acompanyar-lo... Dic! Si és que podem venir.

ROBERT Oh, molt bé, sí, sí!¹⁶² Cap al raval primer; després a les cases de la farola.

ROSINA Ens esperes, doncs? Maria! Les ombrel·les...
(*Entra MARIA, la cambrera; dóna les ombrel·les a MARTA i ROSINA i retira el servei del te.*)¹⁶³

MARTA (A EDUARD, *anant-se'n.*)
A tu no t'hi volem pas; tu deus quedar-te a treballar, sents? A treballar força...!

MARIA Aquí estan! Retiro el servei, senyoreta?¹⁶⁴
(*EDUARD acompanya les senyoretetes i a ROBERT fins a la terrassa; queden en escena, CLEON i MARIA; aquell, acariciant la barba de MARIA, diu mentre pren una pasta del serviment.*)¹⁶⁵

Escena II

CLEON i MARIA

CLEON Pst... Pst...¹⁶⁶

MARIA Estigui quiet!

CLEON Escolta, Emília...

MARIA Em dic Maria, senyor.

CLEON Bé, és igual...! Saps que ets molt bonica?

MARIA No se'n burli, senyor...!

CLEON Que no t'ho diu així, el teu promès...?

¹⁶¹ T.P.: "rato"

¹⁶² T.P.: "Oh si si! Molt be!"

¹⁶³ En l'acotació original hi diu: "(*Entra MARIA i fa lo que s'indica*)". Seguidament apareixen les següents intervencions: "MARIA: Aquí estan? Son servits del thè? / MARTA (a EDUARD): No! Si no t'hi volém pas a tu. Tu, aquí! a casa, a treballar! Tu.. 'ns esperes a casa...!!"

¹⁶⁴ En l'original aquestes dues intervencions d'EDUARD i MARTA figuren en ordre canviat i lleugerament distintes de contingut (vegeu l'anotació precedent).

¹⁶⁵ En l'original, subratllat: "(*EDUARD les acompanya fins a la terrassa, queden CLEON i MARIA. A poc, entra EDUARD i MARIA se'n va. CLEON, acariciant la barba de MARIA mentres pren una pasta del serviment.*)"

¹⁶⁶ Onomatopèia afegida en l'edició de 1921 i no present en l'original.

MARIA No en tinc, ni ganes. Faci el favor!
 CLEON I com més esquerpa, més bonica...
 MARIA No vol res més...?
 CLEON Res més? No veus que anc que ho volgués tampoc m'ho donaries...?
 MARIA¹⁶⁷ Està de broma...!
(Desapareix per l'escala lateral del servei. Mentre, torna a escena
 EDUARD.)¹⁶⁸

Escena III

EDUARD i CLEON

EDUARD I tu, que no penses sortir a pintar?
 CLEON Sempre s'hi és a temps. A més, és molt d'hora encara. Fem una pipa?
 Convida'm!
 EDUARD Té.
 CLEON Encara trobes tabac anglès?
 EDUARD Vaig dur la provisió que tenia a Barcelona.
 CLEON Llavors, penses estar molt temps aquí...?
 EDUARD No ho sé. Depèn...
 CLEON Sí, vaja. Depèn de nosaltres. Mira: per la meva part, mai he sentit nostàlgia
 enlloc; puc restar aquí i empadronar-me a la vila, si vols fins que m'arribi
 l'hora d'anar a les *Hermanites*. Fet i fet no és pas tan lleig, el poble. S'hi
 pot pintar i, sinó, s'hi pot fer beguda! Noi! He trobat¹⁶⁹ un vi en el raval i
 una hostalera que sap fer un suquet de peix...! Però, què et passa, home!
 Contradiu-me...!
 EDUARD Cleon! Saps que ets un mal amic...?
 CLEON I ara...! Que estaries gelós de la minyona...?¹⁷⁰
 EDUARD No, home, si no és això...!
 CLEON És que... si parles per la raspa, saps? Pensa que no és res més que un deure
 de gratitud¹⁷¹, com diuen en les corones mortuòries. Jo crec que en una

¹⁶⁷ Al costat de la intervenció de Maria, en l'original, apareix la següent acotació: "*(Anant.se'n)*".

¹⁶⁸ T.P.: "*(entra novament*EDUARD)".

¹⁶⁹ T.P.: "he descobert"

¹⁷⁰ T.P.: "i are.! que serias gelós de la teva minyona...?"

¹⁷¹ T.P.: "Es que, això de la raspa. saps.? si es que'ns has vist pensa que no es res mes que un deure de gratitud".

casa on s'hi troba bona acollida i taula parada, un hom fa un mal paper, si no fa l'amor a la minyona...!

- EDUARD No, home, no!¹⁷² Si no es tracta d'això, ara...
- CLEON Tu t'explicaràs.
- EDUARD Res! Que acabes de prestar-me un flac servei. Per què la duïes, a Marta? Eh? Digues...
- CLEON Pega'm¹⁷³, però escolta. No he sigut jo qui l'he duta; ha estat ella que m'ha fet venir...
- EDUARD No ho crec.
- CLEON Paraula.
- EDUARD I bé, anc que així fos. Tu devies desaconsellar-li-ho.
- CLEON Oh, no; això mai. No veus que tu ho hauries sapigut i demà podies opinar el contrari.... Jo, diplomàcia, saps?
- EDUARD T'equivoques; jo no podia opinar altrament, perquè sempre medito bé els meus actes.
- CLEON No t'entenc.
- EDUARD És ben senzill! Per què he deixat tan aviat el meu estudi?¹⁷⁴ Per què no he volgut dir als meus amics on anava? Per covardia! Cleon! Perquè he fugit: he fugit de mi mateix. He fugit de Marta... sí, de Marta, de por... d'estimar-la¹⁷⁵.
- CLEON Tu, por d'estimar? Vaja, home!
- EDUARD Sí. Jo, por d'estimar; com un col·legial, com un platònic¹⁷⁶.
- CLEON I estàs ben segur de que la mateixa causa que et feia a tu fugir, no feia a ella perseguir-te...?¹⁷⁷
- EDUARD Saps alguna cosa tu...?
- CLEON Jo? No. Però és tan complicada una dona...! Jo, l'amor, només el comprenc com en la pintura, per "volums", o com en la literatura, per "entregues", i les dones, qui més qui menys, també el comprenen així. Això del

¹⁷² T.P.: No! no."

¹⁷³ T.P.: "Péga"

¹⁷⁴ T.P.: "perquè he deixat el meu estudi tan aviat.? i tan depressa?"

¹⁷⁵ T.P.: "perquè no he volgut dir als meus amics ahont anava.? Perque he fugit!! Saps, he fugit de Marta! De por de estimar-la."

¹⁷⁶ T.P.: "Si! Comensava a sentir els símptomes alarmants d'un romanticisme passat de moda... i no'm convenia."

¹⁷⁷ T.P.: "I estas segur de si per lo mateix que tu fugies, ella't perseguia?"

platonisme és una mena de covardia que han inventat els denerits i que a elles no els hi convé de cap manera. I com que Marta, gràcies a Déu, té tot el que ha de tenir una dona... però, vaja, què t'estic dient ara jo: com si no ens coneguéssim...!

EDUARD Sí, i de molt temps, amb tu. Per ço puc dir-t'ho tot. Però a ella... a ella, jo m'ho pensava, conèixer-la; però cada dia se'm mostra, ara, amb un caire inconegut que em desorienta...!

CLEON No t'entenc.

EDUARD No m'entens? Escolta! Marta ha sigut sempre una bon amiga. Una amiga, no? La conec des dels primers dies en què jo venia de províncies, amb la il·lusió de fer de periodista a ciutat i amb una novel·la romàntica publicada, com a fulletó, en un setmanari local. L'atzar la va posar al meu camí: sortia ella del conservatori i jo de la redacció, a la mateixa hora. Però era només una dona que em mirava en passar. Ni sé el seu nom, ni ens vàrem parlar mai. Podia suposar que era ella...

CLEON I devia ser-ho.

EDUARD Més tard, jo la vaig tornar a trobar. A on? Al Louvre? Als Uffizi? No ho sé! Davant una vitrina de Museum¹⁷⁸. Mirava els esmalts, els vidres grecs... i em somrigué amb la temptadora mirada que tenen les *demi-vierges* davant els aparadors de joieria.

CLEON I tu?

EDUARD Ella ja sabia, per experiència, que els escriptors no poden furtar llagrimaris grecs, per a les amigues...!¹⁷⁹ Llavors ja vaig saber-li la veu i les rialles...

CLEON I era ella...?

EDUARD No ho sé! Allà potser s'anomenava Kety, o Margot... però és igual...! Què importa! Jo li vaig donar un nom, també: Senyoreta Enigma!

Per fi, un dia, en un vagó de l'express, jo tornava a trobar aquella estranya desconeguda. Llegia un llibre de versos relligat de cretona i, deixant-lo, va preguntar-me si també venia, com ella, de lluny... de molt lluny... La vaig acompanyar al seu hotel. I ella, una tarda, per a remerciar-me, vingué a

¹⁷⁸ T.P.: "museu"

¹⁷⁹ T.P.: "rares amigues"

dur-me una garba de flors al meu estudi, segura de que li esperava. Aquella vegada, definitivament, era Ella!

Des de llavors ha dirigit i ha dominat en el cenacle nostre, com ha volgut. Viva, alegre, hi ha portat les cançons del carrer, la nostàlgia dels països imaginaris, l'entusiasme i la bellesa, tot quant desitjàvem nosaltres llavors, que no teníem res. Per la seva voluntat, jo he fet popular el meu nom, he fet una fortuna per a satisfer tots els capricis de literat que llavors cobejàvem¹⁸⁰. Però, per més feliç que se sigui, sempre resta, al fons de tot, una ambició insatisfeta...¹⁸¹ I aquesta, més viva, més intensa¹⁸², més humana que cap, està també a les mans de Marta... i no em sap comprendre.

CLEON Potser t'enganyes!

Mira! Dones com Marta, jo n'he tractades moltes durant la meva carrera. Són dones boniques, intel·ligents, però tallades totes a la faisó de les estudiantes russes de novel·la. Es creuen originals i no són més que el reflex de l'home a qui segueixen; avançades o desconegudes¹⁸³, qualsevol superstició les atrau; són lliures i se saben alçar a les cinc del matí esclaves de sorprendre una irisació nova a la sortida de sol; és la cosa més complicada i paradoxal que vulguis¹⁸⁴. Però quan comencen a tenir el primer cabell blanc, et sorprens trobant-les en un piset humil de qualsevol vila oblidada, casades amb un bon botiguer i voltades de quatre o cinc criatures. I no s'amaguen de confessar-te que a aquell marit espontani l'han estimat sempre...

EDUARD Marta no és així.

CLEON Potser no, però és dona, i les dones, tard o lluny, s'adonen que han d'estimar, i estimen... Tu estàs segur de que Marta no estima...?

EDUARD Sí. Ella estima l'artista, l'escriptor mentre viu o crea la seva obra; però a l'home, no. L'enamorat, per a ella, és un ser enemic que vol traure-la de la seva torre d'ivori, on hi és lliure i sobirana, per a encadenar-la a les miserietes¹⁸⁵ de la terra...!

¹⁸⁰ T.P.: "cobejave"

¹⁸¹ T.P.: "pero sempre hi ha una ambició insatisfeta:"

¹⁸² T.P.: "mes intensa, mes forta"

¹⁸³ T.P.: "descregudes"

¹⁸⁴ T.P.: "lo mes complicat i paradoxal que vulguis"

¹⁸⁵ T.P.: "miseries"

CLEON Però¹⁸⁶ ella ha tingut interès a saber on eres i venir a buscar-te... I això, per alguna cosa ha sigut...!

EDUARD Per tot menys per mi... Per egoisme, per estimular el meu treball, per estar a l'escalf del meu èxit, per a acusar-me de covardia, per la cosa més oposada de matisos que vulguis, però res més.

CLEON Mira! Jo no sé pas gaire de l'art d' enamorar, saps? Sóc molt simplista, en l'amor... al pa, pa, i a les dones...¹⁸⁷ però tingues per segur que quan una dona fa el que ella fa amb tu... Això de destriar dues naturaleses: estimar a l'un, al novel·lista, i no fer cas de l'altre, l'home, són romanços. Grata una mica i trobaràs el llautó de seguida...

EDUARD Resta una cosa a fer i estic decidit...!

CLEON Alguna tonteria, de segur...

EDUARD No sóc jo el rival de mi mateix...?¹⁸⁸ Doncs, cal suprimir aquesta doble personalitat meva! Ja no escric més. Sóc al poble i m'hi quedo...¹⁸⁹

CLEON Fet i fet és la resolució més còmoda...¹⁹⁰ Però jo no voldria pas aconsellar-te¹⁹¹. Pensa que els personatges, en la realitat, són iguals que en les novel·les. Cal, només, saber fer-los moure... I si no, aquí ve ella! Preguntali-ho.

Escena IV

MARTA, EDUARD i CLEON

(MARTA entra per la galeria del fons, duu un plec de correspondència i unes flors que deixa, junt amb el capell de platja, sobre un dels mobles de l'estança. A poc i quan el diàleg ho indica, CLEON desapareix.)¹⁹²

¹⁸⁶ T.P.: "Mes"

¹⁸⁷ T.P.: "i a la dona..."

¹⁸⁸ T.P.: "Jo soc el rival de mi mateix, veritat?"

¹⁸⁹ En l'original segueix: "doncs be. de les dugues naturaleses, en desapareix una... Ja no escric mes; mai mes...!"

¹⁹⁰ T.P.: "Fet i fet es la mes còmoda..."

¹⁹¹ T.P.: "aconsellartho"

¹⁹² En l'acotació original únicament hi diu: "(*pel fons, MARTA*)"

MARTA Encara aquí? No te'n dones vergonya! Amb un dia tan ple de llum com avui, ésser encara aquí? Oh, quin mar de cobalt, Eduard¹⁹³: les roques, avui, són de cadmi pur, quina bella tarda de mar...!

CLEON Per qui li provi, que jo sóc home de terra...

MARTA Home de terra has dit? De fang, de terrissa...!

CLEON Què vols fer-hi! De totes maneres, per a complaure't, aniré a veure-ho¹⁹⁴. Ara, que si em trobeu dormit¹⁹⁵ a l'ombra d'una barca, no em desperteu. Els pocs moments feliços de la vida, cal aprofitar-los!
(*Surt pel fons.*)¹⁹⁶

Escena V

MARTA i EDUARD

EDUARD I Robert?

MARTA Ara vénen. Les barraques de pescadors són tristes, són brutes... Els he deixat al peu de la farola. Venint, he recollit la correspondència. Té, per tu! Té, té, (*va donant-les-hi*)¹⁹⁷ aquesta per a mi... Una invitació als concerts de Tardor... No les obres?

EDUARD Poc m'interessen.

MARTA Mira: la darrera publicació de la revista d'art. (*Llegeix, entretenint-se en tallar els plecs.*)¹⁹⁸ Amb quanta devoció te la dediquen...! (*Mig rient.*)¹⁹⁹ Encenc un cigarret? Ara ja som sols. Davant de Rosina no goso... Oh, que estàs bé, aquí, Eduard! Quin refugi més esplèndid el teu, per a treballar...!

EDUARD Poc amagat encara, veritat? M'hi heu trobat de seguida.

MARTA El rastre que deixa la teva popularitat. Si no ens hagués guiat l'instint, les teves petjades de fill pròdig no podien menar enlloc més sinó al teu poble... Oh! Quin retorn més apoteòsic deu haver estat el teu....!

¹⁹³ Nom propi no present en l'original.

¹⁹⁴ T.P.: "m'en començo a anar"

¹⁹⁵ T.P.: "adormit"

¹⁹⁶ En l'original no apareix cap acotació. Aquesta indicació és, de fet, la que Palol posà una mica més amunt en l'original, just abans de la intervenció de Marta. Tampoc no s'indica cap canvi d'escena.

¹⁹⁷ Acotació no present en l'original.

¹⁹⁸ Acotació no present en l'original.

¹⁹⁹ T.P.: "(riuent)"

EDUARD No, no. En la pau d'aquest poblet assoleiat, no hi ha pas tingut eco les trompetes de la fama... Res més t'hi ha guiat...?

MARTA Vanitós...! Què vols que m'hi hagi guiat més, sinó l'afany de treballar amb tu, a prop teu, com sempre...

EDUARD Marta...! Perquè me turmentes amb la teva esquivesa...? Sempre, constantment...

MARTA Perquè no vull perdre la teva amistat...

EDUARD Millor que l'amistat²⁰⁰ t'ofereixo i no vols creure'm.

MARTA Calla, calla, i no diguis vulgaritats, home. Escriu fantasia, posa les coses ben lluny, ben lluny...²⁰¹ que com més reals són, com més a prop nostre són²⁰², menys valor tenen... I bé! Parlem d'altra cosa? Quan veurem les proves de la teva nova obra...?²⁰³

EDUARD Pensava avui escriure a l'editor.²⁰⁴

MARTA Enviant-la...?

EDUARD No. Retirant-la.

MARTA Retirant-la.²⁰⁵

EDUARD Sí! Fa massa temps que el meu nom corre per aquests móns de Déu i bé és hora que s'apagui una mica...

MARTA És que estàs descontent d'ella?

EDUARD No. Jo no. Però comprenc que el públic ha de²⁰⁶ cansar-se d'una mateixa cosa... necessita la novetat... la renovació...

MARTA Però²⁰⁷ la teva obra és sempre nova i interessant...

EDUARD No, no, Marta! Jo sé, d'un quant temps ençà, el dolorós que és per a mi el trobar la idea nova, la imatge precisa... Sento una monotonia terrible en tots els meus pensaments; com si totes les coses tinguessin un sol color. Estic al caire de la decadència... És precís!

MARTA No podrà ésser. Et deus al públic!

²⁰⁰ T.P.: "millor que la meua amistat"

²⁰¹ La repetició de "ben lluny" no és present en l'original

²⁰² T.P.: "com mes reals i com mes aprop nostre son"

²⁰³ T.P.: "la teva obra nova...?"

²⁰⁴ T.P.: "Pensava escriure al editor."

²⁰⁵ T.P.: "Retirant-la?"

²⁰⁶ T.P.: "comensa a"

²⁰⁷ T.P.: "Mes"

EDUARD El públic...?²⁰⁸ Dintre un any ja no es recordarà del meu nom. No hi ha escola ni autor que, als dos anys, no hagi passat de moda.

MARTA Ets injust.

EDUARD És precís, Marta. La meva ànima necessita una renovació, una fe, un entusiasme... Sense això, la vibració és impossible!

MARTA Però²⁰⁹ el món és tan hermós i sempre tan nou...

EDUARD Pels ulls ignoscents, sí...

MARTA Eduard...!

EDUARD Però²¹⁰ pels ulls enlluernats d'una altra claror, la vida és grisa i opaca i miserable...! Ah! Marta, Marta, que hagi sigut tu la que així m'has transformat...!²¹¹

MARTA Eduard...? Altra vegada...?

EDUARD Allà, allà baix, mentre tu vetllaves el meu treball, mentre tu guiaves el meu esperit allà on volies, no vares saber evitar que jo m'enverinés de mi mateix, de la meva pròpia obra. Jo no havia d'ésser menys humà que el més arbitrari dels meus personatges. Aquella dona que havia posat totes les joies de la vida arran de dits, perquè jo, perseguint-la, fes via, via... va posar-hi també, poc a poc, l'amor. I ja des de llavors tota altra cosa va desaparèixer...: estimava!

MARTA *(Posant-li la mà a la boca.)*
Calla!

EDUARD *(Prenent-li la mà.)*
Estimava; estimo...? I a qui, sinó he conegut altra dona que a tu, Marta...
T'estimo!!

MARTA Eduard, tu ets un infant.²¹² Que no és amor, també, l'amistat nostra, fins ara? Que no és estimar, posar el meu esperit camí del teu, viure de les teves alegries, formar-se dels teus somnis...?²¹³

²⁰⁸ T.P.: "El públic.. Ba.!"

²⁰⁹ T.P.: "Mes"

²¹⁰ T.P.: "Mes"

²¹¹ T.P.: "la que m'hagis fet tornar pesimista".

²¹² T.P., escrita a mà: "jo també t'he estimat sempre... i are te n'adones?"

²¹³ T.P.: "que no es amor lo que jo t'he donat, desde que varem conèixer'ns? He posat el meu esperit camí del teu: amb les teves emocions jo he tremolat: he viscut de les teves alegries... i quan sentia dir amb admiració el teu nom, jo tenia el mateix orgullo que si repetissin el meu..."

EDUARD No, Marta. No. No és aquest l'amor que jo vull de tu...²¹⁴ Jo no el vull pas, el teu esperit esquerp i impossible. Et vull a tu, a tu sola: ben diàfana... No en la inquietud de la imaginació, sinó en el repòs de la realitat: vull en tu a la dona nova que esventi tots els fantasmes que la joventut forjava...²¹⁵

MARTA I per què?²¹⁶

EDUARD S'ha de fer acatament a la vida... La joventut ha fugit, les terres de la bohèmia són lluny... i ara queda la claredat d'una tarda magnífica. I jo tinc por de quedar-m'hi sol, Marta! Marta, per què no vols ésser la meva esposa...?

MARTA Eduard, tu no el mataràs mai el somniador que portes dintre? No ho veus que, així, no sé estimar? Que jo no sabria estimar-te com desitges...? Jo sóc lliure, esquerra, sola... Jo m'hi ofegaria en aquesta pau que m'ofereixes... Jo no sé pas quin és el meu destí... I bé!²¹⁷ Tant se val. No és pas encara -sia el que vulgui- el de burgeseta que vol emmaridar-se...²¹⁸

EDUARD Com ets cruel, Marta!

MARTA Sóc com sóc...! Però, per què m'ho heu de recordar tan sovint, que sóc una dona...! Silenci: vénen!
(*Entren ROSINA i ROBERT.*)

Escena VI

MARTA, EDUARD, ROSINA i ROBERT

ROSINA Hem tardat, eh? Jo no hi puc pas anar, a fer visites amb el meu germà. Fill, em costa un dineral. Figura't, tota la meva guardiola. Sembla estrany que d'aquelles barraques de pescadors en surtin tantes criatures... Un formiguer de criatures... brutes, despentinades...! Però més boniques! Més carinyoses! I és clar, mentre en Robert puja a visitar el malalt, jo els he de repartir tots el cèntims que porto...!

EDUARD Molt bonic...! Molt bonic, Rosina...

²¹⁴ T.P.: "Mes, això no es amor, Marta. No es aquest l'amor."

²¹⁵ T.P.: "Vull que siguis la dona nova qu'ha de esventar tots els fantasmes literaris que la joventut forjava..."

²¹⁶ T.P., escrit a mà: "I com? i per què?"

²¹⁷ "I bé!", exclamació no present en l'original.

²¹⁸ T.P.: "Tan se val sia el que vulgui... no es pas encara el de burgeseta que vol enmaridarse...!"

ROSINA Però són uns malagraïts: tot seguit que han arreplegat els cèntims, fugen...

EDUARD Potser voldries portar-ne un²¹⁹ a casa?

ROSINA I per què no? Que no et cansa veure sempre la mateixa cara de xocolata de la cuinera...? T'hauries de casar, Robert.

ROBERT Sí, just! Ara hi pensava! Casa't tu, si vols.

ROSINA Jo...? No veus que m'enyoraries si et deixés...

ROBERT Ben ample! Ara fos...

MARTA Casar-se! És clar! Aquí no deu quedar altre remei. A l'hivern, deu ésser molt trist aquest poble. Però, la veritat: no és gens falaguer pensar²²⁰ que a la primavera poden sortir al carrer tot un ramat de conillets d'índies...

EDUARD Ets injusta, Marta.

MARTA Oh! El gentil burgès...! No t'enutges, home... ha, ha!²²¹

ROSINA A vegades, si en aquelles barraques no hi hagués un nen que rigués, quanta tristesa hi hauria...!²²²

EDUARD Rosina, tu encara duus el llustre de la roba de l'internat: respire a cera de col·legi de monges i veus la vida bonica com una estampa... Fas bé!

ROSINA He dit alguna tonteria, no? Perdoneu-me. I deixem-ho. Deixem-ho... Prepararé la cistella per a dur al bot. Soparem en una cala ben bonica, a la platja, eh? Fruïtes, fiambres, compota²²³ de prunes...! Això sí, Marta, que deu²²⁴ fer olor de convent de monges. Vaig aprendre de fer-la allí, però és bona, molt bona! Deixa'm fer. I tu, Eduard, que no et vesteixes per venir?²²⁵ No veus que així no faràs cap conquesta? No vulguis prendre patró del senyor doctor²²⁶, que aquest sempre sembla que duu dol dels aconductats que no té. Un artista, el primer que ha de fer, és buscar l'harmonia, el color... oi, Marta?²²⁷ I en el bot, que és tot blanc, no hi escau pas el teu uniforme d'artista...

²¹⁹ T.P.: "algun"

²²⁰ T.P.: "deu ser espantós pensar"

²²¹ T.P.: "Bé! no t'enutges, home!: no t'enutjis... ja ja ja"

²²² T.P.: "es que si en aquelles pobres barraques no hi hagués un nen que rigués! hi hauria a vegades tanta tristesa, tanta miseria...!"

²²³ T.P.: "mermelada"; ratlla: "compota".

²²⁴ T.P.: "deurá"

²²⁵ T.P.: "que no te arregles?"

²²⁶ T.P.: "deixala per el Senyor Doctor la austeritat, amb el vestir"

²²⁷ T.P.: que un somniador... vols dir, oi Marta?"

MARTA I, sobretot, que és de poc gust. Sembles més aviat un pastor protestant que un...

EDUARD Que un somniador, vols dir? No és cert?

ROSINA El que sigui.²²⁸ Però²²⁹ decideix-te, home, de pressa... Sembla que te'n passi alguna...!²³⁰

EDUARD T'obeeixo. (*Surt per l'escala de les habitacions.*)

Escena VII

ROSINA, MARTA i ROBERT

ROSINA I Cleon?²³¹

MARTA Diu que té por al mal de mar.

ROBERT Voldrà dir²³² que no és aiguader.

ROSINA L'anirem a cercar.

ROBERT I a on?

MARTA On ha d'ésser, a l'hostal, a fer bodegons.

ROBERT Aquesta vegada us equivoqueu. Saps on és? Doncs... a vila, a fer de comerciant.

ROSINA En Cleon comerciant...?

MARTA Què vols²³³ dir?

ROBERT Que els he vist entrar a casa un granaire, amb el senyor Obiols.

MARTA El senyor Obiols, aquí...?

ROBERT M'ha saludat des de lluny, com si fos un milord. Deuen fer la plaça... Oh, és tan complex, aquest senyor Obiols: amateur, borsista, negociant... Potser des de la terrassa es vegin.²³⁴
(*Va cap al fons.*)²³⁵

²²⁸ T.P.: "Bé... lo que sigui".

²²⁹ T.P.: "I"

²³⁰ T.P.: "estas aturat com si te'n passés alguna...!"

²³¹ T.P.: "I Cleón? que ja'ns ha fugit Cleón."

²³² T.P.: "Vol dir que"

²³³ T.P.: "vol"

²³⁴ T.P.: «M'ha saludat desde lluny. "Ja'ns veurem." Deu fer la plassa. Oh es tan complexe el Sr. Obiols, amateur, bolsista, negociant... (*Se'n va cap a la terrassa del fons.*) Potser desde aqui's vegin.»

²³⁵ Acotació no present en l'original.

Escena VIII
MARTA i ROSINA

MARTA I una altra cosa pitjor.

ROSINA Pitjor?

MARTA Sí. Tenorio! Un tenorio que es tenyeix el bigoti i que porta bissunyé. Ridícul i pràctic com un Don Joan modern, que, pensant-se que és el mateix una dona que una mercaderia, aprofita el passatge²³⁶ reduït de les festes²³⁷ per a fer art, comerç i dones, a la vegada.

ROSINA De manera que aquí hi ve per una dona...

MARTA Sí, per una dona.

ROSINA Per tu...?

MARTA Ara com ara, sí; més tard, potser canviï d'opinió i vingui per tu... qui sap!²³⁸

ROSINA Per mi... Oh, Déu meu!²³⁹ Quin fàstic!²⁴⁰

MARTA Doncs és ben divertit, no et creguis. A mi m'agradaria tenir-lo ben meu, com un ninot que enraonés. Els dies de galvana, jo el tindria a la tauleta i li faria pessigolles perquè parlés i em fes riure; i els dies de mal humor, l'amagaria a l'armari. Segons a quines visites, l'ensenyaria; segons a quines, no; però em serviria d'ell... quan volgués fer por a algun amic massa atrevit o massa enamorat... que sempre n'hi ha algun així! És ben bé un ideal per a una dona...!

ROSINA Sort que dius el que no sents...

MARTA T'ho juro! Un home com ell pot ésser el més repugnant dels homes i el millor dels marits. Com que no sap el que és la pura estimació, no té dret a ésser gelós, ni exigent; té el cervell prou limitat per a què la dona pensi per ell, i això sempre és una garantia de que no li farà fer el ridícul. I és prou ric per a voltar-se d'apariències...

ROSINA I l'amor...?

²³⁶En l'original ratlla "passatge" i ho substitueix per "billet"

²³⁷En l'original ratlla "reduït del tren" i ho substitueix per "billet reduït, dels dies de festa".

²³⁸T.P.: "o per tu, qui sap?"

²³⁹T.P.: "Oh! Deu me'n guard!"

²⁴⁰T.P.: "Quina pena!"

MARTA L'amor...! És que tu hi creus, en l'amor? Tonta! L'amor no és res més que una paraula, una figura retòrica...²⁴¹

ROSINA Oh, Marta! No et crec; no et vull creure... A mi ningú me n'ha parlat mai, d'amor: sóc tan poca cosa! Però, jo he tingut moments en què, molt secretament, m'he atrevit a pensar en un home..., un home..., com te diré jo, que m'estimi... de debò.²⁴² I jo em penso que si el trobés, si arribés a trobar-lo, seria precisament tot el contrari d'això que tu dius. Seria fort, dominador. Pensaria per mi i per ell; jo no tindria altre caprici que la seva voluntat²⁴³; l'obeiria... Oh, com l'obeiria...! I jamai, jamai, ni en el més amagat del pensament, podria voler una altra amistat o una altra coneixença que pogués donar-li gelosia...

MARTA Perquè tu penses des d'una petita vila, com una dona casolana, a qui tot és velat i nuvolós encara...

ROSINA I tu...?

MARTA Jo...²⁴⁴ Oh, l'art és cruel! Tu no saps l'impura que s'és quan s'ha entregat l'esperit a totes les coses... mal que els llavis no hagin petonejat mai a ningú... Sents? A ningú...!!

ROSINA Pobra Marta!

MARTA O pobra Rosina, qui sap...? I aquest home, amb qui penses alguna vegada... té nom?

ROSINA Té nom.

MARTA I es diu...?

(EDUARD baixa per l'escala, abillat amb el tratjo de platja. ROSINA, en veure'l, es turba visiblement. MARTA se n'adona i somriu amb ironia...)²⁴⁵

ROSINA Oh! No!

MARTA Ah! Vaja...!!²⁴⁶

²⁴¹ T.P.: "l'amor? Fantasia. L'amor no existeix. No mes es una paraula...! Una figura retorica"

²⁴² T.P.: "m'he atrevida pensar amb un home... un home que m'estimi, com te diré jo? de debó!"

²⁴³ T.P.: "seu pensament", sintagma que després ratlla i substitueix per "seva voluntat".

²⁴⁴ T.P.: "i jo...!"

²⁴⁵ T.P.: "(en aquest moment baixa de les escales de la cambra de EDUARD. Du traje de platge, blanc;

ROSINA se'l mira i enrogeix. MARTA somriu al veure'ls.)"

²⁴⁶ En l'original, afegeix: "ja.ja."

Escena IX
EDUARD, MARTA i ROSINA

EDUARD Així?
ROSINA Oh! Que elegant...!
MARTA És rar! Sembles tot un altre. Amb qui t'assembles? Jo juraria haver vist aquesta fesomia alguna altra vegada.
ROSINA No! El coll, així. Molt bé. *(Arreglant-li la corbata.)*²⁴⁷
EDUARD I ja em veureu, dirigint la vela o remant...!²⁴⁸ El millor dels mariners!
*(Entra ROBERT per la galeria del fons: a poc, vénen a escena CLEON i el senyor OBIOLS.)*²⁴⁹

Escena X
MARTA, ROSINA, EDUARD, ROBERT, CLEON i Sr. OBIOLS

ROBERT Em sembla que tindrem un altre viatger en la nostra embarcació...²⁵⁰*(A ROBERT.)*²⁵¹
OBIOLS Molt bones tardes!
ROBERT No t'ho deia...!
MARTA Obiols! *(Amb sorpresa.)*²⁵²
ROBERT *(Apart a MARTA.)*²⁵³
I tu sabies que era aquí doncs.
MARTA *(Apart a ROBERT.)*
Ho he sabut ara mateix.
EDUARD És clar! Devia presumir-ho.
MARTA Què penses...?
OBIOLS Estimat mestre...! Senyoreta...!
CLEON *(Apart a MARTA.)*²⁵⁴

²⁴⁷ Acotació no present en l'original.

²⁴⁸ T.P.: "...i ja'm veureu remant o dirigint la vela!"

²⁴⁹ T.P.: "*(Entren pel fons CLEON i Sr. OBIOLS. Seguidament i a mida del diàleg, ROBERT.)*"

²⁵⁰ T.P.: "embarcació! Eduard."

²⁵¹ En l'original, aquesta intervenció la situa just abans d'acabar l'escena i abans de l'acotació general.

²⁵² Acotació no present en l'original.

²⁵³ Acotació no present en l'original.

²⁵⁴ Acotació no present en l'original.

No el duc pas jo, sents? No em prenguis per una celestina.²⁵⁵ Ve de rastre.
 Oh, té bon nas: pura raça, Marta!

MARTA *(Amb un poc de despit.)*²⁵⁶
 I bé! Millor. La providència l'envia!

CLEON *(Apart a MARTA.)*²⁵⁷
 O pitjor! Marta... i Eduard?

MARTA I què se me'n dóna a mi, d'Eduard...

OBIOLS I Marta, la gran artista, la incomparable...! Ja ho sabia, ja, que era aquí: la premsa n'anava plena, de la seva marxa... Jo em vaig dir: Té! Aprofito l'ocasió de tenir que vendre tres vagons de cereals²⁵⁸... *(a CLEON)*²⁵⁹ perquè, sap, baixaran, baixaran... i calculi, amb tres vagons²⁶⁰, el que perdria si no vengués de pressa... i, doncs, sí, vaig dir: anem a saludar-los.

MARTA Molt bé, i tots li ho agraïm.

OBIOLS Oh, el Mestre! Deu treballar molt, aquí. Un veritable paradís, no? Allà tothom espera la seva darrera obra... la, la..., sí, sí, això. Jo estaré poc, aquí: tres o quatre dies, només.²⁶¹ És bonic el poble, oi? He vist els Safareigs nous, les Escoles, el Matadero²⁶²... Oh, bonics edificis! Però... que potser anaven a sortir?

EDUARD *(Visiblement disgustat.)*²⁶³
 Sí! Amb el seu permís...

MARTA Una petita excursió per mar... Si vol acompanyar-nos?²⁶⁴

EDUARD Marta! *(Apart.)*²⁶⁵

OBIOLS Si vostè hi va...! Ja sap, Marta, que jo, per vostè, a la fi del món, com Don Simbad el Marino...!

EDUARD Sentiré molt... El bot és tan petit que²⁶⁶ jo... no sé... si...

OBIOLS No importa!

²⁵⁵ T.P.: "Sra Celestina."

²⁵⁶ Acotació no present en l'original.

²⁵⁷ Acotació no present en l'original.

²⁵⁸ T.P.: "garrofa".

²⁵⁹ Acotació no present en l'original.

²⁶⁰ T.P.: "i amb tres vagons calculi"

²⁶¹ El "només" s'afegeix a l'edició de 1921.

²⁶² Majúscules no presents en l'original i sí en l'edició de 1921.

²⁶³ Acotació no present en l'original.

²⁶⁴ T.P.: "Si vol acompanyarnos? Una petita excursió per mar..."

²⁶⁵ Acotació no present en l'original.

²⁶⁶ En l'original, substitueix el "que" per "i".

ROBERT Que vingui; riurem. (*Apart.*)²⁶⁷
 OBIOLS És molt poètica una excursió per mar, no? I, a més, amb tan formosa companyia... Sóc un afortunat...!²⁶⁸ Si els hi contés...!!
 ROSINA Maria! Comenci a dur la canasta a la platja... Vaig a buscar el Zeiss²⁶⁹ ...

Escena XI

EDUARD, ROBERT, MARTA, OBIOLS, CLEON i MARIA

*(Entra la cambrera MARIA i pren la panera; ROSINA surt per l'escala de les cambres. S'agrupen els altres personatges de manera que sostinguin els següents diàlegs entre ells.)*²⁷⁰

CLEON L'ajudaré jo. Una ansa cada un...²⁷¹ Encara estàs enfadada, Maria?
 MARIA Jo...? Per què...
 CLEON Saps que series una model esplèndida?
 MARIA Com vol dir...?
 CLEON Per què no dius a Eduard que et vulgui a Barcelona...?
 MARIA Ja m'agradaria, ja!
 CLEON Ets de la pasta de les grans artistes! No t'agradaria ésser artista...?
 MARIA De cine? Molt!! (*Surten pel fons.*)²⁷²

Escena XII

EDUARD, ROBERT, MARTA i OBIOLS

OBIOLS Sap que la trobo més jovial, Marta?
 MARTA Vol dir...?
 OBIOLS Accepta el meu braç?
*(Surten. En ser al pas de la terrassa, EDUARD, impulsivament, li diu:)*²⁷³

²⁶⁷ Acotació no present en l'original.

²⁶⁸ T.P.: "Soc un afortunat, un afortunat!"

²⁶⁹ T.P.: "el Kodak".

²⁷⁰ T.P.: "*(Entra MARIA i fa lo que indica el dialleg)*".

²⁷¹ En aquest punt, en l'original, s'afegeix aquesta acotació: "*(dialleg apart)*"

²⁷² En l'original aquesta acotació canvia: "*(OBIOLS i MARTA han sostingut un dialleg apart)*"

²⁷³ T.P.: "*(al ser al pas de la terrassa, EDUARD, impulsivament la crida.)*"

EDUARD Marta!

MARTA *(Fredament i un poc altiva.)*²⁷⁴
 Què vols?

EDUARD No, no; ves.²⁷⁵ Ja ho sé. *(A mitja veu suplica.)*²⁷⁶ Per què ets tan cruel amb mi, Marta?

MARTA Per què t'esforces en veure grises les coses...! Abans no eres així, Eduard!
 Com has canviat...!

OBIOLS *(Que s'havia avançat, torna a posar-se al costat de MARTA.)*²⁷⁷
 Què li passa, al Sr. Mestre?

EDUARD Oh, res, res! Un poc²⁷⁸ de migranya. Comencin a anar, comencin a anar.
*(Resta assentat en una gronxada, mentre els altres surten pel fons.)*²⁷⁹

ROBERT I tu, què?

EDUARD Sóc massa altiu perquè juguin amb mi. Jo em quedo!
*(Se'n van. EDUARD resta assentat; ROSINA, que torna a escena amb la maquineta de fotografia, amb pressa d'aconseguir els altres, s'adona d'EDUARD.)*²⁸⁰

ROSINA Eduard...? Per què no véns...? Què diran! Au, vine! Fes-ho per mi, vine...!
(Se l'enduu de bracet.)

TELÓ

²⁷⁴ T.P.: "*(amb un to un poc altiu.)*"

²⁷⁵ T.P.: "res!"

²⁷⁶ Acotació no present en l'original.

²⁷⁷ Acotació no present en l'original.

²⁷⁸ T.P.: "una mica"

²⁷⁹ Acotació no present en l'original.

²⁸⁰ T.P.: "*(Se'n van. EDUARD resta assentat. ROSINA, al adonarse'n que EDUARD no ve, torna a escena.)*"

ACTE II

Escena I

CLEON i MARIA

- CLEON On és, doncs?
- MARIA La senyoreta Marta ha sortit. Ha pres la capsa de colors i se n'ha anat...
- CLEON I no ha dit res...?
- MARIA No, senyor. És a dir, sí; ha dit: si ve aquell...
- CLEON Aquell? Què!
- MARIA Aquell ximple²⁸² d'Obiols, li dius que no es cansi esperant-me, que ja li
lleurà.²⁸³
- CLEON Decididament, és una xicoteta esplèndida.
- MARIA Inaguantable, senyor Cleon! Té un geni, fa uns dies...!
- CLEON Vols dir...? I Eduard?
- MARIA Eduard i la senyoreta Rosina són al jardí, al camp de tennis. Vol que els
digui alguna cosa?
- CLEON No, no. Me'n vaig, que el senyor Obiols, sense jo, va perdut...²⁸⁴
- MARIA Ah, escolti, senyor Cleon: que ja n'hi ha parlat, al senyoret, de ço que li
vaig dir aquell dia...?
- CLEON No sé què...
- MARIA Per venir amb vostès a Barcelona...²⁸⁵
- CLEON No, no encara; però, n'hi parlaré. Per més que em penso que Eduard no té
pas gaires ganes d'anar-se'n.²⁸⁶
- MARIA Bé, no importa. Si vostè m'hi sabés una bona col·locació...
- CLEON Una bona col·locació...? Cal meditar-ho. Sí, de segur que la trobarem. Ja
ho combinarem quan puguem enraonar una estona a soles, no et sembla?
- MARIA Com vostè vulgui. Ho deixo a la seva mà.

²⁸¹ T.P.: "La mateixa decoració"

²⁸² T.P.: "imbecil"

²⁸³ T.P., escrit a mà: "sentir-me".

²⁸⁴ T.P.: "No. No. Me'n vaig que l'Obiols deu estar impacientantse."

²⁸⁵ T.P.: "Per venir a Barcelona amb vostès."

²⁸⁶ T.P.: "de anarhi."

(CLEON surt pel fons; MARIA, per l'escala de servei.)²⁸⁷

Escena II

EDUARD i ROSINA

(Entren per la galeria del fons amb les raquetes de tennis.)²⁸⁸

- EDUARD Ho veus? No pots pas competir-hi, amb mi! Tres sets...
- ROSINA Perquè la meva raqueta té massa balanceig i no puc saltar prou per a copsar les pilotes. La que en sap molt és la Merceneteta. L'estiu passat va guanyar la copa en el campionat de parelles mixtes... Tu no hi eres...
- EDUARD No hi era...
- ROSINA On eres l'estiu passat, a Biarritz?
- EDUARD A Ostende.
- ROSINA Deu ésser més bonic allò...
- EDUARD No pas com aquí. Aquesta Costa Brava catalana no té parió en el món. Ni el color, ni l'aire, ni la salvatge majestat del mar i de les roques es troben enlloc més... I això que he vist molts països... Però, anc que no fos així, a mi m'ho faria trobar més bonic que tot lo del món, la meva casa, els records de quan jo era criatura, la senzillesa de la gent amiga... Mira, Rosa. Ho vols, que et digui Rosa...?²⁸⁹
- ROSINA És igual; si ja m'ho dic...
- EDUARD Doncs bé, de vegades, quan buscant caràcters, vivia en els grans hotels, en els jardins i casinos de joc, o en les platges aristòcrates²⁹⁰, jo sentia una mena de tristesa i d'enyorança per aquest racó de món, que quasi no coneixia; i només de pensar-hi em feia ésser desdenyós per tot lo que em voltava. Un dia, en una reunió de literats, a Florència, una comtesina em digué: "Confesseu, Eduard, que, d'haver existit el paradís, hauria sigut en aquesta terra."²⁹¹ I jo li responia: "Com es coneix, comtesina, que no heu vist el meu Empordà i la Costa Brava..."

²⁸⁷ Acotació no present en l'original.

²⁸⁸ T.P.: "(ROSINA entra, amb les raquetes de tennis.)"

²⁸⁹ T.P.: "ho vols que't digui Rosa, Rosina...?"

²⁹⁰ T.P.: "vivia en els grans Hotels, els casinos i jardins de joc, o en les platges aristòcrates"

²⁹¹ T.P.: "que de existir el Paradis, seria aquí".

ROSINA Però, per ço, tu no hi venies mai, a la teva terra...

EDUARD Perquè com més la desitjava, més la temia... Temia... Com et diré jo? Que no fos tan bella com el meu orgull em feia dir.

ROSINA N'has estat molt temps fora?

EDUARD Des de molt jove, començava a estudiar la carrera. El meu pare, amb la il·lusió de conservar una botiga tradicional²⁹², va fer-me estudiar²⁹³; però jo era un romàntic ambiciós i no sabia pas conformar-me a viure una vida de poble²⁹⁴. En morir el meu pare –Déu lo perdó- ja em vaig creure amb prou ales per a volar: res em retenia²⁹⁵. I vaig fugir. Quan, en els dies de bohèmia, sentia la neu petar en els vidres del quint pis que teníem rellogat amb alguns companys, jo pensava: “Té! Ara series un apotecari burgès; tindries una rebotiga tèbia, amb una clientela de poble i una partida de tresillo amb el Sr. Metge i el Sr. Rector i el jutge de pau... Estaries bé!” I, amb tot, l’emoció de sentir caure la neu fora, la incertesa de la fred²⁹⁶ i, potser també, la fam de l’endemà²⁹⁷ era més poderós per a mi...

ROSINA Però, te’n recordaves...

EDUARD Sempre! I jo que perseguia les coses més diverses, que em cansava de tot, volia que aquella petita espurna de record aromés, com una fruita de la terra, totes les meves coses...

ROSINA I ho feia! En quasi tots els teus llibres hi és, la visió del poble. A vegades, el vols disfressar, però nosaltres li hem endevinat sempre...!

EDUARD Les meves obres...! Que lluny que són les meves obres...! Les recordes, tu?

ROSINA Les recordo i les llegeixo... Em diràs curiosa, si et dic una cosa?

EDUARD Oh, no!

ROSINA Em renyaràs...?

EDUARD Per què ho dius?

²⁹² T.P.: “de conservar la clientela”

²⁹³ T.P.: “va ferme comensar a estudiar”

²⁹⁴ T.P.: “no sabia pas aconsolar-me a viure aquesta vida.”

²⁹⁵ T.P.: “res me lligava al poble”

²⁹⁶ T.P.: “el poder marevellarme de la fred”

²⁹⁷ T.P.: “i potser la fam de l’endemà incert...”

ROSINA Tu no t'has adonat²⁹⁸ que cada dia hi ha flors noves en la teva cambra²⁹⁹, eh, com en la d'en Robert...? Doncs bé: primer era Maria que³⁰⁰ les hi portava... però fa dies que sóc jo, jo mateixa...

EDUARD I te'n sóc agraït...³⁰¹

ROSINA I no saps per què...? Doncs, un dia, passant, vaig veure't escriure. Que és estrany! Feia tants dies que no treballaves...³⁰² i la curiositat és femenina... vaig voler saber què era. L'endemà, amb l'excusa de dur-hi les flors, vaig anar a remenar els teus papers per a llegir-ho.

EDUARD I jo escrivia...? No recordo. Fa tant temps que no escric res...!

ROSINA Eren poques cartilles³⁰³, amb moltes esmenes... Però no les vares continuar.³⁰⁴

EDUARD Algunes notes; coses per esquinçar... impressions ventisses... No sé què podien ésser...!³⁰⁵

ROSINA No, no. Era una cosa tota diferent del que et conec fins ara: eren paraules..., fragments de diàleg..., preguntes... I els titulaves "Senyoreta Enigma."

EDUARD "Senyoreta Enigma!" N'estàs segura...?

ROSINA Sí.

EDUARD Jo he escrit quelcom així...? Senyoreta Enigma...? Bah! Algun projecte que degué anar a la cistella...

ROSINA Hi anava, però l'en vaig treure jo. Jo el vaig recollir. Marta me'l volia prendre...! Va riure més, en llegir-lo...! Volia suposar...³⁰⁶ si... la Senyoreta Enigma... era ella.

EDUARD Marta...?³⁰⁷

ROSINA He fet mal fet, veritat? Ja m'ho penso. Per ço volia dir-t'ho i no gosava...

EDUARD "Senyoreta Enigma"... Sí... Sí... Una coïssor de dintre que devia esventar-se: una punxa d'esbarzer entre pell... alguna cosa que jo em pensava que

²⁹⁸ T.P.: "t'has endonat"

²⁹⁹ T.P.: "cuarto"

³⁰⁰ T.P.: "qui"

³⁰¹ T.P.: "I t'ho agraheixo..."

³⁰² T.P.: "que no treballaves, ja...!"

³⁰³ T.P.: "cartilles"

³⁰⁴ T.P.: "pero no les vares continuar mes."

³⁰⁵ T.P.: "no se que podia ser."

³⁰⁶ T.P.: "va preguntar"

³⁰⁷ T.P.: "Marta...!"

podia ésser definitiva, dominadora³⁰⁸, i que no ha sigut res més que un frec d'ala d'alguna cosa que ha fugit...

- ROSINA Marta va dir aquestes mateixes paraules...: "Ha sigut un frec d'ala..."
- EDUARD I sí, res més. Un no es pot³⁰⁹ desprendre, tot sobte, dels seus pensaments. En queda sempre un de retardat, un que li reca deixar-te, però que acaba fugint com els altres... Dóna-me-la, vols? En farem un ocellet de paper i el llançarem a volar, també...
- ROSINA Què em donaries, a canvi...?
- EDUARD Tot el que vulguis, cosineta...
- ROSINA No³¹⁰, formalment... Em posaràs un vers en el vano...?
- EDUARD Un vers? Si jo no sé fer versos...
- ROSINA Tu no saps fer versos?³¹¹ Si no és res... dues ratlles... com el que va fer, a la meva amiga Conxa, un estudiant que passava els estius aquí.
- EDUARD Ets deliciosa...³¹²
- ROSINA Doncs, el vaig a buscar... M'esperes...?
*(Surt per l'escala de les cambres. Al poc, ve, per la terrassa, ROBERT.)*³¹³

Escena III

EDUARD i ROBERT

- ROBERT Hola, Eduard.
- EDUARD Què, ja has acabat la visita...?
- ROBERT Per avui, sí. Dic, si a algú no li dóna la gana de tenir, a bella nit, mal de ventre, o bilis, o histèric...³¹⁴ que a tot això s'exposa, un hom.
- EDUARD No deu succeir gaire.
- ROBERT No. Aquí la gent és molt entenimentada per als mals. Per qualsevol cosa d'aquestes ja tenen remeis casolans: aigua de calcides mascles, unguent de llagardaix, oli de fulles de lliri... què sé jo. I, si no, sempre hi ha una veïna

³⁰⁸ T.P.: "dominadora, definitiva"

³⁰⁹ T.P.: "no's pot pas"

³¹⁰ T.P.: "no, no"

³¹¹ T.P.: "fer un vers?"

³¹² T.P.: "Ets una criatura deliciosa...!"

³¹³ T.P.: "*(Surt pel fons. Entra ROBERT.)*"

³¹⁴ T.P.: o atacs de isteri"

que té una creu al paladar, per a suplir-vos. Quan et vénen a buscar és que ja no hi ha remei: vénen per la papereta de defunció. Per això tenim tan mala anomenada. Aquí tothom té una consciència tan justa de la mort que sembla talment un racó de poble musulmà. Treballen incessantment i, quan senten que, en doblegar-se sobre la terra, la terra els crida, que diuen ells, s'enlliten un moment, convençuts de que moren... i moren.

EDUARD Disseques sense pietat!³¹⁵

ROBERT Tot és així, aquí, noi! Jo mateix... Té, per què lleigeixo ara...? Vet aquí el diari que ha arribat avui és d'abans-d'ahir; és a dir: ja fa tres dies que tot lo que anuncia ha passat, que és com dir que ja s'ha oblidat tot...³¹⁶

EDUARD Tens raó.

ROBERT Doncs bé; per què lleigeixo? És que les coses passen per a què jo me n'enteri? Deixarien de passar o podria evitar-les, si fos el contrari...? No! I doncs?

EDUARD Cal fer com jo. No preocupar-se'n. I, sobretot, no fer filosofies.

ROBERT Sí, sí. Filosofies, Epicur! Però tu en fas massa, que ni això fas.³¹⁷ Entre la teva activitat d'abans i la teva mandra d'ara, hi ha un terme mig.

EDUARD Ja saps que odio terriblement la mitjanja de les coses. Els mediocres són inaguantables...

ROBERT Però existeixen perquè la vostra mandra els fa triomfar.³¹⁸

EDUARD Pitjor per ells.

ROBERT Ara mateix: té. Aquí en tens una prova en el diari, escolta: "Per haver deixat definitivament de fer la crònica diària de nostre editorial de la nit l'eminent publicista Eduard Rivor, s'ha encarregat de la mateixa el conegut escriptor Remigi de Prat." En Remigi, que ni a mitjanja arriba, que, fins el que roba és mal traduït... Doncs bé, escolta... "que³¹⁹ renovarà aquesta secció amb el seu estil originalíssim i amb les seves idees d'*avant-garde*"... Què tal...?

EDUARD Molt bé pel reclam.

³¹⁵ Aquesta intervenció d'Eduard no apareix en l'original. El document originari uneix en una les dues intervencions de Robert aquí separades.

³¹⁶ T.P.: "es a dir fa tres dies que ha passat ço que'ns anuncia... com si diguessim que ja ningú se'n recorda..."

³¹⁷ T.P.: "Sí, sí! Filosofies... Però tu ni això fas."

³¹⁸ T.P.: "...lo qual no es obstacle perquè vosaltres els ajudeu a triomfar"

³¹⁹ T.P.: "qui"

ROBERT Però, això no t'indigna...?

EDUARD No! Em tranquil·litza. M'hauria sabut greu que, per deixar jo d'escriure, perdés el Diari subscripcions. Però³²⁰, des del moment que hi ha qui em pot substituir amb avantatge, deixo de tenir remordiment de consciència...³²¹

ROBERT Menys mal que t'ho prens així...

EDUARD És com s'ha de prendre... Això també és filosofia... I de l'exposició de Marta, no en diu res...?

ROBERT No ho veig... Calla... (*llegint a mitja veu*) "Saló d'Amics de l'Art" de... de... de... No, d'ella, no.

EDUARD És natural...! Deuen creure's que, fent el buit a Marta, em fan un agravi a mi... Encara! Bé són prou prudents! Si ells tinguessin la seguretat de que mai més havia de fer-los servei o nosa, els crítics li haurien tret la pell amb una pietat exquisida...! Ho sento per ella...!³²² Quanta misèria...!

ROBERT No sospitarà la causa... I és estrany que no sigui aquí.

EDUARD No és estrany. Ara són molts a fer art, amic Robert. Ha entrat una febre de treball esfereïdora... Fins el Sr. Obiols s'ha quedat per a pintar marines...

ROBERT Només...?

EDUARD Només! Sé el que vols dir, però suposo que Marta tindrà prou talent per a fer que no s'hagi quedat per res més...

ROBERT Hi creus molt, en Marta...?

EDUARD Hi he cregut molt. Molt, Robert...! Li dec tot lo que he sigut; però³²³, jo t'ho prego, no em preguntis res més...!

ROBERT Ets molt especial, Eduard.

EDUARD No. Al contrari... Però³²⁴ jo sóc... com et diré jo? Com aquests compatriotes nostres que, quan vivien els nostres pares, feien de pillet de platja, per la vila... Un dia, sense que se n'adonés ningú ni ningú els trobés a faltar, varen desaparèixer... Un barco d'emigrants havia passat i se'ls havia endut a Amèrica. A mi se me n'endugué un barco de fantasia. Més

³²⁰ T.P.: "mes"

³²¹ T.P.: "mes desde el moment que n'han trovat un altre que'm substituirá amb ventatge, deixo de tenir remordiments de conciencia."

³²² T.P.: "Si ells tinguessin la seguretat de que no'ls havia de fer mes sombre, o mes servei, els critics li habriant tret la pell amb una pietat exquisida...!"

³²³ T.P.: "mes"

³²⁴ T.P.: "Mes"

tard, ja homes fets, tornaven a vila, venien amb una fortuna considerable. I ja des de llavors ençà, metòdics, ordenats, plens de bon seny i patriotisme, reposen de la joventut que han oblidat. Cert que allà baix, a l'altre costat de mar, a l'altre costat de vila, com si diguéssim, deuen haver sofert i lluitat; i estimat i avorrit; han sigut assassins o mendicants; tota la seva joventut turbulenta s'hi ha esgranat, eixugant-se³²⁵, poc a poc, per a donar-los-hi aquesta fortuna d'ara. I quan ja no els hi ha pogut donar res més, ni el record n'han volgut...! No els pregunteu res, que ja no en saben res...! La meitat de la seva vida és morta... L'han colgada a l'altra banda del mar, com un remordiment..., com una cosa sobrera...!

ROBERT No comparis així.

EDUARD Sí, és igual, igual. Jo vinc, també, a vila, amb la meitat de la vida oblidada. Sols que el tresor que en duc és més fort, més pur que el d'ells... L'amor...!

ROBERT Estimes... a Marta...!

EDUARD M'ho pensava...! L'havia conegut quan encara l'altra vida no era ben morta... No. No és a ella...! Però jo t'ho torno a pregar... No em preguntis res més... almenys per ara...!

ROBERT Genialitats! Quimeres...! Després diràs que jo faig filosofies...

*(EDUARD pren el diari i s'asseu a llegir-lo. ROBERT va cap a la terrassa a fer un cigarret. En anar-se'n ell, entra esbojarradament ROSINA amb un plec a la mà.)*³²⁶

Escena IV

ROSINA, ROBERT i EDUARD

ROSINA Aquí està...! Hola! Ets tu, Robert. Paraula és paraula...!

*(EDUARD, en prendre les cartilles, se les duu a la cara, aspirant-les amb un poc de torbament).*³²⁷

EDUARD Es diria que entra amb tu una alenada de flors inconegudes.³²⁸

³²⁵ T.P.: "aixugada"

³²⁶ En l'original, l'última part de l'acotació divergeix de l'actual: "*(Entra atolondradament ROSINA i ROBERT desapareix)*"

³²⁷ T.P.: "*(EDUARD pren les quartilles de ROSINA i sentint un rar perfum, se les du a la cara, aspirant-les amb un poc de torbament.)*"

³²⁸ T.P.: "desconegudes".

ROBERT (*Anant-se'n.*)³²⁹
 Essència barata...!

ROSINA I ara! Què diu, aquest! No el creguis. És que la guardava en la capseta dels petits secrets...

EDUARD Olor de secret...? Potser sí. Però³³⁰, sobretot, olor de record! Aquest perfum era el que feia la roba de festa³³¹ de la meua mare... Una mare que a penes la vaig conèixer però que la recordo tant!

ROSINA Potser sí! És la caixeta antiga de sàndal.³³²

EDUARD I, diga'm, Rosa, n'hi guardes molts, de petits secrets, allí...?

ROSINA Què vols...? No...! Però d'alguna manera he d'anomenar-la...

EDUARD Cap...?

ROSINA Cap...!

EDUARD Llavors, aquesta cartilla³³³ hi era sola... Ah! Cosineta maliciosa, et tornes roja! Mira que, encara que et faci ésser més bonica, en els teus ulls s'hi traspua la claror d'una mentida...!

ROSINA Eduard! Per què et burles de mi...? Ja ho sé, que jo sóc una pobra noia de poble, que dec dir moltes tonteries...!

EDUARD Calla! Ara les diries...! Tu no saps, Rosa, que aquestes tonteries teves - que tu en dius- sonen dintre meu com campanetes de Pasqües³³⁴; tenen la frescor d'una gota d'aigua, la claredat d'un estel...³³⁵ I jo em sento vora teu com un infant i estaria escoltant-les sempre..., sempre...

ROSINA Eduard...!

EDUARD Parla'm, parla'm així... Rosa...!

ROSINA No, no és pas possible, tot això. (*Somniosa.*)

EDUARD Què penses...?

ROSINA Que m'enganyo! Que oblidó que estic enraonant amb un artista que sap dir tan bé les coses de fantasia que sembla que siguin veritat...!

³²⁹ T.P.:“(Surt pel fons)”. A diferència de l'edició de 1921, aquesta acotació apareix després de la intervenció de Robert i no al costat del nom del personatge.

³³⁰ T.P.: “Mes”

³³¹ T.P.: “la roba de les festes”

³³² T.P.: “Es de la caixeta antiga de sándara.”

³³³ T.P.: “quartella”

³³⁴ T.P.: “Pasqua”

³³⁵ T.P.: “d'una estrella”

EDUARD I, en canvi, una veritat, una sola veritat que hi ha en mi, no la puc dir que no sembli una mentida.

ROSINA En deus haver dit tantes en la teva vida...!

EDUARD Moltes, Rosa. Fins n'he dit per a enganyar-me a mi mateix. Però totes elles anaven orientades a la veritat d'ara...! T'ho juro...!

ROSINA La veritat d'ara...? I quina és per tu la veritat d'ara...?

EDUARD Tu...!

ROSINA Jo? No em facis riure... Ja ho sé, que jo sóc una veritat...! Qui és que no ho vol creure...?

EDUARD És que fins ara no ho eres del tot, una veritat, encara. Però he degut sentir el perfum del record, que ubriaga més que una droga metzinosa, per a reconèixer-te. Rosa! Rosa!

ROSINA Què? No et comprenc! Eduard, em parles d'una manera...!

EDUARD Rosa...! T'estimo!!

ROSINA Oh! No, no! Què dius, Eduard? Què has dit, pobra de mi...?

EDUARD No la vols creure, tu tampoc...? I bé! No ho vull pas, que em creguis, sents? Jo no penso pas imposar-la, la meva veritat... però, quan els meus actes de cada dia... poc a poc... te'n duguin la certesa... m'ho diràs?

ROSINA Calla! Calla, Eduard! No veus que els meus sentits m'enganyaran³³⁶ de seguida...! Que et creuré massa prompte...! No! No!

EDUARD T'estimo!

ROSINA (*Somniosa.*)³³⁷
A quantes ho deus haver dit...!

EDUARD I per què negar-ho? Sí. És una paraula familiar en mi. He estimat sempre! Mal es va pel món sense estimar! Però, fins ara, estimava un engany... una sombra... què sé jo... un enigma...! Ara, no. Ara ja és una realitat!³³⁸

ROSINA Un enigma...! "Senyoreta Enigma"... Marta, veritat...?

EDUARD S'ha dit tants noms, a través de la meva vida, la senyoreta enigma!³³⁹ Però³⁴⁰, què hi fa si la realitat es diu Rosa! Alça el front! Una petita llàgrima, també? Rosa! Rosa!!

³³⁶ T.P.: "me enganyarien"

³³⁷ Acotació no present en l'original.

³³⁸ T.P.: "es a la realitat..."

³³⁹ T.P.: "a través de la meva vida... la Senyoreta Enigma...!"

³⁴⁰ T.P.: "mes"

*(ROSA instintivament ofereix els parpres, però, en adonar-se'n, s'aixeca amb un revolt i fuig cap a la terrassa. EDUARD la segueix, sense advertir-se'n que entra MARTA del mateix indret. MARTA se'ls mira, amb una desdenyosa altivesa. A través de la vidriera, ROSA s'ha deixat prendre d'EDUARD i insinuen un petó. Desapareixen. MARTA arronsa les espatlles amb un gest d'indiferència, massa dolorós).*³⁴¹

Escena V

MARTA, OBIOLS i CLEON

- MARTA Bé es diverteix en el poble, el Sr. Novel·lista!!
*(Mentre s'arregla davant un petit mirallet de butxaca, entren CLEON i OBIOLS.)*³⁴²
- OBIOLS Caramba, caramba, Marta. El poble és petit, però a vostè no se la troba enlloc. On es fica?
- MARTA No és pas que em fongui.³⁴³
- OBIOLS Oh, no! Però³⁴⁴ sembla que no li plau, la nostra companyia...! I tantes coses com he de dir-li!
- MARTA A mi? Doncs, miri, el treball vol molta quietud, sap?
- OBIOLS Oh, nosaltres també treballem, oi Cleon? I esperàvem la seva inspiració... el seu consell... Ja sap que sóc un humil admirador seu... i segur servidor...
- MARTA Gràcies; no firma?
- OBIOLS Marta, és molt irònica, vostè!
- MARTA No; però suposo que és la cosa millor³⁴⁵ que pot ostentar... la firma. Una firma sòlida, ben classificada...
- OBIOLS Exagera!

³⁴¹ En l'original l'acotació queda partida per l'exclamació de "...Rosa... Rosa..." i, a més, apareix lleugerament diferent de la de l'edició de 1921: "(ROSINA ofereix els parpres i EDUARD va a posarhi un petó, mes ella s'alsa amb un revolt, i fuig riguent cap a la terrassa. EDUARD la segueix./ EDUARD:..."Rosa... Rosa... / En el moment entra MARTA, se'ls mira amb una mirada altiva de gelosia, través la vidriera, ROSA s'ha deixat pendre de EDUARD, i's fan un peto. Desaparesquent MARTA arronça les espatlles amb un gest de despreci.)"

³⁴² T.P.: "(Entren a poc. CLEON i Sr.OBIOLS, despres a mida que el dialeg ho indiqui. CLEON entra en la cambre d'hont entra i surt, MARIA.)"

³⁴³ T.P.: "No es que'm fongui."

³⁴⁴ T.P.: "Mes"

³⁴⁵ T.P.: "que es lo millor"

CLEON *(Anant-se'n per la porta del servei.)*³⁴⁶
Per si de cas, sóc a dins, sentiu? Vaig a veure si la Maria em dóna un dit de sífó amb conyac.³⁴⁷

Escena VI
MARTA i OBIOLS

OBIOLS Doncs, sí, Marta, hem anat a la platja per veure si hi era...

MARTA No acostumo. No és feta per a mi, aquella intimitat deshonest... aquella impudícia de “Vie Parisienne” que tenen les senyorettes de poble. Les ingènues senyorettes!

OBIOLS Però³⁴⁸, la platja, a l'hora del bany, és molt xic... Què no es banya, vostè?

MARTA Seria ofendre'm suposar altra cosa. Cada dia, senyor!

OBIOLS A mar?

MARTA I doncs, a terra?³⁴⁹ Solament que tinc el meu amagatall, on, amb menys impudor, puc estar ben nua, entre el sol i l'aigua, tant temps com em dóna la gana.

OBIOLS Serà precis descobrir a tota costa aquest amagatall de... de... sirena, he dit bé? No devem deixar-nos-ho perdre.

MARTA Oh, és que els meus braços són forts i ben musculats per a empaitar a cops de pedra a qualsevol que vingués a espigar per aquelles roques...!

OBIOLS No faltaria més! Però pels amics, pels bons amics...

MARTA S'equivoca. No sóc de les que els hi agrada ensenyar les cames als homes.

OBIOLS Oh, és esquerpa, és esquerpa. M'agrada.³⁵⁰

MARTA Tant se me'n don si li agrada com no... I vatja! Prou impertinències!

OBIOLS Marta, vostè m'acovarda...! Esperava, certament, trobar-la més amable amb mi...

MARTA No li havia donat motiu per pensar-ho.

OBIOLS Com a motiu, no, potser no. Però abans era força més complaent.

MARTA O vostè menys pretensions, que és molt distint.

³⁴⁶ Acotació no present en l'original.

³⁴⁷ En l'original, seguidament hi apareix aquesta acotació: “(Desapareix.)”

³⁴⁸ T.P.: “Mes”

³⁴⁹ T.P.: “a muntanya...?”

³⁵⁰ T.P.: “Ho! es esquerpa... m'agrada! m'agrada...!”

OBIOLS No comprendc...

MARTA Com que parlava de complacències meves...

OBIOLS Marta... jo entenia...

MARTA No, home, no... Vostè el que ha fet és confondre llastimosament la meua alegria, la meua llibertat, la meua desimboltura d'artista, en coqueteria d'això que vostè pensa... I li hauria agradat poder dir en les reunions...: "Sabeu, Marta, la pintora, és... la meua amiga", oi? Doncs, s'equivoca!

OBIOLS Estic confós... confós... certament... Oh, vostès, les artistes, no tenen pietat! Desventurat del que s'enamora d'una artista...!

MARTA Li costa molts diners³⁵¹, veritat?

OBIOLS Molt cor!

MARTA No em faci riure; qui parla de cor! Suposo que vostè es coneix prou per no tenir pretensions... No tothom en té, d'això que diu.³⁵²

OBIOLS Podria ésser jo un d'ells... i cregui que el jugaria tot per vostè.

MARTA A l'alça o a la baixa... i encara pagant diferències, no? Doncs, miri, no ho hauria dit mai. Jo em creia que no havia tingut mai el pensament de jugar-n'hi gens, d'això..., de cor..., en aquesta aventura. Perdoni'm. En un home tant dels temps moderns com vostè el creia més capaç d'haver fet un pressupost..., com diré?, esplèndid, que no entremaliadures d'un estudiant romàntic... De totes maneres, com que, sigui el que vulgui, jo no he de complaure'l, i a vostè, això, és l'únic objecte que el reté al poble... cregui'm, torni-se'n... torni-se'n a Barcelona.³⁵³

OBIOLS Està bé, Marta... està bé...; injusta, però està bé. Vostè sempre està bé. Me'n treu... me n'iré; però, digui'm com he de provar-li que tot això que ha dit...³⁵⁴ sap... és exagerat... que jo sóc capaç d'estimar-la, de debò... sí... sí... de debò, com es mereix... i ho faré!

³⁵¹ T.P.: "quartos"

³⁵² T.P.: "No'm fassi riure! qui parla del cor! Suposo que vosté's coneix be i no crec que hagi tingut ni'l pensament de jugarhi gens d'aixó... de cor... en aquesta aventura. aquesta mena de cosa, son ben pocs els que la tenim com una caixeta de musica o de sentiments que per qualsevol cosa vibra i's malmena..."

³⁵³ T.P.: «a l'alsa o a la baixa... i encara pagant diferències. no. Doncs miri no ho hauria dit mai. Jo'm creia que tot lo mes que havia fet, donat el seu talent, i la seva concepcio crua, de la vida, era l'haver fet un presupost, i dir... "quan me costará la amistad..., o lo que sigui, de aquesta dona...?" per aixó, senyor Obiols, necessitaria una fortuna que no te pas prou temps per a fer; ...com que no penso complaure'l... i a vosté es l'unic objecte que el reté al poble... creguim.tornessin... tornassen a Barcelona.»

³⁵⁴ T.P.: "...pero donguim una manera per a provarli que... tot aixó que diu"

MARTA Doncs, miri, ja li ho he dit: deixant-me. Estic nerviosa... inquieta.
Perdoni'm!

OBIOLS Bé. No ho repeteixi més. Me n'iré; però, encara amb una esperança...
encara em queda com un pressentiment..., una esperança...

MARTA Esperances rai! Totes les que vulgui.

OBIOLS Passi-ho bé, Marta. Sense rancor, oi?
*(Va per anar-se'n.)*³⁵⁵

MARTA Esperi's, home. A on va tan cremat? Cleon, Cleon!
*(CLEON surt.)*³⁵⁶

Escena VII

CLEON, OBIOLS i MARTA

OBIOLS Mira, el teu amic ens deixa!³⁵⁷

CLEON Com s'entén, marxat? No me n'havia dit res.

OBIOLS Li ho explicaré... Passi-ho bé, Marta!

MARTA Ha, ha, ha!

OBIOLS *(Des de la porta del fons.)*³⁵⁸
Ingrata
*(Surten CLEON i OBIOLS. Esbojarradament ve ROSINA. Passa per mig dels
dos, sense que ells se n'adonguin.)*³⁵⁹

Escena VIII

ROSINA i MARTA

ROSINA Què li passa al Sr. Obiols? Què té, que no veu a ningú? M'ha donat una
empenta...!

MARTA L'he despedit.

ROSINA Com? Tu? I per què...?

³⁵⁵ Acotació no present en l'original.

³⁵⁶ Acotació no present en l'original.

³⁵⁷ Aquesta intervenció, en l'original, la pronuncia Marta, després de l'exclamació: "Cleon! Cleon!"

³⁵⁸ Acotació no present en l'original.

³⁵⁹ T.P.: "*(surten CLEON i OBIOLS. Atolondradament vé ROSINA. Contenta, travessa als dos, que distretament li fan pas, sense aturar-la)*"

MARTA Sí. No he pogut aguantar més les seves impertinències.

ROSINA Però³⁶⁰ ... no era el teu ninot de molles ideal...?

MARTA Tu també, ironies...? I sí! Sí...! Però... és que començava a tenir pretensions d'home. Oh, quin fàstic haver nascut dona! Pensar que, a tot arreu, talent, sentiments, tota la teva vida exterior, no la consideren més que com un maquillatge per ésser més atraient, més desitjable...! Que fins els més purs no saben veure mai en nosaltres a l'amic, al company, sinó a la femella, la femella sempre; *cosa* de l'home... oh, quin fàstic de vida...!

ROSINA Per què te la prens així...? Jo n'estic molt contenta, de la vida...!

MARTA I quina vida has vist tu, criatura...?

ROSINA Oh! Tota, tota la vida ja... Marta! Sóc més feliç, si ho sabessis...!

MARTA Felicitat...! La caixeta de la felicitat oberta per la fàcil paraula d'un home... no és això?

ROSINA D'un home...? Per què ho dius...?

MARTA Perquè abans que tu mateixa, m'he donat compte de la teva felicitat.

ROSINA Sabies...

MARTA Sabia la paraula! És la mateixa que abans havia passat fregant el meu esperit... i jo me'n vaig riure...!

ROSINA Marta!

MARTA L'Eduard t'ha dit que t'estimava³⁶¹ ..., no és cert? Què sap ell a qui estima...! Eduard és un inquiet. Busca la bellesa en totes les formes, en tots els acords... Corre cap a ella, àvid de posseir-la...! La Bellesa no es posseirà mai...!³⁶² I ell correrà tota la seva vida, oblidant ço que ha aconseguit³⁶³, desitjant ço desconegut...³⁶⁴ Ahir es creia estimar-me a mi... avui a tu..., demà... qui ho sap...?

ROSINA Però, avui m'estima a mi, Marta. M'ho ha jurat...! Per què no l'he de creure? És tan bo creure...!

MARTA No el vaig pas creure jo...!

ROSINA I ara et pesa...?

³⁶⁰ T.P.: "Mes"

³⁶¹ T.P.: "t'estima"

³⁶² T.P.: "no's posseix mai:"

³⁶³ T.P.: "alcansat"

³⁶⁴ T.P.: "desitjant lo inconegut..."

MARTA No, no...! Però ara dubto...! Quan una dona ha sentit caure dintre el seu cor la paraula t'estimo, ha deixat d'ésser ella mateixa. Mal li hagi dit l'home més odiós³⁶⁵ per ella, ella el recordarà amb pietat... Dubtarà... L'estimarà, potser...!

ROSINA Oh, Marta, no vulguis ara encendre³⁶⁶ el dubte en mi! Jo seria tan ditxosa estimant-lo! Tu, tu mateixa me l'has ensenyat d'estimar...! Recordes...? Llegíem, vora mar³⁶⁷, les pàgines més emocionants de les seves obres. Jo me l'imaginava..., què sé jo!, com un ésser superior, àrbitre del bé i del mal, de la felicitat i de la desventura... i ara...!

MARTA No tinguis temor, no! L'home³⁶⁸ que t'ha parlat d'amor a tu no és pas l'Eduard aquell³⁶⁹. És un ésser distint, tant, que a mi mateixa³⁷⁰ m'ha semblat com si ara el vegés per primera vegada. Aquell, quan parlava d'amor, la seva paraula sonava lluny... a cosa arbitrària, a mentida...! Aquest, jo no sé de quina manera deu parlar-ne, de l'amor... No me'n parlarà mai!

ROSINA Si ho fos...?³⁷¹

MARTA Potser el creuria!

ROSINA El creuries? Doncs és que l'estimes.

MARTA Sí, sí! I més que tu! Però, ja és tard. De tot el seu passat de glòria, no n'ha volgut conservar més que l'orgull, per a fer-li recordar³⁷² que un dia vaig despreciar-lo... Ell ja³⁷³ no me'n parlarà mai més...!

ROSINA Llavors creus...

MARTA Que ha vingut a tu d'esma... a les palpentes... sense que l'hi guiés l'ànima... Per despit!

ROSINA Marta!

MARTA Sí, sí! Perdona'm! Per què havia d'escollir-te a tu? Quina petita passió li pots oferir, a aquella ànima de gegant...?

³⁶⁵ T.P.: "mes pervers, mes odios"

³⁶⁶ T.P.: "No encenguis are el dupte"

³⁶⁷ T.P.: "llegiam les dos, vora mar,"

³⁶⁸ T.P.: "L'Eduard"

³⁶⁹ T.P.: "no es pas el mateix de allavors."

³⁷⁰ T.P.: "que a mi, a mi mateixa,"

³⁷¹ T.P.: "...si ho fés...?"

³⁷² T.P.: "per a recordar".

³⁷³ L'adverbi "ja" no és present en l'original.

ROSINA Oh, no. Veus com ets tu, Marta, que no el comprens? Serà un il·lús³⁷⁴, un inquiet, però jamai pot haver volgut turmentar-me fent-me caprici d'una ràfega d'odi o de gelosia. M'estima! Poc o molt?³⁷⁵ No ho sé. I jo, jo he començat a viure quan ell ha volgut parlar-me. Em sembla que d'ell depèn qualsevol petita cosa del meu destí... Si em digués: "t'he enganyat; jo estimo a Marta", jo ploraria, sentiria que s'apaga³⁷⁶ la llum dels meus sentits... i, tot i així, te'l tornaria...³⁷⁷

MARTA Et sacrificaries...?

ROSINA Sí... si ell ho exigís.

MARTA Sense lluita?

ROSINA Has lluitat, tu?

MARTA Jo què sabia! Contra què? També, en anar-se'n de mi, se n'ha endut amb ell tota joia de viure. Però³⁷⁸, qui ha perdut en la lluita...? Quan ell vingué a mi era l'ídol de les multituds, l'artista amanyagat per la fortuna, i ara ell no és res més que un poblerenc aburgesat i gris. Les seves emocions en la vida, la seva glòria d'artista, el seu nom, la seva fortuna, m'ho deu a mi. Per oblidar-me, les ha despreciat... però demà, quan hagi posseït i sentit el tedi de ço³⁷⁹ que ara creu la suprema joia..., ho tornarà desitjar amb ànsia de mort... Llavors serà la meva venjança...! Estàs segura, tu,³⁸⁰ de saber donar-li aquesta inquietud creadora...?

ROSINA Marta!

MARTA No... no... Llavors ell vindrà a mi novament³⁸¹...! Jo no hauré sabut estimar; jo no m'hauré sabut fer comprendre...! Però sé odiar.

ROSINA I és així com estimes, tu?

MARTA Què vols dir!

³⁷⁴ T.P.: "un ilusionista"

³⁷⁵ T.P.: "perquè?"

³⁷⁶ T.P.: "que's tanca"

³⁷⁷ T.P.: "...i ja no seria res... mai mes res... pero... te'l tornaria!"

³⁷⁸ T.P.: "Mes"

³⁷⁹ T.P.: "lo"

³⁸⁰ T.P.: "tu, Rosina,"

³⁸¹ En l'original afegeix: "i serà tart"

ROSINA Que ja no dubto gens ara. Te³⁸² l'hauria tornat, he dit. Però³⁸³ ara no³⁸⁴, no, que jo sóc la que millor l'estimo!³⁸⁵ Ja ho sé, que sóc una³⁸⁶ provinciana, però³⁸⁷ ell farà de mi tot el que vulgui fer-ne³⁸⁸! L'amor és el més fort dels creadors, has dit! I bé! Si jo un dia comprenc que no he sabut estimar-lo prou, si un dia té necessitat de buscar, fora meu, altres emocions per la seva vida..., si ha de fugir de mi i oblidar-me..., em lligaré els ulls i el cor i el veuré allunyar de mi sense rancor... vagi allà on vulgui...!

MARTA Rosina...!

ROSINA Poc que li he preguntat d'on venia per estimar-lo... tampoc li preguntaré a on va... quan me vulgui deixar... per estimar-lo sempre...!

MARTA Tens raó, tens raó! Ets la més forta...! És molt distint el nostre amor per ell...! Sàpigues fer-lo feliç...!
(*Li allarga la mà.*)³⁸⁹

ROSINA I no em tens rancor...?³⁹⁰

MARTA I per què, pobra Rosina...?³⁹¹

ROSINA I, doncs, anem, anem a trobar-lo..., vols?³⁹² Ens espera! Anem-hi. Com abans, com sempre... si vols, Marta...

MARTA No! Tu sola. Mira, aquí ve Cleon. Deixa'm amb ell un moment³⁹³, vindré a trobar-vos³⁹⁴ de seguida...!
(ROSINA *se'n va pel fons, entra CLEON.*)³⁹⁵

³⁸² En l'original afegeix, al davant, el vocatiu "Marta".

³⁸³ T.P.: "mes"

³⁸⁴ T.P.: "ja no"

³⁸⁵ T.P.: "que soc l'única que l'estimo: si!"

³⁸⁶ T.P.: "que no soc mes qu'una"

³⁸⁷ T.P.: "mes"

³⁸⁸ T.P.: "fer-me"

³⁸⁹ T.P.: "(*li dona la mà*)"

³⁹⁰ T.P.: "Sense rencor...?"

³⁹¹ T.P.: "Sense rencor."

³⁹² T.P.: "...i doncs... anem-lo a trovar... vols?"

³⁹³ En l'original afegeix: "sents?"

³⁹⁴ T.P.: "buscaros"

³⁹⁵ L'acotació original apareix subratllada. Després afegeix, sense subratllar-ho: "(CLEON, MARTA, *després MARIA*)".

Escena IX
MARTA i CLEON

CLEON I bé: ja el tens fora, Marta.
MARTA Has perdut un Mecenes!³⁹⁶
CLEON Jo? No, per cert! Fumava d'estanc.
MARTA T'ha succeït com a mi. Dues vegades l'he necessitat i no m'ha servit cap de les dues³⁹⁷ vegades...
CLEON I ara, quina nova originalitat se t'acudirà...?
MARTA Ara...? Escolta, Cleon. Estàs segur de tu mateix...?
CLEON Què vols dir?
MARTA No has pensat jamai en estimar a una dona...?
CLEON I ara! A què vénen aquestes preguntes?
MARTA Era... per saber si podia tenir seguretat de la teva companyia...
CLEON Absoluta!
MARTA Llavors... demà matí cap a pintar tarongers.... hortes florides... claredats d'aigües quietes... Convé?
CLEON Però, a on?
MARTA A Alacant, a qualsevol vilatge llevatí...
CLEON Tan prompte...?
MARTA I sí... sí. No em preguntis per què...! T'ho prego.
CLEON Bé... Però, i Maria? El cas és que jo li havia promès endur-me-la amb mi a Barcelona...
MARTA Qui és ella?
CLEON Maria... la minyoneta... És bonica. Té bon cor...³⁹⁸
MARTA Tu també...!!
CLEON Però Alacant és tan lluny...! Bah! Li prometreé tornar un altre dia a buscar-la...
MARTA No! Te l'enduràs ara o no li dius res. Cal que ningú, entens?, ningú sàpiga on anem. És precís!
CLEON I Eduard!

³⁹⁶En l'original, interrogació en lloc d'exclamació.

³⁹⁷T.P.: "dos"

³⁹⁸En l'original afegeix: "molt bon cor...!!"

MARTA Eduard és qui més ha d'ignorar-ho. No sabia dir-li adéu sense tremolar. Cleon! He volgut ésser forta contra l'amor... i l'amor m'ha vençut. Era inevitable!!

CLEON Però³⁹⁹ ... si ell t'estima...

MARTA Ja no! El seu esperit bohemi ha quedat pres en retornar al poble. El poble l'ha reconquistat.⁴⁰⁰ Ja no serà mai més res... però, amb la caiguda, ha pogut arrossegar-me a mi. Calia fer un darrer esforç, un suprem batre d'ales, per a remuntar-se altra volta!

CLEON I Eduard...⁴⁰¹

MARTA Es casarà amb Rosina!

CLEON Eduard, pare de família...? Sí! Ja estic veient-lo triar, amb ulleres fumades, les models de Llotja i posar fulles de parra a les Acadèmies cubistes...! Aquests grans homes tenen unes petiteses...! I per ço ens n'hem d'anar?

MARTA És precís!

CLEON Com tu vulguis, Marta. Fet i fet, tot arreu el món és bonic i la vida és alegre! Ens hem aturat prou...? Doncs a continuar el camí mentre és de dia...

MARTA És el destí!

CLEON Sí, el destí. Ahir era ell qui⁴⁰² fugia de tu... Marta. Avui ets tu la que⁴⁰³ fuges d'ell.

MARTA Qui sap si per trobar-nos un altre dia. (*Pausa.*) Maria!

Escena X

MARTA, CLEON i MARIA

MARIA Senyoreta...!

MARTA Prepararà les teles que tinc a la meva habitació i les farà dur a l'hostatge de Cleon, veritat?

MARIA Molt bé diu, senyoreta.

MARTA La diligència de la vila marxa aviat, no és cert?

³⁹⁹ T.P.: "mes"

⁴⁰⁰ T.P.: "l'ha vensut."

⁴⁰¹ T.P., escrit a mà: "Eduard?"

⁴⁰² T.P.: "que"

⁴⁰³ T.P.: "la qui"

MARIA A les cinc, senyoreta. Marxen?

MARTA No... no... Una excursió, només...!⁴⁰⁴

MARIA Llavors...

CLEON Tornaré...!

MARTA Què et passa...?

MARIA Res... res... senyoreta. Fii's d'una persona... faci's il·lusions... i total, per què...?

MARTA Pobra Maria... I bé, si ve el senyoret Eduard...! Però no, no... res. Ja li diré jo mateixa! Adéu!

CLEON Reca, veritat...?

MARTA Bah! És la vida...!

(Surten pel fons.⁴⁰⁵ MARIA queda un moment sola; va cap al fons on han desaparegut ells.⁴⁰⁶ Després, al pas de la porta, s'eixuga els ulls amb la punta del davantal.)

Escena XI⁴⁰⁷

EDUARD, ROSINA i MARIA

(Entren EDUARD i ROSINA.)

ROSINA Marta! Marta...! I sí, Eduard, serem bons amics... bons amics tots... Marta!

MARIA Senyoreta...

ROSINA I Marta?

MARIA Se'n van...

ROSINA Com...? A on...?

MARIA No sé, senyoreta. Marxen. No m'han dit on. No han volgut que els hi digués res...

EDUARD Que se'n va... Marta...

ROSINA Ho veus, Eduard, ho veus com l'estimes a ella...!

EDUARD No, Rosa, no...! Però és el darrer somni que passa, que fuig...

⁴⁰⁴ Seguidament, en l'original, s'inclouen dues intervencions més que no són reflectides en l'edició de 1921: "MARIA: i vosté també...? / CLEON: Si... mes jo no m'oblido de res. Maria...? Sents...?"

⁴⁰⁵ Aquesta apreciació no és present en l'original.

⁴⁰⁶ En l'original: "*(hont ha desaparegut*MARTA i CLEON.*)*"

⁴⁰⁷ En l'original precisa: "Escena última"

ROSINA Vols...?
EDUARD Què! Què penses...?
ROSINA Vols que corri a aturar-la? Encara és hora... T'estimava tant, també!
EDUARD Ja és tard, ja no! Rosa! El somni fugirà molt lluny... cap allà on tot s'oblida; però quedes tu per a crear-me'n de nous... De totes les petites dolors se n'ha de fer la felicitat futura...!
(La pren de les mans.)
ROSINA Eduard...!
EDUARD Ja veus... Em quedaria tan sol, ara...!!

TELÓ

Novembre-desembre de 1919

L'enemic amor

Comèdia en tres actes

Aquesta comèdia siguié posada en escena, per primera vegada, en el Teatre Bartrina, de Reus, la nit del 23 de gener, de 1921, per la Companyia DAVI-VILA, obtinguent un èxit falaguer, jugant⁴⁰⁸

Na Maria Vila, el paper de CORALÍ
Na Maria Valentí, el paper d'ADELAISSA
Sra. Masriera, el paper de CLARA
Sra. Perelló, el paper de MÒNICA
En Pius Daví, el paper d'ERNEST
N'Enric Lluelles, el paper d'ONCLE ELADI
Sr. Màntua, el paper de D. GREGORI
Sr. Serrahima, el paper de JUVENCI
Sr. Aguiló, el paper de RICARD

Representada per primera vegada a Barcelona, en el Teatre Goya, la nit del 10 de març de 1921.

⁴⁰⁸En l'original, Miquel de Palol presenta els següents personatges:

CORALÍ	25 anys
ADELAISSA	17 anys (<i>alegria i ingenuïtat</i>)
D. CLARA	Vella, majestuosa.
ELADI	60 anys (<i>d'una ingènua tossuderia</i>)
ERNEST	40 anys (<i>voluntariós i sincer</i>)
D. GREGORI	50 anys (<i>castrer i humil</i>)
JUVENCI	20 anys
RICART	25 anys (<i>vulgar i fatxendós</i>)
MÒNICA	Serventa

ACTE I

Vella casa senyorial empordanesa, prop de la ciutat: sales immenses, amoblades luxosament, i amb la severitat catalana del segle XVIII. Entre els mobles hi ha, en un angle, un harmòni; al peu de l'escala amb brana de fusta que mena a les habitacions, un arc nupcial; al centre de la cambra, una taula de noguer i ferro de forja; portes laterals que menen a les habitacions interiors; una d'elles a un menjador d'estiu, que s'entreveu pels porticons envidriats: al fons, ampla portalada, oberta, que dona sortida a un jardí d'hivern, de boixos retallats.

Escena I⁴⁰⁹

ADELAISSA i D. GREGORI

(Don GREGORI assentat en una cadira de frare, al moment d'alçar-se el teló, i ADELAISSA entra.)

GREGORI Senyoreta...?

ADELAISSA Don Gregori...? És molt matiner avui.

GREGORI La seva baba⁴¹⁰ m'ha fet avisar per a què vingués amb tota urgència...

ADELAISSA ... I vostè, com a bon conseller... És natural! I, escolti, don Gregori, què cosa passa a mi senyora baba, perquè tan dematí necessiti dels consells del senyor administrador...?

GREGORI Què cosa passa! Que pressento que volen casar-nos a la pubilleta, no n'estava enterada, Adelaissa...?

ADELAISSA I això és tot...? És que n'han de fer pregó a la vila?

GREGORI Pregó a la vila per a què endomassin els balcons de les cases... no?

ADELAISSA Serà això. I com que devia mancar el mestre de cerimònies... senyora baba l'ha fet cridar a vostè. Guardi que sigui a tot ranguo...!

GREGORI Molt segle XVII.

ADELAISSA No, molt segle XX, que fa més bonic.

I bé, ja em perdonarà que no li dongui conversa: vostè és de casa... i no pot pensar l'atragades que totes estem avui...

⁴⁰⁹La distribució de l'obra en escenes és propi de l'edició de 1921, no de l'original, on només hi figuren els actes, les acotacions i els noms dels personatges just abans de les seves intervencions.

⁴¹⁰Miquel de Palol utilitza el mot "baba" per referir-se afectuosament a "àvia". Com s'ha comentat, els familiars de l'autor així ho recorden.

GREGORI Suposo...

ADELAISSA Com que ell arriba ara, a les onze...! Miri: ni temps d'arreglar-me he tingut. Compti: oir missa, preparar la cristalleria... les confitures: oh Déu meu, Déu meu...! I encara trencar flors amb l'oncle Eladi... i ajudar a plegar els tovallons a Coralí... Ja esperarà un moment a la baba, doncs, oi? No pot trigar. No mana res més...?

GREGORI Vés... vés... Déu te faci bona...

(ADELAISSA surt pel fons. GREGORI la segueix, mirant, fins que ha desaparegut.)

Escena II

GREGORI i CLARA

GREGORI Joventut! Joventut!!
(Per la porta de les cambres surt donya CLARA.)

CLARA Va contenta... (per ADELAISSA.)

GREGORI Ah! Missenyora, bon dia.

CLARA Segui... segui... bon dia! L'he fet esperar; l'he molestat, no? Vostè ja pot pensar la necessitat que té una, de sentir a prop una persona entenimentada, que aconselli...

GREGORI Senyora... jo...

CLARA Amb el meu germà Eladi, no cal que provi de conversar-hi mai! És tan poc pràctic...! Coralí, la meva filla, té un geni retret i solitari, que arriba a fer-me temor..., amb el meu gendre... amb Ernest! Ni pensar-hi! Amb qui doncs, sinó amb el bon amic Gregori...?

GREGORI Sempre a les seves ordres...

CLARA I bé... i bé... no ha indagat res de Ricard...?

GREGORI Res absolutament. Sé el que tots sabem ja, que és un bon treballador... molt ric... No és certament un jovincel, però jamai hi sobra un punt de reflexió i experiència. Ara que, com que fa tan poc que comença a ésser ric, el seu passat queda una mica obscur...

CLARA Una mica obscur... Què vol dir?

GREGORI Oh, res de mal. Volia dir que comença tot just a viure una vida de relació... de societat, i que el seu passat devia ésser molt insignificant, per quant no en queda cap virtut ni cap vici, d'aquells, diguem-ne sorollosos...

CLARA Cal furgar-lo, aquest passat! Si trobéssim l'obstacle que evités aquella unió, o si l'altre no, que la retardés..., que la retardés força...!

GREGORI Ha pensat bé, missenyora...? Trobar-lo seria tan fàcil...! Qui no el té, un defecte o altre... en aquest món! Però, que no n'hi hauria prou amb l'oposició d'Adelaissa...?

CLARA Adelaissa...! Obeirà el seu pare... i a més, que no l'ha sentit? Ella és una il·lusió, no el coneix encara i ja l'estima: i contra una il·lusió, què s'hi pot fer...?

GREGORI Així m'ho ha semblat també. I doncs? Cal resignar-se i prou. Al fi és el destí d'ella. No deu, tampoc, seguir l'exemple de Coralí, la seva filla petita. Tan formosa, bé n'hi hem portat de pretendents! Ella mai ha volgut fer cas a ningú.

CLARA Porta una gran tristesa a dintre Coralí, que no hem pas sigut prou destres a endevinar...

GREGORI I si ella l'aconsellés...? Vol que intenti...

CLARA No cal: més gran dolor n'haurà Coralí que nosaltres, de la separació, i això que a tots ens atuirà prou: oh, jo no perdonaré més, a Ernest, que tan prompte ens la vulgui prendre... No sembla, sinó, que la meva filla gran se'm pugui morir dues vegades...! Hi ha parlat amb Ernest? No ha comprès si l'ha guiat alguna malavolença...?

GREGORI Malavolença... per què? No crec que se li hagi donat cap motiu... la instrucció que s'ha donat a Adelaissa, en aquesta casa, ha sigut bona, i no ho dic per la part que jo, com a perceptor, hagi pogut tenir.

CLARA Com que té aquest caràcter tan violent... En fi, sia el que Déu vulgui! Vostè ens acompanyarà a dinar, avui, veritat?

GREGORI Ho creu convenient?

CLARA Li prego. Em temo que no sigui un dinar un poc... no sé com dir... un poc convencional, i la presència de vostè podria ésser-nos necessària...

GREGORI Com vostè mani. Enllestiré aviat la tasca d'avui i seré aquí pels volts de migdia... Així, no em despedeixo pas, a reveure...

CLARA L'acompanyo.

GREGORI No cal: sé pla bé el camí...
(Surten pel fons. Al poc, per la porta de la dreta, entra ADELAISSA, al temps que per l'esquerra entra JUVENCI, amb un quadern de música.)

Escena III

ADELAISSA i JUVENCI

ADELAISSA Oncle! Oncle! Hola, Juvenci. Ets tu!

JUVENCI Hola, Adelaissa?

ADELAISSA Buscava l'oncle. He sentit enraonar i em pensava que era aquí. I tu?

JUVENCI Jo també el buscava, el padrí.

ADELAISSA Què li duies? Què és això, veiam?

JUVENCI Un preludi de Händel: el que el padrí ha tocat aquest matí a la missa. L'ha deixat en l'atriu de l'orgue.

ADELAISSA Toca bé, oncle Eladi... no?

JUVENCI Molt! I és tan hermós tot lo que toca... Jo, a vegades, als vespres, mentre estudio totes aquelles coses tan enrevessades, de contrapunt i d'harmonia, sento des de la meva cambra les veus de l'harmòni i em sembla impossible que siguin d'aquest món, i que sigui aquell home tan bo i tan senzill, el que toqui...

ADELAISSA Jo el sento poc, molt poc. No hi vol dones, en la seva cel·la d'artista. Què li han fet, les dones, a oncle Eladi, per a què les avorreixi tant...?

JUVENCI No ho sé, fal·leres de joventut, diu ell: alguna en té la culpa, em sembla.

ADELAISSA Però això no és prou per a avorrir-les totes. Fa que tu no penses així, Juvenci?

JUVENCI Jo? No. Al contrari: jo, quan toco el violoncel, sempre voldria tenir al costat una amigueta que m'escoltés... tota quieta..., tota silenciosa.

ADELAISSA Com ara qui...?

JUVENCI Com ara tu... o Coralí, o totes dues...

ADELAISSA A mi també m'agrada molt sentir-ne, de música. No hi entenc; sóc tan tonta! Però m'agrada. I quan sigui casada, quan tingui salons per a donar concerts, i pugui manar i convidar a qui jo vulgui... voldré que tu vinguis, ben sovint, a donar recitals de violoncel, a casa meva...! Perquè no sé si ho saps, que em caso.

JUVENCI Tu...? Ha, ha!

ADELAISSA No riguis, no! El papà ha vingut expressament de les seves mines de Mèxic per a presentar-me el promès.

JUVENCI Un mexicà d'opereta... no?

ADELAISSA No te'n burlis. Un jove fabricant de Barcelona. Ja el coneixeràs. Arriba avui, a les onze. Es diu Ricard, Ricard! T'agrada?

JUVENCI Ho dius de veritat... Adelaissa?

ADELAISSA I sí... És clar...! Jo no el conec. Sé només que és un bon amic del papà. Que ha tingut relacions comercials amb ell. Que és un *clubman* -no es diu així?-, un *clubman* perfecte. I que vol casar-se amb mi de pressa, de pressa...

JUVENCI I marxaràs d'aquesta casa... doncs, oi, Adelaissa?

ADELAISSA Sí... és clar... Però tots vindreu sovint a veure'm. Tu i Coralí i oncle Eladi... i la baba... Tu sobretot! Sereu molt amics, tu i ell, veritat?

JUVENCI No... no... Adelaissa... Això no pot ésser.

ADELAISSA I per què...?

JUVENCI Ja ho sap Coralí...? I oncle Eladi...?

ADELAISSA I sí...!

JUVENCI I què diuen?

ADELAISSA Oh, què diuen, res! No ho sé...

JUVENCI I tu voldries deixar-la, a Coralí, i separar-te de tots..., de tots nosaltres, per sempre...?

ADELAISSA I ara! Per què ho dius...? Que no m'estimarà igual, Coralí...? I tu, que no m'estimaràs igual...?
(ELADI, *des de dintre.*)

Escena IV

ADELAISSA, JUVENCI i ELADI

ELADI Simó... Simó...!

ADELAISSA Calla, calla... el papà...
(*Entra pel fons oncle ELADI.*)
Ah, no. Sí, és l'oncle! On era? Fins ara l'he buscat.

ELADI No ho veus, vinc del jardí.

ADELAISSA No li he pas sapigut trobar.

ELADI Perquè no has buscat bé. Era al capdavall: en el clos dels rosers. Uns fiols⁴¹¹ bordissencs se m'havien ufanat de mala manera en els rosers empeltats, i mai em recordava de tallar-los.

JUVENCI Quants n'han florit dels empelts?

ELADI Tots.

JUVENCI Menys un.

ELADI Menys un, quin?

JUVENCI Aquell roser de la filosofia, que buscava.

ELADI Que jo buscava...?

JUVENCI Ai quina poca memòria té el padrí. Ja no es recorda de la conversa d'ahir vespre!

ADELAISSA Roser de la filosofia! M'agradaria veure quines roses fa.

JUVENCI Mai diries què volia empeltar-hi?

ADELAISSA No sé.

JUVENCI Una cançó de Schumann. Una cançó de Schumann en un roser de verdissa⁴¹²...

ADELAISSA Doncs ja sé quines flors faria: fonògrafs!

ELADI No rieu, no rieu. I per què no? Per ventura, perquè avui no concebim una cosa, hem de negar que temps a venir pugui ésser? Què diríem si, tres segles enrere, ens haguessin dit que, sense moure'ns de casa, podíem enraonar amb els del pol nord? Te n'hauries burlat tu, llavors, si sabies que avui podia inventar-se el telèfon...? Sàpigues que només tenim cinc sentits per a apreciar les coses: cinc, cinc! Ja veus si deixem de percebre'n.

ADELAISSA Ai, ai, ai! Ja tornem a tenir encarrilada la filosofia... aquests homes són més tontos!

ELADI És clar! Per vosaltres no hi ha altra discussió que modes, o teatres, o cuines, o sedasseries..., no fa?

ADELAISSA No tant.

⁴¹¹Deformació de "fillols" recollida pel *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) d'A. M. ALCOVER i F. de B. MOLL.

⁴¹²Deformació ortogràfica de "bardissa" recollida pel *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) d'A. M. ALCOVER i F. de B. MOLL.

ELADI Parlar de filosofia davant d'una senyoreta és quasi una ofensa... Ja tenia raó Plató!

ADELAISSA *(Amb ironia.)* Què deia Plató, oncle?

JUVENCI Malparlava de vosaltres. Ja t'ho diré jo.

ELADI Deia... deia... que la dona era un home imperfecte..., l'animal de la creació que més semblança hi tenia...

ADELAISSA Devia ésser un *Déu-lo-faci-bo*.

JUVENCI No. Això no va pas dir-ho Plató, oncle!

ELADI Ho dic jo i és igual... I tu, Juvenci..., em sembla que comences a defensar-les massa... Vege's que un dia no te n'hagis de penedir.

ADELAISSA Fa ben fet Juvenci en defensar-nos... Ves si al món tot fossin Platons i oncles Eladis, què faríem nosaltres?

ELADI Més bondat... i de la manera més senzilla... Que voleu això? Doncs l'altre! Que voleu anar aquí? Doncs allà! Que blanc... doncs negre!!

ADELAISSA Oh, sabent-ho rai! Però tot això ja m'ho acabarà de contar quan tingui temps per creure'l: ara... vingui-se'n amb mi... corri...

ELADI Què passa?

ADELAISSA Primer, que m'ajudi a abastar del cim de l'armari una gerra de confitura... Després, que em faci un pom d'aquelles roses tan boniques... sent? Que són per a posar a taula avui... Ara... de seguida...

ELADI Ca! No...

ADELAISSA Sí, sí! Apa... i de pressa...

ELADI Un ram de roses, eh? Doncs mira, tindràs que posar-les-hi de roba; faran més efecte i estaran més en caràcter... Dones? Artifici...!

ADELAISSA Au! No sigui rancorós... miri que està a punt d'arribar...

ELADI Arribar? Qui...?

ADELAISSA Quin home! Ja no se'n recorda. Ell: Ricard! Sigui un bon minyó una vegada a la vida...

ELADI Si són per a obsequiar a un foraster... Passi, anem, vaja.

JUVENCI Padrí...! I Plató... Com queda Plató?

Escena V

JUVENCI, ELADI i ERNEST

- ELADI Malament... Però... què hi vols fer...?
(Surten ELADI i ADELAISSA pel fons. JUVENCI va a deixar el quadern de música damunt el piano, mentre per la porta vidrada del costat entra ERNEST. Vesteix caçadora i leguis.)
- JUVENCI Ah, perdoni.
- ERNEST Adelaïssa?
- JUVENCI Adelaïssa i oncle Eladi acaben de baixar al jardí.
- ERNEST Certament sembla una casa abandonada. Des de bon matí que corro i no he vist a ningú encara...
- JUVENCI Devien ésser a l'oratori, quan vostè s'ha llevat. Cada festa es diu missa matinal en la capella de la casa.
- ERNEST Potser sí... I es deuen obrir les portes per a què pugui sortir-ne qui vulgui...
- JUVENCI Sempre han estat obertes a tothom... senyor.
- ERNEST Què saps tu!
- JUVENCI En fi! Vol que avisi a la senyoreta?
- ERNEST No cal. Les deu tot just?
- JUVENCI Ja les deu! Senyor!

Escena VI

ERNEST, CORALÍ i MÒNICA

(CORALÍ i MÒNICA, la vella serventa, entren, sense adonar-se d'ERNEST, que s'ha aturat al fons de la cambra. JUVENCI ha desaparegut. CORALÍ entrega a MÒNICA el parament de roba blanca, que va traient de l'arca.)

- CORALÍ Pararàs taula al menjador d'estiu. Fa molt bon dia avui...
- MÒNICA No seria millor aquí, senyoreta? Faria més goig...
- CORALÍ Vaja, que no. Allò és més alegre... més íntim...
- MÒNICA Compti que hi ha forasters, que hi haurà senyoret Ernest... i don Gregori...
- CORALÍ Tots de casa, al fi.
- MÒNICA Oh! Tots de casa... cap, de casa! Déu em perdoni!

CORALÍ Vés..., vés... I afanya't! Què més faltarà?
MÒNICA Una dotzena de copes per aigua.
CORALÍ Treu-les del bufet.
MÒNICA Vol dir que no són massa antigues, aquelles?
CORALÍ Treu-les del bufet, i prou!
MÒNICA Bé... bé...
(Surt MÒNICA per la porta interior. CORALÍ es dirigeix cap a la del fons, on està ERNEST, i aquest la detura.)

Escena VII

ERNEST i CORALÍ

ERNEST Coralí!
CORALÍ *(Amb sobresalt.)* Eh! *(reposant-se.)* Ah, ets tu? Ernest? Perdona'm... amb aquesta mitja claror no t'havia reconegut. *(Va per anar-se'n.)*
ERNEST On vas? Espera. Un moment! Sembla que tothom fugí de mi en aquesta casa.
CORALÍ No ho estranyis, hi ha tan tragí els diumenges, que ningú està per res... Que no has esmorzat encara?
ERNEST Sí... a baix, al poble...
CORALÍ Véns del poble, ja?
ERNEST M'he arribat, de bon matí amb el klèver, a fer saltar les guatlles. No podia dormir!! El silenci d'aquesta casa pesa d'una manera!! També tu has matinejat molt avui...
CORALÍ Sí, és clar...
ERNEST Quan jo he obert el cancell del jardí, donaves menjar als paons... T'he cridat i no m'has pas tornat resposta... no m'has volgut sentir...
CORALÍ *(Simultàniament.)* No t'he vist...
ERNEST És igual... No obstant, jo bé l'he sentit, després, quan ja et creies segura i inadvertida, la teva mirada que em seguia...! Pesava, també! Coralí...! Pesava també...
CORALÍ Que no...

ERNEST Fa cinc dies ja que sóc aquí, entre vosaltres... M'han tardat a passar com si haguessin sigut cinc anys...! La indiferència arreu, sempre...! El foraster...! És natural!

CORALÍ Ernest... jutges malament als de casa...

ERNEST I bé! Pels altres... pels altres, tant se me'n dóna...! Si tu m'haguessis tingut un poc de pietat, només...!

CORALÍ Et dic que has jutjat malament: però... en que així fos, que no tenen motiu de recel, de tu? Què has dut aquí, sempre, sinó la inquietud i la tristesa...?

ERNEST Ha vingut amb mi, sí, sí; tens raó...! Però com una mala companya... com una cosa de sortilegi, de fatalisme, que jo no podia pas evitar...! Però, per què me'l vols retreure, el passat, Coralí...?

CORALÍ Perquè encara és més plàcid, si vols, que la malastrugança que ara anuncies...

ERNEST És per Adelaissa?

CORALÍ Sí. Per Adelaissa...! Tu no saps el que era en aquest vell casal, Adelaissa. Ens la vares abandonar de petita, petita, perquè no fos ben morta aquella altra morta... I, en el silenci i la soledat d'aquestes cambres, resta la rialla d'ella per a alegrar tres vides porugues... Per ella nomes és viva, la nostra mare, tan vella... Per ella oncle Eladi oblida la seva misantropia i surt de la biblioteca o de l'hivernacle... I jo, jo me l'estimo doblant un impossible amor de mare i de germana... Aquella família que conegueres tan feliç, en maridar-te amb la meva germana Adela, viu, només, de la trama subtil de la joia pura d'Adelaissa. I és ella una nena: té a penes disset anys...! Disset anys...! I ja ens la vols prendre...! Se't pot estimar aquí, Ernest...? Digues...!

ERNEST No perquè estimeu a Adelaissa hem de deixar de veure la raó... Adelaissa no ha pas de restar aquí tota la vida. Al fi és una dona: no pot pas valdre's d'ella mateixa... Un dia o altre havia d'ésser...!

CORALÍ No és pas aquesta la raó...

ERNEST Doncs, si la saps... Per què preguntes...?

CORALÍ Perquè volia sentir-la de tu, amb més cruesa, amb més cinisme...!

ERNEST I bé, sí, Coralí. Sé amb quant amor estimeu a Adelaissa, amb tant amor per ella com odi per mi...! Oh...! Jo també us en tinc, d'odi...! Us he envejat tant des del meu isolament... enllà, a l'altra banda de mar...! Adelaissa ha

apès amb vosaltres les primeres paraules... Per vosaltres han sigut les seves rialles, les seves inquietuds... tot...! Per mi, pel seu pare..., res...! I fins si sap el meu nom és caritat que vosaltres m'heu fet...! Oh! Jo he viscut sempre de la caritat vostra...!

CORALÍ Perquè tu no has volgut...

ERNEST *(A mitja veu.)* Perquè tu... no has volgut..., Coralí...!

CORALÍ No..., mai...!

ERNEST Això és el que m'has repetit sempre... sempre...! Què calia fer...? Recorda. Era en aquella cambra, fa vuit anys, ja. "Diga'm que em vols i em quedo...", et vaig dir. I tu em vares contestar com ara: "No... Mai..." Mar entremig t'ho he repetit altres vegades... i la mateixa contesta sempre... i, com més llunyà i més impossible el teu amor, més viu el meu anhel. Jo prou volia esborrar tot record de tu i d'aquesta casa, però quedava Adelaissa, que m'hi duia a despit de tot, que em parlava de tu en les seves cartes... de tu... sempre de tu... i fins el pensar en ella era engany per a millor pensar en tu... Però ja em coneixes, Coralí. Jo visc de la realitat només, dura que ella sia. El somni és va, i pesa i inutilitza...! Calia desvanèixer-lo doncs... I Ricard m'ha demanat a Adelaissa. Ricard és un home ben preparat per a la vida. Adelaissa serà venturosa... I jo... Jo m'hauré desfet, per sempre més, de tot lligam amb aquesta casa...!

CORALÍ Ernest...!

ERNEST Però encara t'ho torno a repetir: diga'm que em vols, i te la torno...!

CORALÍ Que em vols! Voler! Amar...! I que sabries conèixer-ho quan s'estima...? Tu, que mai has estimat...?

ERNEST Que mai he estimat...!

CORALÍ Mai...! Per ambició, per egoisme, perquè Adela, la pobra germana meva, era un nom i una fortuna, vares casar-t'hi. Adela era una nena, com ara Adelaissa. Tu vares ésser el primer i l'únic que li parlà d'amor... i Adela morí d'haver comprès la falsia d'aquella paraula, d'aquell amor que tu no podies sentir per ella.

ERNEST Però... com una dona nova..., tota igual i tota distinta a l'ensems d'aquella, vaig trobar-te a tu, llavors; sorties tot just del pensionat... i des del capçal del llit de la malalta em miraves..., em miraves d'una manera...

CORALÍ Amb tot l'odi que les confessions de la meva germana m'encomanaven.

ERNEST Sí, sí. Com un esperit més fort que el meu, també. I aquella mirada perdura... perdura...

CORALÍ Perquè l'odi no s'ha pas extingit del tot encara... Per ço no et demano res, ni pietat tan sols, per nosaltres; res... solament devia dir-te... que no sacrificuessis també a Adelaissa a la mateixa ambició que va sacrificar a Adela.

ERNEST Bah! No tinguis temor... Adelaissa no és res més que la filla d'un pobre emigrant...! Però si aquesta vegada també hi hagués sacrifici, no seria pas l'enemiga que m'acompanya, la qui el dugui..., sinó aquesta corcó de dintre, que ha acabat per abatre a l'home altiu i superb que hi havia en mi...! Ah, Coralí...! Guarda-te'n tu també, d'aquesta espurna d'odi, que ha encès la teva mirada...! Guarda-te'n...!
(Amb creixent violència.)

CORALÍ Ernest...

ERNEST Que jo venia freturós d'oblidar i menyspreuar; i et trobo formosa i codiciable com jamai t'havia sabut imaginar... i l'agre d'aquella terra m'ha encomanat salvatgia... i sé com l'home fort obté les coses més altes i més impossibles...! Coralí...
(Prenent-li les mans.)

CORALÍ *(Simultàniament.)*
Ernest... Ernest... Mira que crido...

ERNEST I et vull... et vull... Com mai...

CORALÍ Prou...! *(Crit sec.)* Mònica!!

Escena VIII

CORALÍ, ERNEST i MÒNICA

(Pausa llarga. Surt MÒNICA per la porta de l'interior.)

MÒNICA Demanava, senyoreta?

CORALÍ No... És dir, sí... Era el meu cunyat... A Simó... que colli la tartana, que Ernest ha de baixar a vila a esperar la diligència, que deu estar ja per arribar... veritat?

MÒNICA No seria millor ensellar l'euga...? Pel senyoret sol...

CORALÍ Que no, dona. Sempre has de portar la contrària.
MÒNICA És que Simó... m'ajuda avui, senyoreta. Que no podria acompanyar-li Juvenci...?
ERNEST Aneu, aneu, Mònica. No és pas bell tros i encara és d'hora per a fer-lo a peu.
MÒNICA Amb aquest sol, a peu, senyoret...?
CORALÍ Però que no heu comprès l'encàrrec...?

Escena IX

ADELAISSA, CORALÍ, ELADI i ERNEST

(Surt MÒNICA. Al poc, entren ADELAISSA i ELADI.)

ADELAISSA Ah! Són aquí...! Coralí, per què no venies a ajudar-me a triar flors...? Ah...!, el papà, no t'havia vist. Bon dia... *(A CORALÍ.)* Eh que s'hi ha lluït oncle Eladi...?
CORALÍ Molt.
ELADI M'he fet càrrec que una pedregada m'havia despullat el jardí.
ADELAISSA Que no me'l mereixo, jo, que sempre ajudo a regar-lo...?
(Fan dos grups. CORALÍ i ADELAISSA, pomellant les flors, en un gerro, damunt la taula.)
CORALÍ Estàs contenta, Adelaissa...?
ADELAISSA Molt, i tu...? A veure...? Mira'm... Que has plorat...?
CORALÍ I ara...? De què...?
ELADI *(A ERNEST.)*
Dones, Ernest. Dones...! Per què no havia d'ésser un vailet, Adelaissa...?
ERNEST Oncle Eladi, per què hi ha homes que duen damunt un estel negre...?
ELADI No t'entenc.
ERNEST Bah...! *(Arronsa les espatlles.)*
ELADI Abans, en tenia tot l'esperit, d'un vailet. Era més vailet ella que Juvenci. Fins empaitava a cops de pedra els pillets que venien a l'horta a furtar les pomes... Ara, al costat d'aquesta, esmirriada, fleuma, ja sap tots els secrets de la coqueteria femenina...

ERNEST Per això és aquí amb vosaltres... per aprendre-la... Si hagués sigut un vailet..., oncle Eladi...

ELADI Hauria estat igual...

ERNEST Oh..., un noi... Un noi m'hauria seguit mar enllà: hauria après a gratar la terra com jo i domar poltres joves... Un noi per haver-li pogut inculcar poc a poc tota la meva ambició... perquè fos el que jo no he pogut ésser: fort, ric, poderós... com era el meu somni daurat...

ADELAISSA (A CORALÍ.) Me'n posaré una al pit per si ell me la demana... En vols una, tu...?

CORALÍ No, no.

ADELAISSA A Juvenci n'hi he donat una igual que aquesta.

CORALÍ Juvenci...? On és Juvenci...?

ADELAISSA No ho sé. Ens hem enfadat. No l'ha volgut.

Escena X

Els mateixos i JUVENCI

MÒNICA (*Des de la porta.*)
Simó té la tartana a punt.

ERNEST Està bé.
(JUVENCI *compareix pel fons.*)

ADELAISSA Mira-te'l. Té. Eh...! Juvenci...! Ha sentit els picarols del cavall i s'ha pensat que ja m'ha arribat el promès.

JUVENCI Jo...? Tant se me'n don que arribi com no.

ERNEST Veniu, oncle Eladi...?

ELADI No, no. Vés. Encara tindrè temps d'afaitar-me una mica, no fa...?

ADELAISSA Mireu l'oncle. També vol posar-se a punt de recepció. Presumit, oh, i tan vell...

ERNEST Doncs, fins a la tornada..., Coralí...
(CORALÍ *tomba el cap seguint-lo amb una mirada de despreci. Surten ERNEST i ELADI.*)

Escena XI
CORALÍ, ADELAISSA i JUVENCI

- CORALÍ Ja veus, Juvenci... Ens la volen prendre.
- ADELAISSA No li diguis res a aquest... És més tonto...!
- CORALÍ Però, què teniu...?
- ADELAISSA És un burleta, ja t'ho diré jo. De primer no volia creure que m'arribés el promès... i quan ha vist que era veritat... llavors... llavors...
- CORALÍ Què...?
- JUVENCI Res, que li he dit que em posaria al piano i que el rebria amb una marxa triomfal, perquè deurà arribar com un príncep! Saps si porta gaire sèquit...?
- CORALÍ Jo no sé com arribarà, Juvenci, però arribarà, malgrat totes les ironies teves; i ella s'ha posat bonica per a rebre'l. No l'ha escollit ella, el seu cavaller... però no cal pas escollir-lo... sinó amar-lo... i Adelaissa l'estimarà molt... oi, Adelaissa...? Molt...!
(Amb mal dissimulat dolor.)
- ADELAISSA Coralí...! Però què passa...? Coralí, que jo no comprenc res de tot això que passa. Em parleu tots d'una manera diferent d'abans... Què passa...?
- CORALÍ Res, res...! Vigila... Vigila que l'amor s'apropa, Adelaissa. A so de rialles o de dolors: sia com sia. Però ha arribat l'hora de l'amor. De quin indret ve...? Obre totes les finestres... i espera... Adéu, adéu, Adelaissa.
- ADELAISSA Espera... espera...
(Pausa. Va cap a la finestra i l'obre. Surt donya CLARA.)

Escena XII
ADELAISSA i CLARA

- ADELAISSA Com que no sembla sinó que avui el dia sigui més llarg que mai...!
- CLARA Ja vénen, Adelaissa?
- ADELAISSA No es veu ningú, encara...
- CLARA Impacient...!
- ADELAISSA I, diga'm, baba, tu que el deus conèixer: com és...? Alt, ben plantat...? Els ulls negres; cabell ondulat i negre, també...? Afaitat, o té els ulls clars, barba rossa...?

CLARA Com vols que sigui...? Serà com tu vulguis que sigui...

ADELAISSA Llàstima, per ço, que no arribi a cavall d'un cavall, sinó en el cupè de la diligència...! La pols de la carretera l'enlletgirà...! De totes maneres... vols creure que em fa un mena de temor... de respecte...? Tu també vares haver-lo d'esperar així, com jo, el promès...?

CLARA Oh, no...! Amb el teu avi, al cel sia, ens coneixíem i ens estimàvem de petits: llavors s'estimava distintament d'ara.

ADELAISSA Sí, veritat...? Era aquell temps de les novel·les i dels desafiaments, ja ho sé.

CLARA No; era el bon temps de la joventut; d'una joventut que tenia més cor que talent...

ADELAISSA La mateixa d'ara, no...?

CLARA Potser sí.

ADELAISSA I conta'm, conta'm... per què ho sabíeu, que us estimàveu...? Perquè jo... jo no sé pas encara si l'estimo...

CLARA Què vols que et digui, jo, pobra de mi, si fa tant temps...! Ho sabíem perquè ens ho deia la nostra alegria en veure'ns; en estar junts; en pensar igual... en contar-nos les nostres penes i les nostres alegries... Vivíem tan junts tots els moments de la vida...!

ADELAISSA Oh, doncs jo l'estimaré molt, també a ell, perquè, veritat que ja estarem junts sempre més...?

CLARA Oh, no encara. Ell ve avui només per a conèixer-te i demanar-te...

ADELAISSA I se n'anirà?...?

CLARA Per a tornar el dia de nocces...

ADELAISSA (*Desil·lusionada.*)
De debò...?

CLARA Ell té afers lluny d'aquí. No pot pas deixar-los... Després... tampoc podria quedar-s'hi per arreu a casa nostra...

ADELAISSA Per què...?

CLARA Perquè no pot ésser, Adelaissa...! És un foraster, encara...

ADELAISSA Ah...! Però bé viu amb nosaltres Juvenci...

CLARA Perquè Juvenci hi ha viscut sempre, des de molt petit, d'abans de néixer tu... i és com si fos de casa.

ADELAISSA L'oncle Eladi l'estima molt a Juvenci. És tan bo i sap tantes coses...! Jo també l'estimo molt...!

CLARA I ara, Adelaissa...! Això no deu dir-se de cap home... Si ell et sentís...

ADELAISSA I per què...? També li diria a ell...! Per què no pot dir-se...?

CLARA No totes les coses que una dona pensa es poden dir, Adelaissa. Ja no ets pas una nena; a ben poc seràs ja una bona muller, i cal posar seny...

ADELAISSA Posar seny...! Bé, sí; és clar... com que una és alegre i salta i corre sembla que no en té, de seny... Es veu que tenir seny vol dir fer cara de mal humor, i no parlar, ni riure... Jo no sé pas si n'arribaré a tenir mai, doncs... I, diga'm, baba; a ell tampoc li he de dir, que l'estimo...?

CLARA Tampoc...!

ADELAISSA I si és... tal com jo vull que sigui... Com et diré jo, com Juvenci, per exemple...? Tampoc...?

CLARA Tampoc...!

ADELAISSA Doncs mira, baba..., així... tant se valdria que no vingués encara...!

TELÓ

ACTE II

*Decoració igual que la de l'acte anterior*⁴¹³. *Vestíbul de la casa. A la dreta, porta vidriera que dóna al menjador d'estiu. Al fons, portalada gran, mig oberta que deixa veure un jardí vell, de boxos retallats. Portes laterals.*

Escena I

GREGORI i ERNEST

(Surten del menjador.)

- GREGORI Mentre les dones estan de tertúlia, ho aprofitarem per a parlar una mica, veritat?
- ERNEST A les seves ordres, don Gregori.
- GREGORI *(Convidant-se.)*
Polsa?
- ERNEST No! Fuma?
- GREGORI Mercès.
- ERNEST Gustos oposats. Pressento que tampoc ens avindrem amb el que deu dir-me...
- GREGORI Llavors ja deu suposar per què volia parlar-li.
- ERNEST Sí. I m'he estranyat de que hagi esperat tota la setmana a decidir-se...
- GREGORI No hem tingut ocasió. En fi... ja que endevina...
- ERNEST Sí: abreviarem temps, no és cert? Vostè vol parlar-me perquè em desdigni de la meva paraula; i allargui la boda de la meva filla..., no és això?
- GREGORI Certament.
- ERNEST Suposava que em vindria amb aquesta ambaixada, però no puc pensar de part de qui... Coralí, potser...?
- GREGORI Oh, meva, solament meva...
- ERNEST No! Perquè a vostè tant se li'n dóna...
- GREGORI Sí, certament: és clar... Però, la senyora Clara...
- ERNEST Ah, ja! La mamà... Confessi, per ço, que s'han equivocat, jutjant a Ricard. No es pensaven que Ricard fos un perfecte cavaller...
- GREGORI Qui ho dubta...

⁴¹³ Acotació introduïda en l'edició de 1921 i no present en l'original.

ERNEST Un home que farà feliç... a la meva filla...

GREGORI Sí: no es podia escollir millor... Però, reflexioni que Adelaissa és tan nena! L'edat dels jocs, de les il·lusions, no ha pas passat del tot, per ella, encara. No és mal fet lligar-la tan prompte a deures i obligacions, revelant-li així de sobte tota una vida que ella hauria d'anar veient i estimant poc a poc... poc a poc...?

ERNEST Són apreciacions seves. Jo em crec, al contrari, que ara és l'època de que l'espòs⁴¹⁴ pugui formar el seu esperit..., ja que no li ha pogut formar el seu pare...! Adelaissa està preparada, com una argila tova, a tots els esdeveniments... La mà de l'espòs plasmarà en ella tot el que vulgui... i seran feliços...

GREGORI Però... si a ella no li agradés... pel caràcter, pels anys... pel que sigui, l'espòs que vostè li destina...?

ERNEST Llavors seria distint... Jo no obligaré jamai tampoc a Adelaissa a acceptar un home contra la seva voluntat.

GREGORI Oh... Doncs així...

ERNEST Però així... Jo dec ésser de retorn a Mèxic dintre breu temps, dies... i ella vindria amb mi.

GREGORI La trauria d'aquesta casa...?

ERNEST Me l'enduria amb mi. No és la meva filla, per ventura?

GREGORI Essent així... casada o no, vostè està decidit.

ERNEST Resolt, don Gregori. Per això he vingut d'allà dalt... resolt completament... Si no era res més que això el que volia dir-me...

GREGORI Sento que hagi sigut infructuosa la meva missió. Certament a vostè l'ajuda el dret i les lleis l'emparen... Altrament... No, no cregui, jo sempre he aconsellat a missenyora que no posés obstacles... que al fi, Adelaissa, ben casada i prop d'aquí, seria com si continués entre aquesta família... que...

ERNEST No li sembla que els d'allí dins poden impacientar-se per aquest interrogatori tan inoportú... i tan llarg...?

GREGORI Home...

ERNEST Ja deuen suposar que no és pas hora de secrets. Ja em perdonarà, doncs, sí...

⁴¹⁴En l'original, "marit". En l'edició de 1921 es canvia per "espòs".

(*Surten del menjador RICARD, ADELAISSA i CORALÍ.*)

Veu com li deia, que s'impacientarien...!

Escena II

ADELAISSA, RICARD, ERNEST i CORALÍ

ADELAISSA Jo proposava una cosa, papà, a veure si t'agrada. Mentre esperem que sigui més tardet, podríem fer una mica de música...

RICARD Sap tocar el piano, vostè Adelaissa...?

ADELAISSA Oh, jo no... oncle Eladi...

ERNEST Oncle Eladi, dius? Busca'l. De seguida, havent dinat, ha sortit.

CORALÍ Serà a la seva cambra.

ERNEST No ho sé. Va malhumorat, capjup...

ADELAISSA L'has fet enfadar, papà?

ERNEST Jo? I per què...?

ADELAISSA Com que us agrada tant, als homes, discutir... i ell té aquest caràcter... Vaig a veure si el trobo.

RICARD No cal que es molesti, Adelaissa: dic, si és que vostès s'empenyen. Certament la música no és pas el que més m'agrada. No hi entenc; i no m'amago pas de dir-ho; no faig com molts... A mi dongui'm altres emocions: esport, viatges, caceres... la cacera, sobretot: dec a una cacera la fortuna de conèixer-la, Adelaissa...

ADELAISSA A mi...?

RICARD Sí. Era la tardor passada; uns amics ens havien invitat a passar un dia al seu vedat; estrenaven un Renault de 40 cavalls... No recorda haver vist una caravana, tornant del vedat del marquès de Púbol? Aquí a la vora...?

ADELAISSA No; no recordo...!

RICARD Veníem una mica alegres, per ço... Jo el guiava: 80 l'hora. A 80 per hora fa de bon viatjar... Li agrada viatjar...?

ADELAISSA És clar... però no m'he mogut mai de casa, jo...

RICARD Això sí que és viure! Literatura, música... sí, certament, coses molt boniques pels desvagats; però els homes com ara nosaltres no podem perdre el temps amb aquestes foteses..., no és cert?

ERNEST Va com va. Sabeu com passo, allà dalt, els meus ocis? Llegint la Bíblia... Don Gregori... és un bell llibre, la Bíblia! Quan hem plegat del treball, mentre a l'altre envà de la casa sento els meus homes jugar als daus, o rasquejar la guitarra, jo encenc un quinqué de benzina i llegeixo... i sé d'Elímelech, i de Ruth, i de Jonathan, i de Salomó...

GREGORI Llegeix la Bíblia... Oh, bé, bé...

ERNEST No tant... és sense notes: és la Bíblia que solen venir a deixar entre els miners, els Pastors protestants, inglesos...

GREGORI I digui'm, Ernest: quin consol hi troba...?

ERNEST Ni pena ni glòria, don Gregori... Altrament, no en necessito pas, de consol... De què...?

GREGORI He dit consol... No, no... companyia més bé... És tan bona companyia un llibre com aquell...

ADELAISSA Parla'ns-en, papà, d'allà dalt... Mai ens n'has dit res...

ERNEST I de què voleu que us parli...? D'aquella terra magra i avorrida, de l'amargor⁴¹⁵ del treball mal pagat, de l'odi al qui és més alt que un hom, del despreci amb qui us és inferior...? Totes aquestes coses fugen a la vostra subtilitat femenina... Són massa cruels..., massa fondes...

ADELAISSA Mai, en les teves cartes, me n'has parlat; mai ens has dit si gosaves... o si sofries...

ERNEST No us ho he dit mai..., Coralí...?

CORALÍ *(Distreta i llunyana.)*
No..., mai...

ERNEST Amb tot, un dia jo tenia una lletra molt llarga que us ho contava... Ara ja ho puc dir! Feia quinze dies que la febre em tenia abatut, aclofat en la màrfega... La quinina em tenia com boig i els meus companys s'apartaven temerosos de mi... Vaig dir al físic que em cuidava que, tantost hagués clos els ulls, us l'enviés... Damunt de la carta... hi guardava la meva pistola... Però, malgrat tot, la vida és tan bella! L'estimo tant, la vida!

ADELAISSA I perquè no ens ho feies saber... hauríem vingut a cuidar-te, nosaltres...

ERNEST Qui, tu... pobra petita Adelaissa...? Si és tan lluny...!

CORALÍ Però, almenys, sabent-ho...

⁴¹⁵ Originàriament l'autor escrivia "amargantor". En l'edició de 1921 es corregeix per "amargor".

ERNEST Hauríem sigut més a sofrir... No! Prou, vaja! Pleguem! Quina conversa heu dut⁴¹⁶, vosaltres també...

RICARD I tal... No sembla, sinó, que ens tornem romàntics... Bah! Juga al golf, Adelaïssa?

ADELAÏSSA Oh, no...

RICARD Al croquet? Al tennis? Sortim, quant menys, al jardí...

ADELAÏSSA No... no... Surtin vostès. Ja vindrem a trobar-los nosaltres.

RICARD A fumar un cigarret al jardí, doncs, no? És allò que vostè deia de la vida... *(pren de braç a ERNEST i surten amb don GREGORI.)* Fins a després... i no us feu esperar gaire, eh? Compte amb els secrets i les murmuracions... que almenys em xiuli l'orella dreta, que és la de les bones paraules... *(Surten, pausa llarga.)*

Escena II

ADELAÏSSA i CORALÍ

ADELAÏSSA Tenia unes ganes de quedar sola amb tu, Coralí...!

CORALÍ Què et passa, Adelaïssa?

ADELAÏSSA No ho sé... estic tota plena de por... sóc més estranya!

CORALÍ Por, de què...?

ADELAÏSSA Tot aquesta nit he estat desvetllada. Has sentit lladrar els gossos, aquesta nit...?

CORALÍ Sí... Uns captaires s'havien recollit a la pallissa, i els gossos abordaven...

ADELAÏSSA Seria això! Tu t'has aixecat a mirar per la finestra..., no?

CORALÍ Jo...? No!

ADELAÏSSA Doncs juraria que algú, descalç, caminava pel corredor, a l'indret de la teva cambra...

CORALÍ Has sentit això, Adelaïssa? Devies estar endormiscada i t'ho ha semblat...

ADELAÏSSA M'ho haurà semblat, doncs, si no eres tu. Però jo... estic ben segura que ho he sentit... He cridat, molt baix...: "Coralí, Coralí!", però ningú m'ha tornat resposta... i ja no he sentit res més...

⁴¹⁶ En l'original hi escriu: "ves quina conversa"

- CORALÍ Pobra Adelaissa. Les emocions d'ahir et varen inquietar... i no tens cap culpa de la teva fantasia...! Fantasmes pels corredors d'aquesta casa... tonta!! Però jo me n'adono d'una cosa. No està bé deixar els forasters, Adelaissa... Sembla que tots estiguem conjurats. La mamà no ha sortit en tot avui de la seva cambra... Oncle Eladi fuig com si tots li féssim nosa... Tu i jo, aquí... Què diran?
- ADELAISSA Que diguin el que vulguin... per l'agradable que és la seva conversa...
- CORALÍ No et plau...?
- ADELAISSA No sé... Què et diré jo? Jo m'imaginava que els enamorats parlaven d'una altra manera...
- CORALÍ De quina...?
- ADELAISSA De qualsevol, menys de les seves caceres, i dels seus viatges, i de si juga al golf, i de si juga a la borsa...
No li agrada res del que m'agrada a mi. Les flors, la música, diu que són coses de senyoreta cursi... que la dona moderna no ha d'estar per aquestes coses... Ahir vaig posar-me una flor perquè me la demanés i ni se'n va donar... Avui una altra... Té, mira-la...!: marcida.
(La desfulla.)
- CORALÍ Mal comencen també les teves il·lusions, Adelaissa...!
- ADELAISSA I em fa malícia perquè Juvenci es burlarà de mi... i jo no vull que tingui raó Juvenci... No ho vull...!
- CORALÍ Juvenci... Un altre...! I on és Juvenci...?
- ADELAISSA Pots comptar: amb l'oncle Eladi... Ahir a la tarda em va dir que volia anar-se'n a Barcelona.
- CORALÍ Ell...?
- ADELAISSA Sí. Diu que allí, amb el violoncel, ja es podrà guanyar la vida... tindrà lliçons particulars... tocarà en alguna capella... Dignes-me...! Hi ha moltes senyoretetes que n'aprenen, de tocar el violoncel...?
- CORALÍ Algunes... és clar.
- ADELAISSA I un professor, naturalment, tant li fa que sigui vell com jove... No ha d'ésser, precisament, com don Gregori, veritat...?⁴¹⁷

⁴¹⁷ En l'edició de 1921 s'afegeix el fragment: "No ha d'ésser, precisament, com D. Gregori", que no apareix en l'original. En aquest la intervenció d'Adelaissa es limita a: "i un professor, naturalment, tant li fa que sigui vell com jove... veritat?"

CORALÍ No, certament.⁴¹⁸

ADELAISSA Coralí...! Jo vull dir a l'oncle Eladi que no el deixi marxar, a Juvenci.

CORALÍ Oh, ja ho dius tu... I a més, ara ja tu, dintre poc temps, en aquesta casa...

ADELAISSA No. Coralí...! No...! Si jo no me'n vull pas anar. Jo no t'ho gosava dir, però jo no el vull pas, a aquell home... Oh... no, Coralí...! No ho permetis tu, que jo me'n vagi...!

CORALÍ Però jo què hi puc fer, pobra petita?

ADELAISSA Llavors... ho creus inevitable...?

CORALÍ Qui sap! Però... No veus que solament amb un dia no pots saber res d'això que dius...?

ADELAISSA Si tu volguessis...! Si tu parlessis al papà...!

CORALÍ No m'escoltaria. Li has dit res tu...?

ADELAISSA Oh! No. Mal que em morís no li diria res... Em fa un respecte..., una por... I a tu també te'n fa. Oi, Coralí...?

CORALÍ A mi...?

ADELAISSA Ell ahir em deia: “Coralí és indomable...”

CORALÍ Ell deia això...?

ADELAISSA És que és dolent, el papà...?

CORALÍ I per què t'ho deia...?

ADELAISSA Em preguntava: «mai t'han parlat de mi...?» I jo: «oncle Eladi i la baba, ben poc; tia Coralí, a vegades... sobretot els vespres, a la vora del foc; algun dia m'ha dit: “què deu fer, ara, el papà, allà lluny...!”»

CORALÍ Mai t'he dit això, Adelaissa...! N'estàs segura...?

ADELAISSA Com? No ho recordes...? I jo ara penso... —ves un pensament que no l'havia tingut mai— és que sospitaves aquelles coses que ara ell acaba de contar-nos...? Hi havies pensat mai en que el papà pogués estar malalt, allí; sol... i pensant en nosaltres...?

CORALÍ Mai... (*Distreta.*)

ADELAISSA És dolorós...! Jo ara, quan se n'hi torni..., no sabré deixar de pensar-hi... i temeré sempre... sempre... Recordes què ens ha dit? Damunt de la carta que havia escrit, hi guardava la seva pistola automàtica...!

CORALÍ (*Com desensonyant-se.*)

⁴¹⁸ Aquesta resposta divergeix de la que figura en l'original: “És igual”.

Oh...! Calla..., calla..., Adelaissa. T'escolto com si no fossis tu la que parlés..., com si la teva veu fos..., com et diré jo...?, fos de dintre de mi mateixa... Calla..., calla...!

ADELAISSA T'he enutjat...? Perdona'm. Ja t'he dit que jo no sabia pas què tenia avui... Sí. Tens raó... Sortim a buscar-lo. Vols que obeeixi? Obeiré... obeiré sempre...!⁴¹⁹

CORALÍ Vés, Adelaissa..., vés...! Qui sap si l'obediència és el més inútil dels sacrificis...! Oncle Eladi.
(*Surt del fons ELADI.*)

Escena IV

CORALÍ i ELADI

CORALÍ D'on ve, oncle...?

ELADI Del jardí, d'on vols que vingui jo...? Fins en aquell clos, m'han hagut de venir a trobar...!

CORALÍ Per Déu...!

ELADI No estic avesat a etiquetes ni cerimònies. Sóc esquerp...! Què hi faràs! No hi sé tractar, amb forasters...

CORALÍ El cunyat no és cap foraster, oncle..., i Ricard...

ELADI Ricard es diu aquell xitxarel·lo...? Bona peça...!

CORALÍ I Ricard dintre poc temps, tampoc ho serà...

ELADI Sí: així ho tinc entès, que és el pretendent d'Adelaissa...! Pse...! Com que no m'ha demanat parer; allà ells...!

CORALÍ El meu cunyat ho ha decidit així...

ELADI No en sabia res... per ço.

CORALÍ Sí, oncle. Ell, en arribar, ens ho va dir. Recordi-ho.

ELADI Ens ho degué dir, si vols; però jo no devia fixar-m'hi...! I és tan diferent el saber-ho, i el creure-ho...!

⁴¹⁹ En aquest punt, en l'edició de 1921, no consta el nom del personatge que, amb la seva intervenció, tanca l'escena III. El fragment que comença per "Vés, Adelaissa...!" correspon a Coralí, segons l'original palolià, i no a Adelaissa, com figura en l'edició posterior.

CORALÍ És igual: solament que vostè viu una mica pels núvols; i no s'adona de la realitat fins que hi és ben bé sobre.

ELADI Potser tens raó. En fi: no et creguis que em sàpiga greu que Adelaissa se'n vagi... Un ram de flors damunt l'harmòniem me l'hi posarà Mònica, o jo mateix... I ça com lla era trebinell com un bordegàs; i m'esbarriava els papers de música; i em feia trencar les flors que jo guardava amb més cura... Mira...! Ara recordo que ahir, per a què aquest foraster trobés la taula guarnida, va fer-me trencar un ram de roses, que enamorava... No, no. Ja et dic... Si jo no l'enyoraré pas gens... No...! Però la germana Clara, saps? La teva mare... li duia tan afecte...
Ha sortit de la seva cambra, avui...?

CORALÍ No l'he vista encara.

ELADI És natural... En té tanta pena...!

CORALÍ I vostè, també, oncle. Mal que no vulgui confessar-ho...! Però ella no és pas fora encara.

ELADI És igual. I a més, si jo... jo ja hi estic fet, a estar sol. Adelaissa se n'anirà. Un dia o altre te n'aniràs tu també... veritat...? I el dia aquell, o abans, la germana Clara haurà mort...! Però tu et creus que aquestes cambres seran més grans o més buides que ara...? Que m'hi trobaré més petit, més sol... més perdut...? No, no... igual. Jo continuaré donant lliçons de música a Juvenci; i cuidant les flors del jardí... i botzinant a la Mònica per la seva mania de contradir i desordenar les coses...!

CORALÍ Pobre oncle...!

ELADI I sobretot que Adelaissa ja és una dona...! Dona...!

CORALÍ *(Vagament.)*
I si jo us digués...

ELADI Què...! Què vols dir-me tu...?

CORALÍ *(Reaccionant.)*
No, no...! Res. Ja res...!
(Pausa llarga, silenci forçat.)

ELADI Res? Vols que t'ho endevini jo..., doncs...?

CORALÍ Costaria tan poc...!

ELADI Tu volies dir-me: "I si us digués que jo sé com tornaria l'alegria en aquesta casa..."

CORALÍ *(Amb alegria no continguda.)*
SÍ, sí... Això...!

ELADI Mal que Adelaissa sigui lluny, ben lluny...

CORALÍ *(Amb desil·lusió.)*
No... no... Ja no és això...!

ELADI No és això, Coralí...? No volies dir-me: “Si us digués que jo puc fer-la més bella, més clara, més jove que abans...”

CORALÍ Sí... més...

ELADI Coralí, escolta: jo vaig ésser un falciot esgarriat. I ara comprenc que no hi ha res tan bell com haver fet niu. No vulguis fer com jo, tu que ets bella i jove encara... Sí, Coralí. Tu el tens, el secret, per a desencantar la molsa d’aquesta casa... Adelaissa que faci la seva vida... però tu encén foc nou en aquesta llar en cendres...! Per als vells, per tu... Per tu sobretot...!

CORALÍ Oncle...!

ELADI Era això, veritat, el que no gosaves dir-me...?

CORALÍ No. No era això...! Jo què sé, pobra de mi, el que volia dir! Si avui tots els pensaments sembla que siguin punxes d’acer, apretades aquí, aquí... Volia fer una decisió, volia imposar-me un sacrifici... i no puc; oncle, no puc...! Per despit ens prenen a Adelaissa, i només que jo en tinc la culpa: una sola paraula que jo digués i Ernest ens la tornaria... però jo no puc contra el meu esperit; és indomable. No en sabíeu res, veritat...? Ningú en sabia res, és el fi d’una lluita silenciosa, de molts anys ençà, en la que, abans que tot, jo m’he hagut de vèncer a mi mateixa... I he vençut...! Però és ara ell qui es venja...! “O ella o jo...!” –diu. Compreneu...? O ella o jo...! Què dec fer...?

ELADI Coralí...! Què has dit, Coralí...?

CORALÍ Cert que ha d’ésser molt hermós, oncle, estimar i ésser estimada... Però, jo no oblidaré mai que ha sigut el marit de la meva germana; no el dec estimar..., no el vull estimar; sóc massa superba...!

Escena V

ADELAISSA, ERNEST, ELADI, GREGORI, RICARD i CORALÍ

(Pausa llarga. Pel fons entren ERNEST, RICARD i ADELAISSA, distribuint-se en l'escena segons el diàleg.)

- ADELAISSA No el demanàveu? Aquí el teniu, el jardiner.
- ERNEST Oncle Eladi, jo m'he quedat meravellat del vostre jardí. Digueu-me: aquell taxus seria, per ventura, el que vaig plantar jo, disset anys ha, en nàixer Adelaissa...?
- ELADI El mateix.
- ERNEST Que vell, ja! Oh, jo no sé per què, he anat ara recordant qui sap les coses oblidades! Ha sigut en seure'm a la seva ombra. Vora el colomar, jo hi tenia les casetes del gossos. El pobre Klever és l'únic supervivent de la canilla..., era un cadell quan me'n vaig anar...! Ja fa set anys! M'ha mirat amb els seus ulls clars i manyacs, com si em preguntés: "què has fet tant temps fora!" Certament, allò que diuen del repòs de la casa pairal és una deliciosa metzina...!
- Ja veieu, doncs, oncle, que anc que no hagueu volgut fer-nos els honors de presentació del vostre jardí, no ha sigut necessari! Tota la casa recorreria jo, ara, a ulls clucs, com si mai n'hagués estat fora!
- RICARD I això que aquestes cases empordaneses són difícils com un castell, i desertes com un convent...
- ERNEST I tenen un poc de cada cosa, no, senyor adminstrador?
- GREGORI Certament.
- CORALÍ La nostra, per ço, té més de convent que de fortalesa.
- ERNEST Quan jo hi era, no. Calia sentir els dematins els lladrucs de la canilla, retrunyint per les velles parets, i l'alegria dels companys de cacera, i l'anar i venir de mossos ensellant els cavalls... cantant i riguent, com els oficials en la sala de guarda d'una caserna... Recordeu, oncle?
- ELADI Sí..., sí...

ADELAISSA Que bell devia ser, no? Ara sols udolen els gossos a la nit, atiant⁴²⁰ el pas d'algun vagabund...

CORALÍ És que lladren al mal record..., Adelaissa.

ERNEST Era una ràfega de joventut...! Qui hi podés tornar...!

CORALÍ A fer de la casa pairal una caserna... no?

ERNEST Coralí... perdona'm. No recordava que encara hi havia la mateixa guarda bíblica en el casal; la que llavors treia el caparronet esporuguit⁴²¹ entremig dels batents del finestral enutjada del remor, però atreta per la llampanta novetat de la festa...

CORALÍ Llavors, com ara, us odiava!

ERNEST Influència de la teva educació monacal... Però eres l'única de la casa... perquè tots en vivien d'aquella alegria, oi oncle?

ELADI Jo... no; certament, tampoc... (*Recelós i apenedit.*)

ERNEST Vós? És que no recordeu aquell racó de celler, en el que guardaven un vell conyac deliciosíssim... aquell vi dels forasters fadigats...

ELADI El recordo, i el guardo.

ERNEST I pel que sembla, doncs, en sou tan avar com del vostre jardí...

ELADI No!

ERNEST Doncs, per què no ens havia convidat encara?

ELADI Puc fer-ho ara, si voleu...

ERNEST Coralí... A la salut del record baladrer; ens el vols servir tu? Això, a més de tenir, també, regust de passatge bíblic, demostra bona cordialitat...

CORALÍ Per què no...?
(*Entren ELADI, CORALÍ, RICARD i GREGORI al menjador. ADELAISSA atura a ERNEST al pas de la porta.*)

ADELAISSA Papà, espera't.

ERNEST Què vols?

ADELAISSA Et veig content, i voldria demanar-te un favor, també.

ERNEST Un favor? Hum! Dignes.

ADELAISSA Però no et posis així, sinó no gosaria dir-t'ho.

ERNEST Acaba!

⁴²⁰ En l'original Palol hi escriu "atissant", verb que en l'edició de 1921 es canvia per "atiant".

⁴²¹ En l'original figura "assustadís", adjectiu que es canvia per "esporuguit" en l'edició de 1921.

ADELAISSA No m'has dit res des de que Ricard és aquí: no m'has preguntat res...

ERNEST I bé...?

ADELAISSA Escolta: quan tu vares dir-me que vindria un jove que estava enamorat de mi, que em volia, que havia d'ésser la seva esposa, jo vaig imaginar-me, pobra de mi, un home superior, extraordinari... i Ricard és com qualsevol dels qui passen pel carrer...

ERNEST El volies distint, potser...?

ADELAISSA Jo no sé com el volia. De cap manera: vares ésser tu... i bé: perdona'm, papà; jo no el sabia pas estimar, a aquest home...! Jo no sé fingir.⁴²²

ERNEST Adelaissa! Has pensat bé el que dius...?

ADELAISSA Sí.

ERNEST No. Tu no has pensat bé: tu has estat aconsellada d'algú... No és pas la teva voluntat, aquesta...

ADELAISSA Oh, sí. T'ho juro: mana'm qualsevol altra cosa, el que tu vulguis, jo t'obeiré sempre, papà... però no em vulguis lligar a aquell home...

ERNEST I bé, tant se me'n don. Jo deuria exigir, però no vull sentimentalismes ni tiranies inútils. Tu mateixa: o amb ell o amb mi... tria.

ADELAISSA O amb tu, què vols dir? Seguir-te a tu...? Allà, a l'altra banda de mar...? Oh, sí... sí!!

ERNEST Series valenta?

ADELAISSA Si jo volia dir-t'ho... i no gosava... Si des de que he pogut sospitar que tu, allí dalt, malalt i sol, pensaves en nosaltres, ens necessitaves... jo no desitjava altra cosa...! Ja veus si estaré contenta de seguir-te!

ERNEST Adelaissa!!

ADELAISSA És clar que em farà pena deixar aquesta casa... i a tots... però en canvi tindrè l'alegria d'ésser amb tu; d'arreglar allí també una casa nostra, una casa tota igual a aquesta, no? Amb un jardí, i amb coloms... que em recordaran els d'aquí, quan senti una mica, una mica d'enyorança... Oh sí, sí, papà. Vindrè!

ERNEST Però...

ADELAISSA Què?

⁴²²En l'original hi figura: "però jo no sé finjir". Aquest "però", en l'edició de 1921, desapareix.

ERNEST Tu no saps el cruel que és desarrelar l'esperit per a trasplantar-lo en terra forastera; deixant amors i records lluny per viure de grisors i d'indiferències... No hi tinc cap dret a exigir-ho de tu, Adelaissa!

ADELAISSA Però jo no n'hi tinc pas aquí, d'arrels... No n'hi deixo pas, d'amors...! Ja ho saps!

ERNEST Però... i Coralí... i oncle Eladi...

ADELAISSA Sí... És clar! Però que no et tindrè a tu, que deus ésser el primer que tots ells...! Que no seré feliç sabent que compleixo un deure seguint-te..., cuidant-te...?

ERNEST Adelaissa!

ADELAISSA Vés, vés. I abans que Ricard em pregunti, i jo no sàpiga què contestar-li, digues-li tot això que t'he dit: que jo no el sabria pas estimar... que no puc... Que me'n vaig amb tu!

(Abans d'acabar el diàleg, CLARA sortia de la seva cambra i s'ha parat a escoltar. Per fi, en un moment de dolor, va cap a ADELAISSA.)

Escena VI

CLARA, ADELAISSA, ERNEST i CORALÍ

CLARA Adelaissa!

ADELAISSA Baba!

CLARA Però què dius? Estàs segura del que has dit?

ADELAISSA Per què?

CLARA Sí. Sí! Aneu. Aneu-se'n tots. Ben lluny! Malhaja l'haver-te conegut, Ernest!

ERNEST Senyora...!

CLARA Fes el teu camí! Aventurer! No en tenies prou d'haver-me pres la filla? Sabies que tornava a haver-hi pau en aquest casa, i has hagut de venir a prendre'ns-la també... Vés, vés! Ni mai et torni a veure!

ADELAISSA Però baba, tranquil·litza't. Mira'm, no veus que contenta estic jo...?

CLARA Ara et fa goig, veritat? Sí, és tan formosa! Però abans, quan podia ésser una espurna d'amor de família, era carga pesanta pel teu caràcter ventís, veritat?

ERNEST Senyora. Per Déu...!

CLARA Però, si haguessis tingut pietat, hauries esperat uns dies..., pocs..., quan jo hauria sigut morta...!

CORALÍ *(Des del pas de la porta del menjador.)*
 Volies que jo servís i les copes encara són plenes. Era la teva cordialitat no acceptar-les? Ah! La mamà aquí?

CLARA Teniu raó, que la festa no és acabada encara...! Acabeu, acabeu la festa...

ADELAISSA Baba!
(CLARA torna a la seva cambra, ADELAISSA l'acompanya.)

Escena VII
 CORALÍ i ERNEST

CORALÍ Què té la mamà, Ernest? Plora...?

ERNEST Ha escoltat la conversa d'Adelaïssa...

CORALÍ La conversa amb Adelaïssa...? Què vols dir...?

ERNEST Que se'n ve amb mi.

CORALÍ Que se'n ve amb tu, Adelaïssa...! Ernest...! Ho he comprès bé...!

ERNEST Ha sigut desig d'ella.

CORALÍ No és cert! Tu li has manat; li has exigit... i no en tens remordiment...? De què és fet el teu cor, Ernest...?

ERNEST El meu cor...!

CORALÍ Filagarsa de vela que tots els vents han esquinçat: vols endur-te'n també, als mals vents de la ventura, una feble criatura com aquesta...?

ERNEST A la ventura...? I bé...? Qui ens hi llança sinó tu!

CORALÍ Ernest...!

ERNEST Però, no és això. Ella és ardida i coratjosa perquè ha après la pietat. Els seus ulls d'infant han sabut veure més endins del dolor que els teus, Coralí...!

CORALÍ L'has enganyada amb llegendes de vagabund...

ERNEST De vagabund, d'emigrant, sí. Adelaïssa és humil i valenta per a compartir amb mi l'emigració i l'enyorança; ve a aclarir la meua casa pobra, on fins ara l'única bellesa que hi havia era el teu pensament; ve a parlar-me a cada instant d'aquí, per a convèncer-me de que he de renunciar a tots els meus somnis... d'estimar-te!

CORALÍ Bé saps fingir Ernest! Estimar-me, migrada cosa, doncs, l'amor que tu vols de mi, si pot obtenir-se forçant una porta, a la nit, com un saltejador de camins...!

ERNEST Què suposes...?

CORALÍ Que si un moment de dubte podia haver tingut, aquesta nit s'hauria esvaït, en sospitar-te en l'ombra...!

ERNEST I bé, sí. Tota violència és noble, per a domar l'orgull.

CORALÍ Què vols dir...?

ERNEST Jo no sé de matisos ni delicadeses, Coralí; però, a través del meu instint, jo he vist el teu odi, com un poltre salvatge. Calia posseir-lo amb tirania, cruelment... per a què s'humiliés i deixés lliure al cor... I així ho cercava... Tens raó!... És que tenia la certesa de que, un cop l'orgull vençut..., tu m'hauries estimat!

CORALÍ Molt altanerament ho dius.

ERNEST No. Molt humil, Coralí... Però, en fi, sia com vulgui, tot ha finat, no és cert? Ja era hora! Oh, la metzina del repòs, com m'havia esclavitzat també! Tota la meva valentia de l'arribar ja era trasmudada en feblesa... Totes les velles coses començaven ja a ésser-me familiars i amades... poc a poc, poc a poc, anava tornant tot el passat... Coralí... Adelaïssa m'ha desvetllat a una insospitada renaixença!

CORALÍ Però...?

ERNEST Què vols dir? Que ens seguirà inflant la vela de la nau, la teva maledicció? Per ventura no és pitjor el teu despreci..., la teva indiferència...! Feliç va amb mi Adelaïssa, que no deixa cap amor en terra!

CORALÍ I si n'hi deixés un, també...?

ERNEST "No n'hi tinc pas, d'arrels", m'ha dit!

CORALÍ Parla-li... de Juvenci... en marxar.

ERNEST Coralí!

CORALÍ Parla-li de Juvenci... però sense odi... sense orgull...

ERNEST Coralí...!

CORALÍ I si Adelaissa tremola una mica, inquietada... i dubta... veges si llavors has de tornar a posseir violentment el meu orgull o... has de vèncer el teu! T'espero!

TELÓ⁴²³

⁴²³ Aquí, en l'original mecanografiat, hi consta: "juliol de 1920".

ACTE III

La decoració igual a l'anterior. És a primeres hores de la matinada, MÒNICA i CORALÍ han vetllat prop de la cambra de CLARA. Oncle ELADI, assegut damunt l'arcó antic, fuma una pipa.

Escena I

CORALÍ i MÒNICA

CORALÍ Bé, Mònica, ja pot anar-se'n a descansar. Ja em quedaré jo, ara... No hi ha pas hagut res de nou, veritat...?

MÒNICA No, senyoreta. He donat la medicina a donya Clara ara tot just i no se la hi ha de tornar a donar fins d'aquí a una hora.

CORALÍ Ha posat esperit de vi al fogonet?

MÒNICA Tot està a punt. Ah, escolti, trobarà un ansat amb una infusió d'aigua de farigola. La hi dongui, senyoreta. Va molt bé pels disgustos... I missenyora Clara no té res més que un disgust. Cregui-ho.

CORALÍ És que n'hi ha donat, vostè...? Per l'amor de Déu, Mònica...! No li tinc dit que no vull que es faci res que el metge no ho digui...?

MÒNICA El metge... el metge...! Què saben els metges...!

CORALÍ Sabran o no, però des del moment que hem posat confiança, els hem d'obeir.

MÒNICA És que si no li fa bé, tampoc li pot fer cap mal.

CORALÍ Ja és una raó...

MÒNICA I cregui-ho, senyoreta, les herbes d'aquest país fan miracles. Provi-ho...!

CORALÍ Està bé. Està bé.

MÒNICA Ah... i si hagués res, cridi'm. Ja sap que dormo amb els ulls oberts, com les llebres...

(Surt per la porta lateral.)

Escena II

CORALÍ i ELADI

(Oncle ELADI s'incorpora una mica i diu:)

ELADI Mònica té raó. És l'única vegada que té raó...

CORALÍ Encara sou aquí, oncle...? Mireu que ja comença a clarejar. Per què no us en aneu al llit...

ELADI I tu...?

CORALÍ Ara m'aixeco. He rellevat a Mònica... per més que ja no precisa; la mamà descansa: ha passat la crisi, gràcies a Déu...!

ELADI Els mals morals no maten, Coralí.

CORALÍ De totes maneres, massa m'havien espantat, oncle...!

ELADI Bah! Saben molt de fingir, les dones. La teva mare és una melindrosa i per qualsevol cosa es trasmuda. Els disgustos, les enrabiades, les passa en la seva cambra, per a què en participem els de fora. És clar: sabia que tu t'espantaries i l'amanyagaries com una criatura...! Pobra Coralí...! Sempre ets tu la sacrificada, veritat...?

CORALÍ Es fa amb voluntat, oncle...!

ELADI Has d'aprendre de mi. Mira el cas que n'he fet...!

CORALÍ Sí, ja ho he vist, vetllant tota la nit... també.

ELADI No, és que no tenia son, estava regirant estampes antigues; venia de tant en tant a orejar-me aquí; a fumar una pipa... res més.

CORALÍ M'ho he pensat: he sentit teclejar l'harmòniom i volia aixecar-me a renyar-lo.

ELADI Treia la pols de les tecles...! Fa tants dies que no l'he tocat que ja ho enyoro...! I és clar...! Em venien temptacions de fer-ho...! Si no haguessin sigut els malalts...!

CORALÍ No faltava més... i digueu, ningú ha entrat per a saber de la malalta...?

ELADI No.

CORALÍ Ni... ell!

ELADI Qui és ell? Ah! El teu cunyat, l'Ernest? Sí, m'ha fet companyia fins molt tard. Mònica dormia allí, nosaltres conversàvem en la biblioteca.

CORALÍ Conversàveu... o bevieu conyac?

ELADI De tot.

CORALÍ I... què deia l'Ernest?

ELADI Res... coses passades. Recordàvem aquells bons temps que la teva germana Adela era viva..., les entremaliadures d'Adelaisa..., la teva serietat..., la teva tristesa de nena entenimentada...! Diu que li feies una mena de

respecte, amb el teu uniforme de pensionista... amb l'esclavina i la cinta blava...!

CORALÍ Ves quina cosa! I res més?

ELADI Res més. Sí, projectes de viatges... d'empreses... Sembla que vol deixar-nos aviat.

CORALÍ Està decidit, doncs?

ELADI Decidit. "Ara sí que no ens veurem mai més..." –ha dit. "Això de mai més –he dit jo– és una cosa que fuig de la imaginació nostra: són paraules que diem d'esma. Sempre? Mai? Quin valor tenen? Què signifiquen? Digues..." I, acotant el cap, m'ha fet: "teniu raó, teniu raó... però... ja no ens veurem *mai* més: i això que jo hauria estat ben content d'estar *sempre* més amb vosaltres..."

CORALÍ Això ha dit? Mentia!

ELADI No... i es comprèn, que en senti recança, de marxar. Al fi, aquí ha sigut durant deu anys, a casa seva. I... què diable! No han deixat d'ésser els deu anys millors de la seva vida; i vés a saber quina és la seva vida, ara, allí dalt... en aquelles terres...!

CORALÍ Massa bona deu ésser que tant la desitja, vida de llibertat, de grandeses, de grans emocions...!

ELADI O vida de privacions, d'enyorances, de monotonies, qui sap!

CORALÍ Si no l'estimés, no hi tornaria, oncle! Fora que allí l'esperí algú... també...!

ELADI Algú? Qui, una dona? Home com ell, aventurer, no es lliga així com així... ara, una estimació volandera... un caprici... qui no el té!

CORALÍ I és... per una estimació... volandera... que es fan els més forts sacrificis...!

ELADI Ca! L'home gradua el sacrifici que ha de fer, per ço que realment val l'amor que vol obtenir... i sempre és egoista.

CORALÍ Llavors... quan se sacrifica tota la vida... oncle...

ELADI És que l'amor val força més encara!... I consti que dic amor, jo que no hi crec. L'amor el tinc catalogat també entre les paraules inútils!: "*Sempre! Mai! Amor...!*"

CORALÍ No, amor no: l'amor és una veritat; potser l'única. L'amagarem a tothom; tindrà, fins per nosaltres mateixos, mil noms i mil formes... Serà, primer, odi; després, pietat...; després, passió...! Però existeix.

ELADI Ai..., ai..., ai..., Coralí!

CORALÍ Què penseu, oncle...?

ELADI Que sí, que tens raó, que existeix. Ja ho presumia. Quan lluiten l'odi i l'amor... és l'amor el vencedor sempre...!

CORALÍ No! No!

ELADI I així ha passat amb tu: t'has torturat odiant a un home perquè l'estimaves.

CORALÍ Calleu, calleu!

ELADI Pobra Coralí! I ara ell se'n va..., se'n va per sempre...! Covardies dels homes forts!

CORALÍ *(Aplanada i amb un to de descoratjament.)*
Millor! Ell no hi hagués vingut mai, en aquesta casa...!

Escena III

ADELAISSA, CORALÍ i ELADI

(Poc a poc, per l'escala de les habitacions, baixa ADELAISSA.)

ADELAISSA Coralí!

CORALÍ Criatura! Què vols fer aquí tant d'hora?

ADELAISSA Fer-te companyia. Tampoc puc dormir... Què fa la baba?

CORALÍ Està bé. Reposa.

ADELAISSA M'enganyes...

CORALÍ Per què t'he d'enganyar, tonta!

ADELAISSA La vaig a veure...

CORALÍ No, que la despertaries, més tard hi anirem.

ADELAISSA Ho veus?

CORALÍ Incrèdula! Vés, vés, doncs.

ADELAISSA No, ja et crec: no t'enutgis. Però, per què és aquí oncle Eladi, doncs?

CORALÍ Per què és tan criatura com tu...

ELADI Coralí...!

CORALÍ Però ara també se n'anirà a descansar, veritat oncle?

ELADI Tu et creus que es pot descansar quan tens la imaginació desvetllada?

ADELAISSA Eh que no, oncle? Si m'ha passat a mi: si jo podés contar-te les coses que he pensat, aquesta nit, mig endormiscada... i de la manera que es canviaven i que giravoltaven aquí dintre...!

CORALÍ Però ara que sabeu que tot resta tranquil...

ELADI Ara ja la son és fora.

CORALÍ Doncs bé, cal que em formalitzi. La conversa fatiga; vosaltres no esteu cansats, però jo sí; aneu-se'n a la vostra cambra, que jo iré a donar la medicina a la mamà i també me n'hi tornaré...

ELADI Com tu vulguis... ça com llà ja és hora de que els mossos comencin a trastejar, i ja no precisa... I bé: bon dia!

Escena IV
CORALÍ i ADELAISSA

(Surt per la porta de les cambres)

CORALÍ Bon dia!

ADELAISSA *(Fent acció d'anar-se'n.)*
Jo no me'n vaig encara, vull parlar amb tu.

CORALÍ Em faràs enfadar, Adelaissa.

ADELAISSA Me n'iré si em dius una cosa...

CORALÍ Digues.

ADELAISSA Veritat que tu també ho creus, que jo tinc la culpa de tot lo que passa, en aquesta casa...?

CORALÍ Hum... tonta! I què passa, digues... que jo no me n'he adonat...?

ADELAISSA No sé...

CORALÍ I doncs?

ADELAISSA Però tot és trasmudat fa dies: tu, oncle Eladi..., Juvenci..., el papà...

CORALÍ Has notat això...? T'enganyes. Només hi ha una sola cosa trasmudada...!
Tu!

ADELAISSA Què vols dir...?

CORALÍ Res, ara no vull dir res, perquè no vols ésser obedient... fins amb això has canviat, Adelaissa!

ADELAISSA Veus, Coralí, com no m'he enganyat en dir que tu també em tenies rancor...?

CORALÍ Quina dèria!

ADELAISSA Tan contenta com estava fa pocs dies... i tantes coses com m'han passat, des de llavors... Déu meu!

CORALÍ Tens raó. Tota tu ets plena d'inquietuds, de pressentiments... Però jo sóc la mateixa amiga..., la de sempre. La teva confidenta, veritat? Sí. Jo dec saber-ho tot lo que et passa i que no saps explicar-te. Potser entre les dues arribarem a trobar un nom a aquest petit secret que tu no saps que existeixi dintre teu, i que és el que et dóna tanta pena...

ADELAISSA Oh que ets bona, Coralí...!

CORALÍ Espera'm...! Has sentit? És la mamà?

ADELAISSA Vols dir? No he sentit res.

CORALÍ Entraré a veure-la... a donar-li la medicina... i torno.

ADELAISSA Vols que entri a donar-li jo...?

CORALÍ No, ja torno... espera'm.

Escena V

ADELAISSA i JUVENCI

(CORALÍ entra i surt per la porta del menjador, amb una tassa a les mans, i desapareix per la cambra de la malalta. ADELAISSA resta un moment sola; frega amb la punta dels dits la pols de les tecles... Mira fora, al jardí d'hivern, que s'endevina rere la portalada del fons... etc.; Al poc, quietament, abscondint-se de qui el podés veure, passa des de les cambres en direcció a la porta del jardí. JUVENCI va abillat amb trajo de festes: duu, al braç, un abric.)

ADELAISSA Qui és? Qui és?

JUVENCI Res... ningú.

ADELAISSA Qui és? Ah!, eres tu: Juvenci!

JUVENCI Adelaissa!

ADELAISSA I on anaves?

JUVENCI No! Enlloc.

ADELAISSA Sí... sí... Diga-m'ho, on anaves?

JUVENCI I què t'importa! Enlloc... Adéu!

ADELAISSA Te'n vas? Fugies, eh, fugies?

JUVENCI No ho sé: deixa'm.

ADELAISSA No, no: vull que m'ho diguis...

JUVENCI Doncs, sí: me'n vaig! I què? És que m'espiaves?

ADELAISSA D'aquesta casa? Per anar on?

JUVENCI Tot arreu. Que et penses que el món s'acaba aquí?

ADELAISSA Però...? Ja ho sap oncle Eladi?

JUVENCI Sí.

ADELAISSA Ments! Si oncle Eladi ho sapigués, tu no sortiries així, amagat de tothom, quan encara no clareja... Per què ho fas... Juvenci?

JUVENCI Hora o altra devia fer-ho. Tinc vint anys. Jo, aquí, hi visc com... un assilat. Què sé? Què valc? Qui sóc? Ningú! Vaig a conèixer món..., a ésser home...!

ADELAISSA Sol?

JUVENCI Sol. Per ventura no estic sol, també, en aquesta casa?

ADELAISSA Desagraït! És que els oncles no són res per tu...? Ni jo...?

JUVENCI Sí. Tot ho heu sigut, per mi, tot... però ara... Bah! Adéu!

ADELAISSA No: tu no te'n vas. Cridaré els de casa.

JUVENCI Calla!

ADELAISSA Tens por?

JUVENCI Tant se val. No tinc por... és que em feia pena despedir-me, res més. Però ara que tu ja ho saps... crida'ls si vols.

ADELAISSA Llavors... estàs resolt?

JUVENCI Sí, Adelaissa. Jo fins ara era feliç aquí; sense saber res; sense ambicionar res... Et tenia prop meu, jugant amb mi, com una germana.... no... no... més que una germana, i tu ho eres tot: em feia content i venturós, només el que tu em miressis i em parlessis... I pobre de mi! Quan em preguntava jo mateix què cosa era estimar, sentia una mena d'alegria que em contestava...: "és estar amb Adelaissa!"

ADELAISSA Juvenci!

JUVENCI Però, jo... jo no sabia que per estimar s'havia de tenir benestars i riqueses i luxes... i que aqueixes coses s'acceptessin de qualsevol... del primer que ve a oferir-les!

ADELAISSA Oh, no! Juvenci... no. T'enganyes!

JUVENCI És igual... si no et retrec res. Però la desil·lusió també és saludable.

ADELAISSA Llavors... és el despit el que et fa marxar...

JUVENCI No. Ni l'orgull, ni el despit: digues, millor, la gosadia de voler-te. És que m'he sentit jove i fort, amb dret també a anar a buscar aquelles riqueses que poden proporcionar l'amor i la felicitat... un altre dia!

ADELAISSA Juvenci!

JUVENCI Ja no et trobaré a tu, quan torni... però jo no et tinc pas rancor...! Quina malavolença puc tenir-te si m'has dit germà tantes vegades! Mal que estimis a un altre...

ADELAISSA No. No! T'enganyes! Si no l'estimo, a qui tu suposes; si no el vull, ja ho sap! Però, per què em parles així, ara...? No m'hi havies parlat mai!

JUVENCI És que, quan es diu "adéu per sempre", la veu tremola anc que no es vulgui... Bah! No em detinguis més. El dia apunta... Adéu, Adelaissa!

ADELAISSA No! Tia! Coralí!

JUVENCI Calla! És que voldries que jo tingués la pena de veure't marxar a tu primer... I amb un altre home... i per sempre...?
(CORALÍ entra en la cambra sense que ells se n'adonguin i, al veure a JUVENCI, intencionadament recula.)

ADELAISSA Marxar... sí... però no amb un altre home...

JUVENCI Llavors...

ADELAISSA Però... tens raó; també me'n vaig... lluny, més lluny que tu...

JUVENCI I doncs, per què volies que jo em quedés aquí, si tu també en fuges...?

ADELAISSA Jo què sé, pobra de mi, el que volia!

JUVENCI Adelaissa...!

ADELAISSA Juvenci...! Per què no me les havies dit abans, aquestes coses...?

JUVENCI Perquè és ara tot just que les sé. Ara que et perdo per sempre...!

ADELAISSA Per sempre... no.

JUVENCI Sí, Adelaissa. Quan ens tornarem a trobar, un altre dia, serem tan oposats, tan distints, que a penes si ens coneixerem...

ADELAISSA Jo no. Jo seré igual. Tu sí, és clar. Tornaràs siguent un gran artista, un home ric, gloriós...

JUVENCI Tant de bo, Adelaissa; que llavors, per més alta que siguessis, podria arribar a tu... i estimar-te!

ADELAISSA Només llavors..., doncs...?

JUVENCI Llavors, i ara, i sempre... Que jo sempre i a cada moment de la meva vida he de pensar en tu. Adelaissa... tu no hi pensaràs més, en mi...?

ADELAISSA Molt!⁴²⁴

JUVENCI Bah!... Adéu... Adéu... Adelaissa...
(*Va per a fer-li un petó.*)

ADELAISSA No, no...

JUVENCI Adéu.

ADELAISSA Juvenci..., Juvenci...
(*JUVENCI desapareix. ADELAISSA resta assentada amb els braços allargats damunt la taula i el cap entre els braços. CORALÍ, que se suposa ha seguit el diàleg, travessa l'escena seguint la direcció de JUVENCI. Pausa llarga.*)

ERNEST *entra sorprenent la sortida de CORALÍ*⁴²⁵; *vesteix trajo de camp, com el primer acte; en veure a ADELAISSA, la toca de l'espatlla.*)

Escena VI

ERNEST i ADELAISSA

ERNEST Nena!

ADELAISSA Papà...

ERNEST Què tens?

ADELAISSA Res!

ERNEST Res... i plores?

ADELAISSA T'enganyes, de què vols que plori, jo...?

ERNEST He vist sortir a Coralí, on ha anat?

ADELAISSA A Coralí, dius? Quan?

ERNEST Ara: ha sortit cap al jardí. No estava amb tu?

ADELAISSA No.

ERNEST Estaves sola, doncs?

⁴²⁴ En l'original hi figura, escrit a mà: "Oh! sí!", interjeccions que no es conserven en l'edició de 1921.

⁴²⁵ En l'original solament hi figura: "(Ernest entra)". L'allargament de l'acotació, "(ERNEST entra sorprenent la sortida de CORALÍ:)", és pròpia de l'edició de 1921.

ADELAISSA Tampoc! Dignes, papà; tu has vist a Coralí, ara, quan sortia? N'estàs segur?

ERNEST Sí. Però, per què?

ADELAISSA Llavors l'haurà vist..., l'haurà aturat. *(Amb alegria.)*

ERNEST A qui?

ADELAISSA A ell! Oh sí, sí: que l'aturi... *(Va cap al jardí.)*

ERNEST Espera, on vas?

ADELAISSA *(Reaccionant.)*
Tens raó. Enlloc!

ERNEST Adelaissa, per què no m'ho vols explicar, tot lo que et passa? Per què no hi tens confiança, en mi? Jo voldria que no fos respecte, sinó amistat ço que ens lligués... i tu en fuges sempre...

ADELAISSA No és cert, papà...

ERNEST I bé... Jo vull saber-ho doncs. Per què plores? Qui és ell? Ricard no, veritat? Després de la nostra conversa d'ahir no crec que hagueu tingut necessitat de cap entrevista... Per altra part, tampoc semblava afectar-se gaire pel matrimoni... prendrà el tren de mitja tarda, m'ha dit.

ADELAISSA No... no era ell.

ERNEST I doncs... Ah! Juvenci...?

ADELAISSA És igual, si ja no m'importa...

ERNEST Ja no...? Doncs t'havia importat alguna vegada...

ADELAISSA No ho sé...! Tampoc!

ERNEST Juvenci, el deixeble d'oncle Eladi..., no? I és per ell que ploraves...? No respons...? Cosa més rara que una dona...!

ADELAISSA No, no he plorat per ell, ni per ningú!

ERNEST Per ell, sí. No t'avergonyeixi el dir-ho! Qui no ha sentit coïssor en els ulls alguna volta! Però les renyines d'enamorats són com la pluja d'estiu, una llúissor... i res més...

ADELAISSA Renyines d'enamorats...! No, ni hem renyit, ni...

ERNEST Acaba.

ADELAISSA Ni he estat mai enamorada.

ERNEST N'estàs segura?

ADELAISSA Sí.

ERNEST I doncs...?

ADELAISSA S'ha despedit... ha marxat... i, potser sí, m'ha commogut una mica...!

ERNEST Juvenci ha marxat? I per què? No respons? Comprenc!

ADELAISSA Sí... ell creu que jo me'n vaig amb Ricard...; ell no ha sapigut comprendre que era a tu..., papà..., que et seguia.

ERNEST I marxa...

ADELAISSA Per no trobar-se sol –diu- quan jo sigui fora...

ERNEST Fugir per oblidar! Vana covardia dels homes...!

ADELAISSA Però... no, no..., papà..., jo no l'he pas cregut de res del que em deia: què se me'n dóna a mi, que es quedi o que se'n vagi...? Però, com que de petits, petits, que som junts, que juguem, i ens barallem... potser sí, m'ha fet una mica de pena el pensar que ja no ens veuríem mai més... Perquè jo, fins ara, no hi havia pensat, que ens separàvem per sempre...

ERNEST I ara?

ADELAISSA Ja és inevitable.

ERNEST Oh, aquest caparronet, que fàcil és a somniar i a desesperar-se...! Bon amor, torna sempre...!

ADELAISSA Però... on seré jo, quan ell torni, papà?

ERNEST Ho veus, doncs, com l'estimes...?

ADELAISSA No ho sé... no ho sé... Però, si tota aquesta inquietud, si tot aquest sofrir per coses que no es comprenen és amor..., diga'm, papà, què s'ha de fer per no estimar...!

ERNEST Pobra nena: l'enemic és més fort que tu...!

ADELAISSA Fugir, veritat? Apartar-nos, veritat? Què esperem, doncs, per marxar, papà? Per què no anar-nos-en prompte..., avui..., de seguida...?

ERNEST “Que potser encara l'aconseguiríem...”, vols dir, oi?

ADELAISSA No te'n burlis. Ja sé que tot això que em passa, que tot ço⁴²⁶ que t'he contat, no són res més que criaturades, que fan riure... però què hi puc fer, si tot em sembla agegantat? Si la més petita pena em posa trista... si avui em faria plorar qualsevol cosa...

(CORALÍ i JUVENCI *des de dins.*)

⁴²⁶ En l'original primer hi figura “açò”, que després esmena per “això”. En l'edició de 1921 s'optà per “ço”.

Escena VII

JUVENCI, ADELAISSA, ERNEST i CORALÍ

JUVENCI No. No. Impossible.

ADELAISSA Ell!

ERNEST Ho veus?

CORALÍ *(Entrant.)*

Poc ho hauria pensat mai, Juvenci, que fossis tan nen. La teva decisió és noble; és valenta... però la causa és tan ridícula...! I, sobretot... el procediment és tan covard...!

JUVENCI Coralí...!

CORALÍ Tu creus que has de marxar...?

JUVENCI Ja no ho sé...

CORALÍ No ho sabíeu? Se n'anava sense voler-se despedir? I tu, l'hauries deixat marxar sense avisar-nos, Adelaissa?

ADELAISSA Jo...

CORALÍ I bé: vine aquí, seu i parlem amb seny. Ernest, tu no deus saber res de les petites comèdies que juguen els enamorats, veritat? Així és que ara et reservo el paper d'espectador... només.

ERNEST Sense dret a intervenir...?

CORALÍ A penes per a manifestar avinença.

JUVENCI No siguis irònica, Coralí...!

CORALÍ Fa poc, encara ho eres tu..., recordes? Tu, que volies rebre amb tot honor al príncep que devia arribar per Adelaissa... Per què no puc ser-ho jo, ara, una mica, en despedir-lo...?

JUVENCI Però...

CORALÍ Però no vull ésser-ho, que parlo seriosament; perquè us vull... i em feu pena i enveja a la vegada... Juvenci: tu deixes ara el teu bagatge, sents? Espera uns moments només, els precisos per a què oncle Eladi et dongui el seu consentiment i et beneeixi... Després, omple'l tant com puguis d'il·lusions, com més, millor, i ves-te'n -si encara persisteixes- a treballar amb fe, amb entusiasme..., que, encara que Adelaissa no t'ho hagi volgut dir, t'estima i t'esperarà... Veritat, Adelaissa...?

JUVENCI Però Adelaissa se'n va també...

CORALÍ Se'n va...! És cert... però no com tu suposes... Ella acompanya el seu papà... veritat, Ernest? Ja s'ha esvaït aquell rival que te la volia prendre, però què hi fa, aquí, o amb ell, si quan tornis a buscar-la l'has de trobar, veritat, Adelaïssa...?

ERNEST Coralí...!

CORALÍ Ernest..., perdona'm... Ja sé que deuries fer-les-hi tu, aquestes preguntes... Jo també ho havia volgut, que les fessis... però les sensacions que frisen entre l'alegria i el dolor han d'ésser tan subtils que, de no fer-se ran de pell, fereixen... i tu...

ERNEST Sí, el meu temperament agre i cruel hauria burjat només per a provocar el dolor... com sempre, veritat...?

CORALÍ Qui sap!

ADELAÏSSA Papà...

ERNEST I bé: respon, doncs, Adelaïssa...

ADELAÏSSA Jo què he de dir, pobra de mi...? Si no m'heu preguntat res..., si no sé respondre res... Estimar? Esperar? Jo no sé... aquestes coses...

ERNEST Tens raó: no cal preguntar-les. S'estima sempre...! S'espera sempre! No és cert?

ADELAÏSSA Sí..., sí...

ERNEST Juvenci, ara sóc jo qui parlaré. M'agraden els homes decidits: tu lluita amb voluntat, que Adelaïssa t'esperarà; jo t'ho prometo per ella! Però... com que allà, lluny..., amb mi, podria emmetzinar-se amb desamors i desesperances..., com que podria aprendre d'oblidar... i el sofriment podria eixugar aquesta ànima seva, esponjosa i vibrant... Com que jo, que no he sabut mai estimar, no podria mantenir, dia per dia, el record d'aquest amor que us guia... Ella, Adelaïssa..., restarà aquí..., t'esperarà aquí, amb Coralí... en aquesta casa... com sempre...!

CORALÍ *(Simultàniament.)*
Ernest...!

ADELAÏSSA Papà...!

JUVENCI Mercès..., mercès...!!

ERNEST He vingut sol... i me'n tornaré més sol, encara; però tindrè l'alegria de que, almenys, alguna vegada no hauré sigut cruel! Cruel malgrat jo mateix! Per

fatalisme! De que ja no em seguirà la teva maledicció, oi Coralí...? Ja veus...: has vençut..., te la torno...

CORALÍ Ernest..., per pietat..., calla...!

ERNEST Però no has pas triomfat del tot... Ha sigut l'amor el més fort enemic teu... i l'amor també te la pren...!

CORALÍ Beneït sigui...!

ADELAISSA Oh, papà. Jo no el vull, aquest sacrifici teu, sents? Que va més enllà de les teves forces... Sí..., sí... Jo vinc amb tu, que no sabria deixar-te marxar sol, ara que tinc la pena de no saber-te feliç...! Jo ho hauria sigut, quedant-me, com si no hagués sabut res..., com abans –aquell abans que ja em sembla tan lluny-, però, entre la meva felicitat i la teva..., primer la teva, papà!

JUVENCI Sí..., sí... Té raó Adelaïssa. Mercès. Tot és inútil.

ERNEST Què sabeu, vosaltres, pobres criatures!

CORALÍ Ernest...! (*Amb lleïment.*)

ERNEST Coralí!

CORALÍ Res! Res!

ERNEST Encara dubtes...?

CORALÍ No! Tant de bo hagués dubtat alguna vegada!

ADELAISSA (*Comprenent-ho tot.*)

Papà! Coralí!

CORALÍ Adelaïssa...! Filla meva!

TELÓ

Juny-setembre de 1920

Les petites tragédies

Comèdia en tres actes

PREMI OFERT
PER
D. EVARIST FÀBREGAS I PAMIES

LES PETITES TRAGÈDIES

COMÈDIA EN TRES ACTES

Lema: La Quimera

PERSONATGES⁴²⁷

AURÈLIA	Ampar Ferràndiz
MARCELA	Rovira
FLORENTINA	Teresa Pujol
EUGENI	Pau Jurquet
FREDERIC	Joaquim Viñas
D. DANIEL	Bartomeu Pujol
SR. MOLINS	Lluís Mir
MIQUEL	Gómez

Estrena la nit del 30 de octubre de 1921 en el Teatre Bartrina de Reus.

⁴²⁷ En l'edició que presentem incloem la relació de personatges que figura al mecanoscrit original, però no a l'edició posterior de l'obra. A més, a l'original també es remarca la distinció següent: "Aquesta obra obtingué el premi de mil pessetes ofert per D. Evarist Fàbregas en el Certamen del Centre de Lectura de Reus de 1921 i representada la nit de 30 de octubre en el Teatre Bartrina d'aquella entitat."

ACTE I

L'escena en una antiga casa empordanesa. Sala espaiosa, artessonada, amb portes laterals que condueixen a habitacions interiors: una destinada a arxiu o despatx i altres a dormitoris. Porta al fons d'entrada i sortida. A un dels costats, una brana de fusta labrada que mena a les habitacions del pis superior.

*El mobiliari és sever, encara que un poc desordenat per ser la sala: una barreja d'escriptori i sala de cosir de les noies. Hi habrà, entre els mobles, una taula en un dels caires del local. Acció: avui.*⁴²⁸

Escena I

DANIEL, FÀBREGA,⁴²⁹ MARCELA i FLORENTINA

(En alçar-se el teló, MARCELA i FLORENTINA; una a cada àngul del saló, llegeixen i broden en un teler de mà. Don DANIEL, a punt de sortir. El senyor FÀBREGA, mostrant un llibre que es suposa està ordenant en una altra habitació.)

FÀBREGA És un exemplar notable, don Daniel: editat el 1632 a Girona amb una portada en què figura la ciència, sap? I el treball.⁴³⁰ Però ja el tinc.

DANIEL En el nostre arxiu hi ha d'haver coses raríssimes.

FÀBREGA Millor, millor: potser sí...

MARCELA Antigament era l'arxiu d'un dels comtats empordanesos, segons he sentit a dir.

FÀBREGA La *Historia del Ampurdán* d'en Pella i Forgas en deurà parlar. També la tinc: ho consultaré... De moment jo li prometo ordenar-lo tot lo bé que pugui... i ja ho sap: si d'acàs volgués vendre's algun dels llibres que li he separat... encara que ja els tinc...

DANIEL Per ara, no.

FÀBREGA Com li sembli...

DANIEL Marcela...

⁴²⁸ Aquesta contextualització només es troba en el document original i no en l'edició posterior de l'obra. Tot i així, hem cregut convenient d'inserir-la perquè la descripció que presenta permet situar millor l'acció posterior.

⁴²⁹ En l'original, el nom del personatge "Fàbrega" apareix ratllat i substituït per "Molins". No obstant això, conservem el de "Fàbrega" per ser el que, finalment, apareix a l'edició posterior.

⁴³⁰ En aquest punt, en el text primigeni (T.P.), s'afegeix: "sap?"

MARCELA Papà.

DANIEL Potser que vingui el procurador de les Closes en sent jo fora; si no vol esperar-me, tu mateixa sàpigues dir-me el que vol! Altrament, bé seria hora de que pogués refiar-me d'algú! Hom no pot disposar ni d'un moment seu...!

MARCELA Perquè no vols que et rellevem nosaltres...

DANIEL No és feina de dones. Les dones a la casa... i prou!

FLORENTINA Sí; és clar: com si no fóssim tan capaces com qualsevol home...

DANIEL També aquestes idees...? També...?

FÀBREGA Té raó don Daniel: "Fembra honesta i recatada..."⁴³¹ Aforismes del Pare Severí, 1721. Jo el tinc.

FLORENTINA Doncs, ja me'l deixarà, veritat, senyor Fàbrega...?

FÀBREGA No puc. No solo deixar mai cap llibre a ningú.

MARCELA (*Apart.*) Apunta't aquesta finesa, germaneta...

DANIEL ... Què més havia de dir...? Què més havia de dir...?

MARCELA Tu ho sabràs...

DANIEL No, res més. A reveure.

FÀBREGA Se'n va, senyor Daniel? Si li sembla, tornaré qualsevol altre moment... Jo no tinc mai res a fer..., sap?

DANIEL No, no. Pot quedar-se amb tota llibertat.

FÀBREGA Gràcies. Doncs, amb el seu permís. (*Se'n va per la porta lateral on es suposa hi ha l'escriptori.*)⁴³²

DANIEL Vigileu-ho, per ço, sentiu? D'aquests bibliogràfils⁴³³, per més cristians que siguin, hom no pot fiar-se'n massa. (*Surt pel fons.*)

Escena II

MARCELA i FLORENTINA

(*Pausa. L'una reprèn el teler de brodar; l'altra torna a asseure's en el mateix lloc del començar, obrint novament el llibre que llegia.*)

⁴³¹ T.P.: "La doncella recatada, serà molt bona casada".

⁴³² T.P.: "(*Entra per la porta lateral on se puposa hi ha l'escriptori.*)"

⁴³³ T.P.: "bibliòfils".

MARCELA Apa, gràcies a Déu que avui tenim feina. Ja ho saps: tu, a vigilar aquesta arna de pergami i jo, a esperar al procurador de Les Closes.

FLORENTINA On érem?

MARCELA Aquí: “I entonces, Alejo apuntándole el revólver, exclama: Ah! miserable, vas a morir. Pero la condesa...”

FLORENTINA He acabat l’empadronada! No vull treballar més...

MARCELA Jo ja he llegit, per tercera vegada, aquesta novel·la. Decididament és molt avorrit, aquest viure.

FLORENTINA El papà ha fet mal fet de fer-nos venir aquí..., no trobes?

MARCELA No podíem quedar-nos al pensionat tota la vida!

FLORENTINA Cert; però això d’esperar, brodant, a que et vingui a buscar un pretendent, és cosa molt poc falaguera.

MARCELA I si els pretendents són com els que hem conegut fins ara! Don Pere Regalat: “Tot això que veu és meu!”

FLORENTINA Victorià: “Les senyoretetes d’avui encara no pesen tres unces!” Quan torni a néixer, vull ésser home!

MARCELA Com don Pere Regalat?

FLORENTINA No!

MARCELA Com en Victorià, doncs?

FLORENTINA I ara! Però, és que tots són iguals...?

MARCELA Sí... Un n’hi havia que no ho era... i qui sap on para...

FLORENTINA Cosí... Eu...

MARCELA Pxit! No l’anomeni’s. Ja saps que aquí aquest nom no pot dir-se.

FLORENTINA T’agradaria tornar a veure’l?

MARCELA Molt! I a tu?

FLORENTINA Tu creus en bruixes?

MARCELA Per què?

FLORENTINA Doncs, perquè... perquè... Perquè ell és aquí!

MARCELA Justament... tres anys que és fora, que no n’hem sapigut res? Impossible.

FLORENTINA L’he vist.

MARCELA Estàs segura? I com l’has vist? Quan? A on...?

FLORENTINA Aquí mateix... ara fa poc. Aturats a la reixa del jardí... Sotjava alguna cosa... Ell no m’ha vist, per ço.

MARCELA Per què no ve, doncs?

FLORENTINA Vindries tu, en el seu lloc...?

MARCELA És veritat...! No!

FLORENTINA ... El volia cridar... mes...

MARCELA Sempre ho he esperat, que ell vindria.

FLORENTINA Creus que sospita el nuviatge d'Aurèlia...?

MARCELA Per què seria aquí, si no...?

FLORENTINA Fa mal fet, doncs.

MARCELA Qui sap!

FLORENTINA Tu creus que Aurèlia hi ha pensat més, en ell?

MARCELA Pitjor que això. Jo crec que encara l'estima.

FLORENTINA Ets molt atrevida, pensant, germana...

MARCELA Si em dius en què ho fonamento, pot ser que t'hagi de contestar "en res"...
Mes, hi ha coses que, malgrat totes les apariències en contra, existeixen.

FLORENTINA Però, enc que així fos. El seu comportament amb ella és imperdonable.

MARCELA ... I amb el papà... I amb tots!

FLORENTINA Eugeni era un eixelebrat...

MARCELA ... Un beneit.

FLORENTINA Però... molt bo, per ço.

MARCELA Molt simpàtic...

FLORENTINA Qui sap si vindrà...?

MARCELA Ell aquí...! Ves qui havia de dir-ho...!

FLORENTINA Ja és ben cert que qui del llop parla...

Escena III

Dits, EUGENI i MIQUEL, cambrer

MIQUEL Perdoni. A qui avisaré...?
*(Apareix EUGENI per la porta del fons, eixelebrat, fent-se pas contra la insistència d'aquest en no deixar-lo passar.)*⁴³⁴

⁴³⁴ En l'original, aquesta acotació apareix, lleugerament modificada, just al costat de l'Escena III: "(Aixebrat, fent-se pas contra la insistència del cambrer en no deixar-lo passar, EUGENI apareix per la porta del fons)".

EUGENI Al llop!
(Les dugues germanes, en adonar-se'n, fugen precipitadament, cada una a una cambra oposada. De prompte, per ço, comencen a treure el caparronet, fins que tornen a escena.)

EUGENI Torno a ser aquí! *(Veient la fugida.)* I ara...!

MIQUEL ... Dispensi, jove...

EUGENI Marcela... Florentina... Que sóc jo...!!

MIQUEL Don Daniel ha sortit...

EUGENI Ja ho sé. Ja ho he vist. Vostè fa poc que serveix aquí, veritat? Doncs ja farà el favor de vigilar, de lluny, a don Daniel, i quan el vegi que torna... xiuli!

MIQUEL Li prego que faci el favor de sortir. No tinc ordres de...

MARCELA Eugeni...?!

FLORENTINA Eugeni...?!

EUGENI Cosineta Marcela... Cosineta Florentina...

MARCELA Tu...!?

FLORENTINA Tu...!?

EUGENI Jo!

MARCELA *(A MIQUEL.)* Ja es pot retirar, Miquel. És el cosí Eugeni...

EUGENI ... I ja ho sent, veritat? Quan el vegi... xiuli. *(Surt MIQUEL.)*

Escena IV

MARCELA, FLORENTINA i EUGENI

MARCELA Sempre el mateix...

EUGENI El mateix...? No. Mira: comença a platejar-me la clenxa. A Anglaterra és moda. No heu vist mai aquells financers de pel·lícula? Igual.

FLORENTINA Véns d'allí, doncs...?

EUGENI Hi he estat fins ara! Vos he enyorat més...!

MARCELA Mentider.

FLORENTINA Sí... i no has escrit mai!

EUGENI Perquè la llengua anglesa no es presta a dir coses boniques. I com que sabia que escrites en català l'oncle Daniel llegiria abans les cartes...

MARCELA Sí... és cert!

EUGENI Sabeu que m'adono d'una cosa, cosinetes? Abans no éreu pas, ni de bell tros, tan boniques. Mira: jo venia decidit a endur-me'n una, i no sabré a quina triar...

FLORENTINA Potser allí dalt hi tindrien que dir...

EUGENI ... A Bristol –perquè jo era en un escriptori d'uns magatzems a Bristol- no hi ha res més que homes. Homes, sí. Blancs, negres, grocs, russos, francesos, xinos, americans... però res més.

MARCELA Res més?

EUGENI ... I carbó de pedra, i fum, i bótes de drogues... i pilons de fustes... i caixes... i fang...!!

FLORENTINA Ui! Que lleig, doncs.

EUGENI Cert: molt lleig... Se'm varen acabar els quartos allí, i allí vaig quedar-me!! Sort que hi he estat poc, per ço!

MARCELA Tres anys!

EUGENI Bah! Unes hores!

FLORENTINA No, no: tres anys.

EUGENI I bé, sembla que va ser ahir; millor dit: ara ja sembla que no m'he mogut mai d'aquí.

MARCELA Vols dir?

EUGENI No m'hi sentíeu? A vegades me trobava... com vos diré...? Com encantat, com si no visqués a n'aquest món; alguna cosa havia fugit de mi. Al retornar a la realitat... quan aquella cosa...

MARCELA L'ànima!

EUGENI De segur. Doncs, quan l'ànima tornava, li deia: “d'on vénis?” I ella: “de Catalunya, de casa teva” –perquè aquí, enc que no m'hi vulguin, en deia a casa meva. I jo: “i què fan per allí Marcela i Florentina... i Aurèlia...?” I ella, m'ho contava tot, tot: els nuvis que tenies tu... i tu...

MARCELA Com te devia enganyar, doncs. No en tinc.

FLORENTINA I tal! Ni jo.

EUGENI De la que no em parlava gaire mai era... d'Aurèlia! Diga'm, Marcela, per què no és aquí, Aurèlia...?

MARCELA ... Aurèlia...

FLORENTINA Ha sortit... a primera hora de la tarda... No ho sé...

EUGENI Igual que llavors: quan jo preguntava al meu esperit per ella, també dubtava. Mai sabia dir-me la veritat, mai... És tan hermosa com sempre...? Marcela, Florentina... digueu-me: se recorda gaire de mi...? Me guarda rancor, encara...?

MARCELA Eugeni... jo...

FLORENTINA Com vols que ho sapiguem, nosaltres...!

EUGENI No importa! Sí; em deu odiar encara! Però quan jo pugui contar-li lo molt que he pensat en ella... i tot lo que he fet per a tornar ben transformat al costat seu... Quan pugui dir-li una paraula ben dita que li vull dir, s'enriolarà i em perdonarà de seguida. Quan torni, no li digueu pas, sentiu, que jo sóc aquí. Entraré així, pel finestral del jardí, com un heroi de novel·la, i *pam!*, agenollat davant seu: "Me perdones, Aurèlia?" i de seguida: "Papà!, oncle!, fills meus!!", etcètera, etcètera. I tal dia el casament!

FLORENTINA Boig!

EUGENI Eh, que no..., Marcela? Eh que no ho sóc, de boig...? Per més que, potser, teniu raó. L'estimar ja és una mena de bogeria. I sóc més boig ara que quan... que quan oncle Daniel me donava els darrers quartos del meu patrimoni i jo els posava damunt d'una carta! Llavors, estimava, mes no estimava prou, Marcela! Era massa feliç, i l'amor viu d'una mica de dissort..., d'infelicitat..., de tortura....! Què sé jo!

MARCELA Pobre Eugeni!

EUGENI Què vol dir, pobre Eugeni..., cosineta? És que et penses que l'oncle no em perdonarà si li conto que m'he esmenat tant!? Figura't si m'he esmenat que la casa em confia la gerència d'una sucursal que establím a Barcelona...

FLORENTINA Oh, que et tindrem a prop, doncs!

EUGENI Com s'entén, a prop! Em tindreu junt amb vosaltres, perquè... sabeu...? Un càrrec de confiança així no està bé que el tingui un solter... sol i una mica estrambòtic... com jo ara. I vull donar la seguretat de que seré sempre més una persona de seny... casant-me!

MARCELA Però...

EUGENI M'ajudareu vosaltres...? Quan vingui l'oncle Daniel, una moixaina cada una... i apa! A preparar-li la mà per a perdonar! Al fi vaig jugar-me diners

meus que tal vegada m'haurien destorbat per a fer-me l'home que sóc avui.
Un home nou..., flamant..., com si sortís de la capsa...! Confio?

FLORENTINA Confia.

EUGENI Doncs així, triomf segur! Ah! I a l'Aurèlia res, cosinetes... res! Adéu-siau!
Ves: ara voldria fer-vos un petó a cada una, i no goso!

MARCELA Plaga!

FLORENTINA Ja te'l faré jo, doncs!

EUGENI Decididament... no em rentaré aquest bocinet de cara en quinze dies...

Escena V

Dits i el Sr. FÀBREGA, *que surt de la porta lateral.*

FÀBREGA Don Daniel...! Ah!, perdoni. Havia sentit enraonar i em pensava que era don Daniel.

MARCELA Cosí Eugeni... El senyor Fàbrega...

FÀBREGA Tant de gust...

EUGENI Servidor... Quedem així, doncs, eh? Fins a ben prompte. (*Surt pel fons.*)

FÀBREGA No se n'ha pas d'anar, per mi... Sento haver molestat...

FLORENTINA No, senyor Fàbrega, no: si ja se n'anava...

FÀBREGA He pecat contra l'onzè manament..., veritat?

MARCELA I ara...?

FÀBREGA Però, sap?, tenia una mica de pressa i volia despedir-me.

FLORENTINA Ja està llest...?

FÀBREGA No, senyoreta, ca...! Però la pols d'arxiu és molt perjudicial per la salut i no es pot treballar gaire... Ja tornaré demà... Saludin al seu papà, senten...?

MARCELA Serà servit. (*Veient que curioseja el llibre que elles llegeien.*) Aquest llibre, que també li fa peça?

FÀBREGA Dolent... dolent... molt dolent...!

FLORENTINA *El llanto de un presidario: a que no el té*⁴³⁵?

FÀBREGA No, no: ni ganes. Vet aquí lo que fa malbé a les dones actuals: aquestes lectures; ja fan bé, avui, els homes de criteri no casant-se.

FLORENTINA A fe que a vostè li convindria el casar-se.

⁴³⁵ En el T.P. segueix: "senyor Fàbrega...?"

FÀBREGA Per què?

FLORENTINA Si altre no, perquè la dona l'arreglés una mica.

FÀBREGA Què vol dir?

FLORENTINA Vostè ve a ser com una mena d'arxiu ambulant: duu molta pols a sobre i una dona, si altre no, l'endreçaria.

FÀBREGA Va molt equivocada. Sóc més polit de lo que sembla.

MARCELA No, no: si de goig encara en fa força...

FLORENTINA I, si no, que ho digui aquella viudeta...

MARCELA En què quedem?

FÀBREGA Deixi-la dir a la seva germana... Està molt de broma sempre.

MARCELA Però, és veritat...?

FLORENTINA Què ha de dir ell! Ho sé de bona tinta...

FÀBREGA Ha... ha... ha...

MARCELA Si nosaltres hi podem donar un cop de mà...

FÀBREGA (*Anant-se'n.*) Estan molt de broma... Estan molt de broma...!! (*Surt pel fons.*)

Escena VI

MARCELA i FLORENTINA

MARCELA Pobre senyor! Mira que a la seva edat tenir pretensions de conquistador! (*Pausa.*) Com tarden avui, Aurèlia i Frederic..., veritat?

FLORENTINA Han sortit a cavall, cap a la pineda, vora mar...

MARCELA Són feliços, no?

FLORENTINA Són feliços. (*Pausa.*) Escolta'm, Marcela: tu creus que li hem de dir que Eugeni ha arribat?

MARCELA No ho sé... mes... si fos ella qui parlés al papà, el papà el perdonaria...⁴³⁶

FLORENTINA És cert.

MARCELA I Eugeni insistirà a venir... M'agradaria tant, que tornés aquí, amb nosaltres...!! (*Rest a ensonyada.*)

FLORENTINA En què penses, Marcela?

⁴³⁶ En el T.P. afegeix: "De nosaltres no'n farà cabal!"

MARCELA Què sé jo... Potser en que, si jo hagués sigut Aurèlia, no l'hauria oblidat tan prompte com ella...!! (*Pausa.*)

FLORENTINA Mira-te'ls! (*Fa voleiar el mocador des del finestral.*) És hermosa, la nostra germana, oi?

MARCELA Molt hermosa...!

FLORENTINA Per què se'n deu dir lluna de mel, dels primers dies de matrimoni...?

MARCELA Ves què sé jo...! Vaia unes preguntes...!! (*Surt per la porta lateral; a poc entren AURÈLIA i FREDERIC, amb trajo de muntar.*)

Escena VII

FLORENTINA, AURÈLIA i FREDERIC

FREDERIC Ja tornem a ser aquí.

FLORENTINA Com deveu estar cansats...! Fa tanta calor, ja...

AURÈLIA Una mica.

FREDERIC Vora mar, l'aire és sempre fresc.

FLORENTINA Deveu tenir set. Voleu que us faci servir una taronjada...?

FREDERIC Que ets bona minyona, Florentina...!
(*FLORENTINA surt per la porta lateral*⁴³⁷. *Pausa.* AURÈLIA, *en treure's el capell, es despentina una mica.* FREDERIC, *amanyagant-li els cabells, la besa.*)

Escena VIII

FREDERIC i AURÈLIA

AURÈLIA Tonto! Deixa'm.

FREDERIC Semblava que en els cabells hi havia quedat un polsim de tarda, encara! I em reca tant que pugui passar per sempre més una tarda com la d'avui...!

AURÈLIA ... Deixa'm...

FREDERIC T'entuja?

⁴³⁷ En l'original no especifica qui és el personatge que fa l'acció. Simplement hi diu: "(*surt per la porta lateral.*)"

AURÈLIA Estic fadigada. Ets un inquiet, Frederic⁴³⁸.

FREDERIC Sóc un ambiciós! Te vull tant...!

AURÈLIA Jo també... més...

FREDERIC Vols dir...?

AURÈLIA Dubtes?

FREDERIC No, Aurèlia, no. Mes què et diré: tu tens un esperit fet de somni i d'enigma. A vegades, tinguent-te quasi als meus braços, diria que ets lluny, lluny... Per què...?

AURÈLIA Que no...

FREDERIC No te n'adones, si vols, però és cert: i això me turmenta...

AURÈLIA Frederic...! Bé ho saps que sóc teva..., Frederic...!

FREDERIC ... Aquesta tarda mateixa, te tenia les mans: els teus llavis s'oferiren als meus... i ha passat un no res... un cavallet de Sant Martí...⁴³⁹ i has apartat el rostre per a seguir-lo⁴⁴⁰ aire enllà... aigua avall...! Quina enveja li he tingut...!!

AURÈLIA Què hi puc fer, jo, si sóc una criatura encara...

FREDERIC Quantes vegades els teus ulls s'han encantat perseguint quimeres invisibles, més atents a elles que a les meves paraules... I no ho vull... no ho vull... sents?

AURÈLIA Perdona'm, m'esmenaré... És contra la meva voluntat..., creu-me...

FREDERIC Vaja: prou! No vull que et posis trista. Si això ho he dit perquè sí. No veus que t'estimo tal com ets: una nena gran, que qualsevol cosa li fa il·lusió, que tot és una revelació per a ella...? No veus que el més gran orgull meu és anar-te desencantant poc a poc d'aquesta infantesa, per a fer-te tal com jo he somniat que siguis...?

AURÈLIA Vanitós! A fe que no ho lograràs pas, sents? Jo estic contenta de ser tal com sóc, i ho seré tota la vida. Quantes vegades m'has dit que jo ho era, una libèl·lula...! I bé, sí, però aquesta libèl·lula -teva, ben teva!-, que la voldries guardar resseca entre els fulls dels teus llibres de lleis...? Que no és més bonica encantant-se en la llum?

⁴³⁸ Aquest primer fragment de l'escena VIII no apareix en l'original que es conserva. Suposem que es deu haver extraviat.

⁴³⁹ En el T.P. afegeix: "com una fulla de llum".

⁴⁴⁰ T.P.: "seguir-la"

FREDERIC Sí..., sí..., Aurèlia!

AURÈLIA Però ara quiet..., sents...? Que no vols deixar-me anar a desmudar...?

FREDERIC Sí, és clar. És que encara no em sé fer càrrec de que tot continua existent: m'has portat a un món tan nou...! Jo em creia que hi érem sols..., que els dies només tenien un instant..., un instant etern...! També els meus llibres de lleis -que tu dius- deuen estar avorrits entre la pols...! Quina ànsia tornar de nou a treballar...!

AURÈLIA I a fe que vull que treballis força..., sents? Voldràs que jo t'hi ajudi, a treballar...? Seré el teu passant..., la teva mecanògrafa..., el teu públic..., ho voldràs...?

FREDERIC No solament ho vull, sinó que t'hi espero. Abans -quasi ja abans de coneixe't- t'hi enyorava. Més tard t'hi vaig fer un lloc...

AURÈLIA Bonic...?

FREDERIC Molt. Entre jo i el vas de flors que la germana m'hi posava, t'hi tenia presonera dins un marc ovalat; i em miraves, em miraves i em somreies sempre...

AURÈLIA Com ara...?

FREDERIC Oh, no! Com ara... no...!

AURÈLIA Doncs jo vull ocupar-lo aviat, aquell lloc, sents? El mateix que destinares al meu retrat: assentada damunt la taula, entremig dels teus papers i mirant-te sempre... perquè, quan sentis la fatiga del treball, pugui oferir-te, si et plau, un millor repòs...!

FREDERIC Aurèlia...!

AURÈLIA Però... voldria demanar-te un favor..., Frederic... Duga-m'hi prompte..., anem-nos-en prompte d'aquí..., ho vols...?!

FREDERIC Tant t'apressa per a fer-me tornar a la vida d'abans, per què? Que no som feliços aquí...?

AURÈLIA Sí..., sí..., mes...

FREDERIC Vergonyosa...!

AURÈLIA No.

FREDERIC Poruga...!

AURÈLIA Sí, sí. Tu ho has dit. Tinc por: una por estranya que no sabia evitar...

FREDERIC De què?

AURÈLIA No ho sé.

FREDERIC Altra vegada la quimera de l'ensomni⁴⁴¹ davant teu...? Vine, diga'm: quina és aquesta por que anomenes? No m'ho havies dit mai...

AURÈLIA Jamai l'havia sentida, tampoc...

FREDERIC I doncs?

AURÈLIA No sé: potser del que acabes de dir-me..., potser del meu propi encantament, de la meva fantasia...! Endú-te-me'n prompte, Frederic, vols?!

FREDERIC Deixaràs aquí la fantasia?

AURÈLIA Sí: jo t'ho prometo. Només te seguirà el cor i la voluntat. Però en tinc tanta necessitat, d'ésser sola per tu...!

FREDERIC Aurèlia...!!

Escena IX
Dits i MARCELA

MARCELA Que puc entrar?

AURÈLIA Endavant, Marcela.

MARCELA Un vas de taronjada.

FREDERIC Ah, per mi no? No t'has volgut recordar de mi, Marcela?

MARCELA Florentina n'havia preparat una, només. Com t'agrada a tu, que te la portaré de seguida?

FREDERIC Oh, no. Ja aniré jo mateix a prendre-la.

MARCELA No ho vull! I ara...!
(Surt FREDERIC; vol adelantar-se-li MARCELA, i AURÈLIA la deté.)

Escena X
AURÈLIA i MARCELA

AURÈLIA Marcela!

MARCELA Què vols, Aurèlia?

AURÈLIA Vine..., contesta'm: qui ha estat aquí...?

MARCELA Per què...? Ningú.

⁴⁴¹ T.P.: "la libélula del ensomni".

AURÈLIA Sí, sí. L'he vist sortir. No vulguis dissimular...

MARCELA L'has vist?

AURÈLIA Ja quan sortia amb Frederic m'ha semblat, de lluny, veure'l... però tan ràpidament..., tan vagament...,⁴⁴² que he cregut que fos un engany de la imaginació... Després, en tornar, ell sortia de casa nostra. No he tingut dubte: era Eugeni!

MARCELA Certament.

AURÈLIA I què vol..., Marcela? Què li heu dit...? Ha preguntat per mi...? Contesta'm!

MARCELA Ha tornat per a quedar-se aquí... amb nosaltres...

AURÈLIA Aquí? No, no. No és pas possible... Deu saber-ho tot, veritat...?

MARCELA Res!

AURÈLIA Pobre Eugeni! I diga'm..., conta'm..., què fa? Com és...? Però, no: no!! Què se me'n dóna, d'ell, ara!!

MARCELA Aurèlia...!

AURÈLIA ... Què se me'n dóna...!

MARCELA Vol que demanem, també, nosaltres, al papà, que el perdoni...

AURÈLIA Marcela...

MARCELA Ens ajudaràs a demanar-l'hi...?

AURÈLIA Jo?!

MARCELA Per què no...? No t'agradaria que tornés, com abans, a ser entre nosaltres...? El germà gran de llavors...

AURÈLIA No pot ser, Marcela.

MARCELA Per què no, Aurèlia...? Ben prompte ens deixaràs tu; Florentina i jo, sacrificades al teler i a les feines de la casa, restarem avorrint-nos en aquest casalot vell, ple de pols d'arxiu i de mal humor de negocis... Recordes els anys passats, amb Eugeni...? Per què no pot ser, si ell ha tornat...!?

AURÈLIA Ell sí: ell ha tornat...! Però el passat no pot pas tornar..., germana!!

MARCELA ... Perquè ara tu ets feliç...

AURÈLIA Què..., què!! Dignes!!

MARCELA No..., no... Perdona'm...!

⁴⁴² T.P.: "tant ràpidament... tant confosament..."

Escena XI

Dits, FREDERIC, *entrant*⁴⁴³; a poc DANIEL i FLORENTINA, *pel fons*.

- FREDERIC Encara aquí...? Doncs, no era pas tanta la pressa que tenies, en canviar-te la roba...
- AURÈLIA És que... en tot avui no sé on tinc el cap...
- FREDERIC Però què et passa...? Ah, caparronet... caparronet...!
- DANIEL (*Entrant.*)⁴⁴⁴ Uf. Aviat comença la calor, enguany... (A FLORENTINA.)
Deixa això a dintre, vols? No ha vingut ningú...?
- MARCELA No..., ningú.
- DANIEL I vosaltres: què tal?
- AURÈLIA Bé, papà. Com és que véns tan fadigat...?
- DANIEL Precisava tancar tractes amb els marxants que han de carbonar la sureda vella...
- AURÈLIA Sí: avui per una cosa..., demà per una altra, sempre treballant...
- DANIEL No m'ho farà ningú, si jo no ho faig.
- FREDERIC Mes, per què no ho confia a un administrador..., a un home actiu de confiança...
- DANIEL De confiança...? Coneixes tu -tu que saps totes les artimanyes de les lleis- un home de confiança, avui...?
- FREDERIC N'hi ha: sens dubte.
- DANIEL Ni amb mi mateix en tinc, de confiança: ja ho veus...! Després, ara com ara, em basto jo sol: entens...? Jo sol! El dia que jo no pugui trastejar... llavors que ho faci qui més en sàpiga...

⁴⁴³ T.P.: "(*Entra*FREDERIC.)"

⁴⁴⁴ T.P.: "(*Pel fons.*)"

Escena XII
Dits i MIQUEL, *pel fons*.

(*El cambrer, des del pas de la porta, anuncia a algú a DANIEL, en veu baixa.*)

- MIQUEL ... Frederic, Don Daniel...
- DANIEL Què hi ha? (*Pausa.*) Què?! (*Sorpresa.*)
- MARCELA Papà...
- DANIEL (*Excitació creixent.*) Aquí el teniu, el que m'ha de rellevar...; aquí el teniu, a l'home de confiança...! S'ha jugat els seus diners i deu venir pels nostres...!! (*A MIQUEL.*) No hi viu ningú⁴⁴⁵, per ell..., sent...? No hi viu ningú...!! Que truqui a una altra porta...!!
- FREDERIC Qui és?
- MIQUEL Senyoret Eugeni.
- AURÈLIA Cosí Eugeni!!
- MARCELA Papà..., qui sap per què ve...? Mai has tancat la porta d'aquesta casa a ningú... Qui sap què vol...? Escolta'l!
- DANIEL ... Fugint d'usurers i prestamistes que el deuen tenir escanyat...!!
- FLORENTINA Papà..., ja abans havia estat aquí... amb nosaltres...
- DANIEL Com...?!
- MARCELA Sí. És bo... Ve content d'haver treballat i d'haver-se redimit..., segons diu... Els seus principals l'han distingit amb la seva confiança... Ve a demanar-te⁴⁴⁶ perdó...
- DANIEL A una altra porta!! A una altra porta...!!
- MARCELA (*A AURÈLIA.*) Demana-li tu..., germana...!
- AURÈLIA Jo...!?
- FREDERIC Si és ell que s'humilia... per què no mereix que se l'escolti...?
- AURÈLIA No, Frederic...!! Frederic... No... Que no torni...!!
- FREDERIC Que no torni...? Per què, Aurèlia?
- AURÈLIA No... No...!!

⁴⁴⁵ T.P.: "No hi viu ningú, aquí."

⁴⁴⁶ T.P.: "demanar-li"

MARCELA Germana...!!

FREDERIC Què dius...? Tu, tan bona..., tan pietosa sempre..., no t'hi sé veure esbravant-te en ira i rancúnia...

AURÈLIA Frederic... Jo t'ho prego...! No deu tornar-hi Eugeni, a aquesta casa... Té raó el papà..., no deu venir-hi...! Lo passat..., passat!

FREDERIC Però, el passat... és tan greu que no mereixi el perdó ni d'una ànima tan bona com la teva...? Bah, Aurèlia, Aurèlia... un poc de seny..., un poc de serenitat...! Papà, ara jo t'ho demano..., ara jo t'ho prego..., deixa'l entrar: que s'expliqui..., que parli... Deurà tenir tantes coses per a contar-nos que potser ignorem..., que potser... mai... havíem sospitat... Aurèlia...!

AURÈLIA Frederic...! Frederic...!!

DANIEL Prous presc! Prous!! Sembla que tothom estigui juramentat en defensar a aquest esgarriat..., a aquest saltamarges...! I bé: ho voleu...? Doncs sigui... que entri!!

TELÓ

ACTE II

La mateixa decoració de l'acte primer.

Escena I

DANIEL, FÀBREGA, EUGENI i MARCELA

- FÀBREGA Ja ho deia jo: la llegenda del fill pròdig es repeteix cada dia...
- EUGENI Sí, però en aquest cas no serà la del fill pròdig, sinó la del nebot.
- FÀBREGA Bé, sí, nebot, és clar; però qui diu nebot diu fill: això de la parentela no deix d'èsser una metàfora.
- MARCELA Una... què?
- DANIEL Bé, no ho expliqui: entesos.
- FÀBREGA El cas és que ha tornat, i en deu estar content, oi, senyor Daniel?
- DANIEL (*Un poc malhumorat.*) Sí, molt... molt content...!
- FÀBREGA Ara que..., i perdoni la indiscreció, la que en deu estar més, de contenta, deu ser vostè, oi Marcela?
- EUGENI Senyor Fàbrega, es veu que vostè amb l'única cosa que entén és amb els pergamins i les antiguitats: m'hagués seguit! Que n'hauria vistes...!
- FÀBREGA Ho crec.
- MARCELA No sé per què, amb tanta afició com vostè hi té, no ha sortit mai de la vila per a anar a veure-les.
- FÀBREGA Ja m'hauria agradat, ja; però cal tenir per ço un esperit aventurer...
- EUGENI No tal: cal no ésser covard, i prou.
- FÀBREGA I digui: vostè ha estat al *Louvre*?
- EUGENI Sí: i al *British Museum*. Per cert que allí vaig fer coneixença amb una mòmia egípcia.
- MARCELA Eugeni...
- EUGENI A fe. El conserge me la va presentar: "La princesa Hatasú. -Tan de gust. - Servidor." I vam quedar d'allò més amics. Si no que a les mòmies egípcies, per més princeses que siguin, no les deixen sortir enlloc, l'hi hauria portada.
- MARCELA No diguis simpleries...
- EUGENI No, ara seriosament: el *Louvre* és meravellós!
- FÀBREGA El *Louvre*, el *Louvre*...! És l'única ambició de la meua vida... anar a tocar l'espatlla a la Venus de Milo (*Ampul·losament, fa un gest d'acariciar un torç.*)

EUGENI Per Déu, senyor Fàbrega, miri que hi ha senyoretetes...

FÀBREGA I ara... què es pensa...! (*Torbat.*)

MARCELA Bé: deixi'l dir...

EUGENI Ho crec... però, tant a París com a Londres, les Venus més boniques no són pas les que es guarden en els museus...

FÀBREGA Ha, ha, ha... Plaga!

MARCELA I deuen ser les que tu coneixes més... oi, Eugeni?

DANIEL Marcela!! (*Sec.*)

MARCELA Papà...! És que no puc fer una broma...? No sembla sinó...

EUGENI Oncle...!

DANIEL A les dones d'allà, els hi pot ser agradable una conversa frívola, moderna..., com ara se'n deu dir..., com la teva. Però has de recordar que som en una casa catalana...!

EUGENI No ho he pas oblidat, oncle.

DANIEL És que ni jo consentiria.

FÀBREGA Senyor Daniel..., senyor Daniel..., no hi ha pas motiu...

DANIEL Masses coses has oblidat, segons sembla...

EUGENI Cap! Tant de bo n'hagués oblidat alguna...!!

MARCELA Eugeni...

EUGENI És el meu caràcter. Alegre, sempre alegre... La tristesa ben endintre i per a un hom tot sol...!

DANIEL A fe que jo hauria dit... que l'oblidar, per a tu, era cosa fàcil.

EUGENI Vosaltres no heu estat mai lluny i no podeu saber-ho. Però quan a la terra nostra, hom hi deixa un afecte, un record, una il·lusió, per més insignificant que sigui -que sempre se n'hi deixa alguna-, en ésser en terra forastera, a on entre mils i mils persones que us volten ningú us comprèn ni enteneu a ningú, aquella il·lusió, aquell afecte, aquell record és l'única cosa que ocupa el vostre pensament... i va engrandint-se..., engrandint-se... fins que ell ho és tot... Mes...

FÀBREGA Per ço li deia jo lo del fill pròdig...

EUGENI Té raó, senyor Fàbrega. Però els fills pròdigs no solen ser de la meva pasta. Jo he tornat per a trucar a la porta de la casa que -com aquell que diu- me vegé néixer, i dir als seus estadants: "Estimats oncles..., cosinetes, sóc

aquí: vinc a parar botiga a la casa del costat. Si alguna vegada em necessiten, només han de fer que trucar a l'envà...”

DANIEL A la casa del costat? Què vol dir, a la casa del costat...? És que, vivint nosaltres aquí, tens de pensar amb la casa del costat...?

EUGENI No és això, oncle. És que jo, aquí, només hi sóc per uns dies. Agraït de què m'hi hàgeu tornat a volguer..., però ja no sóc pas aquell Eugeni de tres anys enrere... Sóc, també, un petit home de negocis... i vostè ja sap que, al fugir, vaig emancipar-me.

DANIEL Desagraït! Sempre has sigut un desagraït.

EUGENI No, això no!

MARCELA És que tots t'hi volem, aquí, Eugeni...

EUGENI Tots... Bah! Potser sí...

MARCELA En dubtes?

EUGENI No. No.

DANIEL És que... si ho dius per mi, Eugeni..., jo puc ser aspre; la meva conducta és severa, rectilínia... però sé perdonar i, quan perdono, no guardo rancúnia...!⁴⁴⁷ I de paraula, només en tinc una, sents? Una!

EUGENI No, oncle, no... ja ho sé. Però no pot ser! Tant de bo! Ara, que jo, sabeu, malgrat tot, sóc un romàntic i accepto l'hospitalitat d'uns dies per a tornar a córrer per aquests indrets tan bonics. Els boscos, el mar, tot això que des de lluny he enyorat tant, i que guarda tantes belles hores de la meva vida...

MARCELA T'agradaria veure'ls? Organitzarem excursions. Sí, sí. Fa tant temps, també, que no hi anem nosaltres...! És clar: sense tu...

FÀBREGA Si van a Santa Celina, demanin al senyor Ecònom que els hi ensenyi un retaule del segle XII. Vol que li faci una targeta? És molt amic meu, el senyor Ecònom. Es diu Mossèn Bonaterra...

EUGENI No seria millor que ens hi acompanyés vostè?

FÀBREGA No puc: estic catalogant...

MARCELA L'arxiu de casa nostra, Eugeni...

FÀBREGA I tinc molta feina...

MARCELA Molta feina! Ha, ha, ha!

⁴⁴⁷ T.P.: “rancor”.

DANIEL En fi, Eugeni, ja ets gran. No t'he de dir res més. Com tu vulguis. Aquí et van deixar els teus pares –que al Cel sien- i aquí és a casa teva, sempre...
(*Surt.*)

EUGENI Gràcies.

Escena II

FÀBREGA, EUGENI i MARCELA

FÀBREGA ... Per les excursions, sap?, no hi comptin, amb mi... Els senyors rectors me coneixen tant, que...

EUGENI Que qualsevol broma..., qualsevol impertinència... Comprendc...

MARCELA I... ni convidant a la viudeta...?

EUGENI No, això no. Tot lo més, a l'únic intrús que accepto és el teu pretendent. El meu estimat amic... don Pere Regalat.

FÀBREGA Ha, ha, ha... just. Ara ho encerta...! Estan de broma...! (*Surt.*)

Escena III

EUGENI i MARCELA

MARCELA Mira, Eugeni: no vull pas que me'n parlis més, sents?, del meu pretendent...

EUGENI T'he fet enfadar, cosineta...?

MARCELA Sí.

EUGENI Tan bonic que és sentir-ne a parlar sovint, molt sovint, de la persona que s'estima...

MARCELA Qui t'ho ha dit que jo l'estimava...?

EUGENI Ah, no...? Quina alegria em dónes! Te torno la fama. Ja deia jo que la meva cosineta no podia tenir tan mal gust...!

MARCELA Oh! És que tampoc t'he dit que no l'estimava...

EUGENI En què quedem...?

MARCELA En que ets un tarambana i un esbojarrat...

EUGENI Sí, just: jo! Si no parlava de mi, ara...

MARCELA I, diga'm: és veritat que te'n vols anar? Que no vols quedar-te...?

EUGENI Ja us ho vaig dir: dec anar a regentar una sucursal de Barcelona.

MARCELA ... De Barcelona? Sí, és clar...

EUGENI Què suposes...?

MARCELA Res: anotava només la casualitat. Com que Aurèlia i Frederic hi van a viure...!

EUGENI (*Somniadís.*) Ho sé! Aurèlia..., Frederic...! Bah! Passen coses més injustes, en la vida...

MARCELA Pobre Eugeni...!

EUGENI ... Diga'm, Marcela. S'estimen força...?

MARCELA Sembla...

EUGENI Sí: tens raó...! Ves quines preguntes, veritat? Però, pensa una cosa, cosineta: jo venia d'allà per ella. Tres anys de pensar en ella! Compta si en tenia de coses per a dir-li..., si en devia tenir d'afany de parlar i riure vora seu... I tot de sobte aquí, i ella d'un altre... i ni una paraula, a penes; fugint l'un de l'altre, amb covardia de mirar-nos de fit a fit...! No devia haver vingut!!⁴⁴⁸

MARCELA No: no devies haver vingut...!

EUGENI Però ara... ara no me'n sé anar sense saber, almenys, que ella...

MARCELA Què!?⁴⁴⁹

EUGENI Què sé jo lo que vull? És veritat!

MARCELA Pensa, per ço, que no tens cap dret a fer la seva infelicitat... Que Frederic l'estima...!

EUGENI Tens raó..., Marcela...

MARCELA I que ella és molt bona, Eugeni, molt bona.

EUGENI Oh! Si ella hagués tingut el teu cor...!

MARCELA Calla!!

Escena IV

Dits, FLORENTINA i AURÈLIA

FLORENTINA Venim d'arreglar-te la cambra. La mateixa cambra que tenies abans, al segon pis. Ningú hi havia estat des de que eres fora. Encara hi hem trobat llibres a mig llegir i revistes velles... Vols veure-la?

⁴⁴⁸ En el T.P. inicia l'oració amb la interjecció "Va!".

⁴⁴⁹ En el T.P. afegeix aquesta acotació: "(*decidida*)".

EUGENI No..., no... L'heu guarnida vosaltres... i ja està dit tot!

FLORENTINA Te l'hem arreglada més bé...! Hem canviat els visillos⁴⁵⁰ dels finestrons... fins t'hi he dut la meva làmpara de mà, amb el pàmpol de cretona, per si vols llegir o estudiar, a la nit...

EUGENI I flors? M'hi heu posat flors?

FLORENTINA Oh! No... Oi que no, Aurèlia?

AURÈLIA No hi hem pensat.

EUGENI I doncs? Mireu que en tenia unes ganes, de veure flors, en la cambra... Allí dalt, a Anglaterra, les flors són pàl·lides i velles, com de seda antiga: tenen un agre perfum de boira...! I, sobretot, costen un dineral: una fortuna impossible per un dependent de comerç com era jo.

MARCELA Tantes com n'hi ha aquí, veritat?

FLORENTINA Mes, aquest descuit rai... Véns a buscar-ne, Marcela...? Tornem de seguida...⁴⁵¹

MARCELA Sí.

FLORENTINA I te n'omplirem tots el racons, fins que l'aroma et maregi...

EUGENI Això rai! Obriré de bat a bat els balcons, perquè se'n voli enlaire..., enlaire..., tota la que no càpiga a dintre... (MARCELA i FLORENTINA *se'n van.*)⁴⁵²

Escena V

EUGENI i AURÈLIA

EUGENI I tu... no te'n vas, Aurèlia...?

AURÈLIA Per què...? Te faig nosa, aquí...?

EUGENI Com que no ens havíem vist, encara...

AURÈLIA Vist?

EUGENI Com que no ens havíem trobat..., així..., sols... Diga'm, Aurèlia! Tu també has volgut arreglar-la, la meva cambra...?

AURÈLIA També.

⁴⁵⁰ En l'original, ratlla "visillos" i ho substitueix per "les cortinetes". En l'edició posterior s'esmena per "visillos", que hem conservat.

⁴⁵¹ T.P.: "desseguida, desseguida..."

⁴⁵² T.P.: "(*Surten.*)"

EUGENI I, no t'ha dit res, el seu record...? No t'ha acusat de res?

AURÈLIA No!

EUGENI Ditxosa tu, que has oblidat. Doncs mira: jo era lluny i encara amb la imaginació resseguia els seus racons com quan, guimbant per les golfes, jugant a fet, teníem allí l'amagatall més segur. Quan, més tard, en aquells temps d'exàmens, en què passava tot el dia davant els llibres de text, al caure la tarda... de puntetes, venies a posar-me les mans sobre els ulls..., perquè elles fossin més fàcils d'atrapar... Quan, sentint la dolcesa de la nit, ben junts... en el balcó, els teus llavis arran dels meus... me deien: "comptem les estrelles"... potser per posar una mica d'infinít dintre nosaltres...

AURÈLIA Calla! Sí, sí: tot ho he oblidat, ràpidament..., decididament... Tot ho vaig voler oblidar el dia que vaig tenir la seguretat de que tu havies oblidat primer...

EUGENI I... com l'has tinguda, aquesta seguretat...?

AURÈLIA M'ho ha dit el teu silenci.

EUGENI Creus, doncs, que el callar és oblidar...?

AURÈLIA Sí!

EUGENI Tens raó! M'has pogut oblidar, a mi, perquè, lluny, no he sapigut ser atrevit per a fer arribar a tu una lletra... una paraula... I... és clar, tres anys per una noia casadora... són masses anys d'esperar... Tens raó! Però, si haguessis fet com jo... que a cada moment el meu cor parlava per tu... i la meva devoció t'escoltava... i t'evocaven els ulls en somni... Si haguessis fet com jo, que t'he tingut present a tota hora del dia...

AURÈLIA Eugeni...!

EUGENI ... No hauries pas oblidat. S'oblida, no quan no ve una carta del desterro, sinó quan el propi cor no parla, ja, del desterrat.

AURÈLIA Eugeni...!!

EUGENI Ni jo sabia de tu... ni tu de mi. Érem iguals. Però jo ni per un moment creia possible que es pogués estimar a una altra dona... ni que tu poguessis ser de ningú més que meva... Jo he tingut fe en tu... En canvi, tu... Bah! Estimàvem ben distintament un i altre...!!

AURÈLIA I bé; potser sí que he sigut feble..., potser sí que he sigut covarda... És tan poca cosa una dona...! Mes ja tot és irremeiable... És tard!!

EUGENI Ho sé...

AURÈLIA No em preguntis res..., no m'acusis de res: l'avenir ja no és meu...: és d'ell, del meu espòs..., de Frederic!

EUGENI Però... i el teu passat...? És que no lliga més fort, el passat...!!

AURÈLIA Què pretens, Eugeni...? Què volen dir aquestes paraules...? Què suposes de mi...!?!?

EUGENI Oh, res! Perdona'm..., perdona'm...!

AURÈLIA Sí: també encadena, el passat. Però la voluntat és més forta. I, mal que ara hagi vingut a dur-me la inquietud com a present de nocces..., jo he vist una claror nova en la meva vida, més forta, més humana que totes, i estic decidida a seguir-la sense cap recel, ni cap torbament. La meva vida, des d'ara, es diu Frederic! Tot altre nom ja no existeix!!

EUGENI Ho sé, ho sé...! I bé: sigues feliç, Aurèlia!

AURÈLIA Veritat que sí... que ho vols...? Eugeni... Eugeni... he sofert tant, abans...! No em guardaràs rancor...? Oh! Jo confio que tu també ho seràs ben prompte, feliç com jo...

EUGENI Qui sap...

AURÈLIA La persona estimada es renova, es transforma... però l'amor és sempre el mateix.

EUGENI Paraules... paraules... En veritat només hi ha una cosa: ningú és l'amo del seu destí...!

AURÈLIA I quan el destí ha obrat, cal obeir-lo...

EUGENI Obeir contra la pròpia voluntat només saben fer-ho els estoics, o els cínics...! Bah...! Adéu! Adéu, Aurèlia...

(Encaixen amb un poc de recança. Ell surt. AURÈLIA, repetint les darreres paraules d'EUGENI, va cap a la finestra a on resta abatuda, mig eixugant-se els ulls amb el mocador.)

Escena VI

AURÈLIA i FREDERIC

AURÈLIA Té raó...! Els estoics... o els cínics...! (FREDERIC entra per la porta del fons, deixa damunt la taula el capell i el bastó.)
Gràcies a Déu! Frederic!!

FREDERIC Aurèlia!

AURÈLIA Quant has tardat...

FREDERIC Estaves inquieta? El tren marxa tard i calia despedir a l'amic. Oh! Si sapiguessis, Aurèlia...! Que és egoista, l'home feliç...!

AURÈLIA Què vols dir...?

FREDERIC Pobre amic meu...! Bah! Potser pensava trobar en mi quelcom més que un amic i menys que un home de lleis. I jo no m'he sapigut interessar per ell, només que lo precis per a aconsellar-li fredament, capítol per capítol, lo que el Còdig determina. Dec haver fet mal fet...! Escolta, Aurèlia, ahir em demanaves per a marxar prompte d'aquí... I bé: vols que ens anem, ara...?

AURÈLIA Anar-nos-en...!? Jo t'havia demanat per anar-nos-en?

FREDERIC No recordes...? Sí! I ara... potser⁴⁵³ és necessari. L'assumpte que el meu amic m'encomana és greu, i caldria que fos en el meu bufet, per a seguir-lo més de prop..., per a intervenir-hi més directament...

AURÈLIA Com tu vulguis... mes... jo no tinc res preparat... encara...

FREDERIC Cal fer-ho. No hi ha dret a volguer per a nosaltres sols la felicitat...! I jo ho sóc tant...!!

AURÈLIA Frederic...!

FREDERIC Oh! Si tu haguessis pogut escoltar el bon amic a qui he deixat suara...! Quan li he dit que el meu petit esquirolet –com jo t'anomenava en la intimitat- era ja la meva esposa... i, al comparar la seva desventura amb la meva joia..., no ha pogut evitar que els ulls li espurnegessin...

AURÈLIA Desventura...?

FREDERIC La més punyent... Saps per què venia?

AURÈLIA Tu ho has dit: a fer-te un encàrrec professional..., ets el seu advocat...

FREDERIC Venia a fer-me la més vergonyosa de les confessions... Exigeix el divorci.

AURÈLIA Divorci?

FREDERIC Veritat que és crudel, la paraula, quan s'estima tant? Divorci!!

AURÈLIA Mes...

FREDERIC Així. Un adéu a tot record i a tot desig. Dues vides esqueixades amb violència per la freda mà de les lleis i llençades com parracs a l'atzar del

⁴⁵³ T.P.: "I are... are potser."

destí... La vergonya oficiant com antisacerdot en la missa negra de la traïció, de l'odi..., de la vilesa...

AURÈLIA Oh...! No és possible... Mes, per què...?

FREDERIC No preguntis. És fatal! Malauradament no s'estima amb el cap, sinó amb el cor...

AURÈLIA Culpa d'ell?

FREDERIC O d'ella...

AURÈLIA D'ella. Sí, sí. Sempre elles... Per la dona qualsevol feblesa és crim: ha de sofrir..., ha de callar sempre...

FREDERIC No, Aurèlia, no... Solament n'hi ha prou amb que sempre estimi...

AURÈLIA I amb tot, quan la culpa és d'ell..., la dona té més pietat... i perdona...

FREDERIC És llei natural que sempre perdona el qui més estima.

AURÈLIA Llavors... per què exigeix el divorci, ell...?

FREDERIC Potser per això mateix... perquè estima... Sàpigues que les lleis són benèvoles pel marit que en un moment de follia occeix l'esposa adúltera.

AURÈLIA Calla... calla...! És horrible!!

FREDERIC Veritat que sí...? I bé: què importa! És de doldre que no regeixi l'amor arreu; mes... què hi fa si viu tan ardent dintre nostre...? Veritat, Aurèlia? Si en som tan conscients d'aquest voler que ens junta... Si el sabem etern...! Plores? (*Alçant-li el cap.*) Tonta! Tonta!! (*Enllaçant-la per la cintura, l'acompanya fins al finestral.*) Té! Mira! Parla'ls-hi, avui, a n'aquesta parelleta novella, de que el seu amor pot ésser una fumerola... Veuràs com se'n riuran de les teves paraules... I així el nostre... Veritat?

AURÈLIA (*Molt baix, amb els ulls mig closos.*) És que en dubtes...!?

FREDERIC No. No en dubto. Bah: prou. (*Cridant des del finestral.*) Eh! Eugeni...! Gentil minyó, l'Eugeni, veritat? Pensar que tu⁴⁵⁴, petita venjativa, no volies que se'l perdonés... la germaneta Marcela te n'hauria guardat rancor tota la vida...

AURÈLIA Què suposes, Frederic?

FREDERIC Que Marcela i Eugeni s'estimen. No precisa gran cosa per a adonar-se'n.

AURÈLIA Eugeni és quasi un germà: hem viscut junts de petits, petits...

FREDERIC I això què hi fa⁴⁵⁵ per a estimar-se?

⁴⁵⁴ T.P.: "i pensar"

⁴⁵⁵ T.P.: "importa"

AURÈLIA Com a germans...

FREDERIC No, no. Ja saps lo que dèiem fa poc: no s'estima amb el cap; s'estima amb el cor...

AURÈLIA Però aquest amor no és possible.

FREDERIC Observa... i, a poder ser..., protegeix-lo.

AURÈLIA Per què?

FREDERIC Vols que sigui sincer...? I bé! Al sorgir de prompte, ahir, Eugeni, un desconegut per a mi; al redreçar-te tu, amb un gest de violència, tan estrident en el teu caràcter bondadós, un núvol de rara amenaça va congriar-se damunt la meva joia i, per un moment, per un sol moment..., perdona'm...!, vaig sentir por del teu passat que quasi desconec. I una ombra de dubte..., de recel..., de gelosia..., va tacar-me.

AURÈLIA Frederic...!

FREDERIC Però Marcela era transparent com un cristall. Va ésser una ràfega només... potser per a sentir doblement la valor d'estimar i ésser estimat. Oh! Quina crueltat, pensar que podia perdre't...!!

AURÈLIA Frederic! Frederic!! Perquè em turmenten així, avui, les teves paraules...?

FREDERIC Vaja, Aurèlia...! Aurèlia...!! No siguis nena. (*Sosté a AURÈLIA mentre surten MARCELA i EUGENI.*)

Escena VII

Dits, EUGENI i MARCELA, *que vénen del jardí.*

(*MARCELA du un ram de flors. En veure recolzada a la finestra a AURÈLIA, en actitud d'abatiment, diu:*)

MARCELA Què té, Aurèlia...? Què tens...?

AURÈLIA Res... res...

FREDERIC Res, Marcela. La teva germana, que és una criatura, i qualsevol cosa l'emociona. Té un petit cor tan trencadís com un vidre... Ja ha passat..., ja ha passat... I tu? Estàs contenta..., Marcela?

MARCELA Molt.

FREDERIC Eugeni: no és tot u, veritat, romandre sol entre les boires d'una ciutat immensa o vora voreta d'una petita enamorada en un clos de jardí...?

EUGENI Certament...

FREDERIC Però, amb tot, diria que se t'ha encomanat la tristesa: és que, de sobte, massa alegria també fa mal...?

EUGENI No sé...

FREDERIC I bé, en aquesta casa hi queda caliu d'amor, i això ja és prou. Nosaltres anem fent la nostra via: us deixarem ben tost; a veure el dia en que fareu igual vosaltres...

EUGENI Nosaltres...?

MARCELA Bah! Jo ja no hi confio pas! Diu que comptant set nits seguides set estrelles, se somnia en l'home que t'ha d'estimar. He provat de comptar-les moltes vegades i mai he somniat en ningú...

EUGENI Perquè somniar en don Pere Regalat ha d'ésser un mal somni.

MARCELA Calla, boig. I si no... no et dic mai més res...

EUGENI Que vols dir que no és així...?

MARCELA ... I llenço les flors... i, si en vols al teu quarto, te les hi hauràs de posar tu... I això que, mira, Frederic, quines flors li havia collit més boniques...! En vols una? Aurèlia, té: posa una flor al teu marit... I, tu, si em jures que mai més tornaràs a dir això...

EUGENI Paraula; no puc jurar perquè les meves creències..., saps...?

MARCELA Boig, més que boig!

EUGENI Però puc prometre.

MARCELA Doncs així, té.

AURÈLIA (*Mal dissimulada violència.*) Marcela..., Marcela..., has de tenir un poc de seny..., de formalitat...

MARCELA ... I ara..., per què...? T'agrada aquesta? (A EUGENI.)

EUGENI Molt!

MARCELA Ara, totes les altres a la teva cambra. I... com que la meva germana diu que he de posar seny... i seny només se'n pot posar –o se n'hauria de posar– quan s'estima... començaré avui a comptar de nou les set estrelles. Potser que a l'últim ho encerti.

EUGENI Vols que vingui a ajudar-te?

MARCELA A trobar el meu enamorat? No. A comptar les estrelles..., sí...

FREDERIC Trieu-les ben brillantes..., ben vives...
MARCELA Au... passa! (*Desapareixen per l'escala de les cambres.*)

Escena última
FREDERIC i AURÈLIA

FREDERIC Que és hermós estimar...! Aurèlia...
AURÈLIA Marcela és una imprudent... (*No poguent dominar a penes una inquietud que des de les últimes escenes l'ha vingut posseint.*)
FREDERIC Deixa'ls: no solament hi tenim dret nosaltres, a la felicitat...
(En sent a mitja escala, es sent una rialla de MARCELA, clara..., lluminosa... AURÈLIA es redreça, com si la rialla l'hagués ferit, i no pot més que llançar un crit de gelosia, que acaba abatint-se poc a poc fins arribar a ser un plor.)
AURÈLIA Marcela!!
FREDERIC Sents? És el primer tritlleig de l'amor...: la rialla...! (*En adonar-se'n que AURÈLIA plora, diu:*)
Aurèlia! Aurèlia...!! Què tens..., Aurèlia...!?

TELÓ⁴⁵⁶

⁴⁵⁶ En l'original, l'autor indica: "Juliol 1924"

ACTE III

*La mateixa decoració dels demés actes, amb un poc de desordre en els mobles.*⁴⁵⁷

Escena I

AURÈLIA, FLORENTINA, FREDERIC i MIQUEL

*(MIQUEL i FLORENTINA entren i surten a discreció del diàleg; se suposa que ordenen els equipatges en l'habitació propera.)*⁴⁵⁸

- MIQUEL Mani'm, senyoreta. Què més deu arreglar-se...?
- AURÈLIA *(Quasi d'esma.)* ... No sé...
- FREDERIC M'heu enfundat les escopetes de cacera? O potser no: millor que les deixés aquí per l'any vinent.
- FLORENTINA L'any vinent... qui sap el que haurà passat d'aquí a l'any vinent...
- FREDERIC A ciutat tampoc me servirien. No, no. Deixeu-les aquí⁴⁵⁹. Demà matí estarà llest tot?
- MIQUEL Sí, senyor⁴⁶⁰.
- FREDERIC Llavors, al prendre'm el bitllet⁴⁶¹, podreu⁴⁶² facturar els equipatges.
- MIQUEL Tingui present que marxen en l'express de les cinc del matí i l'express no admet facturacions...
- FREDERIC Teniu raó, Miquel.
- MIQUEL De totes maneres quedarà facturat⁴⁶³ al matí. Descuidin.⁴⁶⁴ *(Surt.)*
- FREDERIC Estàs trista, Aurèlia?
- AURÈLIA És tan nou, tot això per mi...
- FREDERIC Mes, no és pas la primera vegada que et prenc... I el viatge de bodes?
- AURÈLIA És cert. Mes..., què et diré...? Llavors venia sola... Era com una alegre fugida... Ara...
- FREDERIC Ara... què?

⁴⁵⁷ T.P.: "Igual decoració."

⁴⁵⁸ T.P.: "*(En escena, AURELIA, FLORENTINA, FREDERIC i MIQUEL, qui entra i surt, arreglant els equipatges. AURELIA, sentada, contempla el desordre de la habitació, visiblement abatuda.)*"

⁴⁵⁹ L'adverbi "aquí" no és present en l'original.

⁴⁶⁰ En el T.P. afegeix aquesta acotació: "*(Surt. Tornará a entrar quan ho indiqui el dialecte.)*"

⁴⁶¹ En el T.P., escrit a mà: "els billets."

⁴⁶² En el T.P., escrit a mà: "podrà".

⁴⁶³ T.P.: "podràn facturarho."

⁴⁶⁴ En l'original, en lloc de "Descuidin", hi diu: "Oh, si, senyor".

AURÈLIA No ho sé. Ara desarrelo d'aquesta casa tota la meva vida. Aquí dins..., entre aquestes parets..., ja no hi quedarà res de mi...

FREDERIC Per a omplir d'alegria..., de vida nova..., una altra casa, teva..., únicament teva...

AURÈLIA Sí..., sí...

FREDERIC I doncs?

FLORENTINA A més... que tornaràs sovint... ben sovint... oi? Veritat, Frederic, que la deixaràs tornar...?⁴⁶⁵

FREDERIC És clar!

FLORENTINA Sí... perquè... jo en tinc ganes..., saps...? De que torneu aviat...! I no pas sols...

AURÈLIA Tonta⁴⁶⁶.
(FLORENTINA *entra i surt.*)⁴⁶⁷

FREDERIC La sents? Hi tornarem, així, com vol la petita Florentina...

AURÈLIA Deixa'm! No m'amoïnis...!

MIQUEL (*Des de la porta.*) Que també s'han d'empaquetar aquella arqueta... i aquells llibres que ha posat damunt la seva calaixera...?

AURÈLIA No. Deixi'ls.
(*Desapareix MIQUEL.*)⁴⁶⁸

FREDERIC La capseta de les joies, potser?

AURÈLIA No. Res! No valen la pena, Frederic. Petites coses..., records de col·legi...

FREDERIC Endú-te'ls, també. Per què no?

AURÈLIA No! Hi ha coses que només aquí dintre..., en aquesta casa, poden ser boniques... Fora d'ella...

FREDERIC Aurèlia..., Aurèlia! No era pas així el teu sentir de dies arrere. Dies arrere, recorda, tu la desitjaves, la vida nova d'una casa bastida per nosaltres dos solament... Tu frisaves per ser-hi en aquell redós creat amb una mica de cada u.⁴⁶⁹ Per què de sobte aquesta⁴⁷⁰ por..., aquesta⁴⁷¹ recança..., quan jo n'estic tan content...!?

⁴⁶⁵ T.P.: "Veritat que la deixaràs tornar, Frederic?"

⁴⁶⁶ Aquesta intervenció d'Aurèlia no és present en l'original.

⁴⁶⁷ T.P.: "Florentina entra i surt; a discreció del diàleg."

⁴⁶⁸ Acotació no present en l'original.

⁴⁶⁹ T.P.: "tu frisaves per ser-hi en aquell redós creat del teu goig, de la teva bellesa, de tu mateixa...?"

⁴⁷⁰ T.P.: "aqueixa."

⁴⁷¹ T.P.: "aqueixa."

AURÈLIA I jo també..., Frederic..., també..., més...

FLORENTINA (*Entrant de nou, amb un Baby que mostra a AURÈLIA.*)⁴⁷² Aurèlia, saps què pensava? Que també podries endur-te'n aquest *Baby* que m'havies regalat⁴⁷³. Jo ja sóc massa gran per a jugar a nines. I tu pots guardar-lo⁴⁷⁴ per... quan...

AURÈLIA No, Florentina, no.

FLORENTINA Pobre *Baby*! Si podés enyorar, ser com un veritable pallasso de carn i ossos...!⁴⁷⁵ Recordes, aquell vespre, dies abans de casar-vos, quan vas donar-me'l...?⁴⁷⁶

AURÈLIA Sí..., sí...⁴⁷⁷

FREDERIC Què va passar...? Conta-m'ho.

FLORENTINA Aurèlia anava triant les seves coses, quan va trobar aquest ninot de roba. Li havia regalat per Reis, l'Eugeni, un any... I bé, Marcela i jo li vàrem arreglar un baiard per a portar-lo a la meva cambra mentre Aurèlia tocava en el piano la *Marxa fúnebre*, de Chopin...

AURÈLIA I bé..., sí..., criaturades...

FLORENTINA Però, de sobte, ella quefa un xisclet i deixa el piano per a venir a prendre'ns-el.

AURÈLIA Calla, tonta...! Calla!

FLORENTINA Havia agafat por, perquè li havia semblat que aquell *Baby* era la mateixa cara del cosí Eugeni..., però de l'Eugeni... mort...! Veritat que és supersticiosa? Trobes tu que s'hi assembla amb el cosí Eugeni? Veritat que no...?

FREDERIC No...! I ara...!

FLORENTINA I és clar! Poc és tan lleig! De totes maneres, ben mirat..., així de perfil... potser sí que té raó Aurèlia, que s'hi assembla una mica.

AURÈLIA Calla, et dic! No siguis ridícula...!

FLORENTINA Per què? I bé: te'l quedés?

⁴⁷² T.P.: "(*entrant de nou*)".

⁴⁷³ T.P.: "que'm vares regalar:"

⁴⁷⁴ T.P.: "guardar-te'l."

⁴⁷⁵ T.P.: "Si podés enyorar-se com un clown de carn i ossos...!"

⁴⁷⁶ "quan vas donar-me'l" no està present en l'original.

⁴⁷⁷ T.P.: "Sí".

AURÈLIA No! Deixa'! Llença'l..., fes-ne el que vulguis... No me turmentis més...
No el vull veure.

FLORENTINA Doncs el posaré junt amb l'arqueta i els llibres.

AURÈLIA És igual...! Tot ha d'anar al foc...!
(Florentina se'n va pel fons.)⁴⁷⁸

Escena II

AURÈLIA i FREDERIC

FREDERIC Al foc...?!

AURÈLIA Sí!

FREDERIC Aurèlia! Ja sé que jo no tic dret a cap secret teu... però... què et diré? Me sembla que bé és hora de que tinguis confiança en mi, per a fer-me'n confiança...!

AURÈLIA No tinc secrets... I menys per tu..., Frederic... Ja ho saps!

FREDERIC Algun deu quedar-ne, que el vulguis cremar així...! Mostra-me'!!

AURÈLIA Frederic...!

FREDERIC Penses que no sabré comprendre la seva ingenuïtat...? La seva petita delicadesa...?

AURÈLIA T'he dit que no era res... Records de col·legi...

FREDERIC El que sigui...! Me semblarà que et conec de més enllà de la nostra amistat.

AURÈLIA No! (*Secament.*)

FREDERIC (*Fred.*)⁴⁷⁹ Està bé! Com tu vulguis! No insisteixo.

AURÈLIA (*Penedida.*)⁴⁸⁰ T'has enutjat? És... que... són tan puerils... Me fan tanta vergonya dir-te'ls!

FREDERIC No, no! Guarda aquesta túnica d'enigma amb què t'amagues...!⁴⁸¹ Sempre l'enigma! Però ara és a mi, Aurèlia, a qui la teva enigma fa por...!⁴⁸² Oh, no vulguis, Aurèlia, que comenci, ara jo, a creure que no m'estimes.

AURÈLIA És que... Jo tampoc t'he preguntat mai pels teus, de secrets...

⁴⁷⁸ T.P.: "(Surt FLORENTINA)."

⁴⁷⁹ T.P.: "(Fredament)."

⁴⁸⁰ T.P.: "(Amorosint-se)."

⁴⁸¹ "amb què t'amagues" no està present en l'original.

⁴⁸² En l'original, afegeix: "Dupto... recelo...!"

FREDERIC Els meus...!? La meva vida ha començat en el moment de coneixe't. No en tinc...!

AURÈLIA I doncs...? Per què no hi ha d'haver començat també, la meva...? Frederic, per ço vull cremar-ho tot... tot! Quins poden ser els secrets d'una noia...? Res... unes cartes de col·legiala..., un llibre⁴⁸³ de versos..., un ninot de roba...! Deixa'm tenir el pudor d'aquests petits secrets...! No vulguis sapiguer-los...!

FREDERIC Vés..., vés... Crema'ls! Ets la més rara de totes les dones...! La més complexa..., la més difícil...!!

AURÈLIA Preferiries que fos la més simple..., la més vulgar...?

FREDERIC *(Pausadament.)* Avui... sí!

AURÈLIA Bah!! *(Arronsant les espatlles i desapareixent per la porta lateral.)*⁴⁸⁴

FREDERIC *(Veient-la desaparèixer amb recança.)*⁴⁸⁵ Ah, Aurèlia..., Aurèlia...!

Escena III

FREDERIC, EUGENI i MARCELA, *pel fons*⁴⁸⁶.

MARCELA Vos podem ajudar...?

FREDERIC Ah, sou vosaltres...? Gràcies, Marcela: no cal.

MARCELA Quina llàstima que vos en aneu tan aviat! Ara que teníem tantes excursions preparades amb l'Eugeni..., veritat?

EUGENI Certament.

MARCELA Quedeu-vos uns dies més...

FREDERIC No pot ser, Marcela. Divertiu-vos força.

MARCELA I Aurèlia? Està trista, no?

FREDERIC No. I ara... per què?

MARCELA M'ho semblava...

FREDERIC A Aurèlia li reca deixar la joventut aquí... i és natural...

EUGENI I té raó!

⁴⁸³ T.P.: "uns llibres."

⁴⁸⁴ T.P.: "*(arronçant les espatlles i desapareix.)*"

⁴⁸⁵ T.P.: "*(pausa)*"

⁴⁸⁶ T.P.: "*(Entren MARCELA i EUGENI.)*"

MARCELA Que tonta! Tant que m'agradaria a mi, poder anar-me-n'hi, a ciutat. Els passeigs..., els concerts..., el teatre...! Quina diferència amb l'avoriment d'aquesta vila... La joventut!? Què vol dir la joventut...? També n'hem deixat bona part al col·legi..., a la pensió. I una ni menys se'n recorda... I, sobretot, que això de ser només per aquell que una estima...!⁴⁸⁷

FREDERIC Molt cert, Marcela⁴⁸⁸.

EUGENI Sí, parles com una dona gran... Però ja et voldré⁴⁸⁹ veure, també, fent el ploricó, després del casament, quan⁴⁹⁰ et despedeixis de Florentina... i d'oncle Daniel...

MARCELA No m'hi veuràs pas tu...

EUGENI No m'hi convidaràs, al teu casament...?

MARCELA Quan me casi...

EUGENI Que bonica seràs...! I quin contrast amb el gall dindi del teu nuvi...!

MARCELA Que ja saps qui serà el meu nuvi...?

EUGENI Don Pere...

MARCELA Eugeni...! (*Fingint-se enfadada.*)

EUGENI Marcela...!! (*Ídem.*)

MARCELA Renyits!

FREDERIC Galant minyó, per ço, el tal pretendent...⁴⁹¹

EUGENI Horrible...

MARCELA Més guapo que tu...

EUGENI Tots els pretendents de les dones que un estima una mica són horribles.

MARCELA Llavors... vols dir que tu m'estimes una mica... mica...?

EUGENI Així... (*Assenyalant amb el dit.*)⁴⁹²

MARCELA Doncs jo no et crec ni així... Déu me'n guard d'estimar a un home com tu.

EUGENI Per què...?

MARCELA No veus que no n'ha de sapiguer gens, d'estimar...

EUGENI Per què...?

⁴⁸⁷ Aquí, en l'original, afegeix aquesta acotació: "(intencionadament)."

⁴⁸⁸ Aquesta intervenció de Frederic no apareix en l'original.

⁴⁸⁹ T.P.: "voldria."

⁴⁹⁰ El "quan" no és present en l'original.

⁴⁹¹ El "per ço", en l'original, se situa al final de la intervenció.

⁴⁹² Acotació no present en l'original.

MARCELA Perquè l'home que estima és formal..., no riu. Ni diu les simplieries que dius tu... Està més pensatiu..., més trist...⁴⁹³

EUGENI Això ho has llegit en alguna novel·la. Els que, a més d'estimar, pateixen de l'estómac... potser sí. I si no... que ho voldries tu, que t'estimés un home trist...?

MARCELA Si tan trist fos...!

EUGENI Precisament els homes seriosos no en saben gaire, d'estimar.

MARCELA Vols dir que tu en saps molt...?

EUGENI Qui sap!

FREDERIC Els homes seriosos no en saben, d'estimar...? Sí..., sí... També en sabem, Eugeni, i amb més inquietud..., amb més tortura, potser... No són tan baladreres les nostres passions, però en collim amb tanta intensitat tots els matisos que el més petit desamor ens fereix... i ens torna la felicitat la més insignificant carícia. Per vosaltres, l'amor és una joguina...; per nosaltres, és l'ànima de la vida!

EUGENI (*Torbat.*) ... No ho volia dir per tu, Frederic...

FREDERIC (*Aspre.*)⁴⁹⁴ Doncs jo sí per tu, Eugeni!

MARCELA Déu meu..., Déu meu, quina conversa més tonta! Ves a què ve, ara, això. Oh! I les pretensions que teniu, els homes... Si la cosa més fàcil d'aquest món és estimar... En sap tothom...!

FREDERIC Tens raó, Marcela.

MARCELA Les que no en sabem gaire som nosaltres, les dones, que hem d'esperar, sempre, a que vosaltres ens n'ensenyeu...

EUGENI Ho dius de broma, i és molt cert...

MARCELA No, home, no: si jo no hi parlo mai, en broma...! I bé: on has deixat a Aurèlia?

FREDERIC A la seva cambra, ultimant els darrers detalls per a la marxa...

MARCELA Vaig a buscar-la. Necessito que m'ajudi; si no, com que sou més, tindríeu raó...⁴⁹⁵

FREDERIC Sí, sí: corre a buscar reforços...⁴⁹⁶

⁴⁹³ T.P.: "sempre esta pensatiu... trist."

⁴⁹⁴ En l'original, l'acotació apareix al final.

⁴⁹⁵ T.P.: "Necessito que m'ajudi a defensar-me. D'altre manera, com que sou majoria, tindriau raó."

⁴⁹⁶ En l'original, aquesta intervenció, la diu Eugeni. Seguidament afegeix el que s'escriu a continuació.

EUGENI Jo em rendeixo: vaig a tancar-me a la meva fortalesa, i posaré bandera blanca a la porta...

*(MARCELA i FREDERIC surten per la porta esquerra, mentre EUGENI va per l'escala interior cap a la seva cambra. En el moment, senyor FÀBREGA surt per l'indret on són FREDERIC i MARCELA -que desapareixen després de les primeres paraules- i EUGENI torna en escena.)*⁴⁹⁷

FÀBREGA L'Eugeni...?

MARCELA Miri'l: allà. Eugeni! El senyor Fàbrega et demana! Amb el seu permís...
(Surten.)

Escena IV

EUGENI i FÀBREGA

FÀBREGA No, res. Venia a dur-li la targeta per l'ecònom de Santa Celina..., per Mossèn Bonaterra..., però, és que estan de marxa...?

EUGENI Jo? No..., no encara. Frederic i Aurèlia...

FÀBREGA Ah, ja! Estan decidits, doncs, a fer l'excursió...?

EUGENI Sí. Vol venir-hi?

FÀBREGA Home..., jo..., la veritat...

EUGENI Miri, decideixi's... i si acàs diumenge, a primera hora⁴⁹⁸, aquí.

FÀBREGA Oïrem missa a l'ermita...?

EUGENI Sí. I dinarem a Hostoles, prop de les ruïnes del castell.

FÀBREGA Magnífic, magnífic...! Hostoles...!! Segle XIII..., principis del gòtic. Li agradarà molt...!!

*(Per la porta lateral entra AURÈLIA, buscant a FREDERIC. En veure que és EUGENI, vol recular.)*⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ En l'original, la segona part de l'acotació varia lleugerament: "*(En el moment Sr. MOLINS [Sr. FÀBREGA], surt, pel costat on son MARCELA, que, després, de el primer diàlec, desapareixen, quedant en escena, EUGENI i Sr. MOLINS [Sr. FÀBREGA].)*"

⁴⁹⁸ T.P.: "a trenc d'aua."

⁴⁹⁹ T.P.: "*(Per la porta lateral, entra AURELIA. En veure que es EUGENI vol recular, diu:)*"

Escena V
Dits i AURÈLIA

- AURÈLIA Frederic!... Ah! Ets tu, Eugeni...? Perdonin⁵⁰⁰.
- FÀBREGA I ara... No dèiem res d'importància... Com està, Aurèlia?
- AURÈLIA Bé..., gràcies...
- FÀBREGA Ja sé que estem⁵⁰¹ de marxa... M'ho acaba de dir Eugeni... Precisament jo ara li deia: quina llàstima que no puguin venir-hi, a l'excursió del castell d'Hostoles...! Els agradaria molt...
- AURÈLIA Prou... Mes, cal marxar. Massa temps que hem estat aquí, ja... No saps on és Frederic?
- EUGENI Érem aquí, amb Marcela..., ara fa poc. Deuen ser a buscar-te a la teva cambra...⁵⁰²
- AURÈLIA No hi era...
- FÀBREGA I bé, perdoni... Ja ens tornarem a veure abans del diumenge... oi, Eugeni?
- EUGENI Sí. I si no, ja sap el plan...
- FÀBREGA Aurèlia... Jo ja seré a despedir-los... per ço.
- AURÈLIA No cal que es molesti, senyor Fàbrega... (*Surt FÀBREGA.*)

Escena VI
EUGENI i AURÈLIA

(*Pausa llarga.*)

- EUGENI ... I nosaltres dos també ens deurem dir, com tothom⁵⁰³, “adéu per sempre...?”
- AURÈLIA Calla, tonto, calla...!
- EUGENI Dir “adéu” costa tan poc...! Però quan el que vol anar-se'n s'aferra en quedar-se aquí dintre⁵⁰⁴, ja li podeu dir “adéu”, que ell no se'n va pas...
- AURÈLIA (*Somniadora.*) ... Anar-se'n: anar-se'n d'algun lloc..., per sempre...! I ara jo el començava a tornar a estimar, aquest lloc...!

⁵⁰⁰ T.P.: “Perdoni'm...”

⁵⁰¹ T.P.: “están.”

⁵⁰² T.P.: “venian a buscar-te a la teva cambra.”

⁵⁰³ “com tothom” no està present en l'original.

⁵⁰⁴ Aquí, en l'original, afegeix una acotació: “(*El cor*)”

EUGENI Aurèlia..., per què te'n vas...!?

AURÈLIA Per què has tornat..., Eugeni...!?

EUGENI Oh...!

AURÈLIA Calla, calla! Que no ho veus, que sóc una imprudent..., que no sé aturar les meves sensacions...? Que sóc covarda per tot... per tot! Per a estimar i... per a oblidar...!?

EUGENI Aurèlia! Com ho faria, jo, per a encomanar-te fortalesa...!?

AURÈLIA Diga'm: continuaré tota la vida somniant en alta veu...? Oh! Quina malaventura...!!

EUGENI Aurèlia...!, escolta'm...

AURÈLIA ... El meu marit ja és lluny de mi..., molt lluny de mi... Ha entrat el dubte entre el seu amor i el meu... No, el dubte, no! La certesa! Hi has tornat a entrar tu...

EUGENI I... sí..., oi...?⁵⁰⁵ Per què no...?

AURÈLIA No te n'havies anat mai, és clar...! Però també entre l'amor meu i tu... hi ha entrat quelcom més que la fatalitat...! La gelosia!

EUGENI Què dius...

AURÈLIA Sí: Marcela. Marcela ha vingut a prendre'm el meu lloc. Ho sé. Era natural...!

EUGENI Aurèlia..., desvaries...

AURÈLIA Tres anys enrere, quan te'n vares anar, era jo com ella... Diu que ens semblen tant encara...? Com ella, bonica, enamorada... lliure... En tornar has pogut trobar la meva imatge en el mateix lloc... Malque jo fos lluny també... molt...

EUGENI No és cert. Ets única, Aurèlia... I jo creia tant en tu que et sé d'un altre i encara penso que aquest instant és la continuïtat d'aquells dies passats...i que demà seràs meva... i que no ha succeït res de crudel, res dolorós... per a nosaltres...

AURÈLIA Demà teva...!! On seré jo, demà...!?

EUGENI Amb mi, si vols!

AURÈLIA Amb ell...!

EUGENI No fantasiem, Aurèlia... Tu ets meva. Sempre has estat meva...!!

⁵⁰⁵ T.P.: "I... si... si?"

AURÈLIA Devia ser-ho... mes no ho he estat mai...

EUGENI Mai...! És cert...! I tant com t'he desitjat...!

AURÈLIA ... I tan poc com costa, ser d'un home...!!

EUGENI Jo l'havia somniat per a mi aquest moment d'avui...! I no ha pogut ser...!
 Jo he enyorat un petit lloc, tot clar i rialler, per a somniar els dos un mateix somni...! I no ha pogut ser...! Jo he esperat el moment de tenir-te als braços... i deixar-te fugir... i tornar-te a atrapar... per a anar-te prenent poc a poc..., cada vegada més..., fins que siguessis tota fosa enmi, per sempre...
 I no ha pogut ser!! I pensar que tot això ha sigut tan fàcil per un altre...!

AURÈLIA Veus com, poc a poc, comences també a creure en la realitat?

EUGENI No...

AURÈLIA A despreciar-me..., a no volguer-me...?

EUGENI No, no! Et vull més que mai...!

AURÈLIA T'enganyes. He sigut d'un altre...!

EUGENI Què hi fa...?

AURÈLIA Dignes, Eugeni⁵⁰⁶: sapiguent que he sigut d'ell, me voldries...?

EUGENI Amb tota l'ànima.

AURÈLIA I no et faria por sentir que les veus ens acusessin d'adulteri...? Que m'assenyalessin amb el dit...: "la divorciada...?"

EUGENI Com més feble, com més caiguda, més t'estimaria...

AURÈLIA I em duries lluny..., lluny..., fora de tot remordiment i de tot record...?

EUGENI Allà on més t'he enyorat. Renunciaria a tot i ens en tornàrem, ben junts, en unes bodes ideals, cap a la meva golfa d'exiliat... en aquells suburbis de Bristol...

AURÈLIA Sí..., sí...

EUGENI Vine-hi!

AURÈLIA Calla...!

EUGENI Vine-hi. Demà, a trenc d'auba, seràs fora d'aquí. No amb ell -que t'has enganyat en dir que podies ser d'aquell home, que has fet un sacrifici superior a les teves forces en dir que devies estimar-lo-, sinó meva, per fi, meva... i lligats amb quelcom més fort, encara, que l'amor...

AURÈLIA No... No... Oh, quin mal pensament...! Calla!!

⁵⁰⁶ "Dignes, Eugeni:" no present en l'original.

EUGENI Doncs caldrà dir-nos “adéu”... per sempre...

AURÈLIA No! Tampoc!

EUGENI Llavors...

AURÈLIA Sí..., sí! Vull ser-ho teva: teva! Només que teva...

EUGENI Aurèlia...!! (*Prenent-la en els braços per a besar-la.*)⁵⁰⁷

AURÈLIA (*Resistint-se amb apassionament.*) ... Però ara no..., no... Ara no...!
Deixa'm!!

EUGENI (*Abandonant-la.*)⁵⁰⁸ Abans no..., ara no..., mai!

AURÈLIA (*Entregant-se.*)⁵⁰⁹ Sí... Seré teva. Ho he sigut sempre... però ara no..., no...
(*Escena passional. EUGENI la besa. De prompte se senten veus d'algú que s'acosta i ella, en dar-se'n compte, s'aparta d'ell.*)
Sents...? Oh! Quina follia...! Déu meu..., Déu meu...!! Vés-te'n..., vés-te'n,
Eugeni...!

EUGENI Vindràs...!?

AURÈLIA Silenci..., silenci...

EUGENI Vindràs...!?

AURÈLIA Sí...!! (*Molt baix.*)
(*Ell desapareix per l'escala que porta al pis superior. Ella surt per la de les habitacions interiors, al temps que entren DANIEL, FREDERIC i MARCELA; aquesta va al davant i el públic pot suposar si ha sorprès, encara en escena, a la parella.*)⁵¹⁰

Escena VII

MARCELA, DANIEL i FREDERIC

MARCELA (*Cridant.*) Aurèlia! Aurèlia! No! Si ja t'ho he dit. El teu esquiroi t'ha fugit.
Tindràs de marxar sol...

DANIEL Marcela, no diguis ximpleries...

MARCELA Doncs veies si la trobes, papà. Mig en cel i mig en terra...

⁵⁰⁷ T.P.: “(*La pren als brazos petonejantla apassionadament.*)”

⁵⁰⁸ T.P.: “(*Deixant-la.*)”

⁵⁰⁹ T.P.: “(*Abandonant-se.*)”

⁵¹⁰ T.P.: “(*Ell desapareix per la escala interior que va a la seva cambra. Ella surt per la de les habitacions interiors. Al temps que entren DANIEL, MARCELA, FREDERIC. MARCELA, va davant i'l public pot compendie si ha vist la parella en escena, encara.*)”

FREDERIC I Eugeni...?

MARCELA Psit. Aquest sí que sé on és. Allí, en la seva celda. Vols que el cridi...?

FREDERIC No.

DANIEL Mira, Frederic: m'interessa que, en ser a ciutat, t'ocupis⁵¹¹, amb urgència, dels censals de què vaig parlar-te. Eugeni sembla que està decidit a quedar-se aquí algun temps, i quasi, quasi arribo a creure que li puc conferir l'administració de lo meu. Ha canviat molt, no trobes? I voldria ordenar-ho tot, per a més facilitat⁵¹².

FREDERIC Pensa bé. Sí. Però, creu que Eugeni voldrà quedar-se a vila?

DANIEL Ahir, almenys, demostrava interès en quedar-se.

MARCELA Papà, desconfien⁵¹³ d'Eugeni... No es quedarà⁵¹⁴.

DANIEL Ara tu...?

MARCELA Res, res...

FREDERIC És que en desconfies tu, Marcela? Ah, mentidera, mentidera...

MARCELA Què vols dir, Frederic?

FREDERIC Que si Eugeni s'ha transformat, com diu, és gràcies a tu.

MARCELA No.

FREDERIC A que t'estima...

MARCELA No ho creguis, Frederic... Potser jo ho havia desitjat massa...⁵¹⁵ però no ho creguis...!

FREDERIC En dubtes?

MARCELA En tinc la certesa... Però, no en parlem més...!

FREDERIC Marcela..., sí..., sí. Parlem-ne. Què penses d'ell, doncs, Marcela...? És que tu saps...?

MARCELA Res, home, res. Què vols que en pensi...? Què vols que sàpiga...? Apa! Apa! Que ja t'havies descuidat d'Aurèlia. Apa, a buscar el teu esquirollet... Aurèlia! Aurèlia! (*Cridant-la.*)

FREDERIC No, no... Espera, diga'm...

⁵¹¹ T.P.: "t'encarreguis."

⁵¹² T.P.: "I voldria ordenar ho tot, avans, per a mes facilitat seva..."

⁵¹³ T.P.: "desconfia."

⁵¹⁴ "No es quedarà" no està present en l'original.

⁵¹⁵ T.P.: "Jo també m'ho havia pensat..."

Escena VIII

Dits, i AURÈLIA, *que surt de sa cambra.*

- AURÈLIA Què són aquests crits?
- MARCELA On eres, que t'havíem buscat fins ara...?
- AURÈLIA Què em volíeu? Aquí...! (A Frederic.)⁵¹⁶ Tens les claus? Deixa-me-les...
- FREDERIC Què vols?
- AURÈLIA He de treure la meva roba. Dec anar a despedir-me d'unes amigues... i no puc pas anar-hi així...
- FREDERIC No te'n preocupis...⁵¹⁷ Els enviarem una tarja des de casa.
- AURÈLIA Sí. Farem el ridícul de no despedir-nos de ningú..., com si fugíssim, si et sembla.
- FREDERIC Com vulguis: té. Però és que no podré acompanyar-t'hi. El teu papà volia parlar-nos...
- AURÈLIA D'interessos? Bah. Ja vos en parlareu sols. No en sabem res, les dones, d'això... A més, es faria tard... i després...
- FREDERIC Llavors, t'acompanyarà Marcela...⁵¹⁸ oi, Marcela?
- MARCELA Sí...
- AURÈLIA No precisa.
- FREDERIC (*Secament.*)⁵¹⁹ Llavors, t'acompanyarà Marcela.
- DANIEL Aurèlia, cal obeir el teu espòs. (*Surten DANIEL i MARCELA.*)⁵²⁰

Escena IX

FREDERIC i AURÈLIA

- AURÈLIA No, home, no. Vés-te'n també. Vés. Si no hi ha necessitat⁵²¹. Si ja no hi vaig... Ho vols així...?
- FREDERIC Per Déu, Aurèlia...

⁵¹⁶ Acotació no present en l'original.

⁵¹⁷ T.P.: "i perquè hi has d'anar?"

⁵¹⁸ T.P.: "allavors, he dit, t'acompanyarà Marcela!!"

⁵¹⁹ T.P.: "(*Sec.*)"

⁵²⁰ Acotació no present en l'original. En el seu lloc: "(*Sever*) (*Anant.se'n*)."

⁵²¹ "Si no hi ha necessitat" no està present en l'original.

AURÈLIA És que has pensat que jo podia fugir...? És que has volgut fer una ridícula escena de domini...? Si ja ho sé, que ets l'amo.

FREDERIC Aurèlia! No! Ni sóc l'amo ni he pogut pensar un moment que fugissis. El dia que pogués succeir una o altra cosa, jo sóc prou serè, prou equilibrat, per a ser jo mateix qui t'obrís la porta.

AURÈLIA Frederic...

FREDERIC El teu amor no l'he volgut ni un sol moment per suggestió ni per domini de cap mena. Vull, amb el teu amor, la teva voluntat, la teva alegria, sents? Mai –recorda!- he exigit res de tu: sempre he esperat que fossis tu que sentissis la joia d'oferir-ho, conscient i contenta de fer-ne ofrena. Veritat?

AURÈLIA Sí... sí...

FREDERIC Doncs, per què, avui, pots haver-te imaginat lo contrari? Aurèlia! Tu et penses que no són transparents els teus ulls, i que jo no hi he sapigut llegir els pensaments que els ennuvolen fa dies...?

AURÈLIA Què suposes...?

FREDERIC Tu penses que el meu silenci era covardia...? Era ignorància...?

AURÈLIA Frederic!

FREDERIC No. Era confiança en tu, i res més. Era que sabia molt bé⁵²² lo que és la quimera d'un record; lo que és el darrer tremolament d'una transfiguració. I volia deixar-la passar -segur de què passaria- sense que mai -entén-ho bé: mai!- poguessis tenir la pena, davant meu, d'acusar-te de res, d'averkonyir-te de res, convençuda de que jo ignorava el teu estat d'ànima, la teva vacil·lació d'uns moments... Però ja és massa vibrant, ara, en tu, aquesta inquietud... I... jo també puc enganyar-me...

AURÈLIA Per Déu, Frederic...! Tingues pietat...!

FREDERIC Ara ja ho saps. Tu ho has volgut. Jo mateix t'obriria les portes,⁵²³ he dit. Ha arribat l'hora de fer-ho? Sigui: ben lliure ets. I jo, content de que així sigui. Sí! Content, he dit. Perquè penso que si demà véns amb mi, hi vindràs més clara, més amorosa..., més meva que abans... I si no vinguessis...

AURÈLIA Frederic...!

⁵²² T.P.: "Era que sabia lo que es."

⁵²³ T.P.: "la porta".

FREDERIC Si no vinguessis, com que havia d'ésser⁵²⁴, també, per la teva felicitat, jo sabria fer que mai el meu record posés una ombra a la teva vida nova... Perquè mai més sabràs de mi... Adéu!⁵²⁵ Te perdo ara, per uns moments... Per a trobar-te de seguida...? Per no trobar-te mai més...?⁵²⁶ Qui sap...! Adéu. Adéu, Aurèlia...! (*Surt per la porta lateral on han anat DANIEL i MARCELA.*)

AURÈLIA (*Abatuda, amb el front aclofat a les mans.*) No... No... Frederic...⁵²⁷ Oh, Déu meu, quina angoixa...

Escena X

AURÈLIA i MARCELA

(*MARCELA contempla a AURÈLIA sense que se n'adoni; aquesta es redreça i diu, per ella mateixa, després d'un gran esforç interior.*)⁵²⁸

AURÈLIA Bah! És fatal...!! (*Se dirigeix cap a l'escala interior, que du a les habitacions d'EUGENI. MARCELA la interromp, dient apesurada :*)

MARCELA Què fas..., Aurèlia...!?⁵²⁹

AURÈLIA (*Llançant-se-li als braços.*)⁵³⁰ Germana...! Germana...!!

MARCELA Oh! Com t'enganyes..., Aurèlia.

AURÈLIA Si sapiguessis com dubto..., com sofreixo...

MARCELA Què anaves a fer...? I Frederic...!

AURÈLIA Calla... calla...!

MARCELA I Frederic!?

AURÈLIA Ja no m'estimarà mai més... Ja no creurà mai més en mi...

MARCELA Tonta! Vols que el cridi...?

AURÈLIA No..., no...!

⁵²⁴ T.P.: "habria sigut"

⁵²⁵ En l'original afegeix: "Adeu Aurelia."

⁵²⁶ T.P.: "Te perdo ara, uns moments... per a trobar-te tot seguit..? Per a no trobar-te mes...?"

⁵²⁷ En aquest punt, en l'original, l'autor insereix una acotació: "(*Resta abstuda amb el cap aclofat entre les mans, sense que ella se adongui torna MARCELA, en escena, i queda mirantse-la.*)"

⁵²⁸ En aquest punt, en l'original, l'autor introdueix una acotació que difereix sensiblement de la que apareix en l'edició: "(*AURELIA's redressa amb un gest de violència, i diu. Fent accio de anarse.n cap a la escala de les habitacions de EUGENI.*)"

⁵²⁹ Aquí, en l'original, afegeix aquesta acotació: "(*poc a poc. aturant-la*)"

⁵³⁰ En l'acotació original: "(*Adonant-se'n de MARCELA.*)"

Marcela Frederic! Frederic!!⁵³¹

Escena última

FREDERIC, AURÈLIA i MARCELA

FREDERIC ⁵³²Aurèlia! Aurèlia meva...!!

AURÈLIA (*Vivament commosa, se li llança als braços.*)⁵³³ Sí, ben teva..., ben teva...
Em perdones...!?

TELÓ⁵³⁴

⁵³¹ En l'original, afegeix aquesta acotació: “(*Cridant.*)”

⁵³² En l'original, afegeix aquesta acotació: “(*Surt i va cap a AURELIA que s'abandona*)”

⁵³³ Acotació no present en l'original.

⁵³⁴ En l'original, hi consta: “Juliol – setembre 1921”

El clavell roig

Comèdia en tres actes

*Escena: planta baixa d'un hotel de barriada, meitat taverna, meitat casa de dispeses.
Taules per a les consumacions. Taulell de begudes, etc. Tres portes que donen: una, a
les habitacions; altra, vidriada, al carrer, i la tercera, a un pati o jardí.*

Època actual.

PERSONATGES

LINA: 18 anys. (*Senzilla, alegre, vehement.*)

FLORA: 30 anys.

GONÇAL: 28 anys. (*Caràcter fatxenda.*)

ANDREU: 25 anys. (*Obrer, modest i galant.*)

MARQUÈS: 50 anys. (*Tipo ample i enèrgic.*)

RICARD: 56 anys. (*Tipo humil, obcecat per una idea.*)

PAPÀ MARTÍ: Vellet. (*Pare deLINA.*)

JOAN: 30 anys. (*Obrer.*)

PEPINO: L'hostaler. (*Com tots els hostalers.*)

OBRER 1r

OBRER 2n

La decoració per tots tres actes.

ACTE I

Escena I
MARQUÈS i PEPINO

- MARQUÈS No ha deixat res, per a mi, el carter, Beppo?
- PEPINO Encara no ha passat. I faci el favor de no dir-me motius, sent?
- MARQUÈS Beppo, no sé de què et queixes. El millor hostaler de Florència.
- PEPINO Bé, no em vingui amb històries. Tinc un nom ben meu.
- MARQUÈS Sí, ja ho sé: Pepino. No sé quin és pitjor. Altrament, bé ho mereixeries que et maltractés una mica, que, per uns dies que la carta se fa esperar, no solsament t'has donat a escatimar-me la ració i aigualir-me el vi, sinó que ni t'has dignat a fiar-me una absenta. És que no tinc crèdit? És que ja hi faig nosa en aquesta cavorca miserable? Ja tornaran els bons temps...!
- PEPINO Massa tarden!
- MARQUÈS Això no ho saps pas.
- PEPINO Però ho suposa.
- MARQUÈS És que em creus capaç de vendre'm per un plat de llenties?
- PEPINO Home..., llenties, precisament..
- MARQUÈS Ira de bet!⁵³⁵ Ironies també...? Lacaio!

Escena II
Els mateixos i RICARD

(Entra a escena RICARD. PEPINO se retira cap al fons, on hi ha el taulell. Va i ve, intervinguent solsament quan el diàleg ho indiqui.)

- RICARD Què vos passa, Marquès?
- MARQUÈS La pleb, estimat Ricard, que sempre put; i on aneu amb aquest temps?
- RICARD Me convenia sortir un moment i jo pensava: el Marquès té un bon impermeable... Seríeu tan amable que me'l volguésseu deixar? He d'anar al Palau de Justícia...i aixís...
- MARQUÈS Sento moltíssim. Però... fa almenys vuit dies que espero carta de la meva dona. Mai no havia tardat tant... i el nostre amfitrió no té entranyes!

⁵³⁵Segons el diccionari català-valencià-balear (DCVB) d'A. M. ALCOVER i F. de B. MOLL aquesta interjecció, que expressa irritació, és la deformació eufemística d'"Ira de Déu!".

RICARD No vos entenc.

MARQUÈS Molt clar: que el pobre ha anat a raure a casa la senyora
Perdigó, un altre cop... I ai!, que em temo que hi passarà tota la temporada de pluges...

RICARD Perdoneu... No sabia... Però ja compreneu que amb aquest temps... Oh, i acaba el plaç de presentació de proves...!

MARQUÈS Un altre escrit...? I el de la setmana passada?

RICARD Era un incident en el plet... Recusava el secretari del jutjat..., comprendreu...? M'havia tractat de boig..., amenaçà en tancar-me si insistia presentant escrits al jutjat... Què vos sembla? Quina manera d'administrar justícia... Tinc raó! I a peu al Suprem aniria, per tal de fer-me-la valdre...

MARQUÈS Bé..., sí... però a vegades, tot i tinguent-la, val més deixar-s'ho córrer. Què he fet jo, sinó?

RICARD És molt distint. Si es tractés, com jo, d'una herència perduda..., d'una fortuna de milions...

MARQUÈS No sé per què és diferent. La meua dona, riquíssima..., sense separació legal, és a dir, sense divorci... Qui és l'administrador dels béns de la muller? Vós, que sabeu de lleis, contesteu-me!

RICARD Sí..., és clar..., sens dubte...

MARQUÈS Doncs ja ho veieu: no li vull ni un cèntim. Ja deveu pensar que l'enviar-li de tant en tant una carta no és per a demanar-li res... La dignitat no es ven! Ja vendrà el seu dia. I per vós també: tingueu fe i no creieu gaire en els homes. Jo encara confio venir a cacera a les vostres finques...

RICARD I se vos hi rebrà com cal. I a fe que són hermoses. I ben conreuades... Ja les vigilo, ja, enc que no ho sembli!

MARQUÈS És que ja les teniu triades?

RICARD No cal. Les del meu patrimoni me les varen prendre amb engany..., amb usura... Quan se falli a favor meu el plet, me les restituiran totes..., totes.

MARQUÈS Les enyoreu, vaja.

RICARD Just. Les enyoro.
Si ara les tinguéis, heu dit? Tant de bo! Jo vos prometo que no serien meves ni un minut més: en faria diners, compreneu?, diners, per a poder confiar el meu plet a bons advocats...per fer rendir comptes.

MARQUÈS És a dir que en tornarien perdre! Voleu més misèria?
RICARD Senyor meu! Que us demano, jo, el que en faréu de la vostra muller, si tornava amb vós...? *(Amb dignitat.)*
MARQUÈS Cavaller...*(Amb dignitat.)*
RICARD La nostra amistat no vos dóna dret a censurar els meus actes, sapigheu-ho!
(Ofès i sec.)
(S'asseu, tallant la conversa, i comença a escampar per la taula fulles de paper, posant-se a escriure.)
MARQUÈS A fe de Déu, que m'heu donat una bona lliçó...

Escena III

LINA, MARQUÈS i RICARD

(LINA surt, amb un paraigües a mig obrir, amb intenció de sortir al carrer, però, en sentir les paraules del MARQUÈS, se deté i diu:)

LINA Lliçons...? Quiparla de lliçons, en aquesta hora? Fins a les vuit no comencen les classes de vespre.
MARQUÈS Doncs, ja ho veus, lliçons a mitja tarda i de franc.
LINA Ara sí que em convenço de que cada dia sou més vells. Sempre baralles...
MARQUÈS Tens raó. No hi he pogut tractar mai amb vells. Vaig casar-me amb una dona que ho era i cada tres mesos, separació.
LINA Però amb el Sr. Ricard no és possible, que jo no sabria a qui dels dos he de fer mala cara. Apa! Les mans! Hi tornareu mai més, a barallar-vos? Si no, també faré com a l'escola: de cara a la paret!
RICARD ...Ah, vailet..., vailet..., i on vas amb aquest temps...?
LINA Faig camí diferent del vostre... no us puc pas acompanyar.
RICARD No; si jo no ho deia pas per...
LINA Vaig a dur el paraigües a Papà Martí, que és a assajar a l'escolania. Ja em sap greu, ja, que Papà Martí sigui violí de capella. Seria força més divertit que fos mestre de ball. Amb lo que a mi m'agrada! Però és tan vellet....!
MARQUÈS Ja saps posar-hi cara sèria, allí?
LINA. Ho provo, almenys. I a propòsit, senyor Ricard, casi he entrat per vostè.
RICARD Dignes.

LINA Vostè, que sap tant de lletra, m'hauria de fer unes majúscules ben maques per a brodar una peça de roba que em faig.

RICARD Prou! Uns enllaços, no?

LINA Just: no pas gaire complicades, sap? Que es puguin fer al *realce*... o amb punt d'espiga... o cordonet fals... o punt de pluma... o de trau... M'entén?

RICARD Ni d'una paraula.

LINA Sí, home. Punt d'espiga és...

RICARD No t'escarrassis. És igual. Te'n faré algunes i tria la que et convingui.

LINA Just. Una *L.* i una *M.* ben boniques...

MARQUÈS Una *L.*? No: una *A.* Adelina...

LINA Què sap vostè! Una *L.* i una *M.*: Lina Martí.

MARQUÈS A veure: quan fas el sant...?

LINA El sant... No ho sé. Mai! Però... és que no hi és, santa Lina? Doncs miri, llàstima, perquè hauriasigut una santa ben bonica...! Entesos, Sr. Ricard?

RICARD Sí, sí.

LINA Ah, quan estaran...? Quan torni...?

RICARD Quan tornis.

LINA Doncs miri... Si és aixís, li donaré..., li donaré...

RICARD I ara! Res, dona.

LINA Ni... un petó...?

RICARD Ah, això sí.

LINA Doncs, apa, treballi, que torno de seguida. I vostè, Marquès, prou discutir ni destorbar-me sinó...

MARQUÈS Ah, vailet... vailet...

LINA Vaja... Ja veig que tornen a entendre's. També m'ho havia dit el Sr. Ricard... Ha, ha, ha.

(*Obre el paraigües i surt. RICARD continua escriguent. MARQUÈS crida a PEPINO.*)

Escena IV

MARQUÈS, PEPINO i RICARD

MARQUÈS Pepino, encara no ha passat?

PEPINO Encara, diu? Ja fa mitja hora.

MARQUÈS Com és que no has portat absenta, doncs? Que tampoc hi ha res...!?
(PEPINO *ha anat al taulell i porta una carta i beguda al MARQUÈS.*)

PEPINO Una carta!

MARQUÈS I no has vingut volant...! És que l'has volgut llegir tu primer... Lladregot..!

PEPINO Servia a la parella de la glorieta...

MARQUÈS Servies? Espiaves, deus volguer dir. Què se te'n dóna d'allò que faci la parella de la glorieta...?

PEPINO Que jo he de vetllar pel bon nom de l'establiment! No hi vull embolics, a casa... La senyoreta Flora no m'hi fa cap goig...

MARQUÈS Treu-la, això rai.

PEPINO No puc. Paga puntual.

MARQUÈS Doncs no la treguis...

PEPINO És que..., encara que retirada, no deixa de ser una dona d'història...

MARQUÈS (*Indignat.*) I vós què heu sigut, ira de Ce⁵³⁶, sinó un escapat de galeres...!

PEPINO Marquès...

MARQUÈS Honradesa en aquesta casa...? Només en tens uns, de dispesers honrats... I, si jo pogués, ja en serien fora. Lina i el vell, sents? No hi ha més personahonrada en aquesta casa que el vell i Lina, perquè ho sàpigues. Lina és massa bona per estar entre nosaltres. Si anés vestida de blanc amb una creu al front, creuria que viu aquí per vocació perquè sap que és un asil de vells i de boigs. No us ho sembla, Ricard?

RICARD Teniu raó, Marquès. Lina és ben bé l'àngel bo d'aquí: ahir, ahir mateix, per a poder-me presentar decent a l'Audiència, va estar totala nit surcint-me les mànegues del jaqué...!

MARQUÈS I us degué renyar i tot, no?
No ho estranyo. En tot és igual. A aquesta mateixa que parles, a la senyoreta Flora, tu saps que va estar uns dies enllitada: ni tu ni cap del teus s'acostava a donar-li un vas d'aigua...

PEPINO Era tan tossuda en no volguer anar a l'hospital...! No hi feia cap goig aquí, amb tot.

MARQUÈS ...Amb tot, s'hauria mort de set, si Lina no hagués passat tantes hores al capçal del seu llit, cuidant-la. I sempre tan riallera...!

⁵³⁶Interjecció equivalent a "Ira de bet", comentada anteriorment.

RICARD Jo us prometo que si es falla a favor meu el plet, li he de fer un dot perquè no hagi de pensar en res, mai més...

PEPINO També se'n sortirà sense. Té bones mans per a treballar.

MARQUÈS Massa, que amb un treball com ella fa -suor i fam, tot d'una peça-, ni tu ni jo ni aquest hi hem treballat mai! I som homes! I a ella la tens tot el dia a l'obrador de la florista, cremant-se els ulls, i, a les hores de repòs, cuidant de la casa i del vell... que, amb perdó sigui dit, és més criatura que ella.

RICARD Però l'estima molt!

MARQUÈS Carai. Brava cosa! Qui de nosaltres no l'estima... i no li som avis.

RICARD Creureu que, si algun dia no la veig, me sembla que em falta alguna cosa?

MARQUÈS Jo, si sabés que algú li ha fet algun mal, m'hi abraonaria com si fos meva...

PEPINO I jo: si mai necessités de mi...

MARQUÈS Tu calla, sents? Que si et quedessin a deure un mes de lloguer, no tindries pas remordiments de consciència per a tirar-los al carrer amb les seves penes. I porta més beguda, que ja t'hem tolerat massa conversa...!
(PEPINO *surt.*)
Per tots dos, eh? Ens la jugarem al tuti!
(PEPINO *fa el que indiquen, entren els obrers que han plegat del treball i s'asseuen, distribuint-se pels bancs, a gust de cada un.*)

Escena V

MARQUÈS, RICARD, JOAN, ANDREU, OBRER 1r i OBRER 2n

MARQUÈS Tan tard és ja...?

JOAN Que voleu que treballem sempre?

OBRER 1 Ditxós de vós que el temps us passa sense fer res...

MARQUÈS Minyó, abans no hauràs treballat tant com jo...

OBRER 1 Sí, fent guerrilles amb els carlins.

OBRER 2 O tallant el bacacarat... i encar ho voldria veure...!

MARQUÈS I grantant la terra... i torrant-me al sol... i, si no, que ho digui el Canal de Panamà.

OBRER 2 Sí, home, que ho digui...!

MARQUÈS ...I els gratacels de New York.

OBRER 1 No hi he estat mai!

JOAN El Marquès sembla el nou encarregat, no trobeu? També ho ha fet tot... i ha estat per tot... i tot és seu... i és més guapo que ningú... i què sé jo què més...

OBRER 1 Haureu treballat molt amb el sol... però amb la pluja d'avui...

OBRER 2 Teniu les mans massa blanques, company.

MARQUÈS Presumits!

RICARD Deixeu-los. La joventut no respecta res ni a ningú. I, a propòsit, no voldríeu pas, ara que heu rebut la carta, que m'arribés a casa la senyora Perdigó per l'impermeable? De totes maneres he de sortir...!

MARQUÈS Excel·lent, amic meu, excel·lent... Mes, la veritat, no vos sembla que el temps s'aclareix?

RICARD Aixís... com vos sembli.
(RICARD surt amb els papers sota el braç.)

JOAN Vet aquí un que ha perdut els bous i busca les esquelles.

ANDREU Déu lo faci bo!

MARQUÈS Cal tenir-li més pietat que ironia.

JOAN Què us diré? Un home que era de les millors fortunes. A vila, mig carrer de cases, seu: dos o tres propietats magnífiques. I perquè un dia se va posar al cap que a Amèrica havia mort un germà d'un oncle d'un seu avi, que podia haver deixat milions, va començar a empenyar el patrimoni i gastarlo en paper sellat i advocats... i què sé jo... Que res, encara els milions són a Amèrica amagats, que ell, a la sopa⁵³⁷, i encara gràcies...

OBRER 1 I amb el manicomi a la vista.

OBRER 2 Que és lo més terrible. Preferiria la presó o l'hospital.

OBRER 1 L'hospital...? La presó? Sí, és a casa.

MARQUÈS Carai! Voleu canviar de conversa...?

JOAN Li fa mal a les orelles? Si vol parlarem de modes...
(FLORA, des de dins.)

FLORA Patró! Patró!

⁵³⁷ “Estar a la sopa”, segons el diccionari de l’Institut d’Estudis Catalans, és “estar arruïnat o mancat accidentalment de diners”. Aquest terme coincideix, també, amb el nom d’un centre gironí d’acollida i de Serveis Socials per a indigents i persones sense recursos econòmics.

(PEPINO travessa l'escena en direcció al jardí. A poc, FLORA, després de donar una llambregada a l'escena i saludar, desapareix per la porta de les habitacions.)

- ANDREU Sí, cuita a obrir la porteta falsa perquè no sapiguem qui surt. És de compromís.
- FLORA (Passant.) Bones tardes, senyors.
- JOAN Ja l'hi volem, ja. No ens espanta pas la companyia de les senyores...
- FLORA Ho suposo. Mercès.
(Desapareix.)
- OBRER 1 És que no ens busca a cap de nosaltres.
- OBRER 2 A qui busca, doncs?
- OBRER 1 Qui falta?
- OBRER 2 Vols dir?
- OBRER 1 I tal.
- JOAN Doncs digueu que tindrà raó en creure's un Don Joan.
- OBRER 1 Les té aixís. (Pel cap dels dits.) Això ja pots assegurar-ho.
- OBRER 2 I doncs: l'altre?
- OBRER 1 El de la glorieta? Un pagano.
- OBRER 2 No: l'altra.
- OBRER 1 La dela bruseta rosa, que el ve a esperar a l'obra? Una víctima!
- JOAN I què hi diu, amb aquesta, l'hostaler?
- OBRER 1 L'hostaler?
- JOAN Que no ho sabeu que és un pretendent?
- ANDREU Estàs de broma.
- JOAN Pregunteu-ho al Marquès.
- MARQUÈS (Que feia solitaris.) No sé res, nois, no sé res.
- JOAN Doncs ja ho sé jo. I si algú el vol veure, cada nit, amb els ulls al pany de la porta del seu quarto, només ha de fer que pujar de puntetes. Això sí, ha de ser de puntetes, perquè el nostre patró és vergonyós en extrem...
- ANDREU Ah, vaja, vet aquí la rancúnia...
- JOAN Com que ella se tenca amb balda i llisquet...
- OBRER 1 Una virtut com la seva... és clar.
- ANDREU Ho farem saber a l'hostalera el dia que Pepinono ens faci bons tractes.
- MARQUÈS Us en guardareu molt bé. Cal pensar que la bona senyora és cardíaca...

ANDREU I pot tenir un atac.

MARQUÈS No! Pot ser que tant se li'n dongués. I, allavors, quedaríeu malament vosaltres.

ANDREU Marquès, vós aneu posant anys, però el bon humor no us deixa.

MARQUÈS No faltaria més. M'ha deixat la dona..., els quartos..., la joventut... I ara voldríeu que em deixés el bon humor...? Carai! Masses coses!

(Entren LINA i PAPÀ MARTÍ. El vell, amb una funda de vellut on hi ha el violí. S'assenten. Ell encén la pipa, etc. LINA, un poc retrassada, tenca amb soroll la portella, com si algú l'hagués seguit, i entra rient.)

Escena VI

Els mateixos, LINA i PAPÀ MARTÍ

MARQUÈS Bones tardes.

ALGUNS I moltes...

MARQUÈS Què és això, Lina?

LINA Oh, deliciós. Ha quedat amb el nas aixafat en els vidres de la portella.

MARQUÈS I com m'ha fet córrer, aquesta mossa.

LINA Ja em seguia des de que he vingut a buscar-vos. Les meves mitges en tenen la culpa: les he volgut estrenar, avui que plovia, per a lluir-les millor... i no falla.

MARQUÈS Això no està bé.

LINA El què? Que una noia llueixi les mitges? Creieu que se n'estrenen cada dia? Massa les he d'amagar quan les porto surcides... Ells, que són uns bèsties!

JOAN És que unes cames ben boniques...

LINA Estan molt bé allà on són. I no crec que sigui motiu perquè un senyor, rodó com un baló de futbol i amb un brillant a la panxa, te segueixi una hora diguent-te ximpleries. Digueu-me, faig cara de mala cosa, jo?

MARQUÈS Fas cara d'àngel!

LINA Tampoc. Per mes que no sé quina cara fan, eh? Ara, que ja m'he divertit bé, per ço. M'he aturat a un aparador de joieria, com si diguéssim, fent esquer, i li he deixat mitja cara despintada, abocant-li el regueró de pluja del paraigua. Aixís...

(Aboca l'ampolla d'aigua en la copa de MARQUÈS.)

- MARQUÈS Lina, per Déu, que Pepino diu que és Pernod, encara que en dubto.
- LINA Ecs! Quines coses de beure! No coneix que li farà mal? A vostè li convenen més les tisanes que les begudes fortes...
- MARQUÈS Que jo no he estat una hora mirant-te les cames...
- OBRER 1 Perquè no pot.
- LINA I ara! Sempre que el Marquès les vulgui veure, les hi ensenyaré. Quin mal?
- JOAN No ho diguis gaire alt, que faries sufocar a algú...
- LINA No seria pas a tu.
- OBRER 1 Ni a cap d'aquí... Qui més qui menys...
- JOAN Algú, però, en tindria gelosia.
- LINA No sé pas qui pot tenir interès en que les guardi... fora de jo mateixa...
- JOAN Apa, Andreu, contesta...
- ANDREU No fem bromes, eh?
- LINA Andreu? Bah! Els ulls d'Andreu s'han fet per a mirar més alt. Ep, vaja, ja sou malpensats! Volia dir en cosa millor que jo.
- MARQUÈS En cosa millor! Tira que et toc, quines ambicions! Jo fos jove...
- JOAN I solter.
- OBRER 1 I ric!
- LINA Què?
- MARQUÈS Que ja t'hauria vingut a cantar tral·les sota la finestra.
- LINA Faltaria que jo les escoltés.
- MARQUÈS És que si fos tot això que diem, tindria pla bé més planta que l'Andreu.
- JOAN Quan menys seríeu més atrevit...
- ANDREU Voleu callar...
- LINA Deixa'ls, home. Deixa'ls dir. Ja saben ells que aquestes paraules, per una orella, m'entren i, per l'altra, surten. Fins quan me diuen bonica, diuen mentida, ja ho veus.
- ANDREU No. Això sí que no: ets bonica...
- JOAN Ja acabaràs declarant-te.
- OBRER 1 Com que si tarda gaire ja haurà perdut la rega i allavors puc venir jo.
- OBRER 2 O jo...
- MARQUÈS Prou, nois, prou. Ja ho sabem, que seríeu tots qui la voldríeu, a Lina, però ja l'heu sentit.

LINA És clar! No poguent-me partir en bocinets, val més quedar-se tal com sóc: no és aixís?

MARQUÈS Ara que, la veritat: vols un consell, Lina? Ets jove, ets bonica. Els vells sabem molt que, a divuit anys, el cor d'una mosseta se'n vola, en vola, cap a un altre. I poguent escollir, escolleix. I de pressa. És la mica de felicitat que ens pertoca. No te la vulguis deixar perdre..., que massa hi hem de bregar tots plegats, amb la misèria...!

LINA Li agraeixo el consell. Però, per ara i tant, el meu cor, no sé si ho fa que s'ha avesat a estar-se quiet com un aucell de gàbia, no es deleix pas per aquest "en vola, en vola" que dieu. Deixeu-lo cantar i riure tal com és, que ja és feliç d'aquesta manera.

ANDREU Tant de bo ho puguis dir sempre aixís, Lina!

LINA I sí, Andreu, sempre...

PAPÀ MARTÍ És la nostra baralla de cada dia. Prou li dic: Lina, vindrà un moment que jo seré una nosa, que els meus dits no podran subjectar l'arquet, i que, poc a poc, amb el meu farcellet de llàgrimes a l'espatlla, faré camí de l'altre món. Què serà de tu, sola...?

LINA Vós també, avi, vós també...?
(Ha entrat RICARD, abatut, silenciós; s'asseu al seu lloc i deixa un plec de papers damunt la taula.)

PAPÀ MARTÍ Sí, sí, perquè jo t'ho he de dir, això.

LINA Doncs, allavors, serà l'ocasió de vestir-me de vailet i anar-me'n món enllà, com vós, com el Sr. Ricard..., com tots els bons i els pobres...

RICARD Lina..., Lina...

LINA Què? Que no és aixís...? Eh que vós me doneu la raó...? El món és molt ample i, per més que diguin, no és pas tan dolent com això...

RICARD Seria bo, si hi hagués justícia.

MARQUÈS I si sempre s'hi fos jove...

OBRER 1 I si hi hagués igualtat per tothom.

LINA Ui... ui... ui! Que coses... I tan bonic com el trobo jo...!

PAPÀ MARTÍ Fet i debatut, tenen raó. El món només és bonic vist pels ulls d'una noia...

LINA Com que sou vosaltres, que us entossudiu en fer-lo lleig i antipàtic! I, vaja, que es veu que, avui, tots me voleu portar la contrària. I jo que em pensava que vós m'ajudaríeu...

RICARD Jo també, pobre de mi! I sí que et vinc a l'ajuda, sí..., però a vegades hi ha motius.

LINA Vaja: veniu de fora i teniu motius per a renegar? Malament...

RICARD I tan malament, Lina.

LINA A que no heu complert, la promesa que em féreu?

RICARD No recordo...

LINA Veieu! Quins homes! I encara diuen que ens hem de fiar de les seves paraules...

RICARD És que no sé...

LINA Les lletres.

RICARD Ah, sí, sí... Tens raó... però...

LINA Però, us heu trencat el cap inútilment amb altres coses i jo m'he quedat sense els enllaços. I no en té pas la culpa, el món dolent...!

RICARD No et quedaràs sense. Jo t'ho prometo.

LINA Oh, ara, de més a més, necessito paper per a tallar un patró. Que no me'n recordava, i qualsevol dels vostres me servirà. No hi fa res, que ja sigui brut... a veure aquest: "al.juz.ga.do", aquest mateix.

RICARD Lina, per Déu...

MARQUÈS Ja li donareu... ja...

RICARD Què n'heu de fer vós...

LINA I sense contradir-me. D'aquí a mitja hora vinc a buscar-ho. No passo per menys.

RICARD Qui et pot dir que no, a tu...

LINA A reveure, doncs. Papà Martí, cuidado, ara, amb aquests galifardeus... eh?
(*Surt LINA.*)

Escena VII

JOAN, PAPÀ MARTÍ, OBRER 1r, RICARD, ANDREU i MARQUÈS

JOAN Feu bé de guardar-vos-la, Papà Martí.

PAPÀ MARTÍ No sóc jo, minyó, què més voldria que veure-la ben feliç! És ella, que sap masses coses de la misèria de la vida per arriscar-se...

OBRER 1 Sempre és un avantatge, això l'ha fet forta i entenimentada.

RICARD I que hi passa amb el cor ben content...

PAPÀ MARTÍ Massa content: que jo la veig xapollejar pel fang, amb les seves sabates esquinçades, i ella no comprèn com se'm fa un nus aquí dins, pensant que el meu violí, cada vegada més vell, amb prou feines sí ens pot guanyar el nostre pa de cada dia. Jo que la voldria veure calçada amb escorpins de seda! Com més me capfico jo, més riu i canta ella...!

ANDREU Perquè ella sap, millor que vós, lo feliç que sou...

PAPÀ MARTÍ Si no fos tan vell, rai!

ANDREU Tots us la canviaríem, la felicitat, Papà Martí, perquè... ja ho voleu, que us diguem Papà Martí, eh?

OBREER 1 Papà Martí, no sembla sinó que siguem tots una família.

RICARD I si ho som és per Lina!

JOAN Per això cada un de nosaltres tindria gelosia del que se l'endugués per ell sol. Mal fossis tu el preferit, Andreu.

MARQUÈS I no sabeu per què? És molt senzill. Què representa Lina per nosaltres? Precisament tot el que ens falta. Lina és la joventut, l'honestitat..., l'alegria..., la confiança en la vida. Tot! I en canvi, posem-se la mà al pit: qui de nosaltres no està mancat d'una o altra cosa? Qui és jove no és lliure. Qui és lliure no és honest.. Qui és honest és trist o aturmentat... I veus aquí perquè l'estimem tant: per egoisme. Perquè sembla que a prop d'ella se'ns encomana aquesta mica de cosa que tots desitgem tenir... Sí, sí... Perquè tots, en un moment de sinceritat, ho voldríem ser, de joves... i d'honrats... i d'alegres... i de lliures...! Papà Martí, Déu us guardi molts anys... i no la dongueu pas a ningú. Sentiu...?

Escena VIII

GONÇAL, OBREER 1r, ANDREU, MARQUÈS, OBREER 2n, JOAN, PAPÀ MARTÍ i PEPINO

(Entra GONÇAL, tipo fatxenda, arrogant, amb un clavell a la mà.)

GONÇAL Salut a tots. Se murmurava?

OBREER 1 Gonçal.

ANDREU No pas de tu, certament.

GONÇAL Continueu... Continueu... Si m'agrada sentir parlar de mi, de tant en tant. A que endevino de què es parlava? De la meva ausència, no? Què voleu: hom és tan caritatiu...

MARQUÈS Que veniu de visitar malalts i presos?

GONÇAL Segons quins malalts..., segons quins presos...

OBRER 2 Bona!

JOAN I bé, que no seieu...?
(OBRER 2n *ofereix una cadira.*)

GONÇAL Tot seguit: mes, ja em permetereu un moment..., només un moment...

OBRER 1 Sí, home... Ja sabem de què es tracta...

GONÇAL Pepino! Aboca unes copes d'anís, entretant, per tots: sí, jo pago.

PAPÀ MARTÍ Mercès. Mercès.

GONÇAL Què, amb tants anys encara no us heu acostumat a l'anís? En veritat que hi ha gent que jo no sé pas quin gust troben en la vida. Ni fumen..., ni beuen..., ni... ha, ha, ha... Vós mateix, amic, vós mateix.
(PEPINO *serveix.*)
És dalt, aquella?

PEPINO Sí.

GONÇAL Sola?

PEPINO Ha despedit a l'altre, aquesta tarda.

GONÇAL Aquesta mossa em comprometerà. Se pren les coses massa a la valenta. Un pagano sempre ha de conservar-se... Diga-li que sóc aquí.
(*Beguent.*) A la vostra salut!

ALGUNS A la vostra.

JOAN Sembla que us fa agafar set, la mosseta rossa...

GONÇAL O me l'apaga... Ja us contarà..., ja.

Escena IX
Els mateixos i FLORA

(PEPINO torna a escena. FLORA entra i s'asseu amb GONÇAL formant un grup a part del grup general.)

FLORA T'esperava. Creia que no vindries, avui.

GONÇAL He tingut feina al despatx de la fàbrica.
A més, t'hauria fet nosa. Sé que has tingut visites...

FLORA A la glorieta. No pasa la meva habitació.

GONÇAL A on, no ho sé.

FLORA I encara per acabar del tot.

GONÇAL Per uns... dies.

FLORA Per sempre. Enc que tu no em vulguis, amb tu s'ha acabat tot.

GONÇAL Enc que jo no et vulgui... Dius unes coses, Flora...

FLORA Hi crec tan poc, en la teva estimació...!

GONÇAL No tens raó per no creure-hi.

OBRER 1 D'això se'n diu treballar bé el panyo.

OBRER 2 I fer-nos aguantar la capa...

FLORA Anem-nos-en d'aquí. Estic violenta...

GONÇAL A... la glorieta...?

FLORA A la meva habitació, si vols.

GONÇAL Ara no. Què dirien? A més, dec donar les ordres pel treball de demà que m'ha donat la direcció... Aquesta nit, sí.

FLORA Aquesta nit? No...

GONÇAL Ja ho suposava. Per això t'ho he dit.

FLORA Gonçal...

GONÇAL No sóc cap criatura, Flora...

FLORA Perquè no em creus...? És que m'avergonyeix què diran els veïns...

GONÇAL Estan curats d'espants.

FLORA Hi ha Lina i el vell...

GONÇAL Aquella negrada, tísica, que sembla que vengui romanços?

FLORA Gonçal, tu no la coneixes... i jo me l'estimo com una germana...

GONÇAL Sempre has tingut els teus capricis... En fi, acabem... (*Fa acció d'anar-se'n.*)

FLORA No, no... Gonçal. Com tu vulguis, el que tu vulguis, sempre...

GONÇAL (*Fent-li un petó, apartós.*) Aixís te vull!

OBRER 1 Ehem! Ehem!!

FLORA Quina malícia!

GONÇAL Deixa'ls.

FLORA Tu no saps com els odio. Jo no voldria seure-m'hi mai, aquí.

GONÇAL Tens raó. Val més que ens separem ara. Tindria d'imposar-me..., de donar un espectacle... i no ho vull. Quedem que a la nit, doncs.

FLORA Fins a la nit...

(Surt FLORA. GONÇAL torna a la rotllana general. PAPÀ MARTÍ i RICARD, en taula a part. Indiferència a la conversa.)

Escena X

GONÇAL, ANDREU, JOAN, OBRER 1r, OBRER 2n i MARQUÈS

GONÇAL Ja us ho he dit: qüestió d'uns minuts. A les dones no se'ls hi pot donar massa conversa...

ANDREU Amic Gonçal, el millor dia, jugant amb dones, caureu de bo.

GONÇAL Jo? Per qui m'heu pres? Les conec massa.

JOAN Sempre n'hi ha una de diferent.

GONÇAL Bah! Vosaltres sabeu molt bé, perquè ho he contat moltes vegades, que he viscut cinc anys a Algèria, fent el servei. Allà hi ha dones boniques. No cal dir si les he tractades: i amb perill d'enamoriscament... i amb perill de la vida, també -que és el que elles més us agraeixen. Amb tot, però, ni una engruna d'això. *(El cor.)* L'endemà d'haver-les tingut tal com volia... ni m'he recordat de com se deien.

OBRER 1 I elles?

GONÇAL Elles? Sí. Una n'hi va haver que em va seguir a la pàtria, en llicenciar-me. Una jueva molt bonica, pel cert. Fora la nit del desembarc, no l'he vist més.

ANDREU Potser encara t'espera.

GONÇAL De segur.

JOAN Mira que tens unes coses...

GONÇAL Són elles. Creus tu que jo li vaig demanar que vingués? Una dona, per més bonica que sigui, sempre és una nosa quan se viatja. A més, a les dones no les trasplanteu, que perden.

OBRER 1 Era més bonica la mosseta rossa que la jueva?

GONÇAL Què dius? Mil vegades. La mosseta rossa és un manyoc de pessigolles, una beguda que ni et fa mal ni et cansa; la jueva era una brasa de foc, que et feia mal sempre.

ANDREU Vaja. Se coneix que la mosseta rossa te té el cor robat.

GONÇAL Alto: això no. Me plau, però no em fa desfici.

MARQUÈS Sí, vaja, te deixes estimar...

GONÇAL Com vulgueu.

OBRER 2 Com amb Flora, no?

GONÇAL Flora és una professional en l'amor, m'expresso? Té secrets que cap jovententa podria dir-te. Què us diré? L'una, quan fa un petó, se desmaia. L'altra mossega.

MARQUÈS I tu, naturalment, les entretens totes dugues.

ANDREU Oh, si només fossin dugues rai!

GONÇAL No. Paraula. Per ara només dugues. Ara, que jo no diré si demà seran les mateixes o altres.

MARQUÈS Home...!

GONÇAL Molt natural. Jo pregunto: us agrada el vi, no és cert? Doncs, si tan us agrada, per què no guardeu el vas sense beure'n gota...? Doncs una dona és com un vas de bon vi: mirar-se-la rere el vidre, sense paladejar-lo, fa mec... i no demanar-ne més, un cop acabat, per remordiments, és niciesa... Sentiu, Pepino? Això vol dir que s'ha acabat la beguda... i que en volem més...

OBRER 2 Bona! Bona!

JOAN I totes han sigut teves...?

GONÇAL Home... Vaja una pregunta...! És que jo hauria suportat vuit dies a una dona que fes el desmenjat? No m'agrada perdre el temps.

MARQUÈS Alguna en deus haver trobat de rebec.

GONÇAL Pse! No voldria alabar-me, però és qüestió de saber-les tractar. Hi ha qui no sap parlar-hi, amb les dones, o les tracta massa bé... i elles se'n burlen, o les tracta massa malament... i en fugen. Les dones volen ser tractades com a dones: el que les tracta com si fossin flors perd el temps... i el que les tracta com a mules..., també. Jo les he entès... i em corresponen.

ANDREU No te n'ha fallat cap?

GONÇAL Cap!

ANDREU Ditxós de tu.

GONÇAL És que, ben mirat, tampoc n'hi ha gaires, d'homes sencers... Compreneu?

MARQUÈS És molt dir.

GONÇAL I ja ho he dit: l'home no es fa amb la humitat de la fàbrica o fent el senyoret pels carrers. El fa la carretera, la caserna, siguent una mica passavolant i no aturant-se enlloc. Amo de tot i mai manat per ningú... Aixís se fa l'home... i aixís sóc jo, mal m'està el dir-ho.

ANDREU I no t'ha atret mai el tenir una casa teva..., una dona que et dongui fills...?

GONÇAL Aquesta sí que és bona. Fills! Això és un luxe que només poden tenir els rics.

OBRER 2 Tens raó.

ANDREU Però un dia hom està malalt..., és vell...

GONÇAL Covardies. M'he vist malalt i sol en terres que no en coneixia ni el parlar. Però, aixís com tot arreu les dones són igual, els hospitals també són iguals pertot. Tant te curen aquí com allí... o tant t'hi mors, si és la teva hora.

ANDREU Doncs, què et diré: me sembla que estimar una dona, de la manera que tu vols dir, jo no sabia fer-ho...

GONÇAL Prou. A tu, si demà et despedissin del treball, tampoc series capaç de buscar-te altra feina. Hi ha homes tan pobres d'esperit que el dia que surten de casa s'enyoren. I el dia que una dona els deixa, ploren.

MARQUÈS Amic, veig que enteneu molt bé la vida.

GONÇAL I sí. La vida és aixís. Malaventurat el que la vulgui prendre d'altra manera. Ara que, a vegades, sabeu?, per fer-nos-la nostra, cal fer-s'hi amb els punys i les dents. No tot són roses!

OBRER 1 Tinguent bons punys, rai...

GONÇAL Pobre de tu que els provessis.

OBRER 1 Ni ganes.

GONÇAL *(Mostrant els bíceps.)* Agafa aquí. Eh? Què et sembla? Doncs, a les dones, les agrada veure's dominades d'uns braços aixís: no en dubtis!
(Entra LINA, decidida, com si hi hagués els mateixos que havia deixat. En veure a GONÇAL, canvia de to i saluda.)

Escena XI

Els mateixos, LINA i RICARD

LINA Ja estan llestes, les lletres, Sr. Ricard? Perdonin: bones tardes!

RICARD No, Lina, no. No em surten bé. La mà em tremola... Ja no sóc bo per res!

LINA Veu? Tantes lletres com ha escrit, en va, en la seva vida i ara una de compromís no la sap fer.

RICARD És que jo volia que fossin diferents de totes, d'una manera inconfundible... i no sé. Totes me semblen capçaleresde paper sellat.

LINA Quina llàstima!

GONÇAL Qui en té la culpa? Ves a qui se li acut, tan jove i tan bonica, demanar un favor... a un vell. Volsque te les faci jo, les lletres...? També sé escriure.

LINA *(Aspre.)* Prou!

GONÇAL Són per al teu promès...?

LINA Són... per qui no li importa.

GONÇAL Oh, oh... Quina petita fera. I ningú ho diria, veient-la tan senzilla...

MARQUÈS Amic Gonçal, les més senzilles també tenen el seu fibló... No et sembla?

GONÇAL Ho deurà encomanar l'amistat de Flora...

LINA *(A RICARD.)* I bé: ja veig que avui me quedo sense les inicials. Sr. Ricard; bona nit, senyors...

GONÇAL I ens deixa així? El papà no la renyarà pas, senyoreta, i nosaltres estarem contents si ens accepta... un vas de vi...

LINA *(Ofesa.)* Mercès, no acostumo.

GONÇAL Ja sé que és poc galant oferir un vas de vi a una noia, però, qui diu vi diu una cadira al meu costat per escoltar algunes parauletes.

LINA També seria inútil. No penso acceptar res de vostè!

GONÇAL Amb tan mal concepte em té?

LINA Mal concepte? No. Ni bo ni dolent. No el conec.

GONÇAL A veure? Alça el front! Mira'm bé... Una altra vegada...
(GONÇAL ha fet acció d'alçar-li la barba perquè el mirés i ella, amb gallardia, l'atura posant-li la mà a la cara.)

LINA Que em pren per altra... senyor?

GONÇAL Però escolta..., dona...
(LINA gira l'espatlla despreciativament i desapareix.)

LINA Bah!

PAPÀ MARTÍ Lina... Espera'm, Lina...
(Surt PAPÀ MARTÍ.)

OBRER 1 Ha, ha, ha...

MARQUÈS Tu no ho vols creure: les dones de casa nostra són diferents de totes.

OBRER 1 S'hi tornen.
 JOAN Ha, ha, ha! Alguna te n'havia de fallar, no faltaria més.
 GONÇAL Bah, és tan poca cosa una tísica que vengui romanços...!
 ANDREU No! Una mossa honesta i segura d'ella mateixa.
 RICARD ...I més bonica que cap... i més bona que ningú... Oi, Andreu?
 GONÇAL Ah! Vaja! Perdona'm. No sabia que tu i ella...
 ANDREU No hi ha res.
 GONÇAL És igual. Comprenc la seva actitud. Fa mèrits... Però, com hi ha Déu...!
 ANDREU *(Eixut.)* Què? T'he dit que no hi ha res. Altrament... Lina no serà mai de ningú.
 GONÇAL Li'n privaràs tu...?
 ANDREU Ho despreciarà ella.
 GONÇAL Salvatgina és, però de més salvatgines n'hem trobat.
 MARQUÈS Però no devien esgarrapar com ella, amic Gonçal.
 GONÇAL Què voleu dir?
 MARQUÈS Que si no us aparteu, us ratlla la cara.
 GONÇAL A mi? No me n'havia adonat. Acostumat a les carícies...
 OBRER 1 Sí, sí...
 GONÇAL *(Ofès.)* I vaja, prou! És lletja, és antipàtica... però: què juguem que dintre quinze dies aquesta mossa... ha sigut meva...?
 ANDREU Gonçal!
 GONÇAL Res. Els homes som aixís. Què juguem?
 MARQUÈS Gonçal!
 GONÇAL El vi per tots els que som aquí. Si dintre quinze dies Lina no ha estat meva..., enteneu-ho bé: meva!, pago el vi per tots. Ja veieu si considero l'empresa difícil. Un contra set... I si la crec poca cosa, un vas de vi... que perdereu vosaltres...! Ha, ha, ha...!!
 RICARD Jove, això que acabeu de fer és molt mal fet... Penseu que Lina...
 GONÇAL Dibueix les lletres, vós, creieu-me... i no us en preocupeu... I bé, a reveure, amics. No ha passat res... No ha passat res... Per ara!
 OBRER 1 Adéu, Gonçal.
(GONÇAL surt per la porta del carrer. Hi ha un silenci pesat i llarg; per fi, RICARD diu:)

Escena XII

RICARD, ANDREU, JOAN, OBRER 1r i MARQUÈS

RICARD Has fet molt mal fet..., Andreu. Molt mal fet...

ANDREU Vós també...? (*Enutjat.*)

JOAN És molt tossut, molt mal ànima, Gonçal.

OBRER 1 Hem de prevenir a Lina.

MARQUÈS I ca! Si fins me n'he alegrat. És que no teniu confiança en ella? Creieu que Lina li donarà una lliçó.

ANDREU Tant de bo!

MARQUÈS I sí, home, creieu-ho...

RICARD I... si no fos aixís...?

ANDREU Aleshores...!! (*Amb ira.*)
(*Entra PEPINO anunciant el sopar.*)

JOAN Silenci!

TELÓ

ACTE II

La mateixa decoració anterior.

Escena I

PEPINO (*qui està arreglant els vasos del taulell*) i FLORA (*que ve de fora amb mantellina i trajo de carrer.*)

PEPINO Dematí ens hem aixecat, Flora.

FLORA És dia de precepte i m'agrada anar a missa a bona hora.

PEPINO Molt devota estem.

FLORA Sempre hi ha alguna cosa que demanar.

PEPINO Endevinaria bé prou el que és.

FLORA No. Aquesta vegada no, perquè no he demanat res per mi.

PEPINO A fe, que si no fos tan dematí i hom ja sap que només se pot venir de missa en aquesta hora, diria que es ve d'algun altre lloc...

FLORA Clar, si no he vingut d'un lloc, vindria d'un altre, no és aixís?

PEPINO No, no... No em compreneu bé, Flora. Ho dic per lo que us escau, la matellina, vaja, que no sembla de devoció sinó... què os diré...? De verbena.

FLORA Esteu molt galant, Pepo.

PEPINO L'alegria de veure-us tan dematí. Sóc molt supersticiós i això vol dir, per mi, dia de fortuna.

FLORA Si sóc jo qui vos l'ha de dur...

PEPINO Ja souqui millor podria fer-ho...

FLORA Ha..., ha..., ha...

PEPINO Flora... Flora... És que si vós volguésseu...

FLORA Què?

PEPINO Que jo seria l'home més feliç.

FLORA No vos comprenc.

PEPINO Pensar que hi ha homes que són tan venturosos sense merèixer-ho...

FLORA Encara vos entenc menys.

PEPINO I sí, Flora, sí que m'enteneu. Que jo, des d'ençà que vós sou aquí, a prop meu, que no sé ben bé de quin món sóc. I vos ho dic amb els ulls, i amb els fets, i amb tots els sentits...

FLORA Ah... Ha..., ha... Pobre amic meu.

PEPINO I en canvi, vósos moriu de passió per un home que ni val la pena d'anomenar-lo.

FLORA Ni tant ni menys. Com a morir-me, no em moro per ningú; com a no ser digne ni d'anomenar-lo... jo estic ben contenta de dir el seu nom moltes hores del dia.

PEPINO Doncs no sembla agrair-vos-ho massa.

FLORA Per què?

PEPINO És que no os n'havau adonat? Tot el món ho sap; tot el món ho riu i ho comenta...

FLORA Malavolences

PEPINO Si només fossin malavolences, rai...

FLORA I bé, què...? Què sabeu vós? Parleu d'una vegada.

PEPINO Sé el que sap tothom. Que Gonçal va llogar-me l'habitació que va deixar el Marquès per estar més a prop... no de vós, Flora, no de vós: de Lina.

FLORA No és cert. Ell és aquí per mi.

PEPINO Si vós ho sabeu també, Flora. Vós sabeu la juguesca que hi ha, vós sabeu que Gonçal arrisca en la juguesca el seu punt d'honor, el seu orgull... I el que és pitjor: és que vós sabeu com jo, i com tothom, que Lina, que no en sap res, tombaleja.

FLORA Tothom... tothom ho sap menys ella... (*Abatuda.*)

PEPINO I doncs...?

FLORA Però això no serà, amic meu, això no serà. Seria massa crudeltat, massa ironia...

PEPINO Si vós volguéssiu, no.

FLORA Si jo volgués... heu dit...? Com?

PEPINO Ja sabem que jo estic disposat a ajudar-vos en tot, mentres m'ho recompensau una mica... mica. Ell vos deixa, doncs quin millor desdeny que despreciar-lo vós primer..., humiliar-lo.

FLORA Bah! Si no es tracta de mi, ara. Jo què sóc, ni què represento...? És ella, és Lina. Lina, a qui un mal home, sí..., sí, vós ho heu dit..., un mal home voldria empènyer pel mateix camí de còdols i de romagueres que jo he fet... perquè sí... per demostrar que la cara bonica... Oh quines ganas tinc de fer-la malbé, aquesta cara bonica!

PEPINO Veieu com vos poseu a la raó? Si voleu, avui mateix ell serà fora d'aquesta casa... Ell i Lina...! Que campin on puguin! Només heu de fer que dir una paraula!

FLORA Seria inútil! I Andreu? No la volia Andreu, a Lina?

PEPINO Ell sí. Mes ella...

FLORA I se la deixa prendre aixís com aixís...? Oh, si jo fos home!

PEPINO Què voleu fer-hi!

FLORA Gallines! Per això el més ardit triomfa. Pobra Lina! Si ella sapigués el que és una dona llançada a la riota del món; una dona a qui l'han enamorat primer per a befar-la després; que rodola de bordell en bordell, de taverna en taverna, com un parrac, portant un gran enlluernament en el cor. Oh! Que malvats són els homes...!

PEPINO No tots..., no tots.

FLORA Vós, per exemple...? No? Si la vostra muller, esbufegant des de la seva cadira de braços, vos sentís...

PEPINO Flora...!

FLORA I doncs? No veieu que oferiu el que no podeu donar? Vós el que heu de fer -si és veritat que m'estimeu una mica- és ajudar-me a salvar a Lina, i prou.

PEPINO Però com..?

FLORA Com? No sé...! Si ho sabés rai!

PEPINO Per què no li parleu, vós?

FLORA I es pensaria que parlo per gelosia... No, jo no puc.

PEPINO Ni jo. De mi se'n riuria.

FLORA Però, no trobar ningú que li digui: "Menteix al dir-te que t'estima. No el creguis, vol satisfer la seva vanitat d'home guapo, d'home irresistible...!"

PEPINO *(Surt el Sr. RICARD, du un paquet i abillament de camp, espartenyes i gorra.)*
Ah, el Sr. Ricard! Ell, ell ens ajudarà, veritat?

Escena II

FLORA, RICARD, PEPINO

RICARD Jo? En què, senyoreta...?
FLORA En salvar a Lina.

RICARD Pobre de mi!

FLORA Què voleu dir?

Ricart Jo no sóc res, ni puc res, ja. Veuria ofegar un home, davant meu, i ni cridar podria.

FLORA Però aquesta persona és tan nostra...

RICARD Tant li fa. Algun dia, ennuegant-me d'emoció, li he dit: "Lina, Lina, per què no ets la mateixa d'altres vegades?" I ella se m'ha repenjat al coll i sabeu què m'ha dit?: "Perquè encara sóc més feliç!" Què vos en sembla...?!

FLORA Mal home!

RICARD És aixís, ha entrat un mal vent en aquesta casa. Jo fa dies que no respiro bé si no en sóc fora. Per això els dies com avui, amb la fresqueta del matí, agafo el meu bastó i cap a la muntanya. Allí tot és meu encara: la llum, l'alegria... Però no ho digueu a ningú! Sentiu...? Algun envejós sortiria també a prendre-m'ho...!

FLORA Pobre Sr. Ricard...!

RICARD Què voleu! Me n'han pres tantes, de coses, al món... A Lina, a fe, no m'ho pensava pas, que me la prenguessin aixís com aixís. Jo creia en ella..., era la meva joventut, la meva serenitat. I, ja veieu, ve un rodamón..., un foraster qualsevol...

PEPINO Qui sap!

RICARD Ens la prendran... Sí, sí. I si almenys sigués per a fer-la venturosa! En fi, senyoreta, perdoneu-me. Tots hi hem contribuït, a perdre-la. Crèiem tant en ella! Ja està fet! Adéu-siau! Ja està fet...!!

(Surt.)

Escena III

PEPINO i FLORA

PEPINO És clar. Sí, ja ho veig... A més, jo no hi havia pas cregut tant i tant en la ingenuïtat de Lina...

FLORA Calleu.

PEPINO Hauria sigut un cas ben rar... Jove, alegre, pobra i hermosa. Masses coses juntes per a guardar una virtut!

FLORA Calleu, he dit! Què sabeu vós de la virtut d'una dona...!!

(Se retira cap al fons.)

Escena IV

GONÇAL i FLORA

- GONÇAL *(Qui surt de les habitacions.)*
Flora.
- FLORA Gonçal...
- GONÇAL Ah! Ets tu...?
- FLORA No em buscaves a mi?
- GONÇAL No buscava a ningú. Per què ho dius...?
- FLORA Per la sorpresa que t'ha fet el veure'm.
- GONÇAL Flora, ja saps que jo sempre te veig amb alegria.
- FLORA No, no, deixa't ara de fineses. Vols que parlem un moment, Gonçal?
- GONÇAL Tu diràs.
- FLORA Ja sé que tu ets l'home més variable del món. Per això no vull recriminar-te que t'hagis cansat de mi. Estic contenta pensant que no t'he donat cap motiuperquè ho fessis... És igual! T'he estimat més del que tu m'has estimat a mi, però quan l'amor se paga amb amor ningú pot considerar-se enganyat.
- GONÇAL Bé, a què ve tot això...?
- FLORA Ve, a que, amb mi, que sóc una taulade daus, hi podies jugar impunement. Al fi, potser, fet i fet, has sigut dels pocs homes que s'han portat noblement amb mi... però, jugar amb algú més, com estàs fent, fa molt poc home, creu-me!
- GONÇAL Bah! Ja t'has deixat enganyar. Quiha vingut a xiular-te les orelles?
- FLORA No m'ha d'enganyar ningú.
- GONÇAL Ho dius per Lina? No crec que el treure a ballar a una mossa o acompanyar-la al treball, alguna vegada, sigui cap mal.
- FLORA Quan se fa amb mala intenció, sí.
- GONÇAL Mala intenció...? T'equivoques. Ni mala ni bona: amb cap intenció.
- FLORA I si ella se pensés el contrari...?
- GONÇAL També podria ser. Les mosses són molt propenses a fantasiar...! És ella, doncs, la qui t'ha parlat?

FLORA I si ho fos...?

GONÇAL Creuria que és més gata maula del que sembla.

FLORA No tens dret a dir-ho.

GONÇAL Quan una mozza és esquiva, ho és sempre, m'entens? Si jo no l'interesso gens ni mica, no ha de venir a parlar-te de mi, com sembla que fa...

FLORA No, no, Gonçal. Ella no m'ha dit res...

GONÇAL Ho acabes de dir tu mateixa.

FLORA És que jo volia saber per tu si és cert el que diuen...

GONÇAL Què diuen...? Què...?

FLORA ...Que tu i ella...

GONÇAL Res! Me creuràs? Res: ni aixís! Ja saps què t'he dit sempre, que Lina era una romàntica més bona per a prendre píndolesde ferro que per inspirar cap passió a unhome com cal. Doncs bé: jo no sé entre ella i l'Andreu quin complot hi havia per a posar-me en ridícul... L'Andreu, saps?, ni és home ni és res, que ja veuràs com, en acabada la setmana, li donc els quartos i que es busqui feina en un altre lloc... Però ella s'ha proposat fer-me rodar el cap, tan aviat fent el paó davant meu, com fugint com una geneta pudenta tantost me la miro fit a fit... I això, saps?, m'enquimera!

FLORA Lina és una nena...

GONÇAL Amb més malícia que un sergent reganxat.

FLORA No... No... Creu-me.

GONÇAL I bé. Tant se me'n dóna. Lina no havia d'atravessar-se al meu camí, que jo poc li demanava. Però un hom té dignitat d'home, sents Flora? I tu faries igual que jo. L'amor està en el seu lloc... Per qui ha de ser sinó...? Però la dignitat també.

FLORA Gonçal...

GONÇAL I si ella ve alguna altra vegada a dir-te resde mi, sàpigues dir-li que Gonçal només té una paraula, i aquesta li té Flora. M'expresso? Flora! L'única dona que em fa bullir la sang i enterbolir el seny... La dona que té la virtut de fer-me oblidar tot lo del món, glonxant-me entre els seus braços, com si fos una criatura...

FLORA Calla, calla: mentider, trapella... (*Entendrint-se.*)

GONÇAL A provar-ho...?

FLORA Farsant!

GONÇAL Bonica! A provar-ho...?

FLORA Mira que ella se n'enterarà...!

GONÇAL Altra vegada...? Millor! No t'ho acabo de dir...?! Què se me'n dóna, d'ella...!

(La pren per la cintura i surten per la escala de les habitacions. PEPINO, que se'l suposa vora el taulell, s'adelanta seguint-los amb la vista.)

PEPINO Ja han fet les paus. Dones!! Sembla que només visquin de mentides...!!

(Entra bo i mudat el MARQUÈS.)

Escena V

PEPINO i MARQUÈS

MARQUÈS *(Abraçant a PEPINO.)*
Pepino!

PEPINO Marquès... Qui s'ho havia de pensar...? Vostè...?!

MARQUÈS Què mires..., no em coneixies...? Els temps són altres, amic. En pocs dies com canvien les coses... eh? I diga'm, diga'm, què tal per aquí...?

PEPINO Per aquí? Tot igual, com sempre.

MARQUÈS Tot igual? I creieu que jo venia amb ganes de saber coses inventades, home, però conteu-me noves, vaja!

PEPINO Vostè ha de ser qui ens en ha de contar...

MARQUÈS Jo...? Què vols que t'expliqui... veiam? Que m'enyoro? Que m'havia tan acostumat a les teves mongetes bullides que ara el *foie gras* m'indigesta...? Que enyoro les converses del Sr. Ricard i de l'Andreu i aquells bons minyons de treballadors i les diablades de Lina...? I vaja, que estic casi, casi disposat a tornar a renyir amb la dona per a ser de nou un teu dispenser...

PEPINO Ja sap, Marquès, que sempre serà ben rebut a casa... i això que la seva habitació ja està ocupada.

MARQUÈS Veus...? I deies que no hi ha res de nou...?

PEPINO Casi no, perquè el qui la ocupa és Gonçal, que ja era parroquià...

MARQUÈS Gonçal...? Hum! Però els demés, els mateixos, no...?

PEPINO Els mateixos...

MARQUÈS Bé... bé... Porta'm una absenta, per això. Un mes d'abstinença se la mereix una mica carregada... Ha, ha, ha. Veus? Una altra cosa que em fa enyorar

la dispesa, i no pas perquè la serveixis gaire bona... Però, en fi, ho compensarem beguent-me'n dugues... I Ricard, ja ha guanyat el plet...?

- PEPINO Ca, home... Ja hi comença a perdre les fiances.
- MARQUÈS I on és ara? Que ja em deleixo per abraçar-lo.
- PEPINO A muntanya, a passar el matí.
- MARQUÈS Sí, vaja, a vigilar la propietat... dels altres! Mai farà net! I l'Andreu, i Lina?
- PEPINO Què vol dir?
- MARQUÈS Home, res: si ja s'entenen.
- PEPINO Ah, no sé. Me pensaria que no.
- MARQUÈS És natural. Aquella mossa és molt voladissa: costarà d'atrapar-la.
- PEPINO Aixís ho sembla... perquè hi ha qui s'esforça molt i no camina gaire.
- MARQUÈS Qui és ell?
- PEPINO Gonçal! No n'està enterat? Si vostè hi era quant a la juguesca...!
- MARQUÈS Ah..., sí..., sí. Però? És que s'ho ha pres a la valenta, Gonçal?
- PEPINO I de quina manera!
- MARQUÈS Malament, malament...
- PEPINO No pas per ell, sembla.
- MARQUÈS (*Amenaçador.*)
Tu l'ajudes, Pepino!
- PEPINO En bona fe que no.
- MARQUÈS És que... De cap manera! M'entens? Vaja, que cada vegada me sap més greu no tornar a ser aquí. Jo ara hi faig falta. Tindria que ser-hi per imposar-me..., per vigilar...
- PEPINO No hi ha necessitat. Ja hi ha qui ho fa, pel compte que li té...
- MARQUÈS Andreu?
- PEPINO Ca..., no. Flora.
- MARQUÈS Comprenc. Ha d'estar-ne tan agraïda!
- PEPINO Agraïment..., agraïment... Jo crec més aviat gelosia.
- MARQUÈS Perquè tu no creus amb cap bon sentiment! Com que ets un sac de matèria!
- PEPINO Vostè sempre tan fi...
- MARQUÈS No: sempre tan clar. I això de gelosia, calla, que qui sap a tu el que et faria fer.
- PEPINO A mi?

MARQUÈS A tu, que tens sort, que Gonçal te fa una mica de por... i Flora alça massa la veu... i la teva dona té les orelles massa fines...

PEPINO Ha, ha. Casi em faria riure...

MARQUÈS Tant com vulguis... I bé, sóc aquí fa més de mitja horai encara no he vista ningú... On són els parroquians...? Que has vingut a menys, Pepino...? Què n'has fet de la clientela...? Ep!! (*Picant de mans.*) Ep!!

Escena VI

MARQUÈS, PEPINO i LINA

LINA Ja ho deia, jo. Era la veu del Marquès.

MARQUÈS Lina!

LINA És ben bé el mateix... Una mica més nou, però...

MARQUÈS Creus que amb tan pocs dies se pot haver canviat molt?

LINA Molt no, però un xic sí.

MARQUÈS Doncs mira, no pas per tu. Tu no has canviat gens! Com que fer-te més bonica no era possible!

LINA De bono em troba gens canviada?

MARQUÈS De part de fora, no. Ara, dels dintres... Què sap un hom! No el deixen pas veure, aixís com aixís, l'esperit, les mosses.

LINA Doncs dels dintres tampoc.

MARQUÈS Mentidera!

LINA Per què?

MARQUÈS Perquè jo sé que sí.

LINA Doncs s'enganya. Ja sé per què ho diu. Sóc la mateixa.

MARQUÈS Ho veus, Pepino? Què et deia jo...

PEPINO Ei! Ei! Jo no he dit res, sap?

LINA Sí, la mateixa, Marquès. És que creu vostè que puc haver posat fe en les paraules d'un hom com ell?

Gonçal m'obsequia des de fa algun temps, és cert. Però mal puc creure en l'estimació d'un home tan avesat a tractar amb dones més boniques que jo. Me conec prou i sé que ben poca cosa deu haver trobat en mi, que el faci parlar com parla, a no ser que se'n vulgui riure.

MARQUÈS Això no, Lina, això no.

LINA Sí. Només que per això, però jo sóc massa orgullosa perquè se'n burlin!

MARQUÈS Aixís m'agrada. Ara te reconec! Sí que ets la mateixa, Lina; sí que ets la mateixa!

LINA I doncs? No en parlem més, veritat...!? Conti'm coses vostè.

MARQUÈS Jo? De mi...? Què vols que te conti... veïam? Faig la mateixa vida d'abans -s'entén, en el no fer res!- però, pel demés, sóc com un frare que tingués majordona. En lloc de l'aperitiu, al dematí, la xocolata: he desempenyat tots els objectes i, com que la senyora Perdigo els havia tractat amb massa desconsideració, la meua senyora se cuida de tornar a fer brillar les alhajes i treure les taques de les robes..., i tan contents... Però aquella alegria d'aquí, aquella companyonia... ai, que lluny! El dia que Déu Nostre Senyor torni a tocar el cor de la meua dona..., me semblarà que ressuscito!

LINA Ai! Si ella la sentís...

MARQUÈS Déu fes aquesta gràcia! I Papà Martí...?

LINA Una mica malalt, Papà Martí. Ja fa vuit dies que no va a la capella.

MARQUÈS I doncs, Lina...?

LINA Què vol? Me toca treballar més a mi. Hi ha molta feina, per això, i vetllem casi tots els dies. No em puc queixar.

MARQUÈS Lina... Lina... ets més bona del que et penses. Ja saps que jo t'he de donar sempre el mateix consell. L'Andreu és un bon minyó i te duu voluntat...

LINA Ha..., ha..., ha...

MARQUÈS No riguis, no, que parlo seriosament.

LINA En nom d'ell?

MARQUÈS No. Això no.

LINA És que per això. L'Andreu fa molt temps que ni em parla.

MARQUÈS Des de que l'altre....

LINA Sí.

MARQUÈS Vaja uns herois! A la primera rufecada cauen! Però jo el trobaré, que m'ho he posat al cap, i, o podré poc, o vos he d'ajuntar per sempre.

LINA Vostè no ho farà... Primer perquè perdria el temps... i després...! Perquè no, vaja!

MARQUÈS Res. Que cada vegada estic més convençut que no hi ha res tan tossut com les dones.

(Surt GONÇAL durant el pàrraf últim.)

Escena VII

LINA, MARQUÈS, GONÇAL i PEPINO

GONÇAL Justa, Marquès. Cada paraula, una sentència. Ja pot ben dir-ho! Res tan tossut com les dones. Oh! I tossudes perquè sí. A lo millor s'estan morint de ganes d'una cosa, i aferrissades en rebutjar-ho.

MARQUÈS Hola, Gonçal!

GONÇAL *(Saludant.)*

Com se va?! Bona vida, eh? I sí, home: transigir és governar. Ja em penso que la seva senyora no ha pas de ser una beutat, que diguéssim, però! Bona vida!

MARQUÈS Ep, minyó, ep! La família és... la família...!

GONÇAL Justa. Cada paraula, una sentència! Vostè sempre el mateix.

MARQUÈS Sempre! *(Sec. A PEPINO.)* Pepino, cobra!

PEPINO *(Des del taulell.)*

I ara, Marquès, de cap manera: jo convidó.

MARQUÈS Carai, home. La primera finesa de la teva vida! Accepto! I bé, Lina. No vull anar-me'n sense pujar un moment a veure a Papà Martí.

LINA Oh, i que el farà content. L'hiacompanyo.

MARQUÈS No cal...

LINA És que...

GONÇAL *(Ràpidament.)*

És que li convé fugir de mi, Marquès.

MARQUÈS Ella tindrà els seus motius...

LINA Jo? De cap manera! Que em vols?

MARQUÈS Bé doncs, a reveure. *(Apart.)* Mal sorge, Lina.

LINA *(Ídem.)* No temi. El conec de sobres.

(Surt MARQUÈS.)

Escena VIII

LINA i GONÇAL

LINA Ja veus com no fujo! Què vols!?

GONÇAL Embadalir-me mirant-te, mirant-te sempre! Vet aquí el que vull: Lina!

LINA Gran visió! Dec ser igual a totes. I bé proules tens per vistes...

GONÇAL Igual a totes, no, Lina. No. Tu ets diferent de totes. Més hermosa o menys? No sé. Però des d'ençà que m'he fixat en tu, no en trobo cap més que valgui la pena de mirar-se.

LINA Prou. Això deu passar amb la darrera quees veu.

GONÇAL Lina?!

LINA I bé? Només que per això volies que em quedés aquí?

GONÇAL Lina, tu t'estàs burlant de mi, i no tens cap dret a fer-ho.

LINA Jo? Precisament volia dir-te el mateix. I em sembla que no t'he donat cap motiu perquè ho fessis.

GONÇAL Te juro, Lina...

LINA És en va. No juris. Aquestes paraules d'ara, o pitjors, me deies ahir i aquestes mateixes devien ser les que no fa gaire deus haver dit a... la teva amiga... i les que diràs demà a una altra... I després...! Quin riure de veure amb la bona fe que totes te creuen...!! No, Gonçal. En sé massa el so, d'aquestes paraules, per creure-me-les.

GONÇAL D'aquestes no, que són sinceres. Potser a desgrat de mi mateix, si vols. Però jo et juro que no les havia dit a cap dona. Potser sí, abans que conèixe't a tu, jo he rigut i jugat amb l'amor, prenent i deixant, amb l'afany de trobar-ne una, una sola, a qui dir en veritat tot el que sóc capaç de sentir... Però des d'ara, si tu vols...

LINA Si jo vull...? Si jo vull? Què...?

GONÇAL Si tu em vols escoltar i creure.

LINA Hauries de parlar molt i d'obrar força més, encara... i allavors...

GONÇAL Aixís vols dir que si et convencessis, si et donava bones proves de que et vull de bon cor...

LINA Gonçal...!

GONÇAL Sí... sí... de que t'estimo amb tota l'ànima, a tu. Només que a tu...! Diga'm com t'ho he de demostrar...! Quines proves vols?

LINA No, no. Jo no he dit això...

GONÇAL No vulguis tornar enrere. M'havies donat un llampec de claror, un rajolí d'esperança. I ara me'l vols tornar a prendre...?

LINA Has entès malament les meves paraules...

GONÇAL No. Hi havia, en dir-les, una tremolor en els teus ulls que les feia massa clares.

LINA En els meus ulls... Ha, ha, ha!

GONÇAL Sí, en els teus ulls, que és on jo he hagut de veure tota aquesta passió desconeguda fins ara. Els teus ulls, que són, a despit de tot, qui m'animen a persistir, malgrat els teus desdenys i les teves esquiveses. Els nostres ulls no saben mentir com els nostres llavis. Quan volen, somriuen; quan odien, guspiregen. I sempre que senten dir una paraula que ells no voldrien escoltar, se desvien o s'acluquen. I tu, Lina, no has pas pogut evitar que ells parlessin a favor meu, endins de la teva ànima...! Perquè no ets sincera amb mi, doncs...?!

LINA Sincera? Massa que ho sóc. Potser sí jo havia posat una mica de fe en tu. Havien sigut molts qui m'havien demanat, això que en voleu dir amor... M'ho havien demanat al mig del carrer, anant sola, veient-me -no diré bonica, però sí jove- i amb uns ulls que m'averkonyien com si me despullessin. M'ho havien dit altres, amb un esporugüiment que feia riure. I mai n'he cregut cap. Tu, però, me'n parlaves d'una manera tan rara que m'havia fet dubtar... Sabia molt i molt dolent de tu.. però pensava: "qui sap, potser sí haurà canviat!". Amb tot, quan després d'haver-me renyat molt a mi mateixa, venia a deixar-me convèncer una mica més... te veig entrar, alegre, en la cambra de Flora i he sentit el meu nom, mentres se tancava la porta... Tu mateix, digues, cal que me convenci més, encara...?

GONÇAL Què et diré... Tu no saps que les velles amors tenen gelosies noves...? Mes el teu nom, Lina...

LINA Flora deia el meu nom... i tu te'n reies...

GONÇAL Bah, me coneixes molt poc, Lina. Saps de mi només el que hi ha de portes enfora, que massa soroll fa. Tu coneixes el Gonçal que beu i canta, que és una mica rodamón i força enamoradís; però el Gonçal que donaria la meitat de la seva vida per poder treure avui a ballar a la noia més envejada de la terra i, davant de totes les seves amistats antigues, poder dir en aquesta, prou! Aquest... no el coneixes pas!

LINA Potser tinguis raó... però...

GONÇAL Però... què?

LINA Ja t'ho he dit.

GONÇAL No. No m'has dit res: m'has dit només que m'has vist amb una dona, que ja sabies que era... En fi, que era meva, d'abans de conèixe't. Però en oferir-te que em desfaria de tot per tal de tenir-te a tu sola, no m'has pas contestat que sí.

LINA No he de prendre el lloc a ningú, jo. I menys encara compartir-lo amb una altra. Ara, quan aquest lloc sigui buit...!

GONÇAL Ho serà avui mateix, abans de treure't a ballar. Tu véns al ball amb mi avui, Lina!

LINA Sí, eh? Per passejar-me com un triomf! No!

GONÇAL No vols...?

LINA Ni vull, ni dec anar-hi...! Papà Martí està malalt! A més, no corre tanta pressa. Vés-hi i diverteix-te força, que ja sabrem el que hi has fet...

GONÇAL Divertir-me sense tu? Ja no pot ser, Lina. No hi vaig.

LINA Bah! Ja veurem a la sortida quina mossa durà el clavell roig. Ja sabem que cada ball el sol dur una diferent.

GONÇAL El duien, sí, i era com una mena de gallarang, una flameta d'alegria que s'havia escapat del ball i que quedava en el cor i a les galtes de la parella, però jo et juro que des d'ara ja no el durà mai més ningú, fins que el vulguis dur tu, Lina. Mira!

(L'amotxoca i el llença.)

LINA Paraules...
(Torna a escena el MARQUÈS, murmurant a baixa veu, a l'entrar.)

Escena IX

MARQUÈS, LINA i GONÇAL

MARQUÈS No en farem res! De vell no se'n passa.

LINA Marquès...

GONÇAL Adéu, Lina... Fins a quan...?

LINA Ha..., ha..., ha... *(Que és boig!)*
(Surt GONÇAL)

Escena X
LINA i MARQUÈS

LINA Marquès? Com el troba...? Ell no vol que avisi el doctor...

MARQUÈS Bé... però els petits disgustos... quan s'és com ell...

LINA Disgustos...? Com!? Què vol dir...!?

MARQUÈS No... No d'ara, d'abans: de...! Què sap un hom! Però és fort Papà Martí, és molt fort encara. I bé: si necessites de mi, no et donguis vergonya de venir-me a trobar, sents? Adéu, petita... I guarda't tu..., que tu estàs pla bé més malalta que ell, encara...!
(Surt MARQUÈS.)

LINA *(Sola, mig encantada)*
Més malalta encara?! Que bé ho diu! Però és que jo ho sé? I tan bonic que deu ésser estar malalta d'això..., d'enamorament...!
(Cull el clavell que ha llençat GONÇAL i, amanyagant-lo, se'l posa al pit.)
M'ha promès que ningú més que jo el duria! Trapella! I si fos cert...? Però ell... no ho sabrà mai que jo el dugui!!

Escena XI

LINA, ANDREU, a poc JOAN i OBRERS. Després FLORA i PEPINO.

ANDREU Lina?

LINA Ai! Què vols? *(Sobrada, amb les mans amaga el pit on hi ha el clavell.)*

ANDREU Me vols escoltar unes paraules?

LINA Un altre moment, per què no? *(Fa acció d'anar-se'n.)*

ANDREU Haurà de ser ara precisament.

LINA Doncs no pot ser. Papà Martí m'espera...

ANDREU És que... És pel teu bé, Lina! Era amb tu, Gonçal...!?

LINA I què se te'n dóna?

ANDREU Lina, per Déu...

LINA Me volies dir això... Sí, era amb mi...! I què...?!

ANDREU Lina, Lina... però, és que t'has begut el seny...? Per Déu, Lina, que tu no saps...

LINA *(Ràpidament.)* Res. No sé res, ni vull saber res tampoc. Me sembla que no he de donar explicacions a ningú del que faci. Sóc ben lliure!

ANDREU *(Fora de si.)* Ben lliure...? I portes el clavell de Gonçal al pit...!? Ben lliure i t'has deixat marcar, per un home, amb una taca de vergonya que no te la trauràs mai més de sobre...!?!?

LINA L'estimar no avergonyeix mai...

ANDREU Però el vendre's, sí!

LINA Bah!! Que en fa dir de coses, l'enveja...! Deixa'm!

ANDREU *(Prenent-la pel braç.)*
És que no t'estima, sents...? És que t'enganya...!!

LINA Deixa'm, he dit...!!
(Entren JOAN i OBRERS.)

Escena XIII

JOAN, OBRER 1, ANDREU, OBRER 2, LINA i FLORA

JOAN Andreu...! Què passa!?

OBRER 1 Lina...? Què és això...!?

ANDREU Què? Que heu perdut l'aposta, companys! Que crèiem en la fortitud de Lina, amb la seva honradesa... i mireu! La marca de possessió de Gonçal: el clavell roig!! *(Li arranca.)* Com la més baixa de totes...! Ecs!!

OBRER 2 Lina...!

JOAN Dones!!

LINA *(Amb gran despreci.)*
Miserables!!

ANDREU I sí... sí... Saps a quin preu...? Un vas de vi! La juguesca d'un vas de vi, només. Hem perdut l'aposta, companys! Tu, un dia, el vares despreciar davant de tots i, davant de tots -que t'haviem defensat com la més pura i la més bona de totes les dones-, va jurar que series seva! Un vas de vi, contra set! Massa ho ha aconseguit, el lladre!!

LINA *(Que lluita amb una emoció inconeguda.)*
No, mentida... mentida...!!
(Durant els darrers diàlegs ha entrat FLORA. PEPINO, al pas de la porta, vigila.)

FLORA Què és això? Què són aquests crits...?

LINA *(Llançant-se-li als braços.)*
Flora...!

ANDREU Bé t'ha conegut! Tu que tan havies fingit fins ara! Bah! Estima-te'l molt... i bon profit que et faci el tros que et quedí...! Sou tantes a partir-vos-el...!

FLORA Andreu, Andreu... Quin mal cor...!

OBRER 1 Com que és veritat.

ANDREU Mal cor? Què en sabeu vosaltres, del que és un mal cor! Mal cor és dir la veritat..., no? És estimar amb tota l'ànima, encara que no sapiguem dir-ho amb la música de les paraules mentideres. És volguer una dona que ho sigui tot per nosaltres -que ni tenim res, ni creiem en res-, que sigui la nostra amiga, la nostra dona, la nostra mare..., la nostra Santa Verge...! Per aquestos, que hem de veure com un rodamón se juga a una carta tot això...! I guanya! Mal cor... pel fatxenda que se'n gaudeix, i que en aquestes hores deu estar-ho pregonant de taverna en taverna... No les llàgrimes d'una dona...: les de dugues juntes...! Quin fàstic...!!

LINA Mentida... Mentida...

JOAN Tens raó, Andreu.

LINA *(Se llança abatuda damunt la taula, amb el cap entre les mans, i sanglota.)*
No puc... No puc més...!

FLORA *(Adelantat-se a ANDREU, amb una fieresa serena, li pren la mà i diu:)*
Sí! Tens raó. Tens raó!! Però... si una altra vegada, anant pel món, te trobes amb un cas semblant, pensa que abans que fos una dona qui portés, damunt seu, el clavell roig..., el duia un home...! I que tu... també ets un home...!!

TELÓ

ACTE III

La mateixa decoració.

Escena I

PEPINO i MARQUÈS

- MARQUÈS Bah, bah, que no et crec.
- PEPINO Li asseguro. Un escandall gros. I això, ja comprendrà que no hi fa cap bé, en un establiment com el meu.
- MARQUÈS Si jo havia sortit feia poc. Havia deixat a Lina i a Gonçal, és cert, però amb més traça de barallar-se que de fer-se moixaines.
- PEPINO Sí, sí. Però es veu que, a l'entrar els minyons, els va trobar no sé de quina manera...
- MARQUÈS I ara te crec menys. Els varen sorprendre ells, i tu -que estàs sempre escoltant rere les portes- no te n'havies adonat de res...?!
- PEPINO Que jo no escolto rere les portes...!
- MARQUÈS I va passar al mig de l'establiment? Mentida!
- PEPINO Vostè no ho cregui, però aquest ulls, i els de Flora, i els de tots, varen poder veure com Andreu arrencava de la blusa, espitregada de Lina, un clavell roig. I que ella no va pas negar res del que li varen dir...
- MARQUÈS No pot ser. Aquí hi ha un malentès. No pot ser! Lina...
- PEPINO Sí, per tots era una santeta de capella, però ara...
- MARQUÈS Ara, i mentres no sigui ella mateixa que ho digui, per mi continua siguent igual. I prou! Ja t'he dit que eres un malintencionat i els altres, uns engegats o uns dolents.
- PEPINO M'hauria agradat que hi hagués estat.
- MARQUÈS I a mi també, creu-me. (*Sec.*)
- PEPINO Vol alguna cosa...
- MARQUÈS Vull aclarir això. Vet-ho aquí. Que em fa rodar el cap pensar que pot ser veritat... i voldria que no ho fos, per desmentir-vos a tots...! I vaja, que no pot ser... no pot ser...!!
(*Cridant des de fora.*)
- Una VEU (*Picant.*)
Ep, ep!
(*PEPINO va fins al taulell, a poc torna.*)

Escena II
MARQUÈS, RICARD i PEPINO

(Entra Sr. RICARD amb un posat rar d'abatiment i d'alegria.)

MARQUÈS Ricard...?

RICARD Sr. Marquès...? Altra vegada, companys...?

MARQUÈS No. És dir, no ho sé... I què? Què tal!?

RICARD Estic content, molt content! No ho sabeu pas? He desistit del plet! He transigit...!

MARQUÈS Carai! Al fi! Vinga, una abraçada! Aixís són els homes...

RICARD Havia de ser. No per mi, no? Què voleu? Per ells. No és pas un bon negoci, però... en fi! M'he convençut de que no hi ha justícia. M'haurien fet, qualsevol moment, una mala trastada. Hi ha masses interessos per mig! I a més... jo veia com cada dia la vida se feia més difícil per ells... Jo observava, no deia res... però sentia, més que ells, la pesantor de la seva vida. I les cabrioles que havia de fer la petita... i tot lo dolent que la sotjava, esperant-la, per clavar-li falconada.

MARQUÈS Per Déu, Ricard. Que no vos entenc de res...

RICARD És clar. Ningú m'ha entès mai, a mi. I vós heu estat tant temps fora de la nostra Companyia...! Jo pensava venir a trobar-vos... Mes...! Isi em fallava? M'he estimat més, havent-se presentat l'ocasió, ser jo sol a resoldre-ho.

MARQUÈS Vos prego, estimat Sr. Ricard, que parreu més clarament.

RICARD Ah! Però vós no en sabíeu res? Papà Martí està malalt..., tan malalt que contarà ben pocs dies...! Lina no se li veu pas, però és aixís. Ella, sola, porta ben poca setmanada a la casa... El perill del carrer era imminent... A mi m'havien ofert –en bones o males condicions– la transacció del plet! No ho hauria fet mai! M'enteneu? Mai! Però n'hi havia prou per al dot de Lina. I acabo d'acceptar... No li digueu pas...! Que no en sàpiga res... Estic content, Marquès, molt content...!!

MARQUÈS Ricard, una altra abraçada. Vós no sou un home, sou un benedictí. Si ja ho he dit, que no podia ser! Veritat? I vós acabeu de donar-me la raó. Ho has sentit, Pepino!? Mentida, mentida tot...!

(PEPINO havia restat al peu del taulell intervinguent només com a curios i, en ser interrogat, s'adelanta a escena.)

- RICARD Mentida? Què, amic meu? És que no creieu el que acabo de dir? És que em poden haver enganyat? Els diners estaran dipositats al Jutjat des del moment que digui que sí, i els podré recollir tantost posi la firma...
- MARQUÈS No..., no... És això..., lo altre...
- RICARD Lo altre...? Què...?
- MARQUÈS Lo d'ella. Lo de Lina i Gonçal...
- RICARD Lina? Gonçal? És que ha pasat alguna cosa?
- MARQUÈS És que vós no sabeu res, tampoc?
- RICARD Que Gonçal sotja a Lina per tots els malfins que vulgueu? Sí. Que Gonçal emprà tots els mitjans per guanyar-la? També. Que... si sap la misèria de Lina, i veu que tots l'hem deixada, ho lograrà...?! Sí! Però, que no som ningú, nosaltres, per impedir-ho? Que no sóc res, jo...!?
- PEPINO Doncs, amic, heu fet tard.
- RICARD Que he fet tard...? Digueu.
- PEPINO Jo no dic res. Jo no vull que després se digui que bescanto o deixo de bescantar. Jo he contat el que havia passat a l'establiment. Ara... els que hi eren..., els que els interessa, ja s'arreglaran. De totes maneres, sabeu, si una cosa fa soroll, quelcom porta a dintre.
- RICARD Que he fet tard? I jo que venia tan content! Lina ha fugit amb Gonçal? A on? Però, què hi fa? És amb ell. Ens ha deixat a tots, per ell!! Bon profit amb la seva victòria! Encara me'n puc desdir de tot. Encara puc acabar el plet! Volien transigir? Senyal que em creuen amb raó! Ella no ho ha volgut, doncs a tornar-hi! A lluitar!
- MARQUÈS Ricard, per Déu! No. Ni Lina ha fugit amb Gonçal, ni ha passat res. N'estic segur! La fantasia, la malediciència. Espereu! Espereu... I jo us prometo tenir-ne ben prompte la certesa.
- RICARD Serà inútil. Les males noves sempre són certes.
- MARQUÈS I si hagués estat, només, una flamarada..., un llampec...
- RICARD Males coses són...
- PEPINO Un llampec dels que deixen cega a una noia, per tota la vida.
- MARQUÈS Sí, també. Però enc que aixís fos... A una noia bona i a penes dida, que li refusaríeu la mà...?

RICARD Deixeu-me, deixeu-me... No sé...

MARQUÈS Jo també la vull saber, la veritat, més que vós... Teniu confiança en mi?
Doncs aneu-se'n a la vostra cambra i deixeu-me. Jo parlaré amb Lina.

PEPINO És difícil. Lina no surt de la seva habitació per res ni per ningú.

MARQUÈS I tu vas de seguida a avisar-la, que hi vull pujar.

PEPINO És que...

MARQUÈS *(Replicant. Sec.)*
És!? Què!?

PEPINO Vaig, home!

MARQUÈS I penseu, si altre no, que ara hem de ser vós i jo els qui hem de fer justícia... carai. Demostra'm, almenys, que en sabríem fer més que tots els altres!
Què diríeu si vos condemnessin, sense escoltar-vos...?

RICARD Teniu raó!
(Se'n va.)

Escena III
MARQUÈS i LINA

LINA Marquès?

MARQUÈS I sí, petita. Jo, que no sabia que tinguessis vocació de fer-te monja.

LINA Per què ho diu?

MARQUÈS Perquè he sapigut que t'havies tancat a la teva cel·la i no en volies sortir per res del món. Per què? A veure, per què?

LINA No sé. Estic tan bé tota sola...!

MARQUÈS Se plora més a gust, oi!? Ah, dolenta! I que no sabies que jo era a prop teu? És que hem renyit, tu i jo? Parla!

LINA Jo, no. Però...

MARQUÈS Però què...?

LINA Com que no se sap com se perden els bons amics! Se troba, tan aviat sola, una noia...!

MARQUÈS Pas existint homes com jo. Carai! Aquesta còrpora és ben diferent de la dels altres homes. I amb això te enganyes! Saps que tothom te vol, tothom...

LINA Que és bo, Marquès. Doncs, ja ho veu, vostè és l'únic que no m'ha deixat. Ja tots m'avorreixen, com la més perduda de les dones... Només vostè.

MARQUÈS T'equivoques... N'hi ha d'altres... Almenys... el Sr. Ricard.

LINA Sí, sí, com que tenen més experiència del món..., com que tenen més bon cor, me tenen pietat.

MARQUÈS Què dius ara...

LINA Però tots s'enganyen, sent? Tots. Jo no he tingut virior de cridar ben alt. La ferida ha sigut massa crudel! I tots han fugit per no escoltar-me... Però, pel sant nom de la meva mare -a qui no he conegut- li juro...

MARQUÈS Lina.

LINA Jo no sabia res de res. Gonçal ha volgut fer, de mi, una joguina, i jo que tot m'ho he cregut, sempre, una joguina, mai havia de sospitar que jo pogués ser-ho.

MARQUÈS És tan dur haver d'avisar a una mossa, aixís com aixís...

LINA Llavors, vós que ho sabíeu també...!

MARQUÈS La juguesca...? Sí.

LINA I em deixàreu a l'atzar: sola...

MARQUÈS Lina!

LINA Sí: m'heu deixat sola, amb un home a qui odiava amb tota l'ànima, sense conèixe'l, qui m'ha repugnat sempre... I ara...

MARQUÈS Què dius?

LINA Oh, no! Què suposeu? No, no l'he volgut escoltar mai; no l'he volgut creure mai! Sentiu? De Lina, Gonçal no se'n pot vantar ni d'haver-li tocat un dit de la mà... ni tan sols d'haver escoltat d'ella una sola paraula que fos abandonament. Ni una.

MARQUÈS Sí, sí... Te crec...

LINA Gonçal me voltava d'adulacions i de promeses. Era tot un món nou, el de les seves paraules. Jo me n'havia rigut tant, de l'amor, que mai havia pensat que existís. Però Gonçal me'l feia entreveure d'una manera... Com vos diré...? Imprecisa, esborrada, però com una cosa que esperava feia temps. Era tan hermós tot el que em deia! Però, sabeu, no amb ell, no... sinó amb un altre com ell..., que no fos ell..., vaja, que no em sé explicar.

MARQUÈS Sí..., sí. Diques.

LINA En aquells moments d'ahir s'esforçava per convèncer-me que ell seria aquest home nou, i bo, i amorós, i que ja ningú més, fora jo, manaria dintre del seu cor. Volia dur-me al ball amb ell. "No. A mi no m'ensenyaria

com una nova conquesta”, li vaig dir. Me va jurar que sol no hi aniria més. I vàrem riure... Sabeu: ell duia un clavell. Aquell clavell que solien rumbejar les mosses que ballaven amb ell. Aquell clavell, ja no el lluiria ningú més, fins que el volgués portar jo. Vós hi éreu. Seria cert? Quina felicitat si aquelles paraules, tan prometedores, fossin verdaderes... Però no les hi vaig pas donar crèdit. I el clavell en terra, sabeu, me semblava dir: “qui sap!”. El vaig collir. No per ser d’ell, de Gonçal, no. Gonçal s’havia esborrat per a donar pas en la meva fantasia a un home tot diferent... i me’l vaig posar al pit. Me semblava qui sap lo que hi duia!!

MARQUÈS Una hora o altra havia de despertar-se...

LINA Ah, jo no hauria dit mai, però, fins on arriba la falsia. Jo no em pensava pas que ell volgués posar sobre meu una marca, perquè tothom se pensés que m’havia entregat. Que tota aquella fantasia era per a ventar-se, en la taula de la taverna, d’haver vençut, una vegada més, a una dona! Brava cosa! Vèncer a una dona assedegada de felicitat, enganyant-la amb aquesta felicitat que somnia! Brava cosa! Covard, roí!!

MARQUÈS Sí, covard!

LINA I vingué la desfeta. Estaven tothom a l’aguait d’aquella lluita. I mentres ningú havia sigut home per a defensar-me, tots a la una sigueren prou folls per a insultar-me... Jo duia al pit aquell clavell, sense saber per què... i aquell clavell, amb la seva vermellor, devia parlar massa barroerament de qui el duia. El desencant havia estat tan dur, tan crudel; la traïció, la falsia, era tan palesa que em va semblar que ja no era un clavell lo que tenia al pit, sinó una ferida fonda..., fonda... I no vaig pas trobar ni una paraula per a defensar-me. Recordo que vaig cridar amb tota la meva ànima: “és mentida..., és mentida...!!”, però totes les veus m’ofegaren... i la rojor del clavell baladrer parlava més que jo...!

MARQUÈS Pobra Lina!

LINA Totes, he dit. Què se me’n donava! Si només en vaig sentir una..., una sola..., la que més podia avergonyir-me...: la de l’Andreu!

MARQUÈS Ell havia de ser.

LINA Que m’hi tingui tot el món, per una mala dona... que no sóc... Què hi fa! Però ell no! Sentiu? Ell no. I ell m’hi creu més que cap.

MARQUÈS És natural. Quan se vol una cosa que no es pot haver, sembla que ningú més tingui dret a tenir-ho... I l'Andreu te volia tant!! Però tu et tenques i et neguiteges i plores i, en canvi, no saps com estic de content, jo. Sí, content. Molt content, que venia a trobar-te amb una por d'haver-me enganyat...! Però jo he tingut raó. Ah! Ja veuràs com me faré sentir, si tu no has pogut! Com cridaré ben fort: "qui és que ha dubtat de Lina?" Perquè jo, saps, jo, que vaig assistir a la valentonada de Gonçal, no vaig pas dubtar un moment de que li faries perdre l'aposta. Ara, que això t'ha costat llagrimetes...! Qui sap si han de ser per fi de bé.

LINA Què voleu dir?

MARQUÈS Què vull dir? Doncs, ben senzill: el teu cor era tancat amb pedra i ciment; calia que l'amor hi obrís pas a cops d'escarpra. Ara ja el camí és fet. L'amor verdader hi entrarà de seguida que vulgui.

LINA Si ell ha de fer tan mal... que mai no vingui!

MARQUÈS Tant li fa que el refusis; ara ja el coneixes! I anem, que hi ha qui ens espera amb impaciència, per donar-te una bona nova...

LINA Andreu!?

MARQUÈS I no, dona. Veus? El Sr. Ricard.

LINA Sí... sí...(Anant-se'n.)

MARQUÈS Però... escolta, per què has dit Andreu?

LINA No, no... per res... És que tinc por per ell!

MARQUÈS Ah, per això només? Ha, ha, ha... Tinc tanta confiança en els seus punys, com tenia en tu mateixa.

LINA Vol dir...?

(Surten per la porta de les habitacions. PEPINO, que va i ve sovint del taulell a dintre, murmura:)

PEPINO A n'els vells, amb una manyaguera se'ls té convençuts. Oh!, i poc que en saben les dones...!

Escena IV

PEPINO i ANDREU *(Aquest entra capjup amb aire de mal humor.)*

PEPINO Què? Ja tornes a ser per aquí a moure fressa? Tu?

ANDREU Me sembla que no n'haveu de fer res! Que vos hi faig nosa?

PEPINO Més que servei! Tots plegats no feu més que desacreditar l'establiment.

ANDREU Val més no contestar-vos! Porteu una copa!
(PEPINO *ho fa.*)

PEPINO (*Servint-te'l.*)
Hum! Tanta tranquil·litat que hi havia abans...

ANDREU Ha vingut Gonçal?

PEPINO (*Esverat.*)
Què? Què? Baralles al carrer, eh!? Sents!?

ANDREU No tingueu por.

Escena V

ANDREU, JOAN, OBRER 1r, OBRER 2n i PEPINO

JOAN Però, què ha passat...?

ANDREU Res. Que jo sàpiga!

OBRER 1 No ha despedit a ningú més fora de tu...?

ANDREU No.

OBRER 2 Però, quin motiu?

JOAN Motiu? És que un amo ha de buscar motius per a despedir a un treballador?
L'amo és l'amo!

OBRER 1 I l'encarregat de l'amo és més que l'amo.

JOAN I tots nosaltres un ramat de bens! Mala negada!

ANDREU Què hi vols fer!

JOAN Com? Què hi vols fer? Aquest és el mal. Que tots ens arronsem d'espatlles.

ANDREU No val la pena de prendre-s'ho a la valenta. Faig nosa a algú... i aquest mana, i me treu! Què vols fer-hi!

JOAN Sí, però avui te treu a tu i res, perquè ets jove i trobaràs treball en qualsevol altre lloc. Però demà em treu a mi, que sóc més vell i... on aniré a trucar...?
A veure.

OBRER 1 Ja se sap. Quan una màquina no serveix, s'arracona.

JOAN I un treballador és una màquina, oi? D'això es valen, de que som unes màquines; de que no tenim ni la més petita cosa d'home. De que només veiem la fellonia quan ens la fan a cada un, però no quan la fan als altres. I, fins i tot, que moltes vegades l'esperem, la fellonia, per a pujar un lloc

més o per a asseure'ns en una banqueta buida...! Mala negada! Que si ells sabessin que quan se fa un tort a un company, som tots, els agraviats, ja s'hi mirarien més...

ANDREU I allavores vos amenaçarien en parar l'obra... o vos farien formar, a la força.

JOAN I ca! Soms els més!

ANDREU Però tots hem d'anar a la fleca... I a la fleca no fien.

OBRER 1 També han de menjar ells i n'hi ha ben pocs que es puguin posar a la fornal, si nosaltres la deixem apagar...

OBRER 2 Ja m'agradaria veure-hi a l'encarregat, en la meva feina.

OBRER 1 Gonçal? Si li treus el fuet dels dits i li poses una pala, el tens mort.

JOAN I tot ha estat per una moxa? Mala negada!!

OBRER 1 Se degué enterar del fet d'ahir...

OBRER 2 Li degué dir ella mateixa...

ANDREU No. Això ja ve de més dies. Tant, que de no haver-me despedit ell, també me n'hauria anat. Precisament era Lina qui em retenia. Ara, tant se me'n dóna estar aquí com en un altre lloc. Les mans i l'ofici tot arreu me serviran.

JOAN Estàs decidit a anar-te'n?

ANDREU Avui mateix? Què hi faria, aquí?

OBRER 1 Sense passar comptes amb Gonçal? Jo fos de tu! D'un directe el retiraven de camp.

OBRER 2 Com plorarien les mosses, si li espatllaves el físic!

ANDREU No val la pena. A més, tant me fa si em creieu com no. De primer antuvi, les sangs se m'han agropat als ulls, i m'han entrat unes ganes d'abraonar-m'hi...! Però he pensat: "si encara se'n vantarà! Si encara hi haurà qui, espolsant-li la roba, me donarà les culpes a mi, per gelós...!" I com que ara ja tant se me'n don de tot...

OBRER 1 Això els envalentona...

ANDREU En fi. L'amargantor, el mal, no me l'ha fet pas ara aquest fatxenda. Més punyent ha estat el de Lina... i ella ni ho sap, ni ho sabrà mai... Al contrari. (PEPINO, *que ha estat sotjant al pas dela porta, entra esporuguit.*)

PEPINO Per l'amor de Déu, que ve Gonçal. Res d'escàndols, res de baralles..., que em farien tancar l'establiment..., que em tirarien a la ruïna...

OBRER 1 Depèn de vós. No el deixeu entrar.

OBRER 2 Hi guanyareu vós i nosaltres...

JOAN Estarem més tranquils.
OBRER 1 Flora os farà més bona cara.
PEPINO Oh, sí..., sí... vosaltres rai!
(*Entra GONÇAL.*)

Escena VI
Els mateixos i GONÇAL

GONÇAL Què...? Complots...?
PEPINO (*Humilment.*)
Bones tardes, Gonçal.
OBRER 1 i 2 Bones tardes.
GONÇAL I tu, Andreu? No tens res per dir-me...?
ANDREU Res! T'estranya...?
GONÇAL No m'estranya tractant-se de tu. Per més que..., potser sí, esperava que me demanessis explicacions d'alguna cosa...
ANDREU Aquí...? No sé de què. Les del treball se demanen allà... i, si et refereixes a algú..., allà tu i ella.
GONÇAL Doncs veges: ho esperava
ANDREU T'has equivocat: ni te les demano ni les he de dar. I prou, vaja, que no penso ocupar-me de tu per res. Ho entens...?
GONÇAL Doncs jo sí. I com que me n'ocupo i no admeto guapos al meus entorns, per això t'he despedit.
ANDREU Gonçal...!
GONÇAL Les mitges rialles, saps...? Se'm posen aquí i no les puc passar.
ANDREU Pitjor per tu si fas riure.
GONÇAL Això era el que devies pensar tu. Fa massa temps que les suportava, aquestes mitges rialles. Però, malgrat tot el que hakis pogut fer o dir, no t'has sortit amb la teva. Lina ha acabat per a convèncer-se de que eres ben poca cosa.... i jo ja feia temps que ho sabia.
ANDREU Poca cosa...!! Prou: per ella potser sí...
GONÇAL I que aquell fariseu, aquell cràpula..., aquell busca-raons de Gonçal, valia més que tos els altres que li fèieu la gara-gara.
JOAN Déu te la mantingui.

GONÇAL M'abastaré sol. Els desafiaments, saps?, se fan cara a cara i amb armes nobles. No com heu vingut fent tu i ella. Ella, però, és més persona i s'ha deixat convèncer: per més que ja n'estava segur... I és que una dona, guapa o no, amb una parauleta ben dita i una promesaben intencionada, se la convenç. A l'home se l'ha de convèncer amb alguna raó més poderosa... *(Acció de punys.)* Però si ell es tan bon noi... i no ho vol...

ANDREU *(Amb ira creixent.)*
Gonçal!

GONÇAL No, home, no. No gallegis ara, que no és hora. A més, precisament vinc en so de pau. I bé, amics, paraula és paraula. Hi havia una aposta pendent, no? El tracte era quinze dies i ha passat un mes. El tracte era que Lina fos meva i... -vaja, confessem-ho- no ho és encara. He perdut l'aposta. Pago! Amb quin gust pago...!

PEPINO Vi per tots.
(PEPINO fa el que indica.)
Oh, i em sembla que érem més! El Marquès falta... i els de la collada l'Hòsnies, que jo els hi dic... Bah, aquells no compten. No beuen.
(PEPINO ha anat servint. El primer, ANDREU, llença la copa en terra i s'alça de la cadira en acció d'anar-se'n. Però se detura en veure entrar als demés. GONÇALriu descaradament.)
Ha..., ha..., ha...
(Entra MARQUÈS i, rere seu, LINA.)
Té. Com si ens hagués sentit. Veus aquí el Marquès; tractant-se de beure...!

Escena VII

Els mateixos, LINA i MARQUÈS

LINA I jo! Amb mi no devies comptar-hi, eh?

GONÇAL *(Sorprès.)*
Lina!

LINA És natural: però m'he pensat que tractant-se de mi, era de llei que hi fos.

GONÇAL Lina...

LINA No em convides? Recordo que la primera vegada de parlar-nos, m'hi vares convidar a un got de vi... He canviat tant que no se'm pugui convidar, ara...?

GONÇAL És que..., saps? Tractant-se d'una reunió d'amics... no he cregut prudent...

LINA Que hi fos? Al contrari. No crec que cap de ells refusi la meua companyia. És a dir..., si anés sola potser sí... mes acompanyant-me tu...

MARQUÈS Ni sola.

LINA I a més, quina ocasió millor que la d'ara, per a què em presentis a tots ells coma la teua promesa... o amiga... o amistançada...!

GONÇAL Bah! Ja et veig! T'han vingut a xiular les orelles...

MARQUÈS Ep, minyó, mira cap a un altre costat... almenys.

LINA Xiular les orelles a mi? No sé per què. No m'havies ofert tantes vegades aquesta estimació..., aquesta preferència...? No celebres ara, l'haver-la assolit...? No estàs segur de que m'estimes... i t'estimo...!?

GONÇAL Bah, bah! A tu t'han omplert el cap de cabòries. Els envejosos són tants, en aquest món...!

LINA I els covards i els roïns... són tants, també...!?

GONÇAL Què vols dir?

LINA Què vull dir? Que jo no ho sóc, una dona que es resigni i que plori en quietud, sents? Que jo, quan passo pel carrer i m'embruten de fang, puc seguir el meu camí pensant que ha estat una equivocació... Però quan me convenço que ha estat la malícia d'una veïna, reculo i m'hi abraono. M'entens...?

GONÇAL No t'entenc.

LINA No...? És estrany! I això que parlo ben clar. Que el fang que m'has pogut tirar tu, amb una mica d'aigua només –dugues llagrimetes- se n'ha anat. Però calia que els qui m'han vist amb fang a la blusa sabessin que no era perquè Lina s'hagués rebolcat pel fangal, sinó perquè un home llord i repugnant li havia esquitxat en acostar-s'hi. Cosa molt perdonable, no? I tota la culpa meua d'haver-me acostat a un home aixís... però que aquest home, com una comare xafardera, ho hagués fet expressament per a pavonejar-se, això no.

GONÇAL Però, Lina, paraula d'honor que no sé a què vénen aquestes paraules.

LINA No saps a què vénen? Vénen a amargar-te una mica el triomf. Vénen a fer saber als teus companys, per si no ho saben prou, qui ets i el que vals.

GONÇAL Pobra Lina... Nirvis..., gelosies...!?

LINA Dignitat!

GONÇAL Ha..., ha..., ha...

LINA No riguis, no, cínic. Dignitat! Aquesta dignitat que em llevava la teva companyia...

MARQUÈS Ningú te l'ha llevada, Lina.

LINA Ningú...? Què sabeu vós? Tots... Tots.

GONÇAL I bé, acabem. Ja saps que nom'agraden les comèdies. Què vols que sàpiguen tots els meus companys? Que des d'ara en avant entro a la bona vida...? Que he renunciat al món per a lligar-me per sempre més amb Lina, la petita fiereta...? Doncs ja ho sabeu. Ja està dit..., amics i enemics..., que tots hi sou...: se vos convida a la boda!

MARQUÈS *(A LINA, sorprès.)*
Que et cases...?!

ANDREU *(Ídem.)*
Tu!?

OBRER 1r Per molts anys!

LINA *(Amb ira.)*
Què has dit?!

GONÇAL *(Amb sang freda.)*
No era això...?

LINA Covard, més que covard! Roí! Per tu, ahir, vaig sentir la rojor de l'insult més groller; per tu vaig sospitar ahir que era carn mercadejable, dona que es llança a la carícia del primer vagabund que la vol... una migrada misèria que es juga a la taula dels daus. I el cop va ser tan fort, tan punyent, que ni vaig tenir virior de defensar-me. Però tu no sabbies que a la petita Lina fa molt temps que les llàgrimes se li han acabat... i que tota la seva riquesa, en aquest món, és aquesta mala cosa que anomenem virtut! Compta tu si la defensarà amb les ungles i amb les dents, abans de deixar-se-la prendre! Saps què vol dir això? Que una juguesca que es perd, se paga, però una virtut que es posa en dubte, s'ha de rescabalar d'una manera o altra. Per això vinc. Perquè si et queda una engruna de vergonya, cridis ben alt que

no és cert que mai Lina s'hagi abandonat, ni aixís, a les teves paraules i promeses; que ni un sol moment ha deixat de ser la dona honesta de sempre...

GONÇAL Lina..., repeteixo que em judges malament... Ni jo he dit ni he deixat endevinar res de res que pugui fer-te abaixar el front... Potser sí vaig començar a fixar-me en tu, atiat per un punt d'home; però, des de que he pogut apreciar el que vals..., t'he estimat...i t'estimo...

LINA Jo t'he avorrrert i avorreixo... i avorrriré tota la vida.

GONÇAL Bah! Acabem. Qui t'ha burjat i et burja..., qui m'avorreix a mi i et menyspreua a tu... i et mou a ser rancuniosa i m'encén la sang... és algú més... que no gosa donar la cara. És a ell, a qui estimes...!? Bon profit, doncs, i guarda-te'l bé, que és una figura tan flaca que el vent se te l'enduria a la primera bufada.

ANDREU Per qui parles...?

GONÇAL Més clar, encara? Per tu!

LINA Andreu...!

ANDREU Doncs bé. Ni jo m'he ficat amb tu, ni malament he pogut seguir els passos o les intencions d'una dona, sabent que no em portava ni aixís d'afecte, mal que me l'estimés amb tota l'ànima! Sí. I precisament per això, perquè la volia més que tot lo del món, i em pensava que ella era feliç volguent a un altre home, ha estat que no demostrés a n'aquest valent d'ofici, la rancúnia i el despreci que li sento. Però ara que sé que tot aquest gallareig era foc d'encenalls i fantasies..., ara que sé que aquesta dona se rebel·la i li escup a la cara la vilesa i falsia que ha tingut..., ara ja res del món m'aturaria per a fer-lo agenollar a la terra que ella trepitja a demanar-li perdó detotes les ofenses.

GONÇAL Si poguessis! Covard!

ANDREU Defensa't! (*Se lleven el gec i es presten a escometre's. Els obrers han fet rotllo entorn d'ells. PEPINO, esverat, va i ve de la porta a escena.*)

PEPINO Per Déu..., senyors... (*Sr. RICARD s'ajunta a l'escena.*)

LINA Andreu..., no..., no... Deixa'l...

GONÇAL (*Posant-li la mà a la cara.*)

Bah... Aparta't...

ANDREU *(L'escomet i s'entaula una lluita a cops de puny, àgil i correcta, en la que porta la pitjor part GONÇAL. LINA segueix amb folla ansietat la baralla. Els obrers interessats pel triomf d'ANDREU segueixen els seus moviments amb exclamacions; un d'ells compta amb les mans, mig ajupit, com si dirigís una de boxa.)*

PEPINO La botiga...! Tanqueu les portes... La ruïna...!

OBRER 2n Bah..., bah..., bah...

OBRER 1r Un..., dos..., tres... *(Molt pausats.)*

JOAN Hurra..., hurra...! *(De prompte, quan ANDREU, vencedor, d'un cop de puny a la barba ha tirat per terra a GONÇAL i fa acció de donar per acabada la baralla, GONÇAL, ràpidament, treu un ganivet de molles i clava traïdorament una ganivetada a ANDREU. Expectació.)*

LINA Ai! *(Xisclet.)*

ANDREU *(Pal·lidint.)*
Res... No ha estat res...
(Els obrers s'abraonen a GONÇAL prenent-li l'arma.)

LINA Traïdor.!!

JOAN Andreu...

PEPINO Oh..., oh... Un crim..., la misèria...

MARQUÈS Quietud!

OBRER 1 i 2 A fora..., a fora...

RICARD Entregueu-loa la justícia...

JOAN Covard...
(Els obrers, a empentes, treuen a GONÇAL al carrer... Algun d'ells desapareix.)

PEPINO Jo no he vist res... Jo no sé res...

LINA Afanya't... Què fas aquí...? Porta quelcom... *(MARQUÈS i JOAN han ajudat a ANDREU a seure. PEPINO porta del taulell una plata amb aigua i un drap, que dóna a LINA. LINA comença a curar a ANDREU. MARQUÈS i JOAN s'aparten una mica.)*

PEPINO La ruïna..., la misèria...

ANDREU *(Amorosít.)*
No és res..., dona...

LINA Deixa! Què saps tu! *(Maternalment.)*

MARQUÈS Té. Vet aquí la Lina d'abans. Una germana de la caritat.

ANDREU *(Per la ferida.)*
Sembla un clavell..., no...?

LINA *(Avergonyida.)*
Calla!

ANDREU *(Li ha pres la mà que el curava i li fa un petó.)*
Que ets bona...!

RICARD Ja la tornam tenir...

JOAN Ja torna a ser nostra...

MARQUÈS Ca! Me sembla que ara és quan l'hem perduda...

JOAN Voleu dir...?

PEPINO *(Sempre igual.)*
Oh..., misèria..., misèria...

MARQUÈS Bah..., no ploris, home... La cambra que deixa Gonçal me la reserves...
Sents...?

PEPINO Sí..., sí...

MARQUÈS Ara, la que deixaran dintre poc aquesta parella, ja et costarà més de rellogar...

TELÓ

Maig – agost de 1925

Jueus

Drama en tres actos

PERSONATGES:

RABÍ BENAMAT
LISENDA, la seva filla
DALMAU D'HOSTOLES
EBRAHIM⁵³⁸
JOSEF
ANTIC⁵³⁹
DANIEL
RUTH
DONA 1
DONA 2
JUEUS
PRIORDELS FRANCISCANS
FRA MARTÍ
FRA RAMON
FRA SEVER
NOVICI JOAN
MONJOS
PORTER
HOSTALER
MALENA
HOME 1
HOME 2
HOME 3
HOME 4
SERVENT
BANDOLERS

Acció a Girona al 1391

⁵³⁸ Davant la vacil·lació ortogràfica d'aquest nom propi (Abraham/Ebrahim), s'ha optat per la segona opció.

⁵³⁹ Igualment ocorre entre Antich i Antic. En aquesta edició reproduïm la darrera opció.

L'acció al Call jueu de Girona, al 1391.

Una petita plaça, tancada, d'una banda pel casal del Rabí, del que solsament se veu la portada dovellada, amb un pati interior en el que hi haurà al mig un pou i, a l'extrem, l'escalinata. Al fons, carreró costerut amb graons irregulars, arquitectures d'una casa a l'altra, portades desiguals amb obradors i finestrals baixos els quals arranquen des de primer terme.

RABÍ BENAMAT

LISENDA

EBRAHIM

DALMAU D'HOSTOLES

ANTIC

DANIEL

JOSEF

RUTH

DONA 1

DONA 2

Escena I
DANIEL i EBRAHIM

(D'una de les botigues, DANIEL i EBRAHIM conversen, sense sortir del marxapeu del portal.)

- DANIEL Despenja els ferrets i la sarja de la botiga. Enllesteix!
- EBRAHIM Estem de festa, nostramo?
- DANIEL Enllesteix, he dit.
- EBRAHIM De festa no ho estarem, però de mal humor, sí.
- DANIEL Què se te'n dóna?
- EBRAHIM Clar. Els mercats són petits; i ara, de fora, vénen més grops de tro, que pagesos.
- DANIEL Tancaràs amb balda.
- EBRAHIM Si no pujeu vós, a ajudar-me, penso que no faré tantes coses com dieu.
- DANIEL Si no enraonessis tant, ja ho tindries tot llest.
- EBRAHIM Rumio que són masses coses a fer, en la vostra botiga; i que valdria més ésser un migrat escuder, que un xerric vostre.
- DANIEL Galant persona, per a escuder...
- EBRAHIM I sí, nostramo, els millors han començat com jo: sapiguent coure un tupí de connes i hortalissa, sempre igual i sempre migrada; blincar-se fins a terra, quan entra un comprador; i tenir llestes, les mans, per a fer-li fonedissa la bossa de couro, mentres li feu reverència...
- DANIEL Pillet!
- EBRAHIM ... I encara callar quan l'amo te don una vergassada, mentres es fica la bossa del marxant a la butxaca.
- DANIEL Vergassades? Malaguanyades les que t'hagin donat, per a corregir-te...!
- EBRAHIM I que jo agraeixo molt, senyor. Però, per a afinar els dits, no calien.
- DANIEL Bé, bé. Enllesteix. Què esperes?
- EBRAHIM Hi vaig. Altrament, què hi fan els falcons parats si les aloses són fora...?

Escena II

DANIEL, EBRAHIM i DALMAU D'HOSTOLES

(*Entra DALMAU D'HOSTOLES, mig emboçat amb la capa.*)

DALMAU Molt d'hora despareu el taulell, amic.

DANIEL Senyor...

DALMAU Va malament la venda...?

DANIEL Misèria, només que misèria. Vos cal alguna cosa, senyor...?

DALMAU Creus que he vingut a cercar misèria, jo? Bé hi deurà haver, però, en el call, alguna botiga que vengui, també, coses riques...?

DANIEL Si tan riques les voleu, en dubto.

DALMAU Tens fills, tu? Aquest marrec és fill teu?

DANIEL Ha, ha, ha...

DALMAU No riguis, idiota.

DANIEL És que em fa riure pensar que Ebrahim sigui fill meu. És l'aprenent.

DALMAU Doncs ben fort i ben hermós és!

EBRAHIM Ah!?! (*Mofeta a DANIEL.*)

DALMAU Doncs no tens fills?

DANIEL No.

DALMAU Aixís comprenc que només venguis misèria, en la teva botiga. Marrec! Has dit que et deies Ebrahim?

EBRAHIM Sí, senyor.

DALMAU Acompanya'm on venguin coses belles. Joies, robes, joguines... Cal firar a la meva filla, comprens...?

DANIEL Per què no parlàveu abans...? Senyor, passeu, passeu. Jo crec que en la meva botiga hi trobareu coses que us plauran.

DALMAU I doncs, qui et feia callar? Furó! Tenies ganes de fer-me embrutir de pols, entrant i sortint de les vostres cavorques...?

DANIEL Hom viu tan esporuguit, senyor...

DALMAU Ja. Temies per la teva mercaderia...

DANIEL No és això. Corren tants mals dies, per nosaltres...!

DALMAU Això rai! Quan te cansis de fer aquesta vida, vine a fer la meva...

DANIEL La vostra? Quina és la vostra, senyor...?

DALMAU La meva...? Ha, ha, ha... Si fa no fa, igual a la teva. Una mica més honesta, però, i més arriscada. Tu ets un bandoler amagat rere unes balances i una taula de canvi. Jo, un rei sense fre ni llei, gallejant entre les ginesteres del camí real.

DANIEL Déu...!

DALMAU Però no temis. No penso deixar l'ofici per a fer-me botiguer. Passa!

DANIEL Sí..., sí... però és el cas...

DALMAU Ja t'entenc. Vols cobrar a la bestreta. Sia! Quina poca confiança. Tu no saps que, de bandoler a bandoler, tot és honestitat! Avui vinc a firar a la pubilla i pago amb bons florins lo que he de dur-li; que em semblaria que no fóra un present ben pur, d'altra manera. Demà..., demà pot ésser vingui, amb la daga, a endur-me'n el que et resti... Passa!

DANIEL *(Fent una gran reverència.)* Senyor...

DALMAU ... I no perdis temps. Vinc fugint, i les rondes me coneixen massa... I a tu, no et faria pas cap bé, que et vegessin conversant amb mi. De pressa!

DANIEL Sí, sí..., el que vulgueu, juguines per a la vostra filla, joies i robes per a la vostra muller...

DALMAU La meva muller...! Ah, ha, ha, ha! Tu no saps el que et dius. Jo no en tinc, de muller..., comprens...? No en tinc... perquè... Bah! Què se te'n dóna per què no tinc muller...! Ara, per la dona galana, cent botigues com la teva caldrien... i no n'hi hauria prou, encara. Ja ho veus. Au, passa!

Escena III

DALMAU, DANIEL, EBRAHIM, JOSEF, ANTIC, RUTH, DONA 1 i DONA 2

(Entren a la botiga: primer DALMAU, després DANIEL i EBRAHIM. En sent dintre, van sortint a escena, de les portalades veïnes, JOSEF, ANTIC, RUTH, homes i dones del poble.)

DONA 1 Heu vist, comare?

DONA 2 Ha entrat a la tenda de Daniel.

RUTH Sembla un galant senyor, no?

ANTIC Daniel és massa confiat. En aquests moments no deuria deixar entrar forasters, aquí.

JOSEF ... Quan ells fugen de la ciutat...

RUTH Penses que en fugen...?

JOSEF La pestilència n'és mestressa i senyora.

DONA 1 Jo els vegés rebolcar-se a tots en la pròpia sang. Mil ducats que tingués, mil ducats donaria...!

DONA 2 L'Aljama hauria de llogar joglars i menestrils.

JOSEF Creieu que si anés per mi...
(*Surt de la portalada principal LISENDA.*)

LISENDA I ara! Què és aquest aldarull? Quina alegria us ajunta...?

DONA 1 Sempre és una joia sapiguer que els enemics s'aniquilen!

DONA 2 I una gran alegria, la venjança!

JOSEF Quan la venjança és obra de Jehovà, encara més!

LISENDA No. Jehovà no és crudel, ni vosaltres us podeu alegrar del dolor d'altri.

DONA 1 Quan ell ha sigut qui ha saquejat les nostres cases...

JOSEF I robat les nostres joies...

DONA 2 I mort els nostres fills...!

LISENDA Ni aixís! Amb quin dret us queixareu, demà, si en prenen venjança? Penseu que serà més pur pensar en el seu dolor i guardar en silenci, les nostres llars, netes de tot mal i pures de tot rancor, perquè la maledicció del cel, que a n'ells assota, no vingui a nosaltres!

DONA 1 Venim de la sinagoga i sabem que cap mal ens ha de prevenir, car som creients...

LISENDA Però rere la Sinagoga s'alcen les torres de Sobreportes i el guaita té sempre l'escona a punt.

JOSEF Que la mà de Déu aturarà, si volgués occir-nos.

LISENDA El Déu d'Israel pot aturar un dard o pot apagar una flama. També, però, pot deixar que el dard fereixi de mort i la flama aplomi els nostres sostres... I tu, dona, no faràs pas ressuscitar els teus fills, amb la mort dels fills dels altres...!

DONA 1 Mes...

LISENDA Sentires dolor, quan ells moriren...?

DONA 1 N'he esdevingut folla.

LISENDA Doncs pensa que la mare que allà baix perd els seus tindrà, també, el mateix dolor que tu, sense que tu ho sàpigues...! La vols més castigada...!?

RUTH Lisenda..., tu tens el mateix cor que el teu pare, el Rabí. I tanta bondat no és per tan gran traïdoria com ens volta...

LISENDA I no em sap greu. Potser per això Déu ha escollit a ell d'entre tots, perquè és millor que cap altre. I bé, Antic, has acabat el bàlsam que demanares...?

ANTIC Sí, dameta. Penso que no me'n cal més, per ara.

LISENDA I vós, Ruth? Ni oli... ni farina...

RUTH Ben poca me'n resta. Massa he abusat, però, de vosaltres...

LISENDA Mentres en tinguem... Apa, anem. I retireu-se. No vulgueu ésser vosaltres els qui avivin el rancor dels nostres enemics. Cada una a casa seva. I Déu ens guardi a tots! Anem.

Escena IV
RUTH i LISENDA

(Van entrant cada un a casa seva restant un moment RUTH i LISENDA, que es dirigeixen juntes a casa el RABÍ.)

RUTH Lisenda, voleu veure un foraster que ha entrat suara a la botiga de Daniel...?

LISENDA Un foraster?

RUTH Galant minyó, a fe. I sembla un noble senyor.

LISENDA No és un germà?

RUTH Oh, no. Gallareja com un noble castellà i no és pas d'aquestes terres.

LISENDA Què se me'n dóna, doncs, a mi, d'ell?

RUTH Caldria, però, saber a què ha vingut al call.

LISENDA A què ha d'haver vingut, bona amiga, sinó a cercar robes d'orient o vidres venecians o cuires de Còrdova...?

RUTH I si vingués, cercant-hi quelcom millor?

LISENDA La saviesa i els consells del meu pare, el Rabí...?

RUTH O la bellesa i la galania de Lisenda, la seva filla...

LISENDA Calla, calla, Ruth.

RUTH Veieu-lo... Sentiu?

LISENDA Calla.

(Entren al pati de la casa i s'aturen. LISENDA començant a pouar una gerra d'aigua del pou del mig. RUTH es perd en un dels pilans del claustre.)

Escena V

DALMAU D'HOSTOLES, DANIEL i EBRAHIM

(Surten de la tenda DALMAU D'HOSTOLES, DANIEL i, tot darrere, EBRAHIM.)

- DALMAU Bé. Estic satisfet de tu. No em pensava, certament, que poguéssiu tenir tan belles coses.
- DANIEL Tots el germans, d'arreu del món, ens ajudem.
- DALMAU No serà la darrera vegada que vingui a visitar-te.
- DANIEL Molt honorat, senyor...
- DALMAU *(En adonant-se de que hi ha gent que el mira, des de la casa veïna.)* Però me guardaràs millor dels curiosos, sents? I tu, vailet, té, perquè me recordis. *(Li dona una moneda.)*
- EBRAHIM Ja ho crec que vos recordaré, senyor, i potser faré més que recordar-vos; car fa molt temps que rumio pensant que hi deu haver terra millor i més alegre que aquestos carrers...
- DALMAU Ptse... Qui sap! En fi... *(S'emboça amb la capota i, al tombar-se, mira més detingudament a LISENDA, que acaba de pouar la gerra d'aigua.)* Bella mossa, a fe de Déu! Qui és?
- DANIEL És la petita Lisenda, una veïna...
- DALMAU Doncs té millor joia el veí a casa seva que tu a la teva. Devia haver trucat allí... *(Fa acció de dirigir-se a LISENDA. Ella, al veure'l, desapareix tapant-se el rostre.)* I és esquerpa... i avara de la seva boniquesa...
- DANIEL *(Volguent-lo deturar, espantat.)* Senyor, què feu...? És la filla del Rabí!
- DALMAU Ah, ja! És cosa sagrada, no? Ha, ha, ha!
- DANIEL És honesta...
- DALMAU Un galant que rindi tres nits seguides la seva porta pot escalar molt fàcilment aquesta honestitat...
- DANIEL No la coneixeu...

DALMAU Però això no vol dir que no m'hagi quedat el fibló de conèixer-la... Amic Daniel, comença a creure que ens veurem sovint. Molt he degut pecar, jo, per aquests mons de Déu... però sospito que m'ha entrat el defici de la fe. Qui sap si el meu destí no és venir al call, a convertir jueus, a la molt santa religió de Crist? És llàstima que hi hagi dones tan hermoses que es perdin...
Ha, ha, ha...
(Desapareix pel carreró del fons.)

Escena VI
EBRAHIM, DANIEL i ANTIC

(EBRAHIM ha entrat a la tenda. ANTIC, que feia poc havia sortit al pas de la seva porta, s'adelanta a escena.)

ANTIC Bons negocis...?
DANIEL Ptse... ha pagat sense regatejar. És home esplèndid.
ANTIC I no sembla que se'n vagi malcontent del call.
DANIEL Per què?
ANTIC Lisenda deuria saber-ne la raó...
DANIEL Antic! Lisenda ni la sabia ni tu pots maliciar d'ella. Lisenda porta l'ànima i la sang del Rabí i els seus ulls no es trobaran sinó amb els d'un germà de raça i de religió...!
ANTIC Sí, sí, és clar. Però ell l'ha vist... i què sap un hom...!
DANIEL Sí. Ell s'ha sorprès de trobar al call una dona tan hermosa. Però això què vol dir? Per ventura no s'han sorprès, els homes, també de trobar entre nosaltres, a l'home més savi, el Rabí...? Han provat, ells, de robar-nos a Benamat? I no! Abans que tot, hi ha la llei de Déu i la pròpia estima! A més, aquest foraster té una filla, també...!
ANTIC Bé, bé... jo no he dit res... no he suposat res, però... no és ben rar, doncs, tot el que passa? Aquest matí gent misteriosa ha entrat a casa el Rabí... ara, gent misteriosa surt de casa teva mirant a casa el Rabí, també...
DANIEL Aquest matí...? És cert. Però no els has conegut, tu? Missatgers de frares menors eren.
ANTIC Ho sospitava... Què devien volguer...?

DANIEL El Rabí és el millor físic de la ciutat i ells, per a la curació del cos, no tenen pas escrúpols en servir-se de la ciència d'un jueu.

ANTIC Penses?

DANIEL La seva hipocresia no els priva pas de reconèixer on rau la veritable sabiduria...

ANTIC Però al Rabí li caldria malfiar-se'n, d'aquestes manyagueries.

DANIEL El Rabí és tot bondat; i per altra part, res ha de témer. Els cristians l'odien, però el respecten. De la Sinagoga el vingueren a buscar per a discutir la darrera Pasqua en l'atri del convent de Sant Francesc, i mai s'havia vist a Girona tanta generació. Fins el príncep Joan hi era present, que el té en gran estima.

ANTIC Ho recordo. Hom diu si li oferiren ésser físic de la cort d'Aragó.

DANIEL Estima massa la seva Aljama de Girona.

ANTIC I la seva filla Lisenda.

DANIEL Ara passa tot el dia en el seu laboratori per a trobar l'elixir⁵⁴⁰ verd per a curar la pestilència.

ANTIC Si la saviesa l'esmercés en cercar la pedra filosofal o l'elixir de la llarga vida...

DANIEL Ja l'haurien cremat a l'areny, per bruixot i fetiller.

ANTIC Ho creus?

DANIEL Per arrencar-li elsecret amb el turment.

ANTIC I sabent això creus que fa bé en no odiar-los?

DANIEL Diu que la saviesa li ha donat Déu per a fer el bé. I el bé s'ha de fer a tothom.

ANTIC El bé s'ha de fer quan reporta un profit, d'altra manera pot deixar de fer-se. En no fer mal n'hi ha prou.

DANIEL Quin bé li reporta a ell, entrar a les nostres cases, des de la més fosca i més pobra, per tal de deixar-hi l'elixir que ens guarda del mal de la ciutat, si no és el Cel que el guia?

ANTIC Però el nostre Cel, no és pas, certament, el cel d'altres...

⁵⁴⁰ En el text original l'autor alterna "elexir" i "elixir". En l'edició present ho esmenem per "elixir".

Escena VII

RABÍ, DANIEL, ANTIC i EBRAHIM

(RABÍ ha davallat de casa seva, poc a poc i interromp la conversa amb un gest de severitat.)

RABÍ No hi fa res, amics, n'hi ha prou en que tinguindret a entrar en el nostre.

DANIEL Rabí!

ANTIC Rabí!

RABÍ I bé, qui de vosaltres m'acompanya fora portal?

DANIEL Finsa fora portal... i en aquesta hora!?

RABÍ Per què no?

DANIEL Sapiguent les noves que arriben de la ciutat...?

RABÍ Què heu de témer?

ANTIC S'encomana tant, la malura, segons diuen...

RABÍ Heu deixat de tenir confiança en mi, ja...?

DANIEL Rabí...!

RABÍ Teniu raó. Ningú té el deure d'apropar-se al perill. Guardeu-se: sé bé el camí i no m'ha de reconèixer ningú. Però penseu que no cal, solsament, les medicines per a guarir sinó també la confiança i la fe. Si aixís no fos, ben poca cosa farien.

DANIEL Els portals del Call es tancaran a sol post i ningú podrà entrar des d'aquella hora...

RABÍ Quedeu-se, he dit. Si massa tard tornés, i fossin tancats, algú m'obriria la porta. I ja que la poruguesa us domina, jo ara vos dic: vigilau! No dormiu totes les hores de son, que més malguardats sou avui, aquí, entre les pedres de la Força Vella que a camp ras!

ANTIC Penseu...!?

RABÍ Penseu que jo no he de retardar un moment, que amo més ser, entre vosaltres, en les hores de perill, que amagat i ben guardat allà on sia.

ANTIC Temeu per nosaltres...?!

RABÍ S'ha de témer només que d'ofendre a Déu.

DANIEL Oh, Rabí, Rabí. Vostres paraules ens amenacen d'un gran perill...

ANTIC Pel que més estimeu, no ens abandoneu, ara!

RABÍ El que més estimo, dieu? Llevat Déu, i Ell me perdoni, potser igual a n'Ell, el que més estimo és a Lisenda, la meva filla! I queda entre vosaltres! Ja veieu si penso deixar-vos! Jo no sóc jove ni fort per a lluitar contra la maldat si em vingués a escometre a casa meva. Però Déu m'ha donat la intel·ligència i hi ha un enemic més crudel, que estripa els cadàvers, com una hiena pudenta, al peu mateix de les portes de casa nostra. I amb el morro ensagnantat forceja per a entrar, també, dintre de casa. I a aquest sí, que he d'anar-lo a cercar, sia on sia, per a lluitar-hi i vèncer-lo!!

ANTIC L'enemic és mes fort que vós...!

RABÍ ... I ja és la segona vegada que et sento a parlar desconfiat. Recorda't de David el Rei... i guarda't tu, que no et trobi adormit l'esdevenir!

DANIEL És que no creieu, vós, que pitjor que el mal són els ciutadans?

RABÍ Són superbs, traïdors... però el Rei és més alt que ells... i els reis... necessiten els nostres tributs i saben que solsament guardant-nos podran cobrar-los...

ANTIC Cert, i ben crescuts que són per la nostra pobresa...

RABÍ Potser sí, però no massa per la nostra vida i ells en l'asseguren. Resteu tranquils! I el cel us vetlli.
(El RABÍ fa un gest de benedicció, s'emboça amb la vesta i surt.)

Escena VIII

ANTIC, DANIEL i EBRAHIM

ANTIC Tranquils..., tranquils... Aviat és dit. Jo no n'estic gaire. I tu?

DANIEL Jo? No ho sé: tampoc!

ANTIC És molt misteriós tot això, te torno a dir, però aviat ho aclarirem.

DANIEL Tens confidències?

ANTIC Bones amistats, només que bones amistats; enc que no sigui savi com el Rabí, també es poden tenir entre els ciutadans amics de vàlua. Espera'm.
(Surt ANTIC. DANIEL va a la porta de la seva tenda i crida a EBRAHIM, que surt.)

DANIEL Encara no estàs llest?

EBRAHIM Nostramo? I si us ho despengésseu vós tot sol, d'ara endavant?

DANIEL Què dius?

EBRAHIM Que, fet i fet, he pensat acabar d'una vegada. No us ha convençut, aquell foraster, de que el món era molt ample?

DANIEL Aixís, vols deixar-me?

EBRAHIM Just. Veig que comenceu a entendre'm.

DANIEL I sí, malagraït; aixís pagues el que he fet per tu, l'acolliment que t'he donat, deixant-me, ara, que sóc vell...

EBRAHIM No és pas que us deixi ni que sigui un malagraït: mireu, fins pensava dir-vos si volíeu venir amb mi. Escolteu, quants dies de camí es poden fer amb la moneda aquesta?

DANIEL Amb un sarró a l'esquena i captant, faràs camí, tu; i camí llarg, perquè ets molt jove encara.

EBRAHIM Bé serà prou que no trobi, en un o altre indret, el cavaller de suara, i m'admeti en el seu servei.

DANIEL Més galant tracte que en el meu?

EBRAHIM Més galant no ho sé; més gustós, sí.

DANIEL (*Amorosint la veu.*) Ebrahim, petit Ebrahim, pensa que jo te recollia quan encara eres així menut, que no tenies a ningú més en el món.

EBRAHIM Per això no em vindrà res de nou. Jo us resto molt agraït, sabeu? I si mai us trobeu menut i sol, i jo puc recollir-vos, també ho faré...

DANIEL I quant penses anar-te'n?

EBRAHIM Ah! Això ja és altra cosa. Si voleu, ara mateix; sinó... de seguida...

DANIEL Ara mateix, de seguida! Sí, sí, ja te'n pots anar. Ha, ha, ha! Però és que no saps, desventurat, que no pot sortir del call cap jueu?

EBRAHIM I que sóc cap jueu, jo?

DANIEL Fins renegat i tot! Sí, sí que ho ets! Ho seràs sempre, vagis on vagis, anomena't com vulguis. Ho ets i ho seràs, en tu i els teus fills, pels segles dels segles.

EBRAHIM Ja ho sé. I ben content. Jo no volia dir això. Jo volia dir que no sóc dels qui deuen haver privat de passar. No he fet cap mal a ningú...

DANIEL N'hem fet cap, nosaltres...?

EBRAHIM No..., és clar...

DANIEL Ens han tancat a tots..., a tots... Tal vegada ens creuen culpables de tot el mal que ells pateixen...

EBRAHIM A tots?

DANIEL Sí.

EBRAHIM Allavores...

DANIEL Allavors has d'estar aquí, amb nosaltres, com abans..., com sempre...

EBRAHIM Com sempre...? És que estarem sempre més reclosos?

DANIEL Almenys fins que tinguem la valentia de fer-nos obrir pas a la força... i això...

EBRAHIM És molt lluny, no fa?

DANIEL Qui sap!

EBRAHIM Aixís, volem dir que cal tornar a despenjar la botiga, per ara...?

DANIEL Com te sembli.

EBRAHIM Caldrà fer-ho, doncs, si no hi ha més remei, però... digueu-me, només val la força en el món?

DANIEL I el talent. Al Rabí, fins ells vénen a cercar-lo...

EBRAHIM I... volem dir que si un s'enginyés... i, què os diré?, enganyant els guardes, enfilant-se per la muralla... poc a poc...

DANIEL Ah, tu mateix, prova-ho, potser sí.

EBRAHIM Caldrà ruminar-ho...

Escena IX

ANTIC i HOME D'ARMES

(Entren a la tenda. ANTIC i HOME D'ARMES vénen discutint, des del carreró del fons.)

ANTIC Us dic que no, senyor, jo prou voldria complaure-us.

HOME A. És que en tens, Antic; abans-d'ahir encara me n'oferies...

ANTIC Digueu-me per lo més sagrat que vulgueu que us ho juri, ho juraré...

HOME A. Deixa't de juraments. Te'n donaré doble preu del que abans se'n donava...

ANTIC Ni enc que me n'oferíssi més or que tenen les Cambres de Salomó. Us dic que no en tinc. L'elixir el repartia entre nosaltres Rabí Benamat, per a preservar-nos de la glànola. Tothom ha pres el seu; només jo, las de mi, he deixat de prendre'l per a complaure-us.

HOME A. Per a complaure'm, no, que bon florins embutxaves per ell. I bé, tu procura que abans de sol post tinguis l'elixir de nou: jo et doblaré el preu però em precisa.

ANTIC És curt, el temps que em doneu. I el Rabí és fora...

HOME A. Ments! No pot haver sortit de l'Aljama, el Rabí, perquè els Jurats de la Ciutat han privat l'entrada dels jueus i dels forasters...

ANTIC Us dic que el Rabí és fora del call.

HOME A. I jo te torno a dir que ments. Vuit homes som a la guàrdia -que tres n'han caigut aquest matí!- i cap l'ha vist. Tu ments per no servir-me aquesta vegada; mes jo et juro que, mal que guardis els flascons dins la teva pròpia pell, jo te'l sabré prendre. Tres companys han mort, aquest matí, sents? I jo sé que l'aigua del Rabí és miraculosa...! I si abans te n'he ofert doble preu per haver-la, jo et dic que la tindrè sia com sia!

ANTIC De dintre del meu cos l'arrancaria, si la tingués, per a donar-vos-la... Però no en tinc.

HOME A. Ments com un gos. Però ho provaré!
(Forceja i lluiten per a prendre-li, fins que HOME D'ARMES logra arrabassar-li el flascó. Lluiten, però, amb la desigualtat de la força de l'HOME i de la postissa humilitat d'ANTIC.)

ANTIC Oh, senyor, pietat..., misericòrdia per un vell. No..., no..., aquí no...

HOME A. Veus? *(Prenent-l'hi.)*

ANTIC I jo, las de mi! Jo que he deixat *d'obeir* el Rabí, estic condemnat a retorcir-me de dolor mentres tan bé podia lliurar-me'n...!

HOME A. Vosaltres rai, bé en trobareu d'altre! Dóna'm.

ANTIC Vuit florins... *(Parant la mà.)*

HOME A. I goses posar preu, encara? De quan ençà poses preu a una mercaderia que no entregues...?

ANTIC Mes aquesta...

HOME A. Aquesta me l'he pres, que és molt distint.

ANTIC Oh, pietat, malaventurat de mi...!

HOME A. Retorça't, more't. Què n'has de fer de vuit florins més o menys, si tampoc n'has de gaudir gaires dies?

ANTIC Què dieu?

- HOME A. Creus tu que les fogueres d'orenga i espígol dels nostres carrers no espurnejaran fins aquí? Creus tu que nosaltres hem de guardar els cadàvers dels nostres germans, pels carrers empestats, mentres tingueu tan nets i alegres els vostres...!?
- ANTIC Tanta malaventura hi ha per la ciutat?
- HOME A. Surt al portal i convence-te'n. Ja veus si sóc agraït; vine amb mi i surt, però procura que no et reconegui ningú. I afanya-t'hi, que a sol post tancarem les portes de les torres... i Déu sap quan tornaran a obrir-se!
- ANTIC Oh! Malaurats de nosaltres, que això vol dir que ens voleu tornar a empresonar...!
- HOME A. Això deu volguer dir, només, que nostra reina Violant i els senyors Jurats de la ciutat us volen segurs...
- ANTIC I què farem, aquí, desventurats...?
- HOME A. Comptar i recomptar els vostres florins. Voleu més gran platxeri? I ara la teva finesa bé val un bon consell: si encara t'has guardat unes gotes de l'elixir de Ben Amat, pren-te-les.
- ANTIC Oh, parla..., parla més. Què saps...?
- HOME A. Penses que és saber poc, això? I bé, paraula d'home agraït. Si et decideixes a sortir, t'espero.
- (Se'n va HOME D'ARMES. ANTIC, en veure's sol, comença a plànyer's exagerant el mal i la humiltat.)*
- ANTIC Daniel..., Ruth..., Jossef... A mi...!

Escena X

RUTH, DANIEL, JOSEF, DONA 1, DONA 2, LISENDA i EBRAHIM

(Van sortint, poc a poc, de les seves demores, ça i enllà, del carrer, els personatjes de l'Escena IV. RUTH, DANIEL, JOSEF, homes i dones. A manera que el diàleg ho indiqui, LISENDA i EBRAHIM.)

- JOSEF Què us passa, Antic?
- ANTIC M'han robat. Ni han tingut compassió de que era un vell! Jo demanaré justícia al Sr. Veguer...
- DANIEL Que ha sigut, Antic?

ANTIC Un guarda de la torre m'ha pres el flascó de l'elixir del Rabí.

DONA 1 Aixís li fos foc i verí en les entranyes.

JOSEF Per què te'l deixaves prendre...?

ANTIC Venia afollat, espantat de mort... Jo li he mostrat la bona medicina i, unglejant-me el pit, me l'ha pres.

RUTH Tant se val. Vós ja devíeu haver-ne pres bon xic, i a ell encara podrà guarir-lo.

ANTIC Si hi és a temps.

DANIEL Què voleu dir?

ANTIC Onze homes eren a la guàrdia, aquest matí, i tres n'han mort, ja, segons ell ha dit.

JOSEF I doncs... avança el mal com taca d'oli.

ANTIC Feia paüra sentir-li contar.

DANIEL Massa m'ho temo. I què t'ha contat... Què...?

ANTIC Que tot és cert: que cal pastar abastament, puix que tancaran els portals al vespre, i no els obriran de molts dies..

DONA 1 Tancaran el call? Oh, quina iniquitat.

DONA 2 Volen empresonar-nos per a matar-nos a tots...!

JOSEF Ens entregaran a les ires de la pagesia!

DANIEL I el Rabí ens ha deixat! Oh, pobres de nosaltres, que el Rabí ens ha deixat!!

DONA 2 Què dieu...?!

DONA 1 Que el Rabí ens ha abandonat!?

(LISENDA, *que surt de casa seva, diu des del portal.*)

LISENDA No us ha abandonat el Rabí. Qui és que blasfema!?

DANIEL Ha anat a ciutat fa poc i cap jueu, sense ordre del Veguer, podia sortir de la Jueria...!

LISENDA El Rabí serà aquí abans del seny d'oració; jo us ho asseguro.

JOSEF ... I si no hi fos...!?

DONA 1 Què seria de nosaltres!?

DONA 2 Potser ell ignora les malvestats que hi ha...!

LISENDA Ell serà aquí, ho repeteixo: però, és que voleu, vosaltres, amb els vostres crits, escurçar-li el temps que li cal, fent que tanquin més aviat les portes...?

JOSEF Les tancaran, dameta, les tancaran. I nosaltres ens morirem ací, sense poder tenir el Rabí, a prop, per a guarir-nos...!

DONA 1 ... Ens morirem ací...

LISENDA Oh, no. Jo us asseguro que no! Ell tornarà amb nosaltres; i si ens ha deixat ara, uns moments, és perquè sap que tots podem esperar confiats el seu retorn... mentres que allí...!

ANTIC Tots...no..., dameta...! Tots no!!

LISENDA Tots, veritat? (ANTIC *abat el cap i se li acosta a besar-li la roba.*) Què!?! Què vols dir, Antic...!?

ANTIC Sí, sí: cal que tots ho sapigueu! Pecador de mi! Que ho digui a tothom... perquè ja em sembla que tinc, arran la gorja, unes urpes coentes...! El mal entrarà entre nosaltres, s'esbravarà també amb nosaltres... i és a prop, molt a prop...! I el duré jo, dameta... el duré jo!!

LISENDA Què dius?

ANTIC Sí! Pietat! Jo he sigut un perjur. Lapideu-me! Us he traïcionat! No és cert que me l'hagin robat, l'elixir... L'he mercadejat... com sempre. Me l'he venut als de vila.. com tot. Jo no me n'he guardat, mai, per mi, ni una gota! Me'l pagaven amb tanta moneda d'or! Ah! Doneu-me'n una gota..., una gota ara només, germans..., i us donaré d'un cop tota la moneda que en rebia...!

DANIEL Antic, Antic... Desvariegeu...!

ANTIC ... Mes, aquest darrer flascó, no l'he cobrat. El guarda del portal me prometia, a canvi, el pas franc a qualsevol hora. Perdoneu-me..., dameta, perdoneu-me tots... i jo iré a cercar el Rabí per a tornar-lo al call. Si moro, moriré allí entre els pilons de gent del carrer, vora les fogueres d'espígol... i lluny..., ben lluny d'aquí! Si ell me perdona..., si ell me cura...
(*Té con un desvaneixement.*)

DONA 1 Antic, Antic...!

DONA 2 Ai de nosaltres...!

ALTRES Pietat! Pietat...!!

ANTIC (A LISENDA, *que ha restat abatuda en sentir la confessió d'ANTIC.*)
On és...? Digue-me, on és...!?

LISENDA No cal, creieu-me i assossegueu-se...

ANTIC On és... on és...? (*Dóna un pas i tambaleja.*)
Ah! No puc! Quina vergonya!!

DONA 1 Que és mort, Lisenda, que és mort...!

DONA 2 Creieu que el Rabí no tornarà...

JOSEF Creieu que li haurà passat algun dany!

DONA 1 Prefereix els enemics, a nosaltres...!

DONA 2 O vol salvar-se ell sol!!
(Moment d'expectació. Aquestes darreres paraules han ferit de fort a LISENDA, qui, de primer moment, s'abraona a DONA 2; després, però, es reté.)

LISENDA Què!? Què has dit... tu!?
 Sí, sí. Teniu raó. Déu cega els qui vol perdre! Teniu raó, pobra gent poruga i miserosa... Jo us portaré de nou al Rabí. Jo iré a buscar-lo. Pas!
(S'obre camí entre la multitud que, astorada, vol demostrar-li agraïment...! D'entre la multitud s'adelanta el petit EBRAHIM que li diu:)

EBRAHIM Sola, dameta? És que jo no podria acompanyar-vos...?

LISENDA *(Posant-li la mà al muscle.)* Series valent?

EBRAHIM No ho sou vós...!?

LISENDA Mes... i si no tornem?

EBRAHIM *(Casi en secret.)* Oh! És que jo... és per no tornar més, que us acompanyo...!

LISENDA Aixís...
(LISENDA i EBRAHIM surten enmig de les aclamacions de la gent.)

DONA 1 Déu us ho pac!

DONA 2 Déu us guiï...!

VEUS Mercès... Mercès...!!

DANIEL *(Volguent aturar a EBRAHIM.)*
 No. Tu no. Ebrahim, tu no...!
(LISENDA es tapa el rostre i agafant a EBRAHIM s'obren pas entre la gentada i desapareixen.)

LISENDA Pas!!

ACTE II

L'escena és el convent de frares dominicans de Girona.

Claustres del convent, romànics, partint l'escena. A primer terme, jardí del claustre; les columnes, a segon terme, i al fons corredor de mitjavolta que mena a l'església.

PRIOR

FRA MARTÍ

FRA RAMON

FRA SEVER

NOVICI JOAN

PORTER

A més:

RABÍ

LISENDA

EBRAHIM

Claustres del Convent de Dominicans. És a la tarda. Uns quants monjos conversen en un angle del claustre, fent rotllo entorn del monjo MARTÍ.

Escena I

FRA MARTÍ, RAMON, SEVER, NOVICI JOAN i altres.

SEVER Això va de veres...

RAMON Males vigílies, germà.

JOAN Alabat sia Déu!

MARTÍ Què hi podem fer, nosaltres, en els desoris del món...

SEVER ... Dèieu?

RAMON Que no te és com el conte del germà Martí.

JOAN ... Que no ens ha acabat de contar.

MARTÍ ... Perquè no sé si la Comunitat...

RAMON Per endavant teniu llicència. Seguiu.

MARTÍ Doncs bé... El marit, en tant prenia el bany dins el cossi d'aigua bullida, amb les herbes que el frare mendicant li havia dut, sentí com una mena de sospirs estranys a la cambra de la seva muller. "Pobre de mi, que mal estic! -deia tustant-se el front- que aixís la meva muller se desconhorti". I endolcint la veu tant com pogué, cridà: "No sanglotis més, que ja sembla que em comencen a fer efecte les calcides..." I afegí dirigint-se al frare que estava amb ella: "doneu-li bon consol, vostra mercè, que tots us ho agrairem." Al sentir que la seva muller esclafia una rialla, va respirar alleugerit!: "Alabat sia Déu!" El frare mendicant, roig i gras, sortí ben tost de vora la muller del tarrisser i digué a aquest, amb gran humilitat: "Ja ho heu sentit, he fet tot lo que he pogut." I la dona, repenjant-se al coll del seu marit, amb tant delit que fins li féu blincar les cames, primes i peludes, que remullava dins la tissana, afegí: "Doneu-li mercès, Corneli, que jo n'he quedat tota satisfeta, i a tots ens plaurà que aquest sant baró repeteixi sovint les seves visites..."

MONJO Ha, ha, ha...

SEVER Martí, Martí, que demanarem l'excomunió per vós...!

MARTÍ Per mi? Per al frare mendicant si per cas...

RAMON Caldrà que ho miniaturi el novici Joan, quan acabi de copiar les obres de Sant Cebrià, no us sembla?

SEVER El germà Martí és un plagiari. Aquesta contalla acaba d'arribar de Florència. L'ha dut un humanista.

MARTÍ I ca! Acaba d'arribar de muntanya. L'ha dut el frare mendicant en el sac.

RAMON Aquests rodamons, tenen una sort...!

MARTÍ I bé, perdoneu, no tothom és igual en aquest món. Ja penso que ni vós traduint els clàssics, ni vós treballant en els retaules, us sorprendrà que jo, ignorant i lleig, furegi la vida en l'amable experiència de les amistats profanes.

RAMON Creients, però profanes...

MARTÍ És clar.

RAMON Del que n'hem de deduir que Déu és pertot!

MARTÍ I que, entre triar una obra antiga o una figura de retaule o una terrissera revinguda i creient, no hi ha cap mena de dubte: vós, (*a FRA SEVER*) l'una...

SEVER Oh, no...

MARTÍ Vós, l'altra (*al NOVICI JOAN.*).

JOAN Tampoc!

MARTÍ I jo, el més humil de tots, la darrera.

SEVER Això fa que Déu s'oblidi tant sovint de la terra.

RAMON I que la flagel·li aixís...!

MARTÍ Bah! La pesta! Ja sabeu que això és cosa dels astres. Mart i Venus que conjuguen!

SEVER Germà, sospito que relisqueu en l'heretgia.

MARTÍ Deixeu-me dir. Però com que en aquest redós no creiem en aquestes falòrmies, tampoc en sentim els seus efectes...

RAMON Que per molts anys sigui.

JOAN Això no vol dir que no ens dolgui de que existeixin.

RAMON Sobretot si pot atrapar a alguna terrissera gentil o alguna altra amiatat com ella...

JOAN *Vade retro!* No sigui cas que en el sac del mendicant a més de la llegenda hi vingui també la malura! Que bé dieu que s'encomana!

RAMON No ens espanteu, germà!

SEVER Ha, ha! No tingueu por. Aquell humanista de Florència, que tan bé copia el germà Martí...

MARTÍ Envejós.

SEVER Per distraure-les de la pesta que assolava Florència, va tancar set belles dones a l'església de Santa Maria la nova, amb tres galants minyons... i la pesta no va pas malbaratar les seves alegries.

MARTÍ Quin benfactor tancarà set damisel·les a casa nostra...!

JOAN A les celdes dels novicis, si acàs, ah!

RAMON Per provar la seva fortalesa d'esperit!

SEVER Heretge, heretge... Decididament sou un catau d'incredulitat i de luxúria. Veieu com també sé, almenys, tantes contalles com vós?

RAMON Aquests savis són irresistibles.

MARTÍ Ergo, la burriquesa és una gran virtut.

JOAN El Pare Prior...! Silenci.

Escena II

Els mateixos i PRIOR

(Pel fons del corredor, el PRIOR s' adelanta al grup de frares. Tots ells s'alcen. El NOVICI JOAN li besa la mà.)

PRIOR Qui de vosaltres ha anat a complir l'encàrrec que he fet suara?

JOAN El pare guardià i jo, senyoria.

PRIOR I l'heu complert?

JOAN Tal com haveu ordenat.

PRIOR L'hau vist a ell mateix?

JOAN A ell no, senyor. Totes les portes del call eren mig closes, per recel o per les ordres que s'hauran donat, i les cases principals tancades del tot. El Rabí era a la Sinagoga. Hauríem despertat sospites esperant-lo a la placeta del call, perquè dins la casa no hi havia ningú, fora una vella serventa que ha rebut la comanda.

PRIOR Devia sospitar-ho! Ell deu témer un parany. No vindrà. Déu meu! Vetlleu per ell! Empareu-lo!

JOAN Hem dit a la serventa que calia que vingués tot seguit. Que es tractava de la vostra preciosa salut. Que tota la Comunitat confiava en la seva generositat i saviesa!

PRIOR ... I perdonau la mentida, també! Que no és la meva vida a qui perilla, sinó la seva!

JOAN Ja li pagarà bé...

PRIOR Però no li habrà sapigut explicar res...

JOAN Penso que sí. Se n'ha fet ben cabal.

PRIOR Li heu dit que vingués sense cap mena de distintiu...?

JOAN Sí.

PRIOR Ni la franja, ni la rodella roja...?

JOAN Sí, sí...

PRIOR Que no passés pel portal del call, sinó pel de la part alta...?

JOAN Sí, per la porta Rufina.

PRIOR Que vingués sol?

JOAN Sol.

PRIOR ... Sense que hagi pogut sospitar que cap perill hi havia per als seus, veritat?

JOAN Aixís ho hem procurat, senyor.

PRIOR Però no ve!!

RAMON El poden haver aturat al portal i no deixar-li pas...

PRIOR No. El cap de la guàrdia tenia les ordres necessàries perquè passés...

SEVER No l'haurà conegut...

PRIOR Hi ha un home de la nostra confiança per a dur-lo fins a nosaltres.

SEVER Penseu retenir-lo temps?

PRIOR Temo que no caldrà gaire. Les grans allaus, els incendis, els aiguats, ho devasten tot amb massa rapidesa.

SEVER A vegades, però, tot això és saludable.

PRIOR En certa manera sí. Saludable castigar i anul·lar l'heretgia, la desviació del bé i de la llei divina. Però jo, que puc esperar la conversió del que va equivocat, no tinc pas encara tanta fe –i Déu me perdoni!- per a creure en la resurrecció dels morts. De Llätzers no n'hi ha hagut més que un, i encara perquè Jesucrist era a la terra.

SEVER Certament, però a gran pecador, gran penitència!

PRIOR Cal imposar-la, però; per això ens precisa avui tenir sa i salvat el Rabí, entre nosaltres. El Rabí és un home superior, un home com Plató o Sòcrates entre els gentils, com Sant Agustí o Sant Ambròs entre els creients, un home amb el que s'hi pot dialogar profundament sobre tot l'humà i tot lo diví, i al qual jo voldria ésser l'home escollit per Déu per a fer entrar a la raó de l'única religió divina. D'ell, ni les turbes de remences i de mercenaris que esperen febreros l'hora de vespres, cobejosos d'un esplèndid botí, ni els seus mateixos amics, saben l'alta valor que és per la nostra ciutat i per la nostra terra. Si avui caigués entre les flames del call, el seu cos immolat no milloraria pas en res la causa de la nostra religió sacrosanta, però la pàtria tota hauria perdut immensament de valor.

SEVER Tinguem confiança en Déu que no serà aixís.

PRIOR Jo bé ho espero. *(Pausa.)* He donat ordres de que les portes de l'església siguin obertes tota la nit per si algú vol sagrat. No entrarà ell per allí, sinó per la porta secreta del claustre. Tantost sigui aquí, aviseu-me a la meva celda, Joan. I un prec a tots: passi el que passi aquesta nit, que cap germà de l'ordre dominicana surti del convent. Ni un!

MONJOS No temeu.

PRIOR Ho crec i ho exigeixo.

(Surt acompanyat de JOAN i un frare fins al fons de l'escena. Aquestos en deixar-lo tornen al grup que hi havia en el claustre.)

Escena III

Els mateixos menys PRIOR

RAMON Heu sentit? Ni un! Això vol dir, germà Martí, que hi ha entre nosaltres algun que alguna nit deu exclaustrear-se...

SEVER Qui sap!

MARTÍ Home!

SEVER Passen en aquest temps coses tan extraordinàries...!

RAMON Jo no voldria pecar d'irreverent, però, amb tot el respecte que el Pare Prior ens mereix, me penso que exagera en parlar del Rabí Benamat.

MARTÍ Tothom té la seva dèria. Ell hi té un repte amb el Rabí i somnia que això pot ésser la conversió en massa dels jueus de l'Aljama.

RAMON Ben diferent del pensar del nostre administrador, veritat?

MARTÍ Oh i tal!

RAMON Aquell no fa sinó predicar entre el picapedrers que aixequen el nou claustre.

JOAN ... Afegiu: “que fa un segle que aixequen el nou claustre...”

RAMON ... Incitant-los a la cobejança de les riqueses del call.

MARTÍ I de les belles dones jueves, també...

RAMON I posant-los-hi la mel a la boca de tal manera que avui, aquest migdia, quan han deixat la feina, no semblava sinó que tots s’havien preparat per una gran festa.

JOAN No ha passat desapercebut al Prior.

RAMON I al pare administrador li nou, tant o més que a aquell, el bon nom i la millor folgança de la comunitat.

JOAN Què voleu dir?

RAMON Déu me perdoni si penso mal, però vós ho acabeu de dir. Fa, no un segle, més d’un segle que tenim al convent un exèrcit de picapedrers i mestres d’obra, aixecant i engrandint aquest recés, i tots sabeu com els censals i lluïsmes i arrendaments de les nostres terres van cada dia de mal en pitjor. Poden fer obres l’abadia del Galligants o les noves ordres de franciscans i agustins, que tenen les millors terres de regadiu de tot el pla, però a nosaltres amb prou feines si ens resten quatre erms rocosos i boscos i pedreres, que res rendeixen. I els diners es gasten a dojo. D’on surten? Pregunteu-ho al Pare Administrador. Moltes de les nostres dots i aportacions s’han fos aquí... però s’hi ha fos, més encara, els diners de l’aljama. No ho sabíeu? S’han manllevat, als notables de la jueria, força més del que us penseu. Els rèdits són molts i alguns han caigut ja sense poder tornar-se... i en fi, que si desaparequés algun dels estiracordetes, l’ordre dels dominicans no se’n sentiria gens agraviada. Ja podeu pensar, però, que no cal que aquestes coses es fessin d’una manera..., com us diré jo...?, massa personal i directa.

JOAN Comprenem.

MONJO Comprenem...

RAMON Sí, tots comprenem, menys el Prior, que se’ns torna el més ferm protector de la secta...

SEVER Del Rabí.

RAMON És igual..

MARTÍ Però com que aquell, per lo que es veu, no sembla gaire disposat a deixar-se protegir...

RAMON Temo que sí. No olorarà l'engany. És un home, el Rabí, que de tan gran no toca de peus a terra...

SEVER Doncs, voleu que us digui el meu pensar? Jo crec que el Prior i l'administrador s'entenen força. No estaria bé que tots ells perseguissin un fi material. Bé ha de representar un o altre l'esperit de les repúbliques venecianes...

MARTÍ *(Amb ironia.)* Vaja...

SEVER Sí, d'elles també solen venir altres lliçons... i és pura doctrina d'aquelles terres, la que s'està urdint.

MARTÍ Ara sí que no ho entenem.

JOAN En bona fe.

SEVER Que el Rabí, aquí, entre nosaltres pot salvar la seva vida, en profit de la ciència, però allí baix, entre els seus, podria salvar la seva i la dels altres.

JOAN Penseu...

SEVER És prou home i prou estimat per a afrontar un cop de poble... i ja sabeu, amics, lo que són les multituds, amb quina facilitat es deixen convèncer's.

JOAN Aixís voleu dir que sense el cabdill...

MARTÍ Oh, el talent del pare Prior...!

SEVER Això si la mala llengua pecadora del germà Ramon no ha mentit, que jo, amics, no he fet més que argumentar i extraure una conseqüència.

MARTÍ Al diable amb la vostra filosofia!

RAMON En fi, germans, nosaltres, però, fem vida a part, en el món. No podem fer res en tot el que passa, som senzillament espectadors.

MARTÍ Prenem-nos-ho així i tot sigui *ab majore Dei gloria*.

JOAN Amén.

RAMON Martí, i si continuésseu la narració?

MARTÍ Encara més? Que ens en conti una Fra Sever, ara...

Escena IV
Els mateixos MONJOS i RABÍ

(Al fons del corredor, un criat, amb un manyoc de claus a la mà, s'inclina donant pas al RABÍ.)

RABÍ La pau de Déu sigui amb vosaltres.
MONJOS Amén.
RAMON *(Apart.)* El Rabí!
MARTÍ *(Apart.)* Doncs, què us pensàveu?
RABÍ El Pare Prior?
RAMON Baixarà tot seguit, senyoria.
RABÍ Baixarà tot seguit? De cap manera. Suposo que jo puc pujar fins a la seva cambra...
JOAN És que...
RABÍ Que vell i malalt vol demostrar encara la seva enteresa. És un valent home, el vostre Prior! Mes jo no consento. Assenyaleu-me el camí, si us plau.
RAMON Sense les seves ordres...
MARTÍ Com que és l'hora del rés..
RABÍ Llavors...
RAMON El novici Joan és a avisar-lo, ja.
RABÍ Fa dies, doncs, que està malalt?
MARTÍ *(Un poc torbat.)* Nosaltres res en sabíem...
RAMON Ell ha baixat sempre al refectòrium i al cor...
RABÍ I avui també?
RAMON També.
RABÍ És un brau home. És de la fusta dels vells herois, que moriran al peu del treball.
MARTÍ Déu el guardi molts anys.
RABÍ Ja procurarem ajudar-lo perquè aixís sigui!
(Apareix el PRIOR enmig del novici JOAN i altre frare. Se saluden amb una reverència. El PRIOR anava a allargar-li la mà perquè li besés, mes el RABÍ s'inclina posant-se una mà al pit.)

Escena V
Els mateixos i PRIOR

PRIOR Amic meu...

RABÍ Senyoria...

PRIOR No sabeu com m'alegro de que sigueu aquí.

RABÍ He acatat les vostres ordres. Jo sempre sóc on pugui servir.

PRIOR Ah, bé...bé... Me trobeu desmillorat, doncs?

RABÍ *(Amb un deix d'ironia.)* He tingut una gran alegria en enganyar-me. Jo no sé veure en vostre esguard res que sembli inquietar-vos...

PRIOR No, certament.

RABÍ Llavors... no comprenc...

PRIOR Excuseu-me. Tenia tanta il·lusió per a tornar a veure's.

RABÍ Agraït... mes...

PRIOR I sabia que estem tan renyits... Bé, no, no és aquesta la paraula, és clar..., però estem tan oposats que a no ser fent una crida a la vostra noblesa professional, vós no hauríeu vingut a veure'm.

RABÍ Però podíeu venir vós a casa meva, que mai he tancat les portes a ningú.

PRIOR Bé, bé. No em recrimineu, ni discutim, gràcies a Déu sou aquí! Voleu passar amb mi a la biblioteca?

RABÍ Excusau-me, senyor. Jo me n'alegro de que no necessiteu els meus serveis; aixís doncs, us prego que em deixeu sortir altra vegada.

PRIOR Tan malament esteu entre nosaltres?

RABÍ Oh, no. Poc que podria escollir, en altres moments, millor companyia. Però ja veieu vós mateix que la tarda declina...! I no pas en massa bona posta...!

PRIOR Temen quelcom...?

RABÍ Temo..., pressento..., dubto...? Què sé jo! Lo que sí és del cert és que avui no és aquest el meu lloc.

PRIOR Potser sí... potser no...? Qui ho sap?

RABÍ No! Per tant...

PRIOR Penseu que de cap manera consentirem que ens deixeu tan prompte.

RABÍ Tindrè que exigir-ho? Ja veieu que ni els sé, ni els vull saber, els motius per els quals m'heu dut fins aquí. He vingut de bon grat -amb engany o no,

que no us en faig retret- i penso també que tinc la mateixa llibertat per entornar-me'n.

PRIOR Oh, bé... Vós no sabeu que la meva jurisdicció, dins el convent, és absoluta?

RABÍ Entre tots els encaustrats, sí.

PRIOR I entre els que s'hi acullen, també.

RABÍ Jo no he trucat al convent per a demanar-hi acolliment.

PRIOR Tant se val. No discutim. Tard o d'hora me'n donareu raó, entretant sou el meu hoste.

RABÍ Però no el vostre presoner, encara.

PRIOR Rabí!

RABÍ ... Senyor!

PRIOR Sou superb! Com hi ha Déu!

RABÍ No és per ofendre-us.

PRIOR És igual. Tot ho donaré per ben empleat si us podia convèncer. No sou el meu presoner, però avui jo voldria tenir el poder suficient perquè ho fóssiu. He tractat d'atraure-us fins al nostre recés per totes les mateixes inquietuds que a vós us atormenten. Jo no sé ni vull saber si són certes o no, però jo he pressentit mals averanys per a vós i he volgut posar tot el meu esforç en evitar-vos-els. Podeu perillar poc o molt? No ho sé. Quina mena de perill? Tampoc, però tan sols existeixi el més insignificant, jo dec prevenir-lo. Deixeu doncs, que s'aclareixi la nuvolada. Que sapiguem, almenys, què és lo que us amenaça, abans no hi vulgueu passar a cegues. I després, quan tot sigui esvaït, demanau-me compte dels meus actes.

RABÍ Jo no puc veure en vós sinó la més pura llealtat i noblesa. Però oblideu, amic, que jo no sóc ni un covard ni un traïdor. Si el perill m'amença a mi, només, jo no m'amagaré mai, ans al contrari, he de afrontar-lo amb totes les meves raons, que són la meva força. Si el perill és per tots els meus, on siguin ells hi queda la meva filla i és el meu lloc: allí i enlloc més! Que la fellonia d'abandonar-los me faria morir de vergonya i de despreci!!

PRIOR *(Abatut i amb convenciment.)*Rabí! Rabí... Què penses fer, doncs...?

RABÍ Què faríeu, vós, senyor...?

PRIOR Teniu raó. Perdonau-me!!

(Se senten veus pel fons del claustre i EBRAHIM, al mateix temps que un frare, entra en escena. EBRAHIM, decidit, acabava de trobar la sortida que buscava, i el FRARE se li adelanta pera prevenir el PRIOR.)

Escena VI

Els mateixos i EBRAHIM; a poc, LISENDA

EBRAHIM *(Encara des del fons.)* Aquí..., aquí..., Lisenda...

PRIOR *(Al monjo que l'acompanya.)* Què passa?

MONJO Missenyor, una dama que ha entrat en l'església i pretén, a tota força, que us ha de parlar.

PRIOR A mi?

EBRAHIM Per aquí, Lisenda, per aquí. *(Adonant-se del RABÍ.)* Rabí! Rabí!

RABÍ Ebrahim? Què fas aquí?

EBRAHIM Venim a buscar-vos.

RABÍ A mi? Amb qui?

EBRAHIM Amb Lisenda. És allà, en l'església del convent.

RABÍ Ella?

PRIOR *(Que ha entrat novament acompanyant LISENDA.)* Entreu, entreu. No temeu per ell. Aquí el teniu.

LISENDA Pare!

RABÍ *(Corprès.)* Filla meva!

PRIOR El cel us envia, senyora. Tal vegada millor que nosaltres el sabreu convèncer.

RABÍ Per què ets aquí? Què passa, Lisenda?

LISENDA *(Adolorida.)* Pare!

RABÍ Alça el front. Què hi ha!?

LISENDA No ho sospitau?

RABÍ Parla d'una vegada!

LISENDA Senyor, que la gent nostra, allà baix, ha temut que els abandonéssiu. Que s'han acovardit de trobar-se sols... que han flastomat de vós... Perdonau-los...! Mes jo he dit que era mentida... mentida tot! I els he promès que tornariau amb mi, altra vegda..!

RABÍ Sí, sí. *(A PRIOR.)* Veieu?

PRIOR És que ha passat quelcom..., ja...?

LISENDA Casi als meus peus ha mort aquesta tarda, el vell Antic, caragolat per la pestilència... La gent ha quedat esmaperduda... Ningú sap què fer sense vós...!!

PRIOR I... res més...

LISENDA No, allí no, però vingent jo he trobat colles d'homes com embriacs, que reien i cridaven tots alhora. Pels carrers de vora la Força, semblava tarda de festa... Ara mateix, casi a l'entrar a la plaça, uns mercenaris, amb espases curtes al jupó, corrien avall desaforadament, tant que casi un d'ells m'ha fet caure... i he sentit com una veu que es repetia, diguent: "Al call...! Al call!"

RABÍ Déu meu! Déu meu!

LISENDA ...Després quietud... Oh, aquesta quietud que glaça l'ànima! Què vol dir tot això? Déu meu...!

EBRAHIM *(Esporuguit.) Anem... Senyor...
(El RABÍ resta abatut com si hagués rebut un cop mortal. El PRIOR ho aprofita per a convèncer-lo i li diu, posant-li una mà a l'espatlla:)*

PRIOR Ja és tard...! Ja res hi ha a fer... Ja és una temeritat, ara...

RABÍ És tard? És tard, per què...?

PRIOR I bé, caldria que me'n confessés una hora o altra. Escolteu-me. Fa dies que amenaçava quelcom molt greu a tots vosaltres. La gent, enfellonida, covava dies ha una assorada contra vostra. Els qui la sabien no l'han pas pogut evitar, i s'ha desfermat terrible. El seny d'oració, avui, més que un seny de pietós recolliment, ha hagut de sonar com un toc de sometent! Pietat, Senyor, pietat! És tan poca cosa, un home, per a aturar una multitud enfollida! Vulgueu pensar en la veritat de tot el que us dic. Oh, si jo hagués pogut evitar aquest dia dolorós per a tots! Mes què podia fer, jo, pobre de mi? Entre tots jo he pensat en un. Jo sabia la seva enteresa d'esperit. Jo tenia la seguretat de que, si l'hagués advertit del perill que corria, ell l'hauria afrontat en lloc d'evitar-lo i hauria estat endebades el seu sacrifici. I l'he dut aquí, en el lloc segur d'aquest recés, no com un fugitiu que cerca sagrat -que ell no hauria demanat de cap manera- sinó com un amic..., com un presoner, si voleu, però gelós de la seva vida.

Déu ha volgut guiar-hi la seva filla, també. Ell ha vingut a esmenar la mala acció que he fet, pensant tan sols en el vell i oblidant que tenia, allà baix, quelcom millor que la pròpia vida. Perdó! Nosaltres, pobres celibats, no sabem que els lligams del món tinguin tant valor. Però ja sou aquí, gracies a Déu. I ara? Ara ja no hi ha remei. Què fereu? Fugireu d'aquí? Per què? Per llançar-vos enmig de les multituds, com uns suïcides? Per a ofegar l'incendi amb els vostres braços? Per obrir les portes tancades de les muralles...? És endebades. Ja és tard.

I amb tot, passarà l'allau, s'aplicarà la ira de la gent, i restareu vós per a meditar... o per a construir de nou, segons la vostra consciència. Però restareu, tant si m'odieu com si, en la vostra comprensió, heu sapigut perdonar-me!

LISENDA

Pare meu...!

RABÍ

És tard! És tard! Oh, com burxarà eternament, aquest mot, en les meves orelles! És tard!

PRIOR

Penseu en Déu. Ell disposarà.

RABÍ

Déu!! Benaurats tots vosaltres que us heu recollit aquí creients de que Ell obrarà per tots. Jo el crec més alt: Jehovà ha fet els músculs i l'ànima i la intel·ligència de l'home perquè sigui ell sol a valdre's. Jehovà castigarà el mal quan l'hora de l'eterna igualtat hagi sonat per a tots. Però, en tant, el mal l'ha de combatre i exterminar el bé. Que pagui amb els ulls qui hagi tret els ulls al pròxim; que pagui amb el braç qui hagi llevat braç agè; que pagui amb l'hisenda el que malbarati hisenda d'altri; amb la vida propia el que mati vida agena. Ha dit.

Amb què pagaré jo la traïció comesa!? He abandonat i m'habran de rebutjar per tot. Filla, pàtria, maleïu-me. Des d'ara jo seré un empestat, avorret de tothom, vagabund de tots els camins, desterrat de totes les pàtries, un ca pollós que no ha de trobar jaça enlloc...!! Déu meu! Déu meu! De què m'han servit les forces que m'heu donat, i el seny i el cor, si a l'hora d'obrar i d'estimar m'hau fet tornar covard i cec i miserable...!!

LISENDA

Pare, pare meu! Tingueu pietat, pietat de vós mateix. Déu és bo. Ell no ha volgut que vós morísseu perquè ha posat la seva confiança en les vostres virtuts.

Per què flestomeu? Els pobles s'encenen, s'enrunen, les ires dels homes ho destrueixen, però la raça no és un mur ni una collita, no és ni un home ni un temple, la raça és quelcom que viu més enllà de l'odi i de la mort. És eterna. I vós la porteu al front i al cor! Beneïda sigui! Vós ho heu dit. Odi per odi, mal per mal. Oh, jo he de fer que aquest odi, que aquest rancor, que aquest anhel de venjança sigui tan fort com la vostra vida i sols amb ella s'apagui. Sobre les runes migrades d'una cabana, encesa per les flames de la traïdoria més vil, pot alçar-se demà un palau on l'amor i el perdó hi floreixin.

RABÍ Petita, petita meva...

LISENDA I, qui sap encara! Déu és pietat!

PRIOR I vós no sou culpable de res, amic...

RABÍ Ah, ni a ells, als meus germans a qui he abandonat, ni a mi mateix, no em convenceran les vostres paraules. Jo, que damunt de totes les coses he posat l'amor al meu poble secular, jo que he sacrificat a ell tots els meus actes de cada dia, quan els sacrifici havia de consumir-se definitivament, he apartat la mà i he deixat que el foc es tornés cendra...! Ovelles sense pastor! Poble sense guia!! Què ha sigut de tu? Pietat! Pietat! Jo m'he d'amagar on jamai arribi la teva maledicció: poble puríssim que havies de guardar la meva tomba, mai més sabràs res d'aquest cos empestat, que en el més alt dolor teu ha pogut abandonar-te...! Obriu les portes, purifiqueu el temple! Pas! El Rabí ha mort...!!

LISENDA Pare...!

RABÍ I tu, també. Adéu. Tu no deus pas partir-la amb mi, la penitència. Jo et beneixo de tot cor. Perdona'm tu, també...

LISENDA Pare... no. Jo us he de seguir pertot. La vostra vida és la meva. Jo he d'ésser, si voleu, el vostre remordiment, però també el vostre bastó i la vostra esperança. Dura serà la penitència, la complirem tots dos: jo hi posaré l'esquellerinc d'alegria que em resta, per tal que no us descoratgi el camí a fer. Quan Déu ens haurà perdonat, el nostre poble també haurà de perdonar-nos...!

EBRAHIM Rabí...? I jo...?

RABÍ Oh, tu..., feliç de tu... Tu sí que ets el triomf i la puresa. Has sentit? Allà baix, a casa nostra, l'odi ha esqueixat i encès les més pures il.lusions dels

nostres germans... Ebrahim, Ebrahim... el Rabí és mort. Tu seràs, demà, un home... Jehovà va dir: “Ull per ull, braç per braç... Vida per vida...!!”

PRIOR Rabí...!

RABÍ Perdó. Ja no he de parlar més. Que la pau que ha fugit del món, sigui amb vosaltres...!

(Surten RABÍ estentolant-se amb LISENDA; EBRAHIM davant. Hi ha un silenci fins que han desaparegut.)

Darrera Escena

Els MONJOS i PRIOR

PRIOR Que Déu el guiï...

SEVER És l'ombra d'Asseverus..., el Jueu Errant...

PRIOR Tots els camins el tornaran a Déu...!!

TELÓ

ACTE III

Taverna de camí ral, rònega i malendreçada. Hi ha, entre la volta de canó, una llàntia fumosa, damunt una taula de fusta, voltada d'escambells. Llar i portes interiors. Una escala de fusta que mena a les cambres. Porta forana en un cantó de l'escena.

HOSTALER

MALENA

HOME 1

HOME 2

BANDOLERS

HOME 3

HOME 4

SERVENT

DONA

A més:

DALMAU D'HOSTOLES

RABÍ

LISENDA

EBRAHIM

JORNADA PRIMERA

Taverna de camí ral. Entorn una taula, juguen als daus quatre o cinc homes d'armes, mal vestits i ferrenys; un d'ells neteja els cuires dels seusarreus, mirant el joc. La mossa de l'hostal serveix beure als jugadors, amb una gerra de terra; té preferència per un d'ells i, quan passa vora seu, s'hi refrega com una gata amorosa. L'HOSTALER s'interessa pel joc, sense, però, descuidar el negoci.

Escena I

HOMES D'ARMES, HOSTALER i MALENA

(Molt moguda.)

HOME 1 Tiro. Set. *(Escena de joc.)*
HOME 2 Jo, blanc! Reïra...!
MALENA *(A HOME 2:)* No juguis més...
HOSTALER *(Des del fons.)* Malena...!
MALENA No juguis més, creu-me.
HOME 2 Provaré un altre sou barceloní.
HOME 1 Fet?
HOME 3 Fet! Tira!
HOSTALER *(A HOME 4:)* I vós, que no jugueu?
HOME 4 Van mal dades.
HOSTALER Si voleu diners, veneu-me aquell joiell que vàreu prendre al senyor de Cruïlles l'altre vespre...
HOME 4 Qui sap on para...
HOME 3 Malena! Més vi!
HOSTALER *(Donant-li la gerra.)* Té!
MALENA *(A HOME 2, insistint:)* ... És que t'he de dir una cosa. Els daus...
HOME 2 *(Sense fer-li cas.)* Ara he guanyat!
HOSTALER *(A MALENA, en tornar-li la gerra buida.)* Malena! Si dius res te mato!
HOME 1 Doblo. Bah!
HOME 2 Bah!
MALENA *(Insistent.)* Els daus...

HOME 1 Cinc!
HOME 2 Tres!
MALENA ... Duen plom!
HOME 2 (*Ràpid.*) Ah, reïra de Déu! Lladre!
HOME 1 Mentida!
HOSTALER Malena!!
MALENA Sí. Sí!
HOSTALER Malena. A dalt!
HOME 2 (*Amenaçant.*) Lladre! Torna'm els diners...!
HOME 4 I a mi...!
(Entra DALMAU D'HOSTOLES, llença el barret damunt la taula, desfent la partida.)

Escena II

Els mateixos i DALMAU

DALMAU Què és això?
HOME 4 Que ens roben els diners amb daus carregats.
HOME 1 Són els que m'ha donat l'Hostaler. Jo què sabia...
HOME 2 Tenia part a la banca.
DALMAU Ira de Déu..., que si poses malvolences entre la meva gent, calo foc a l'hostal.
HOSTALER Senyor...
DALMAU Això no és un trinquet de cavallers, sinó una tafureria. No sembla sinó que siguem a la ciutat!
HOME 1 Per a matar l'estona, alguna cosa s'ha de fer...
HOME 3 No podem anar a ciutat, com vós...
DALMAU Com sabeu que vinc de ciutat?
HOSTALER Ha sigut aquí el joglar i la dida del vostre infant, cercant-vos.
DALMAU Ja els he vist. Ha, ha, ha... Mai diríeu què em volien?
HOME 1 No ho sé...
DALMAU Qui estava a la carretera, aquest matí?
HOME 3 Jo.

DALMAU Tu havies d'ésser! Aixís habria d'haver preguntat qui dormia a la carretera...!

HOME 3 Dalmau...

DALMAU No has vist ningú?

HOME 3 Fora uns remences de Cartellà...

DALMAU No. Algú més. Un cavaller amb armes dels Rocabertí.

HOME 3 En dono fe que no.

DALMAU I tant com m'hauria agradat donar jo mateix la resposta al senyor Rei...!

HOME 1 Missatge del Rei...?

DALMAU Escolteu-lo. (*Llegint.*) "I só enutjat de vós, Dalmau d'Hostoles, per quan no deixeu en pau als fugitius de la ciutat, de qualsevol condició que sien, robant-los pels camins i fent altres malfets. I us fem avinent que qualsevolga dels vostres homes, que sia trobat saquejant als caminants, serà menat a la forca. I vós, si no us retireu en pau, al vostre castell, sereu desposseït de terres i honors, i mereixereu sempre més el nostre despreci..."

HOMES Ha, ha, ha...

HOME 1 I què penseu fer...?

DALMAU El Rei ha escrit al dictat dels comtes de Rocabertí. Jo puc respondre que en les cartel·les del meu escut n'hi ha una en blanc, per a poder-hi posar: "ni Rei que em governi, ni Papa que m'excomuniqui...!"

HOME 1 L'excomunió tampoc...?

DALMAU L'excomunió? El Bisbe de Girona me la tindria de donar i el primer bandoler és ell.

HOME 2 Què dieu!

DALMAU Què dic? L'haguésseu vist espasa en mà en l'assonada del call, capitanejant la clerecia i els menestrals contra els pobres jueus indefensos.

HOME 1 No desmenteix la regalia.

DALMAU De cap manera. És un brau, i sap que sota la dalmàtica hi porta la lloriga d'acer del senyor feudal que ha estat sempre!

HOME 3 Sigueu més ben pensat, Dalmau. Voleu dir que tot plegat no ho ha fet ell per a distraure els ciutadans de la pesta...?

HOME 1 Bona distracció, a fe!

DALMAU Una mica bé ho ha estat. Els jueus tenen el barri net i clar; compten amb el millor físic del realme aragonès. Jo he vist suara els seus carrers nets com una patena, i ells ben confiats...

HOME 2 I les seves dones boniques..., no?

DALMAU També. Una sobre totes! Ah, què s'haurà fet, a hores d'ara, d'aquella petita desconeguda, tan gentil i tan esquerpa...? Malaguanyada per la multitud...

HOME 1 Ja vos reca?

HOME 3 És clar! Amb tant temps que no veu dones al castell...

DALMAU Mala negada facin totes!

HOME 1 Encara us en penediríeu.

DALMAU Tu, si acàs, que tens això d'aquí dintre com un llum d'oli.

HOME 1 Qui no li té una hora o altra!?

DALMAU I bé. Ja prou. Me penso que avui ben poca cosa ens cal fer aquí.

HOME 2 Voleu dir?

DALMAU Que demà serà un altre dia... Les rates metzinades, que avui puguin fugir del foc, ben poc pèl duran a sobre...

HOME 3 Llàstima no haver parat el bivac més avall.

DALMAU Encara hi ets a temps. Ja te'n dono llicència.

HOME 1 Malaguanyada caminada, potser.

DALMAU Qui sap?

HOME 1 Què voleu dir?

DALMAU Que jo bé penso tornar-me'n.

HOME 2 No serà per escalar el burg...

DALMAU Mal sigui només que per a gratar les cendres.

HOME 3 ... Cercant un cuot de trena, no?

HOME 1 Després direu de mi que porto ací dins un gresol d'oli.

DALMAU Pel que sigui. Que res se us en don.

HOME 2 Esteu de mal humor.

DALMAU No, a fe de Déu. Però podria estar més alegre.

HOME 1 Quan no s'espera res, tot el que es troba és sort. I bé, salut a tots, doncs.

HOMES Salut.

DALMAU Hostaler, ets l'amo del camí ral. Tu mateix.

HOSTALER L'amo del camí ral també se'n va a dormir. Tanca la porta. (A MALENA, que s'ha quedat conversant amb HOME 2 mentres tots els altres homes han anat sortint.)

Escena III

HOSTALER, MALENA i HOME 2

(MALENA i HOME 2 conversen al pas de la porta despedint-se.)

MALENA (A l'HOSTALER:) Ja va!
HOME 2 L'obriràs per mi?
MALENA De cap manera. Quan ell dormi sortiré fora, si vols.
HOME 2 Entraré jo...
MALENA T'he dit que no.
HOSTALER (Des del fons:) Malena!
HOME 2 És que em rosega la gelosia...
MALENA Ets tu qui ho vol. Treu-me'n d'aquí.
HOSTALER Malena!!
HOME 2 Ja parlarem, doncs, T'espero.
(Surt.)

Escena IV

MALENA i HOSTALER

MALENA (Displícit.) Què hi ha...?
HOSTALER Sempre amb aquest captaire. No sé com un dia no li estabello una gerra del cap...!
MALENA Bé és prou home per a tornar-s'hi.
HOSTALER De tot en dieu homes, vosaltres.
MALENA També sabem fer diferències.
HOSTALER Malanegada de mossa, que et sé més esquerpa que una romaguera i cada vegada te sento més arrapada aquí dedins...!
MALENA No pas perquè jo ho vulgui.
HOSTALER Potser per això!

MALENA Doncs, què hi puc fer?

HOSTALER Massa que pots!

MALENA Ja sabeu que no en traureu res.

HOSTALER *(Insinuant-se:)* Malena...

MALENA Si feu un pas més me'n vaig a dormir al ras!

HOSTALER Està bé..., està bé...! Maleït sigui...!!

(MALENA comença a posar la barralleja de la porta. HOSTALER encén un llantió i puja per l'escala defusta. Truquen a la porta.)

MALENA Sentiu? Qui hi ha!?

HOSTALER No obris. No és hora.

MALENA Una veu de dona...!

HOSTALER Avall. Avall. No obris, he dit!

(MALENA obre la porta. Entren RABÍ, apoiat en les espatlles de LISENDA, caminant penosament; davant seu, EBRAHIM.)

Escena V

HOSTALER, MALENA, RABÍ, LISENDA i EBRAHIM

RABÍ La pau de Déu sigui en aquesta casa.

HOSTALER Qui va?

RABÍ Acolliment per una nit..

HOSTALER Via enllà! No tenim cambres per als vagabunds...!

RABÍ Un lloc on reposar! La petita no pot més...

MALENA *(A l'HOSTALER, amb manyagueria:)* Patró!?

HOSTALER *(Transigent.)* ... I bé, jo prou voldria, però heu triat mal hostal...

LISENDA No podem seguir més. La nit és fosca i els camins perillosos per a un vell i una donzella.

HOSTALER No portant diners rai! I a fe que no feu pas cara de que us sobrin...

LISENDA Les meves argolles poden pagar l'hostatge?

(LISENDA es trau les arracades. L'HOSTALER les pren, sospesant-les amb urc.)

HOSTALER Poc valen... En fi, no tinc tan mal cor. Una cambra a les golfes bé la trobarem... però, ans de fer-se clar, amunt altra vegada... Mossa, mossa!

Aparia el recambró de dalt..., però res més. Ja podeu pensar que en aquestes hores no hi ha ni foc ni vianda feta...!

LISENDA Tant se val.

EBRAHIM *(Apart.)* Ja en trobaré jo, dameta. No cal espantar-se...

(HOSTALER se'n va a feinejar dins. MALENA ha desaparegut.. EBRAHIM desapareix, també, d'escena.)

Escena VI

RABÍ i LISENDA

RABÍ Seu. Estaràs cansada...

LISENDA Ja reposarem...

RABÍ Podrem reposar, un dia...? Massa tardarà.

LISENDA No sigueu aixís.

RABÍ Has vist? La claror de les fogueres ens ha guiat tot el camí...! I jo no he cegat encara!

LISENDA Eren els graellers de la ciutat. No en dubteu.

RABÍ Les flames eren més sinistres!

LISENDA Sou vós que us inquieteu. La nit era tota calma i apacible...

RABÍ Però els teus ulls han plorat tot el camí...

LISENDA Perquè us sentia amb tanta pena...

RABÍ ... I demà...?

LISENDA Demà, a trenc d'auba, tornarem a ciutat. Ja veureu com no habrà passat res del que us apena...

RABÍ Demà...! No. No hi podem tornar mai més...! Mai més!!

LISENDA Tingueu confiança en Déu...!

RABÍ Benaventurats els que l'hi tenen. Ah! Jo començo a sentir dintre meu quelcom que es desmorona, que s'esfuma! La fe? La confiança en mi mateix...? No ho sé! Tant de bo pogués tornar a afrontar una a l'altra totes aquelles forces internes, que es debatien i lluitaven cada una, per a fer-me millor i més bo sempre! També elles m'han abandonat a mi... i ja no d'ara. Lisenda, Lisenda, jo era vell i no me n'adonava, era covard i no ho sabia...; era descregut i proclamava, amb orgull, ser l'home més creient de la terra. Tot ha finit. Benhaja, però, aquest orgull que em resta, que ell encara serà

prou fort per a no fer-me recular, ni per a demanar perdó als meus, ni per a venjar-me dels enemics, si Déu posa un dia, en el meu camí, la venjança...! I si tu m'ajudes...

LISENDA La venjança! Sí, sí! Però... no sé... jo somnio una mena de venjança tota distinta de l'ofensa d'ells. Pare, pare! Mireu-me les mans! Les meves semblen fetes només per a acariciar...; les vostres, per a beneir. Us les imagineu tacades de sang o ennegrides per una teia encesa? Amb tot, elles es crispen d'odi i amenacen en va...!

RABÍ També tu has perdut la fe.

LISENDA Oh, no dieu això...

RABÍ Si no te'n culpo. Ha començat ja la nostra expiació, el nostre càstig...

LISENDA ...Que sabrem dur amb resignació, fins que el Senyor sia servit perdonar-nos.

RABÍ Jehovà és el Senyor de la venjança. Quan ell condemna és pels segles dels segles..

LISENDA Tot s'esvirà a l'apuntar el nou dia...

RABÍ Jo pogués cegar eternament, per no veure'l...! (LISENDA *sanglota.*) Però no vull que ploris, sents!? No vull que ploris...!

LISENDA ... Si no ploro...! Però dieu unes coses...!!
(HOSTALER, *desde dalt de l'escala amb una llàntia als dits.*)

Escena VII

LISENDA, RABÍ, HOSTALER i EBRAHIM

HOSTALER Pugeu o no?

LISENDA (*Besant la mà al RABÍ.*) Santa nit.

HOSTALER Ja he suposat que no seríeu matrimoni. Hi ha un llit per la mossa i una màrfega a terra per vós...

RABÍ Déu us ho pac! (*Puja a la cambra.*)

HOSTALER Bé és prou bon pagador! I el menut, que dormi amb vós o amb sa mare...

EBRAHIM El menut farà el que li semblarà, però sapigueu que Lisenda no és la meva mare...

HOSTALER I què se me'n dóna...!

EBRAHIM I que dormiré en un escó qualsevol o a terra..., que bé és prou tou, quan se té son...

HOSTALER Però aquí no...! A dalt... A dalt...!!

EBRAHIM Penseu que seria la primera vegada que hi dormo, a la botiga?

HOSTALER A aquesta sí. No hi fan cap falta els guardians!

EBRAHIM Qui sap.

HOSTALER Què vols dir?

EBRAHIM Que em sembla que teniu qui sotja part de fora...

HOSTALER Ha, ha, ha... No pas avui! Sóc l'amo de la carretera.

EBRAHIM Doncs jo juraria que he vist ombres... i no pas una sola...

HOSTALER Vailet...!

EBRAHIM Ah! Vós mateix...!

HOSTALER Almenys que... (*Repensant-se:*) Malena! Malena!!
(S'atansa al portal, mig obert encara, i apareix a la llinda DALMAU.)

Escena VIII

Els mateixos i DALMAU

DALMAU Què? També la gelosia et fa vetllar? Apa, a dins, i no destorbis els idil·lis.

HOSTALER Dalmau! I Malena?

DALMAU Ja saps que cap dels meus homes han perdut mai el temps. Ja deurà tornar una hora o altra! Ah, però... no m'ho havies dit que tenies hostes. Gent de cabals? Sempre estàs de sort, tu. Per què no me'ls fas conèixer?

HOSTALER Són a la seva cambra, ja...

DALMAU Mes... Jo conec a aquest bordegàs...

EBRAHIM I jo a vós... si no m'equivoco...

DALMAU I no t'equivoques. Ets més llest del que em pensava. Has sapigut fugir a temps del socarrim, no?

EBRAHIM Sóc aquí. Ja ho veieu...

DALMAU Amb aquell vell tan divertit...? Me n'alegro: estic content, vailet..., molt content. Has sortit amb la teva: aquell barri era petit per tu... i ara més... no? Hostaler, tracta-me'ls bé, sents? Són antics amics meus... i s'ho mereixen.

HOSTALER He fet el que he pogut.

DALMAU La millor cambra?

EBRAHIM Una màrfega a les golfes...

DALMAU Sempre seràs ronyós. I a fe que el vell devia prou portar la bossa plena...

HOSTALER Ni una malla.

DALMAU Bon profit! No te n'he de demanar cap.

HOSTALER Ni una malla, creieu-me. La mossa ha pagat l'hostatge amb les seves arracades...

DALMAU La mossa has dit? Llavors el vell no ha vingut sol.

HOSTALER El vell estava molt abatut, i això m'ha fet pena. L'acompanyava una noia molt gentil, molt bonica, per cert.

DALMAU Això ja és més interessant.

HOSTALER Dalmau...!

DALMAU Si tan bonica és, per què no l'hem de conèixer?

HOSTALER Demà, al clarejar, faran via enllà i la podreu trobar pel camí.

DALMAU I creus tu que jo sóc home d'esperar unes hores a una cosa que puc tenir de seguida?

HOSTALER Penseu que han demanat acolliment i jo els hi he donat...

DALMAU Qui sap amb quin fi... Hostaler, ja saps que fa molt temps que ens coneixem, tu i jo... Apa, crida la mossa i tu mateix... Només t'he de dir que vaig ésser al call, a la botiga del vell, que els tresors que hi tenia eren força mésde lo que les parets feien sospitar: hi havia joiells d'or i perles, robes i cuires i vidres valuosíssims... I ell era hipòcrita i vincladís com un miserable. Prou els deu haver amagat bé perquè tu no sospitessis que els duia...! Apa, crida la mossa, si tan bonica és... I escorcolla bé el vell..., si és que no has fet ja, que tot podria ésser!

HOSTALER Penseu que...

DALMAU Que vols que hi pugui jo, a la seva cambra? Els has hostatjat massa enlaire... i a més, mai oblidó la meva condició de senyor...!

HOSTALER Però...

DALMAU Però tu sí que sembla que ho oblidis!
(HOSTALER *puja les escales, obedient.*)

DALMAU A fe de Déu que no em venia gens bé una caminada a ciutat, ara...

Escena IX
LISENDA i DALMAU

- LISENDA *(Des de dalt l'escala, diu a l'HOSTALER, que desapareix:)*
Que em demana a mi...? *(Baixa a escena.)*
Senyor...!
- DALMAU No ha mentit. Sou hermosa.
- LISENDA No us conec...
- DALMAU Ni jo a vós... per mes que juraria que aquests ulls han llampeguejat algun altre moment, davant meu...
- LISENDA Potser sí, mes jo no vos recordo... I què voleu de mi... en aquestes hores?
- DALMAU Mireu: a fe de Déu que jo ara no sé què contestar. Us volia veure..., us volia sentir..., mes ara ja tot allò que pensava volguer s'ha trasbalsat... i no sé com dir-vos-ho.
- LISENDA Llavors..., perdoneu..., hem fet llarga caminada... i em cal reposar de la fadiga... Amb Déu siau.
- DALMAU No encara, espera. Pot ser que, a manera que m'acostumi a mirar-te, coordini bé les meves idees i sàpiga dir el que volia...
- LISENDA Però a aquesta hora, senyor...
- DALMAU Aquesta hora? Si és la millor per a dir les coses que no voldrien dir-se i de covar pensaments tan escabellats i tan bells com mai havien passat per la imaginació meva.
- LISENDA M'espanteu.
- DALMAU ... I jo no ho voldria, i això que pot ésser és aquest sobresalt que et fa tan pàl·lida i tan bella. Diga'm, on t'he vist una altra vegada? Al call, potser? Com una figureta de retaule: pouant aigua i fugint prest, a l'adonar-se'n que un foraster l'havia trobat hermosa? Sí..., sí... Veus com en aquesta quietud jo em vaig recordant de totes les coses...? He endevinat...?
- LISENDA No sé...
- DALMAU És clar. Com que també és l'hora de somniar, jo no voldria dir si el trobar-te de nou, i aquí, no és més que un somni que m'enganya... I a fe de Déu que, si no és un somni..., jo et juro que no he begut gens, aquesta nit...
- LISENDA Senyor..., penseu que...

DALMAU Sí, sí. Ja ho has dit. Que et faig por, que véns fadigada, que et fa vergonya veure't cara a cara amb un home, sols, en un mal hostel de camí i a altes hores de la nit. Oh! Si sabies com me són plaents, a mi, totes aquestes coses...! Ben diferents tu i jo, no? Qui sap si per això te trobo tan adorable...!

LISENDA Tingueu pietat, almenys...

DALMAU Pietat? Si cap mal t'he fet, ni jo ni els meus! Pietat? Per què? És un greuge tan gran l'haver-te dit que eres bella? El volguer-te mirar i sentir per l'afany d'escoltar una emoció fins ara desconeguda per mi...? Perquè és això, precisament, el que em passa: que jo, descregut i desafiador, me sento acovardit davant una dona, a la que, abans de veure, havia ja manat que la portessin als meus braços i que ara no sé allargar-los per a prendre-la... Qui ha de tenir pietat de qui!?

LISENDA ... Si vos sapiguésseu...

DALMAU Més que tu sé, potser. Que has vist l'horror d'una nit d'assassinats i d'incendis? Que has fugit de grapes borratxes de luxúria...? Que tot aquest soroll de la sang t'ha fet malbé els ulls i les oïdes per a escoltar-me...? I què!! Jo no vull més que fer-t'ho oblidar amb la música de les meves paraules i dels meus petons. Petita... La vida és això, veus? Una lluita cruenta, un amor a l'atzar, una llagrimeta de dona i una rialla d'amant venturós... Jo aixís, tan vibrant d'emoció com tu, cap més n'he tingut als braços: o estaven lasses de beure i flastomar amb mi o defallides de por i de misèria... Vici i servilisme, només! Quin fàstic!!

LISENDA Mes vós sou bo, també, i no em voldreu cap mal. No és cert? Jo no us conec, però endevino en vós una gran noblesa; les vostres paraules són sinceres... Sóc una pobra dona indefensa i vós mateix -no en dubto- la voldreu guardar de mal...

DALMAU Manyagueries no, petita. Manyagueries, no! Massa les conec, per la meva dissort, les manyagueries de les dones! Tu voldries fugir de mi com un ratolinet i no trobes altra sortida que amorosint les paraules. Pobre engany! No veus que això no fa més que fer-te més femenina i més codiciable? Sense aquesta ficció, jo et veia -com te diré- una mica llunyana, una mica esfumadissa. Aixís, te sento viva i palpitant... I vaja, que jo no sóc pas un home com tu voldries que fos. Jo sóc un saltamargens, que té el goig dels

sentits per llei i mesura, que se li eixamplen els narius per a flairar i els ulls se li encenen de deler per a veure, i els punys se li clouen per a disputar i arrebatat a qualsevol, tot lo que desitjo... I tu has vingut a mi, que jo no et buscava; has vingut als meus domenys a entrebancar els meus passos..., a encendre aquests sentits que dormien...

LISENDA M'espanteu...

DALMAU Prefereixo això, ara; aixís retornarà a mi aquell tarannà que començava a perdre. T'espanto... i jo et desitjo. Ja sé que la teva boca no em besarà mai..., però la prefereixo mossegant i maleint que no pas que fingeixi... Oh, petita... Petita...!!

LISENDA Pare...!

DALMAU No cridis... És en va. Si t'hagués trobat a la carretera, amb la daga t'hauria disputat al qui hagués provat de defensar-te... I a fe de Déu que ara ja ni el mateix cel que baixés t'apartaria dels meus braços...

(La pren d'un braçat, endugent-se-la. Ella es defensa unglejant-lo amb fúria.)

LISENDA Lladre! Lladre... Deixeu-me. Us odio, sí. Me feu fàstic!

DALMAU I tu m'encantes..., salvatgina deliciosa..., i ets meva, meva...!

(La besa violentment. Ella es debat per a fugir dels seus braços, unglejant-lo enfollida. DALMAU la pren d'un braçat i se l'endú al fons de l'escena.)

LISENDA Pare! Pare!!

Escena X

RABÍ i HOSTALER

(RABÍ des del cim de l'escala, seguit de l'HOSTALER, surt precipitadament el moment en què DALMAU s'emporta LISENDA.)

RABÍ Lisenda! Lisenda!!

HOSTALER Pst...! Per Déu, res de soroll...

RABÍ La meva filla..., torneu-me la meva filla.

HOSTALER Què hi voleu fer...? Sabeu...? És el senyor de tots..., mana i disposa.

RABÍ *(Abatut.)* Déu meu! Déu meu...!

HOSTALER *(Provant de consolar-lo.)* Apa..., a dormir... Faríeu mal fet en demanar-li comptes. Al castell... és al castell!!

RABÍ

Déu meu... Si jo he pecat, per què us vengeu amb ella? O és que encara voleu fer més dolorosa la meva expiació! Per què maneu que, com un nou Abraham, sacrificui el meu fill i no em lleveu la vida ans d'obeir-vos...?

Senyor..., Senyor..., que jo no tinc prou humiltat, encara!! És que només nosaltres, els fidels, som els impurs...!? És que aquesta raça de vila i d'assassins és, des d'ara, el poble escollit per vós?!

Jo he pecat..., però si el dolor no redimeix, maleït siguin tots els que pequen! Que el mal pitjor rosegui les seves entranyes i la follia encengui els seus cabells, que la fam devori els seus infants... i el foc i l'aigua les seves collites! I que jo rigui serenament, veient-ho! Que aixís castiga Jehovà, Jehovà el cruel..., Jehovà el venjatiu...!!

Mes, si el crim i la malvestat campen com única llei i raó de la vida... és que Jehovà també ha mort..., ha mort de covardia, i de misèria!!

(S'aclofa el cap entre les mans i plora.)

TELÓ

JORNADA SEGONA

El mateix lloc i el mateix moment de la jornada anterior. El RABÍ, després de les seves paraules, ha estat abatut, desfet.

Escena I

RABÍ, SERVIDOR, HOSTALER, DONA i DALMAU

RABÍ Senyor! Per què heu ofegat la meva fe, tan prompte...!!
(Truquen amb insistència la porta forana.)

SERVIDOR Obriu...! Obriu... Hostaler...

HOSTALER Qui...?

SERVIDOR Obriu..., obriu...!

HOSTALER *(Obrint.)* Aquesta veu...! Què passa...?

SERVIDOR On és el senyor... On és...?

HOSTALER No sé... potser sigui a ciutat...

SERVIDOR A ciutat...! I els seus homes...? Cuita..., que el busquin allà on sigui...

HOSTALER Bé, sí... però és el cas...

SERVIDOR Afanya't... Mou-te...

HOSTALER Què passa...? Altre missatge del Rei? No temeu per ell, està en bon lloc...
A més, qualsevol el troba, ara...

SERVIDOR Cal trobar-lo.

HOSTALER Ja ho has dit, tu...
(Entra precipitadament una DONA.)

DONA *(A SERVIDOR.)* Que no ve...?

SERVIDOR És a ciutat.

DONA Què farem, doncs?

SERVIDOR I el saludador?

DONA Ja ha vingut. No hi pot fer res...!

SERVIDOR Pobres de nosaltres!

DONA I no hi ha ningú..., ningú, per a avisar-lo...?

HOSTALER Bé, prou crits. Ja el trobarem, si tant voleu... Però, què li he de dir?

DONA Que torni al castell, de pressa, de pressa...

HOSTALER Se'n riurà... Ja sabeu que és valent.

SERVIDOR És que tu saps on és?

HOSTALER No gaire lluny, calmeu-se...

DONA Per Déu, afanya't, afanya't... Quan ell ho sàpiga...!?

HOSTALER Veiem. Provaré...
(*Va cap a dins.*)

SERVIDOR I què en diu el saludador?

DONA L'ha senyat tres vegades. Ha dit l'oració i res, la mateixa ranera de mort. Oh, quina pena! I ens mira a tots amb aquells ulls tan dolços!!

SERVIDOR Ell és aquí..., no en dubto...

DONA Déu meu..., què serà de nosaltres...? (*A HOSTALER, que torna malhumorat.*) Què...? Ve!?

HOSTALER Què? Ja m'ho pensava..., que diu què voleu! Que no hi és..., que ens en anem tots al diable...! Veus-ho aquí!!

SERVIDOR No pot ésser..., no li has dit. Crideu-lo, crideu-lo.

DONA Senyor..., Senyor...!

HOSTALER Que us en aneu tots al diable... i prou! Vaja! Que jo tampoc us vull sentir...! Bona nit m'heu donat, entre tots! Com hi ha Déu...!!

SERVIDOR Mala nit per a tothom, sí... Però que ell vingui i de pressa, senyor...! Senyor...!!

DALMAU (*Surt irat.*) Prou crits... Què? No us ho ha dit, ja...

SERVIDOR Senyor..., per pietat, afanyeu-vos. Cal que anem a ciutat de seguida..., que tornem amb un cirurgià..., la vostra filla se'ns mor...

DALMAU Què? Què dius...? Tu has begut, tu delires...

DONA Tant de bo!

DALMAU Si l'he petonejada a l'anar-me'n..., si hem jugat tots dos, no fa gaire...

SERVIDOR Sí..., sí... Dormia i reposava tota contenta; de sobte ha xisclat esgarriada com si un fantasma l'escanyés...

DONA S'ha posat les mans al coll i no ha pogut ni cridar-nos...

SERVIDOR La veu i el respir li han fallat...

DONA Fa una pena! Té els ulls tan oberts per a mirar-nos...

DALMAU ... I heu quedat amb els braços plegats, no?

SERVIDOR Hem fet tots els remeis que hem sapigut.

DONA Hem anat a cercar al saludador...

SERVIDOR I tot ha estat endebades.

DALMAU I, amb tot, encara sou aquí... Ira de Déu, què hi fem parats...? On son els meus homes...?

HOSTALER Vós els heu llicenciat, aquesta nit...

DALMAU Però ells no devien apartar-se... I bé, un cavall: prest! No la deixeu! Torneu-se'n, torneu-se'n amb ella, guardeu-la...! Però què dic! Com si la vostra presència pogués evitar que la mort entri a la seva cambra. Un metge... el millor...! De pressa, Hostaler, de pressa!

(HOSTALER *desapareix*. DALMAU *va cap al fons de l'escena, esperant-lo*. El RABÍ, *que durant l'escena s'ha quedat abatut, inadvertit, al fons s'incorpora*. LISENDA *surt i, en veure'l, se li llança als braços*.)

Escena II

RABÍ, LISENDA i EBRAHIM

LISENDA Pare!

RABÍ Lisenda...

LISENDA Pare... No em pregunteu res...! No m'acuseu de res: perdoneu-me...

RABÍ Filla...

LISENDA Marxem... Fugim-ne d'aquestes terres, fugim-ne...! Jo que esperava l'aubada, amb una secreta esperança de tornar, venturosos, a casa nostra...! Ara sí que no hi tornaré més! Mai més! Ah, jo no us volia trobar aquí, ara. Si no us hagués vist, jo hauria tingut valor per anar a llançar-me a la riera! Manta vergonya me faig jo mateixa...! Mes ara...

RABÍ Calla..., calla. És Déu que mana!

(DALMAU *torna a escena en veure l'HOSTALER, que surt de nou*.)

DALMAU (A HOSTALER.) Ja està llest?

HOSTALER No encara... (Torna a sortir.)

EBRAHIM (Ràpidament, en adonar-se de DALMAU, se li acosta encarant-s'hi i diu:) Reïra!! Mireu-se'l... És aquest el mal home..., el lladre...! Aixís te tranquesses les cames en sortir a la porta!

DALMAU No em vulguis tant mal, vailet, ja parlarem de tot quan torni...

EBRAHIM Mala anada féssiu!!

DALMAU Mentres tornés amb el remei, en que fos a peu coix.

EBRAHIM Cerqueu un remei...? Segons per què, les baladres són bones...!

DALMAU Ira de Déu, que no et tallo la llengua...

EBRAHIM *(Ràpid.)* Perquè no sou valent.

DALMAU No! Tens raó. Si fos valent ja hauria fet les tres llegües, a peu, i seria de tornada! Massa llarg el camí i massa crudel l'espera. Hostaler, encara no?!

HOSTALER *(Des de dins.)* Ja va...

EBRAHIM I on aneu...

DALMAU D'allà on vosaltres heu fugit! Maleït sigui!

EBRAHIM A cercar-hi un dogal...

DALMAU Un dogal o un consol; o què sé jo! La vida o la mort; lo que sigui...

EBRAHIM Ui! Que malhumorat... I que hicerqueu, al fi, si es pot saber...?

DALMAU Un metge...!!

EBRAHIM Un metge...? No cal anar tan lluny per a trobar-lo.

DALMAU *(A HOSTALER que torna.)* Ja està llest?

HOSTALER Quan vulgueu.

(DALMAU fa acció d'anar-se'n; EBRAHIM li diu:)

EBRAHIM Me sembla que el busqueu molt lluny, i el teniu molt a prop...

DALMAU Què vols dir...

EBRAHIM No coneixeu el Rabí, el físic...?

DALMAU No. A ell busco.

EBRAHIM *(Assenyalant al grup del RABÍ i LISENDA.)* Doncs és aquell, mireu-lo...

DALMAU Te'n burles...!

EBRAHIM Vós mateix... Apa, a galopar, doncs...

DALMAU A fe de Déu, que em torno foll o bé he begut massa...

EBRAHIM Potser totes dos coses.

DALMAU Però... si no pot ésser... *(Se'l mira acovardit.)* No..., és clar..., jo no conec a aquest home...

EBRAHIM I per si volíeu saber més...: aquella..., la seva filla.

DALMAU Però tu m'has enganyat... Deies que havies vingut amb el teu amo...

EBRAHIM Ho dèieu vós, jo no. A més, canvio d'amo tan sovint!

DALMAU *(Abatut.)* I és el Rabí!!

EBRAHIM El mateix... però, ja ho veieu, ja no és d'aquest món. Caldrà que en cerqueu un altre... No hi feu tard, nostramo.

DALMAU Ah, no! Si és ell, només ell, que pot salvar-la. *(Decidit.)* Rabí!

RABÍ *(Sorprès.)* Eh!?

LISENDA *(Temorosa.)* Pare!

DALMAU Rabí..., Rabí... Si jo gosés...! És clar..., demanar perdó d'una fellonia, per tal de poder pidolar després servei i pietat, és una cosa tan rara, tan desconcertant, per mi, que jo us juro que m'hauria estimat més que la terra s'hagués esfonsat als meus peus abans d'haver d'arribar a aquest moment... però, maleït sigui! Que els sentits i el cor fan camí oposat... i fet i fet, el que té raó, el que mana sempre, és el cor.

RABÍ *(Amb duresa, mirant-lo fit.)* I bé! Què més voleu... encara...

DALMAU Voldria..., voldria... només que una paraula que us convencés, però ja ni les paraules sé trobar..., tot jo he quedat com si fos buit, compreneu...? He galopat darrere dels instints, lligat ala crinera, i si he fet malbé els sembrats no he sigut ben bé jo... i ara...

RABÍ Quan tu venies a devastar els sembrats, jo tenia també les mans lligades, si no... Sóc vell, però per a esfonsar un coltell a l'espatlla d'un vil, encara guardo fibra. Vés..., vés en nom de Déu. Tu no has sigut res més que un instrument d'Ell, però la mà que m'ofèn amb tal ofensa, mal que vulgui Déu...!! Vés, vés-te'n.

DALMAU Rabí, ni a Déu ni al rei, Dalmau d'Hostoles ha demanat mai perdó. Enc que el mal fet dels seus actes pitjors li donessin entenent fer-ho. Mal que Déu i el rei tinguessin tota la raó... Compreneu...? Mes ara... Voleu que us besí, de genolls, les mans? Més m'estimaria doblegar l'esquena a la fredor d'un coltell, però voleu que us parli de genolls i... escolteu-me. Tinc una filla...

RABÍ Jo també!

DALMAU Que es mor...!

RABÍ La meva viu, portant la mort a dintre... i què?

DALMAU Tingueu pietat... salveu-me-la!!

RABÍ Ella, la meva, també t'havia demanat pietat... Jo no. Jo sóc més altiu que tu, l'he deixada morir sense esbotzar la porta ni unglejar-la plorant...

DALMAU Sí, sí... Teniu raó... Mes...

RABÍ Els homes del teu tremp deixen morir una filla, abans d'agenollar-se.

DALMAU Rabí, que la vostra raó me comença a recordar que sóc un home.

RABÍ Massa has trigat a recordar-ho.

DALMAU Un home a qui només l'instint i la força han dominat.

RABÍ Massa que ho sé...

DALMAU Que no demana mai..., que exigeix sempre...

RABÍ I que pot anar equivocacat un dia.

DALMAU I bé, no pas ara. Us he demanat perdó..., m'he agenollat als vostres peus, us he pregat, com un miserable, la salvació de la meva filla. Penseu que s'està morint i que vós la salvareu, mal us hagi de portar a la seva cambra lligat a la cua del meu cavall desbocat.

RABÍ I allí, ella morirà sense que el meu cos hagi dit ni una paraula. Fes el que vulguis.

DALMAU Rabí... que jo no sé com demanar o com amenaçar.

RABÍ Jo sí. Jehovà és el Déu de la crudeltat, us ha fet servir d'instrument per castigar-me. Però Ell va dir: "ull per ull..., braç per braç..., filla per filla!"

DALMAU Ira de Déu!!

RABÍ Filla per filla... Faci's, Senyor, la vostra voluntat!

LISENDA Pare...!!

DALMAU *(Acostant-se a ella amb humilitat.)*
Donzella...

LISENDA *(Altivament.)* Aparteu-vos. Té tota la raó!

DALMAU Sí, sí. No em martiritzeu més... Però... és més crudel que jo. Som uns vils! Ni vós ni la meva petita ens perdonaran mai...! Però, si jo he obrat com un saltejador de camins, era l'esbojarrament, la joventut sens fre, la mala escomesa dels instints... Jo he fet el mal potser sense consciència de que en feia. Ell, no. Ell és tot serenor i voluntat. Ell mata fredament, implacable... i és més fort que jo...! Donzella, no ho vull pas que em perdoneu. No! Mes... és tota petita i tota bona, la meva filla. Si la veiéssiu! Ella no és pas culpable de res. Que la ciència del Rabí serveixi d'un cop per a salvar-la a ella i per a matar-me a mi, si vol; i jo us juro que moriré beneint-lo! És tan petita! És un res de res, un esquellerinc, un reintinc de bardissa, que omple tota la meva vida...! Tingueu-me pietat, donzella!!

LISENDA Pietat... pietat... Dolcíssima paraula...!

DALMAU ... Que jo no he sapigut escoltar mai, veritat?

LISENDA Però que jo he repetit tantes vegades...

DALMAU *(Descoratjat i decidit.)* Teniu raó... Adéu-siau! Teniu raó. Sigui el que Déu vulgui.

(Va per anar-se'n. LISENDA, instintivament, l'altura.)

LISENDA Foraster...!

DALMAU Donzella...!

LISENDA *(Es dirigeix al RABÍ.)* Pare..., heu sentit...? I si us demanés perdó... per qui no hi té cap culpa...!?

RABÍ Lisenda!

LISENDA Si jo he sofert amb vós..., volgueu acceptar un nou sacrifici... Té raó aquest home: què sap ella de les nostres malvestats...? Pare, és una prova que ens envia Déu... i vós ho haveu dit: és Ell qui mana!

RABÍ Lisenda..., que les teves paraules fan trontollar tot el castell d'odi i de venjança que havies ajudat a alçar dintre meu... Que et sento com si no fos ja la teva veu que parlés...

LISENDA Potser no. Ni jo em conec a mi mateixa... Mes, és tan bell oblidar...! Feu-ho per mi. Sense aquest moment de crudeltat..., jo em sentiria més pura..., més vostra.

DALMAU Donzella.

LISENDA Oblidem-nos de tot, mal sigui un moment només... Pensem no en els que maten... sinó en els que sofreixen...

RABÍ Prou, prou! I ets tu qui parles...? Ets tu que ho vols...? Déu meu, Déu meu! Tot ha finit..., tot es desploma...

LISENDA Pare...!

RABÍ No parlis més..., no parlem més..., ho vols? Sigui. *(A DALMAU.)* Guieu-me!

(DALMAU, abans d'anar-se'n, s'inclina davant LISENDA com volguent-l'hi agrair.)

DALMAU Donzella...

LISENDA *(Altivament.)* Lluny d'aquí...! No és a vós que es perdona...! És a ella!
(Surten RABÍ i DALMAU.)

Escena III

LISENDA, EBRAHIM, més tard l'HOSTALER

EBRAHIM ... I se n'hi va...?

LISENDA Ebrahim..., què hi podem fer? Tant de bo arribi a temps!

EBRAHIM Per això fan tot el que fan... perquè sempre surten amb la seva...

LISENDA Potser demà ja no pensaran igual.

EBRAHIM Ja, demà. Però mentrestant lo fet, fet. Hagués anat per mi...!

LISENDA Habries obrat com jo. No me'n penedeixo.

EBRAHIM No ho sé, el que hauria fet. Mireu. Jo a aquest home el coneixia d'allà baix, del call. Va ésser ell qui va donar-me aquesta moneda. Bona, no fa? Alla baix, en veure'l, fins havia pensat seguir-lo món enllà, enlluernat de la seva fatxenda! Era tan galant! Per ell us vaig acompanyar a vós. Sí, per ell..., per trobar-lo... Mes ara..., mireu: fins li volia rebotre la moneda per la cara.

LISENDA Però no ho has fet...

EBRAHIM Perquè he pensat en vós..., he pensat que ens farà servei pel camí...

LISENDA Igual que jo..., igual... Jo també li volia tirar en la cara la seva fellonia... i no he sapigut...! A tots ens farà servei pel camí...: a tu, la teva moneda...; a mi, el meu dolor...!

EBRAHIM Però si el camí a fer és com fins ara...

LISENDA Potser més dur i tot.

EBRAHIM I sempre ajupits a les vergassades...

LISENDA Què vols dir?

EBRAHIM Que em sembla que no sóc bo per això. Allà baix, el vell Daniel era cridaner i exigent, m'estirava les orelles, a vegades sentia fiblar el fuet pels meus darreres..., però jo m'entaforava en un racó, li feia una ganyota... i altra vegada amics. Era un bon home. Aquí són dolents, són traïdors... i encara se'ls perdona. Jo us juro, dameta, que jo no perdonaré mai. M'agenolliré mentres no pugui tornar-m'hi! Però quan arribi la meva, de qualsevol manera me la pagaran!

LISENDA ... Mes per a fer això...

EBRAHIM Cal desfer el camí i tornar-nos al call. Veus-ho aquí.

LISENDA Tant de bo poguéssim...

EBRAHIM Per què no?

LISENDA El call...! Potser ja ni existeix.

EBRAHIM El farem de nou. Enrunat, escarnit, serà sempre a casa nostra.

LISENDA Ditxós de tu, que et guia l'esperança.

EBRAHIM I a vós també! Què diable! No cal perdre-la per tant poca cosa! Quan torni el Rabí, donau-n'hi entenent, Lisenda...

LISENDA Ja no sabia demanar-li res mes. Ja li he demanat tot, en aquest món.
EBRAHIM L'hi demanaré jo! Això rai!
(*Surt HOSTALER.*)

Escena IV
Els mateixos i HOSTALER

HOSTALER Encara sou aquí?
EBRAHIM Us fem nosa?
HOSTALER Més que servei.
EBRAHIM Quan torni el Rabí ens n'anirem. I tant de bo que no ens veiem mai més!
HOSTALER No se me'n donaria gens. I on ha anat el vell? A fer de les seves per aquests camps?
EBRAHIM A on? A curar a la filla d'aquell malcarat.
HOSTALER De Dalmau? Tu et burles de mi.
EBRAHIM I ell s'ha burlat de tot.
HOSTALER Però... si no pot ésser...
EBRAHIM Eh, que no? Doncs és aixís.
HOSTALER Però qui es ell? Un saludador?
EBRAHIM Rabí Benamat, el físic.⁵⁴¹
HOSTALER Per què no s'anomenava...? Si jo ho hagués pensat...
EBRAHIM Que hauríeu fet més, encara?
HOSTALER Aquell vell era, doncs, el físic de tanta anomenada...?
EBRAHIM Sembla.
HOSTALER Bé, bé. Aixís no dic res. Per mi ja us podeu quedar... Dalmau és generós: paga bé.
EBRAHIM Més ho és el Rabí.
HOSTALER Donzella... Ja podíeu feu-se'n càrrec. Se veuen tantes coses per aquests hostals! Un s'ha de malfiar de tothom... Ve tanta gent dolenta...!
LISENDA Vós ho sabeu.

⁵⁴¹ En l'original consta: "HOSTALER: Però qui és ell? Un saludador. Ramí Ben Amat, el físic. Perquè no s'anomenava... si jo ho hagués pensat." És ben segur que la unió d'aquestes intervencions rau en un error de transcripció.

HOSTALER Deixeu, almenys, que us faci preparar la minestra, abans d'anar-vos-en...
Sí, sí... És un goig meu... Malena!
(Puja les escales.)

EBRAHIM Veieu, dameta, és generós..., paga bé... i és un mal home. Per nosaltres, que som bons, no hi havia ni hostatge! Maleït sigui!

HOSTALER *(Torna en escena.)* Malena! Malena! Heu vist Malena?

LISENDA No desperteu ningú. No cal.

EBRAHIM Deu tenir la son molt forta.

HOSTALER Reïra de Déu!

EBRAHIM Deu haver vetllat tant!

HOSTALER Que no hi és!

EBRAHIM Us ve de nou? Ja us ho havia dit, també, aquell home. Deu ésser al castell. Tothom és al castell.

HOSTALER ... Al castell..., al castell... *(Surt per la porta forana.)*

EBRAHIM O a la primera margenada ans d'arribar-hi. Sossegueu-vos, no tenim pressa. *(Apart, a LISENDA.)* Jo ja he escorçat⁵⁴², sabeu?

LISENDA Trapella!

EBRAHIM Aixís m'agrada, que sonrigueu una mica. Si us veiés contenta seria tan coratjós...!

LISENDA Benaventurats els purs d'esperit.

EBRAHIM Com vós.

LISENDA ... Com tu..., com aquesta petita malalta del castell.

EBRAHIM Del castell, maleït sigui...! *(Malhumorat.)*

HOSTALER *(Des de la porta.)* Ja ve..., ja ve.

LISENDA El Rabí?

HOSTALER No, Malena. Sí, sí, era al castell: teníeu raó.

EBRAHIM Veieu, home?
(MALENA entra, eixuta en l'enraonar.)

HOSTALER Per què no ho deies, que te n'anaves...?

MALENA I per què ho havia de dir?

HOSTALER M'has fet tan mal pensar...!

MALENA Pitjor per vós. *(Fa acció d'anar-se'n.)*

⁵⁴²Sembla un error de transcripció per *esmorzat*.

HOSTALER No te'n vagis a dalt, potser aquesta dama et necessita.

MALENA *(Mirant-la amb despreci.)* Aquesta dama?

LISENDA No, no. Aneu. Ja us hem dit que no volem res.

HOSTALER És que jo us vull servir...

MALENA I bé ho sabran ells millor que vós el que els hi convé.

LISENDA És clar.

MALENA *(Desapareix pel fons.)* Bona nit.

HOSTALER Vés, vés! Malagradosa de mossa...!
(HOSTALER se recull al taulell.)

LISENDA Quant tarda...!

EBRAHIM Jo sapigués el camí...

LISENDA Oh, no. No em deixis...!

EBRAHIM *(A HOSTALER.)* És lluny, el castell?

HOSTALER Pst, un tirat de pedra.

LISENDA *(Vagament.)* I si la menuda no se salvés...?

EBRAHIM Temeu pel Rabí?

LISENDA No ho sé...! No ho sé!

EBRAHIM Vaja, dameta, altra vegada núvols de mals pensaments.

LISENDA Tot ho temo... Tot ho espero...

EBRAHIM No hi ha per què... Mireu-se'l.
(Entra el RABÍ.)

Escena V
Els mateixos i RABÍ

EBRAHIM Rabí.

LISENDA Què? Viu?

RABÍ Tant t'interessa? Viu!

LISENDA Veniu descoratjat.

RABÍ He obeït. He complert amb el meu deure. No tinc per què venir-hi.

LISENDA Me reptxeu l'haver-ho demanat?

RABÍ No. Per què? Mal se poden posar odis i rancúnies on tot es clar i bo! Què hi farem!

LISENDA Us apena?

RABÍ Lisenda, Lisenda. Tu no sabràs jamai el mal que la teva bondat m'ha fet. Era amb l'única cosa que jo creia, ja. En l'única, en la venjança. Jo hauria volgut suar tota la meua ciència per metzinar una ciutat entera. I dintre el meu dolor, aqueixa folla esperança era com una alegria insospitada. Tu m'ho havies dit: pagarem el seu odi amb l'odi nostre i jo avivaré eternament dintre vostre aquest anhel de revenja més fort que la mort. Fortalesa magnífica que s'ha desplomat al més petit alè... I ara, un parrac al vent; sense il·lusions..., sense pàtria, sense Déu...!!

LISENDA Però amb mi, amb mi sempre...

RABÍ Tan feble, que et negaràs qualsevol dia dins la llàgrima més petita.

LISENDA Pare..., no m'apeneu més. Massa he sofert!

RABÍ Més sofrirem encara.

LISENDA Per què no tornem al call? Allí és on hem de refer la nostra vida...

RABÍ Al call...

LISENDA A oferir, si voleu, el nostre cos, als germans que havíem deixat, perquè el lapidïn..., perquè el purifiquin...

RABÍ Jamai..., jamai.

LISENDA És com si tornéssim apenedits als braços del Senyor. I Ell també és bo, també perdona.

RABÍ És tan lluny, ja! Oh, com més me valdria cercar un nou Déu, més jove, menys crudel, dins la pau d'un convent. El nostre Jehovà ha abandonat la sinagoga. El nostre temple és buit.

LISENDA Oh... no, no!

EBRAHIM No, Rabí, no!

RABÍ És cert. Què hi fa? Tant se val. Morir a la carretera o a les portes del call, què més dóna? Per mi ja res és res. Ni la fe ni l'orgull. Tot m'ha abandonat. És allí a casa nostra, és allí? Sou vosaltres, els que comenceu a viure, els que maneu. Allí no hi ha Déu... Allí no hi ha pàtria... N'ha fugit la pietat i l'amor per sempre... És allí a casa vostra? Potser teniu raó. Tornem-hi!!

TELÓ

Girona, 1935

Annex

Diàleg d'ensomni

Ampla és la nit d'un horitzó a l'altre, l'estiu ha marcat amb estrelles les joies de l'amor i les estrelles parpallegen com ulls de nin ensonyats, ampla és la nit i serena; com cor d'amor obert al vencedor, les flors sens nom, les flors no existents, omplen l'espai de quelcom que és color, que és aroma o harmonia.

Per la carretera passen els vagabunds; duen els braços oberts, la mirada encantada i els cabells esbullats i lliures: són joves i forts; estimen i odien sens haver definit el seu amor ni el seu odi; es parlen amb la vehemència de l'acció realitzada. Escolteu-los:

PRIMER Desdel terme abastarem les estrelles pera posar-les al front de la dona que ens estimi.

SEGON El sol eixirà més baix que nosaltres: a nostres peus s'alçarà el dia, i el món ens veurà altament nimbats de llum.

TERCER Trobarem les paraules millors pera nostres poesies i xuclarem amb elles l'esperit dels homes.

PRIMER Hem deixat un món de misèria, i des de lluny el veurem fosforejar com un cos putrefacte.

SEGON Aprendre el pressentir les coses i sabrem dominar les accions no pensades.

TERCER Crearem l'amor en una terra verge, i florirà i perfumarà com un gran magnolier invisible totes les cambres de les verges frisoses.

PRIMER Oh! Com anem deixant el record de la terra a cada pas que avancem envers la joia...

Els vagabunds no es coneixen, ni s'han preguntat llurs noms, ni llurs antigues pàtries: s'han trobat per la carretera i s'han reconegut germans i avancen, avancen.

Fa molt temps que caminen (potser caminaven ja d'abans del viure, perquè ells tenen una gran claredat d'accions irrealitzades), fa molt temps que caminen abastant la fruita dels arbres i bebent l'aigua de les fonts i dormint de cara a les estrelles, prenent recapte dels vaquers i dels segadors, prenent amor de les minyones que filen i canten, rere les ovelles, o que tornen soles del camp amb les faldes plenes de jonc i roselles. Mes els hi donen amor amb un gest ample i generós i en són totes joioses d'haver estimat a un desconegut blanc i hermós, que els hi parlava en llengua plena d'harmonies inconegudes.

Aquella nit, arran la carretera, havien trobat la paret d'un gran jardí, i la remor dels sortidors i el perfum de les roses els féu aturar.

El PRIMER féu una gran mueca de despreci i continuà son camí.

El SEGON va tirar una pedra pera fer esvaïr aquella aroma d'encantament, i s'ajuntà al PRIMER, tararejant una corranda bohèmia.

El TERCER s'adonà d'unes englantines fresques que cimejaven la tanca, i volgué abastar-les.

Unglejant els rajols, fent esglaons relliscosos, arribà a encamellar-se en la guarnisa de la paret, on s'arrapaven les englantines, i amb sa mirada aclaridora resseguí tot el vell parc; entre les clarianes dels avets i boixos i sicòmors i xiprers, les piques de marbre dels sortidors blanquejaven com verges en el bany, i era tot el jardí com un món fora del món: ell, amb un saber fruir les coses, anava desfyllant, encantadament, les englantines i les deixava caure en el jardí, abstret, extasiat, sense sentir els companys que el cridaven.

Un gran desitg espontani s'apoderà d'ell i saltà part de dins del jardí.

Al caure, un feble xisclet se sentí del tancat i eixamplant les branques aparagué una dona.

ELLA Oh! Qui hi ha? Un home: i a on aneu?

ELL ...Diguem a on anava, perquè ja no tinc voluntat des de que us he vist.

ELLA Qui sou?

ELL No, ni qui sou m'heu de dir: qui era. Era un vagabund, a on anava? A aprendre de pressentir les coses i saber dominar les accions no pensades; mes tant se val, que així com anava deixant el record de la terra cada pas que avançava, així he perdut el desig d'avançar a cada moment que passa veient-vos.

ELLA Mes vós no em coneixeu...!

ELL De molt d'abans d'ara us coneixia. Lo que no sé és en quin país i baix quin nom. Potser fóreu Friné a Grècia, potser Sulamita en la groga terra de les profecies, potser Margarida en el laboratori de Faust.

- ELLA Sou indiscreti vos prego que salteu altra volta: vostres paraules són atrevides, i no s'han d'escoltar així com així del primer home que els diu, si aquest aprofita la nit, i salta per les parets dels jardins.
- ELL És per ventura que us he dit res que no sabéssiu ja? Jo només he fet que cristal·litzar una idea vaporosa en vós, res més. Me n'aniré: per altra part, no era mon propòsit aturar-me. Mes, permeteu-me: me'n donareu un record, d'un moment feliç, en ma caminada?
(ELLA espera assentint silenciosa.)
- ELL Un pom de flors collit per les mans vostres? Voleu?
- ELLA No sé per què voleu les flors, que es marcirien demà, i les llençaríeu, amb el record, ensems de qui les dona...
(ELL s'avança, i els dos, silenciosament, avancen per camins desconeguts entre constel·lacions de lliris i roses i salees i grans orquídiades luxuriantes. ELLassenyala tímidament les flors. ELLA les talla i se n'omple la falda. Poc a poc la confiança creix entre ells, i es miren i s'acosten més. Les estrelles semblen talment que llueixen arran de terra.)
- ELLA I veniu de molt lluny?
- ELL De molt lluny, d'una terra sense nom, que a un temps nodria tarongers i malavolença, núvols i ignoràncies.
- ELLA I aneu molt lluny?
- ELL No ho sé, anava aon només hi hagués tarongers i núvols: potser és això un país d'ensomni, potser és aquest lloc mateix aon pujo ara. Mes perdoneu-me: què se us en dona a vós, d'on vinc i a on pugui anar, si heu alçat ja, fatalment, la destra foragitant-me d'aquí, del costat vostre?
- ELLA Oh! Creieu-me que he sigut sincera...
- ELL Potser sí; mes hi ha quelcom indefinible en aquest acte. Vós esperàveu a algú; vós esperàveu, silenciosa, un home que us besés els llavis i els ulls i el front i us fermés al món, al nostre món, per sempre. Jo a quina força misteriosa no he obeït, enfilant-me fins en aquesta tanca! És que alguna força sobrenatural ens atreia? Perquè jo arribo ara a creure'm que vinc de molt lluny només atret que per vós, a qui no conec, mes a qui adoro amb tota la vida... Per altra part heu sigut sincera, sí, és cert; he sigut un vagabund que ha saltejat vostre jardí, per veniu-se a robar unes flors; mes, si jo hagués entrat gentilment abillat, en vostres salons, m'haguéreu

somrigut, no m'haguéreu refusat la mà a l'acompanyau-se a dansar un *minuet*, mes no m'haguéreu pas obert el cor de bat a bat com ara.

ELLA Oh! Foraster! Jo m'he de salvaguardar de vostres paraules; són belles i traïdores, talment d'un cor destre en les pistes de l'amar. A quantes dones, que deveu haver trobat en vostre camí, no haveu ferit en elles?

ELL *(Prenent la mà de la desconeguda.)* Isi us diguéis que sou la dona primera que s'ha revelat a ma vida?

ELLA Us creuria o no us creuria...

ELL Forçaríeu vostre esperit en no creure'm i us enganyaríeu a vós i a mi!

ELLA ... I em plauria més enganyar-me que desil·lusionar-me.

ELL L'engany i la desil·lusió sols poden niar en cors febles. Vostre cor és gran per acollir únicament la serenitat de les passions concretes.

ELLA ... Allavors... voldria creure-us!

ELL ... I faríeu la felicitat de la meva ànima...

(La petita mà que ella abandonava al vagabund és cremada per un bes llarg, fruit, xuclador. ELLA ofega un xiscle de temença i se li vessen les roses de la falda. ELL s'agenolla i, collint les flors, les apomella i se les guarda.)

ELL Veus aquí que jo no he sabut fins ara quin fora el terme del meu romiatge. Jo que he fugit de quelcom immens que esdevenia petit als meus somnis, he aturat tots mos desitjos, tots mos afanys en la petita concavitat d'un cor. D'un cor que s'enlairava també fora la vida, cap a un més enllà de la vida...

ELLA Oh, calleu, calleu!

ELL Dos cors fugint que s'han topat d'ales, i han retornat altre cop al món, per quedar-s'hi per sempre, per sempre...

(ELLA és hermosa, amb una suprema bellesa d'enamorada, i abandonant son cap en l'espatlla del vagabund li somriu porugament entregada. ELL l'aparta del cos com enlairant-la de la terra.

En el jardí hi ha aromes que es fan més fortes, remors i cants i veus indefinides, que s'ageganten, més vibracions de llums entre les branques negres. En el jardí hi ha el misteri d'un crepuscle invisible que fa pal·lir les estrelles.)

ELL ... I diga-m'ho ja, germana, que era a mi, a qui esperaves en tos somnis lluminosos. I diga-m'ho ja que has après l'amor, per a ensenyar-me a

estimar a mi. Nosaltres hem sigut nostres sempre, sempre, perquè jo ja no torno a la il·lusió si tu restes aquí.

ELLA Oh, germà, tota jo sóc por i alegria! Jo voldria mirar-te i fer-me forta amb tu pels teus camins i aprendre de tu l'amor que no he sabut fins ara; mes tu ets del somni i de la nit; jo sóc de la terra i... mira, entre una i altra quina valla més alta hi ha...!

ELL Cert, més damunt la tanca hi ha flors que canten per a atreure als vianants, germana, i el país del somni és una carretera deserta inebulosa, incerta com un camí de cec, un camí on els que hi passen van a trobar-se a ells mateixos. Per què hem de tornar-hi nosaltres si ja ens hem trobat l'un en l'altre?

ELLA Sí; ja ens hem trobat l'un en l'altre.

(Al fons dels ulls d'ELLA, hi cull el vagabund tot un món de fantasia i el món se borra a ses mirades...)

El dia ha aclarit; un horitzó de camps de blat, al terme del jardí. Una vila llunya, blanca, se deixonda amb remors confoses, indecises, aclofades per una campana dominadora i odiosa; part defora del jardí hi ha la carretera plena dels crits d'entusiasme dels qui passen capa un més enllà poderós. El sol és alt i les aloses i orenetes ubriagues de llum xisclen i passen a colles com innombrables satèl·lits d'una vida amor. El vagabund i la desconeguda s'han mirat amb la vaguetat dels qui es veuen per primera vegada; en la nit eren les dues ànimes, les dues essències vitals, qui es recongien; avui la llum colora i dóna forma a ses carns, com escultor que cisella la realitat d'una idea.

ELLA Oh! Que és alt el dia, i com ha sigut un somni tota la nit passada.

ELL Oh no, amiga, ha sigut ella una realitat hermosa...

ELLA Ma casa és lluny d'aquí i les finestres són obertes...

ELL Deixa-la estar; més aprop teu és ella, perquè és en mon pit, en mon pensament, on vius i viuràs sempre...

ELLA Amb el dia entra la por en mon cos.

ELL Mon pit és fort i et perteneix, aimia.

ELLA Oh, bon amic, dóna'm la mà, i anem-hi, cap aquella cambra blanca, que ja tota te pertoca.

ELL Al fons del món aniria amb tu, mes per què no hem de restar eternament aquí?

ELLA Oh, no, vine; mos pares besaran el teu front com a un fill pròdig.

ELL I el meu amor multiplicant-se tindria per tu menys vehemència... Oh, no, jo et vull sola, perquè ja ens completem els dos. El món és fora nostre...

ELLA Mes n'hem de viure eternament fora del món?

ELL Oh, amiga! Tu ets dominadora i resums totes les divagacions meves. El més enllà que he cercat adelerat pera imposar-los a la vida de tothom s'ha resumit en tots saber estimar. Jo ja he trobat l'horitzó de ma vida. Sents els que passen, sents els que van carretera amunt, cecs i amb sa quimera en les espatlles? Aquests no el trobaran pas el seu afany indefint; restem amb ells, germana, restem amb ells pera ensenyar d'aturar-se als que passen, per a ensenyar d'estimar als que fugen de la vida... Véns...

ELLA Germà...

ELL Véns!

ELLA Anem. Anem a ensenyar de viure...

Acte primer.

Representa l'escena una sala de casa de pagos (propietaris).
Fonça al fons, y laterals dugas, taula a la dreta (3) en la que
se dona lliu a Noeta, sobre la qual hi havia tinter, plumas y
paper; Cadiras y altres moblas adornan la habitacio.
Al inspeccarse'l telo apareixen D. Pau que surtenya de llegir a
Noeta:

Escena 1.^a
D. Pau y Noeta

(Llegint) Nos. «Cuando al corazon acoma
con inspirado calor
la sensacion del amor
es que un hombre...»

Pau. Aquí hi fas comad
Nos. «Galante, por lo comun,
prendado de nuestros ojos,
a nuestras plantas de huérfanos,
sic nos ama.»

Pau. Aquí punt.
Nos. D. Pau, ja' u se ve llegir,
gastem temps sens guanyar res.
Pau. Ja't fare' escriure despres
ara' enten ue' l' que val dit.
Nos. «Amor es rer ideal
que inclue' el vice canoco
en galante y fino modo.

Figura I: Autògraf *Les dues cartes* de Miquel de Palol. Primera pàgina de l'acte I (1899)

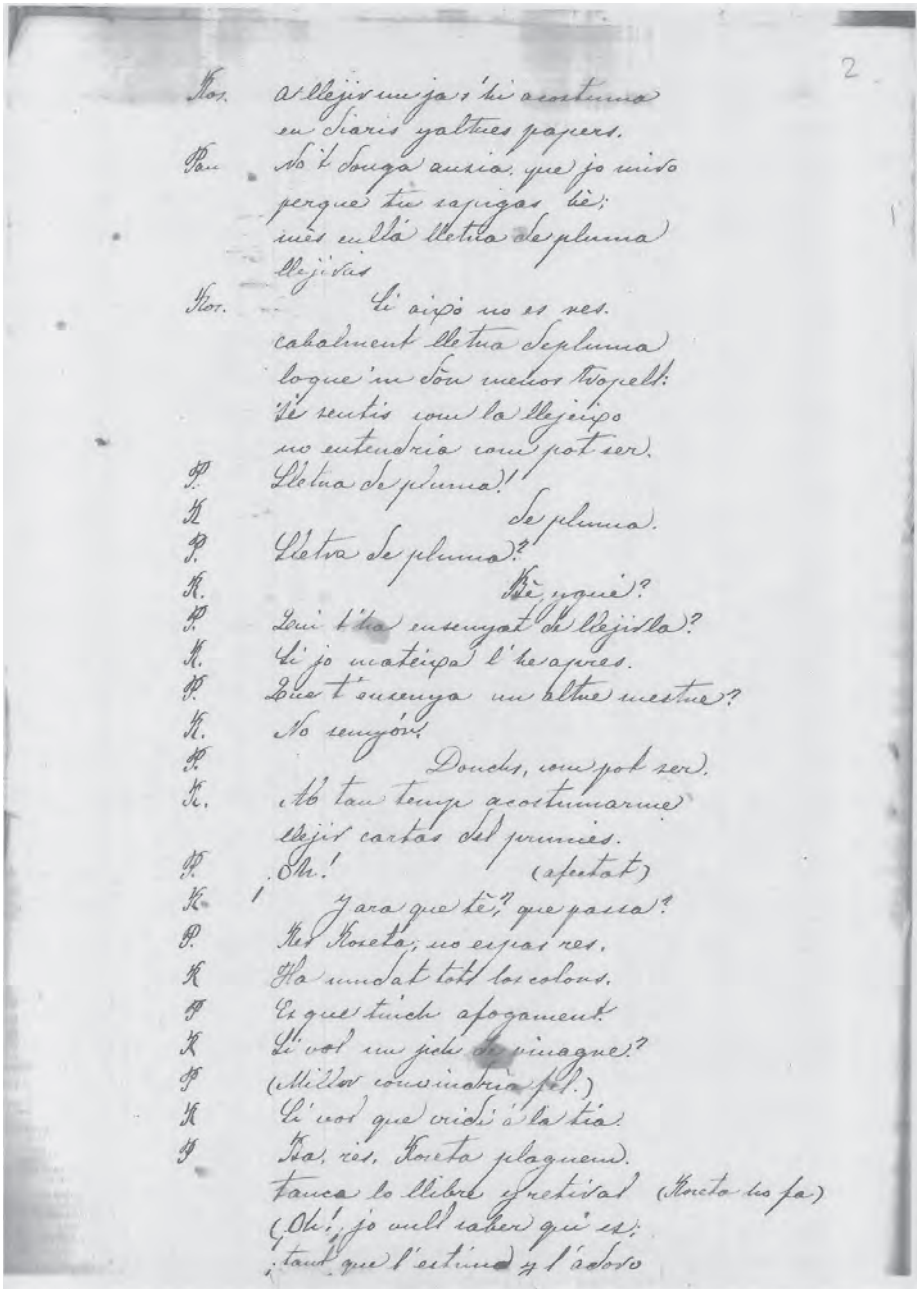

Figura II: Autògraf *Les dugues cartes* de Miquel de Palol. Segona pàgina de l'acte I (1899)

1/ - ja seria lo millor, ja.
 - crequi que si no fos per ~~allò~~ conservar la costum
 de la casa, ja faria dies que no hauria fet; però
 es allò, si és tant autic, y la gent es tant unumun-
 radora ...
 - Oh! la gent esay
 que fin? ~~ay~~, ~~no~~ rays, par lo que es la gent en una ciutat
~~ca~~! ~~ai~~ lo menes se pensaria que la casa de Marguerit
 tant netita com aquesta) sa per portar, si veyesis que hien deieat de fer la
 caritat el dimenjes ... y ademis, es tan ^{bonic} ~~bonic~~ ~~tan~~
~~mes~~ practicar la caritat.
 - És una ^{de les mes} ~~gran~~ ~~de~~ misericordia
 - Jo, la veritat si qui dita, ^{quan} ~~es~~ contemplant de de aquesta
 finestra, aquella unió de pobres, qui omplen la
 escala y el pati, y ^{de} ~~veges~~ ^{qui resulten} ~~veges~~ tant humilment
 la almoznija, desitjantnos a tots, tanta felicitat
 y tants anys de vida, me sento ^{en} ~~sentit~~ ^{tant orgullera} ~~orgullera~~
 - Es que dona ^{un gran} ~~tant~~ ^{orgull} ~~plena~~ per el bi, senyora. y deu
 nostre Senyor end te en compte totes les bones ac-
 cions para premia amolas.
 - ~~araca~~ ^{que es molta veritat} ~~que te vece~~; vent ^{est quan} ~~que~~ ^{li} ~~demana~~ ja,
 en una ^{conce} ~~conce~~ ^{dit} ~~dit~~,
~~resumes~~ ~~que~~ salut per nosaltres, y una bona nullos
 pel meu fill; ~~Narciset~~, ^{ya ven} ~~gracias~~ ^{de} ~~deu~~, de salut n'ins
 en manca ^{de} ~~to~~ ^{de} ~~que~~ ^{de} ~~deu~~ ^{no} ~~va~~ ^{la} ~~peca~~ -
 el felie) el felie! - y en quant a u' en Narciset
^{resumes} ~~prou~~ ^{ha} ~~trobat~~ ^{un} ~~millor~~ ^{me} ~~bona~~ ^{noya} ~~de~~ ^{tota} ~~la~~ ^{en} ~~con-~~
~~tra~~ ~~ta~~ ~~trabat~~ ~~ta~~ ~~de~~ ~~una~~ ~~bona~~ ~~família~~

Figura IV: Autògraf Cadenes de Miquel de Palol. Segona pàgina de l'acte I (1912).

